

POLICIJA

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

POLICIJA

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

Ievads

jeb cauri visām laikmeta vētrām
Latvijas Valsts policija ir sekmīgi
nodrošinājusi kārtību un drošību
Latvijas teritorijā

Latvijas Valsts policija kopā ar Latvijas valsti 2018. gadā atzīmēja savas dibināšanas 100. gadadienu.

Vēsturisks brīdis valstij, un vēsturisks brīdis Valsts policijai. Tā ir iespēja atskatīties pagātnē uz padarīto, tagadnē uz sasniegto un uz mērķiem, kas vēl sasniedzami nākotnē. Latvijas policijai ir nozīmīga loma valsts funkcionēšanā, jo iedzīvotāju drošība un sabiedriskā kārtība ir viena no svarīgākajām valsts pamatfunkcijām, ko policija par spīti grūtībām un dažādajiem apstākļiem vienmēr ir nodrošinājusi, bet dažos valsts attīstības posmos (piemēram, 1991. gada barikāžu laikā) no policijas darba ir bijusi atkarīga jaunās valsts pastāvēšana – šajā laikā tieši policijai tiek piedēvēta viena no izšķirošajām lomām valsts un sabiedrības notikumu attīstībā. Mūsdienās policija ir Latvijas Republikas demokrātiskas valsts pārvaldības, iedzīvotāju tiesību un interešu aizsardzības sistēmas neatņemama sastāvdaļa.

Ideja par grāmatu radās Valsts policijas simtgades darba grupai, kas, domājot un vērtējot, kā atzīmēt Valsts policijas dibināšanas nozīmīgo jubileju un svētku reizē pateikties saviem darbiniekiem, secināja, ka pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas nav tapusi mūsdienīga grāmata par Valsts policiju. Lai gan iepriekš ir bijuši izdevumi par policijas lomu un darbības aspektiem, tie bijuši veltīti senākiem laika posmiem policijas vēsturē.

Strādājot pie grāmatas, tika izvirzīts uzdevums vienkāršā valodā pastāstīt par policijas darbu, tai skaitā iekļaujot vēstījumu par šīs institūcijas pamatfunkcijām, to izpildi, sadarbību ar sabiedrību u.c., un sniegt ieskatu svarīgākajos un interesantākajos mirkļos. Grāmata saistoši un patiesi ielūkojas policijas ikdienā, uzklasa tās ilggadējos darbiniekus, kas atklāti atver nesenās vēstures lappuses, liekot mums ne tikai atcerēties un uzzināt, bet arī izvērtēt un apzināties grūtības, garo un sarežģīto attīstības ceļu, kāds bijis jānoiet līdz nozīmīgajai jubilejai. Tajā pašā laikā grāmatā dots ieskats policijas mūsdienu darba

organizācijā un nākotnes stratēģijā, vērtēta policijas loma sabiedrībā un iedzīvotāju attieksme pret to. Simboliski šo vēstījumu var nosaukt par vēsturisku ceļu no pagātnes līdz mūsdienām. Tādējādi grāmatas vēstījums un centrālā ass: cauri visām vētrām Latvijas Valsts policija ir sekmīgi nodrošinājusi kārtību Latvijas teritorijā.

Šis izdevums, ko Jūs, lasītāj, turat rokās, ir daudzu jo daudzu cilvēku kopdarbs. Ne tikai grāmatas autori, bet ikviens policists ar savu godīgo un pašizliedzīgo darbu ir devis savu artavu grāmatas tapšanā. Līdzīgi kā policijas darbs ir komandas darbs, arī šī grāmata ir apliecinājums, ka komandā var paveikt daudz. Kopā mēs varam! Šis izdevums ir kā simbolisks kaleidoskops, mozaīka, kuru gabaliņu pa gabaliņam veidojis dažādo autoru skatījums, izpratne un viedoklis par savā jomā svarīgāko. Izdevumā katram ir iespēja atrast ko interesantu tieši sev. Tā nav viena autora monogrāfija vai retrospektīvs skatījums uz savu darba pieredzi, jo šis formāts jubilejas reizē likās nepiemērots. Tajā pašā laikā jāatceras, ka arī šis izdevums nav universāls, jo tajā nav iespējams aptvert visas policijas darbības jomas un aspektus, autori centušies iekļaut vēstījumā svarīgāko un reizē interesantāko šai reizei.

Mēs apzināti izvēlējāmies grāmatas dizainu, kas simboliski raksturo policiju un tās attiecības ar sabiedrību – policijas un sabiedrības mijiedarbību. Paņemot grāmatu rokā, tā šķiet klasiska un, iespējams, pat konservatīva, taču, atverot vāku un ieraugot dizainu, kļūst skaidrs, ka šis vēstījums ir citāds: policija – gluži kā grāmata – ir atvērta, atklāta un mūsdienīga. Un mūsdienu realitāte ir tāda, ka policiju sabiedrība vēro uzmanīgāk nekā jebkad iepriekš. Tieši no šī aspekta ir atkarīga sabiedrības uzticēšanās tai. Latvijas Valsts policija ir pieejama un atvērta sabiedrībai gan tiešā, gan netiešā veidā – esam sastopami *Facebook*, *Twitter*, *Instagram*, un mums ir pat savs *YouTube* kanāls.

Tas ir arī mūsu
vadmotīvs – mēs esam
Jūsu drošībai!

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	2
1. MĒS ŠODIEN	6
2. GALVENIE UZDEVUMI	20
NOZIEDZĪBAS APKAROŠANA	22
Starptautiskā sadarbība noziedzības novēršanā.....	40
Kriminālizlūkošana.....	48
Kriminālprocesu izmeklēšanas vienkāršošana	52
Kibernoziedzība un jaunākās tehnoloģijas.....	54
Preterorisma vienība „Omega”	60
SABIEDRISKĀS KĀRTĪBAS NODROŠINĀŠANA	68
Operatīvā vadība.....	70
Patruļdienests.....	72
Satiksmes drošības nodrošināšana.....	74
Iecirkņa inspektori.....	80
Nepilngadīgo noziedzības novēršana.....	81
Policijas uzraudzība un kontrole.....	82
Vardarbības draudu novēršana un pagaidu aizsardzība pret vardarbību	83
Nelikumīgu medību un zvejas apkarošana.....	85
Sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšana publiskajos pasākumos.....	88
Speciālo objektu apsardze.....	90
Īslaicīgās aizturēšanas vietas	93
Konvojs un tiesu apsardze	96
Kinoloģija.....	98
Speciālo atļauju (licenču), sertifikātu un ieroču atļauju izsniegšana un kontrole	102
PREVENTĪVAIS DARBS LATVIJĀ	104
Preventīvais darbs Latvijas PSR laikos	104
Preventīvais darbs atjaunotās neatkarīgās Latvijas pirmajos 10 gados.....	106
Vispārējā prevencija no 2000. līdz 2014. gadam.....	107
Prevencija Valsts policijā no 2013. gada līdz šodienai	114

3. POLICIJA UN SABIEDRĪBA	120
MODERNAS SABIEDRISKĀS ATTIECĪBAS	122
Policija sociālo tīklu laikmetā	132
Uzticēšanās policijai	135
POLICIJA, CILVĒKTIESĪBAS, NEVALSTISKĀS ORGANIZĀCIJAS	136
Policija un cilvēktiesības	136
Policijas arodbiedrības	139
Uz sabiedrību vērsts policijas darbs – sadarbība ar nevalstiskajām organizācijām (NVO) un sabiedrību.....	140
4. NOZĪMĪGĀKIE VĒSTURISKIE POSMI	144
LATVIJAS REPUBLIKAS POLICIJAS SĀKOTNE (1918. GADA NOVEMBRIS–1919. GADA SEPTEMBRIS)	146
Iekšējās apsardzības nodaļas izveide un darbība (1918. gada beigas).....	147
Policijas tālākā attīstība Pagaidu valdības Liepājas posma laikā (1919. gada janvāris–1919. gada 16. marts)	151
Policijas struktūru veidošanās Liepājas pilsētā	153
Policija lielinieku neieņemtajos Kurzemes apriņķos.....	155
1919. gada 16. aprīļa pučs un Latvijas policija.....	157
Strazdumuižas pamiers un Rīgas Militārās policijas izveide.....	159
Pēc Pagaidu valdības atgriešanās Rīgā	161
POLICIJAS FORMAS LATVIJAS REPUBLIKĀ (1918–1940)	168
MILICIJA LPSR JEB POLICEJISKO FUNKCIJU NODROŠINĀŠANA PSRS LAIKĀ	178
POLICIJAS IZVEIDE 20. GS. 90. GADOS JEB MILICIJAS LOMA LATVIJAS VALSTS ATJAUNOŠANĀ. BARIKĀŽU LAIKS	212
NOBEIGUMS	224

MM

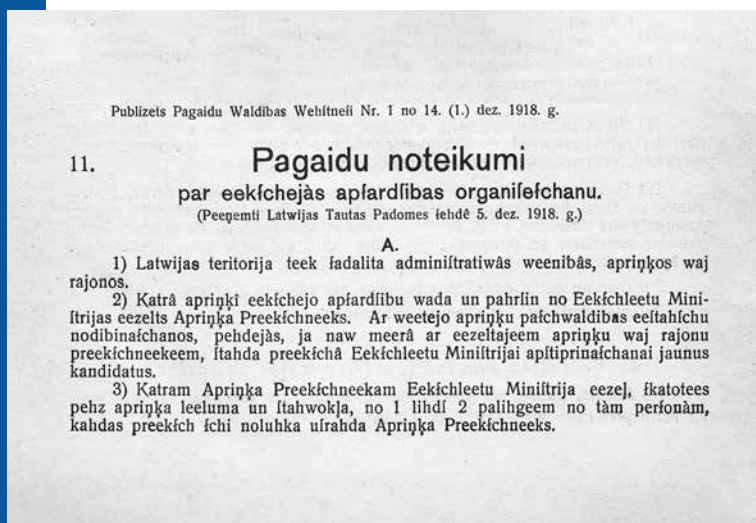
1

MĒS ŠODIEN

Mēs šodien

Valsts policija ir dibināta 1918. gada 5. decembrī – uzreiz pēc Latvijas Republikas proklamēšanas. Toreiz kā vienu no pirmajām Latvijas valsts varas institūcijām sāka veidot tieši policiju, šādi jaunizveidotajā valstī apliecinot valsts iekšējās drošības lielo nozīmi. 1918. gada 5. decembrī Tautas padome pieņēma noteikumus par policijas izveidi, tās administratīvās varas funkcijām un pienākumiem.

2015. gadā pēc Iekšlietu ministrijas ierosinājuma Latvijas Saeima vienbalsīgi atzina 5. decembri par Policijas darbinieku dienu, iekļaujot to kā atzīmējamu dienu likumā par „Par svētku, atceres un atzīmējamām dienām”, tādējādi godinot policijas darbiniekus valsts līmenī un vienlaikus vairojot šīs profesijas prestižu sabiedrībā. Apstiprinot policijas darbinieku profesionālos svētkus, tika augstu novērtēta gan paša vēsturiskā notikuma sabiedriskā nozīme, gan arī policijas darbinieku ieguldījums Latvijas drošības sistēmas attīstībā un valstij svarīgu funkciju nodrošināšanā.

Valsts policija ir Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas padotības iestāde, iekšlietu ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde.

Valsts policija ir apbruņota militarizēta valsts institūcija, kuras pienākums ir aizsargāt personu dzīvību, veselību, tiesības un brīvības, īpašumu, sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem. Valsts policijas darbība tiek organizēta, ievērojot likumību, humānismu, cilvēka tiesības, sociālo taisnīgumu, atklātumu, vienvadību un balstoties uz iedzīvotāju palīdzību.

Valsts policijas struktūra ir centralizēta. Valsts policijas priekšniekam ir pakļautas:

- piecas – Rīgas, Zemgales, Vidzemes, Kurzemes un Latgales – teritoriālās policijas pārvaldes;
- Galvenā kriminālpolicijas pārvalde;
- Galvenā kārtības policijas pārvalde;
- Galvenā administratīvā pārvalde;
- Personāla pārvalde;
- Finanšu pārvalde;
- Iekšējās kontroles birojs;
- Sabiedrisko attiecību nodaļa;
- Slepenības režīma nodaļa;
- Sevišķās lietvedības nodaļa;
- Kriminālistikas pārvalde.

Valsts policijas padotībā ir Valsts policijas koledža.

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

Skaidrojot tiešās policijas funkcijas, jānorāda, ka policijas darbs norit trijos līmeņos – iecirkņa līmenī, reģiona (jeb teritoriālo policijas pārvalžu) līmenī un centrālo struktūrvienību līmenī.

Teritoriālās policijas pārvaldes veic likumā „Par policiju” un citos normatīvajos aktos Valsts policijai noteiktās funkcijas un uzdevumus attiecīgajā teritorijā, proti, nodrošina sabiedrisko kārtību un personu drošību, novērš un atklāj noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus, meklē personas, kuras izdarījušas noziedzīgus nodarījumus u.c. Teritoriālajām pārvaldēm ir pakļauti policijas iecirkņi (Valsts policijā kopā ir 39 teritoriālie iecirkņi un lidostas „Rīga” iecirknis). Iecirkņi ir tā Valsts policijas struktūrvienība, ar kuras darbiniekiem primāri un visbiežāk sastopas iedzīvotāji, vēršoties Valsts policijā.

Centrālo struktūrvienību pamatuzdevumi

GALVENĀ KRIMINĀLPOLICIJAS PĀRVALDE

Pamatuzdevums ir organizēt, koordinēt un kontrolēt Kriminālpolicijas struktūrvienību darbu noziedzīgu nodarījumu novēršanā un atklāšanā, kā arī personu meklēšanā (funkcionālā padotība), izmeklēt un apkarot atsevišķus smagus un sevišķi smagus, sērijveida noziegumus, starpreģionāla, starptautiska rakstura noziegumus vai noziegumus, kas izdarīti organizētā grupā.

GALVENĀ KĀRTĪBAS POLICIJAS PĀRVALDE

Pamatuzdevums ir koordinēt un kontrolēt Kārtības policijas struktūrvienību darbu Kārtības policijas kompetences jomā (funkcionālā padotība).

GALVENĀ ADMINISTRATĪVĀ PĀRVALDE

Pamatuzdevums ir īstenot saskaņotu ilgspējīgas attīstības plānošanas sistēmas un stratēģijas izstrādi Valsts policijā, noteikt Valsts policijas prioritātes un rīcības virzienus, organizēt starptautisko sadarbību un pārstāvēt Valsts policijas intereses Eiropas Savienībā (ES) un citās ārvalstu institūcijās, izstrādāt un īstenot projektus, organizēt dokumentu pārvaldību, nodrošināt Valsts policijas struktūrvienību materiāltehnisko un mantisko apgādi, sniegt tiesisku atbalstu Valsts policijas funkciju īstenošanā.

KRIMINĀLISTIKAS PĀRVALDE

Pamatuzdevums ir nodrošināt tiesu ekspertīžu veikšanu un ekspertu piedalīšanos notikuma vietas apskatē un citās izmeklēšanas darbībās, izmantojot speciālās zināšanas noziedzīgo nodarījumu pēdu un citu lietu atrašanai un izņemšanai.

FINANŠU PĀRVALDE

Pamatuzdevums ir plānot Valsts policijas budžetu, analizēt budžeta izpildi un nodrošināt grāmatvedības uzskaiti.

PERSONĀLA PĀRVALDE

Pamatuzdevums ir īstenot vienotu personāla politiku Valsts policijā (atlase, plānošana, apmācība, profesionālā pilnveide, novērtēšana, karjeras attīstība).

IEKŠĒJĀS KONTROLES BIROJS

Pamatuzdevumi ir organizēt un nodrošināt iekšējās kontroles un uzraudzības funkcijas korupcijas un interešu konflikta novēršanas jomā Valsts policijā un organizēt pasākumus disciplīnas un likumības nostiprināšanai Valsts policijas struktūrvienībās.

SEVIŠKĀS LIETVEDĪBAS NODAĻA

Pamatuzdevumi ir organizēt, nodrošināt un kontrolēt Valsts policijā saņemto un sagatavoto valsts noslēpuma objektu reģistrāciju un uzskaiti, glabāšanu, izsniegšanu un izmantošanu.

SLEPENĪBAS REŽĪMA NODAĻA

Pamatuzdevumi ir organizēt un kontrolēt valsts noslēpuma aizsardzības pasākumus Valsts policijā un pretizlūkošanas risku novēršanas pasākumu izpildi.

SABIEDRISKO ATTIECĪBU NODAĻA

Pamatuzdevums ir nodrošināt un koordinēt Valsts policijas iekšējo un ārējo komunikāciju.

VALSTS POLICIJAS KOLEDŽA

Pamatuzdevums ir sagatavot nākamos policijas darbiniekus dienestam Valsts policijā un attīstīt Valsts policijas darbinieku profesionālās pilnveides sistēmu, saistot to ar dienesta gaitas virzību.

Nākotne

Pašreiz notiek Valsts policijas funkciju un struktūras izvērtēšana, lai noteiktu nepieciešamās pārmaiņas Valsts policijā. Nākotnē ir plānots stiprināt tieši iecirkņu lomu sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā, sevišķi uzsverot efektīvas reaģēšanas spējas, kas palīdzētu problēmu pēc iespējas ātrāk atrisināt „uz vietas”. Policijas darbība ir jābalsta uz sabiedrības vajadzībām, īpašu uzmanību pievēršot policijas darba pamatprincipiem un kriminālizlūkošanai. Pēdējo gadu tendences liecina par policijas darbinieku skaita samazināšanos, tādējādi atbilstoši ierobežotajiem resursiem nepieciešami veiksmīgi risinājumi efektīvai uzdevumu izpildei, tai skaitā meklējot mūsdienīgus tehnoloģiskos risinājumus un padarot pakalpojumus vairāk pieejamus sabiedrībai.

Karogs

Valsts policijas karogam ir taisnstūra forma, karoga izmēra attiecības: 100 cm x 200 cm. Karoga labā puse ir tumši zila, kreisā puse – balta. Karoga sānu malas rotā septiņus centimetrus garas dzeltenas bārkstis. Uz karoga labās puses attēlota daļa Valsts policijas emblēmas: auseklītis, kuru vertikāli šķērso uz leju vērsts zobens, kas simbolizē Valsts policijas policistu gatavību aizsargāt un rūpēties par

Latvijas iedzīvotāju drošību. Karoga labajā pusē ir izšūta devīze „TAISNĪBA IR MŪSU GODS”. Uz karoga kreisās puses ir Latvijas Republikas mazais ģerbonis, virs kura pelēkiem burtiem izšūts „LATVIJAS REPUBLIKAS IEKŠLIETU MINISTRIJA”, savukārt zem mazā ģerboņa – dzelteniem burtiem uzraksts „VALSTS POLICIJA”. Uz karoga attēlotajai devīzei ir dziļi simboliska nozīme, tajā iekļauts gan visas Valsts policijas mērķis, gan katra policista darbības pamatprincips.

Vizuālā identitāte

Visi vizuālās identitātes simboli – automašīnu trafarējums, policistu formas, policijas emblēma – godam ir kalpojuši no 20. gs. 90. gadu sākuma un bija atbilstoši tā laika prasībām. Laikam ejot, ir notikušas būtiskas pārmaiņas un attīstība katrā dzīves sfērā gan Latvijā, gan Eiropā, gan arī pasaulē. Kopējās tendences liecina, ka mūsdienās mainījušās prasības pret policijas vizuālo identitāti, piemēram, policijas autotransports kļūst daudz pamanāmāks un spilgtāks, policijas formas – funkcionālākas un ergonomiskākas. Arī Latvijas Valsts policija, turpinot progresīvās pārmaiņas, strādā pie jaunas vizuālās identitātes ar jauniem simboliem, jaunām krāsām, jaunām policistu formām un jaunu policijas automašīnu trafarējumu.

Policijas automašīnu trafarējums

Iepriekšējais Valsts policijas trafarējums – eleganti atturīgi pelēkais – veidots 1991. gadā, tā autors ir toreizējais Latvijas Mākslas akadēmijas asociētais profesors Gunārs Glūdiņš. Pēc neatkarības atgūšanas Valsts policijai bija svarīgi veidot savu vizuālo identitāti radikāli atšķirīgu no iepriekšējā padomju milicijas automobiļu krāsojuma – spilgti dzeltenās un zilās krāsas. Eleganti atturīgi pelēkais tonis ar ģerboni bija ļoti atbilstošs risinājums. Taču mūsdienās ir mainījušās gan policijas darba metodes, gan loma sabiedrībā un mijiedarbība ar iedzīvotājiem. Operatīvajam transportam jābūt redzamam un pamanāmam – tas ir gan sadarbības, gan drošības jautājums. Jauno policijas automašīnu trafarējuma dizainu izstrādāja Latvijas Mākslas akadēmijas Funkcionālā dizaina nodaļas studentes Megija Jurevica un Sallija Štāle docentes Maijas Rozenfeldes un profesores Ingūnas Eleres vadībā, simboliski to nosaucot

„Pagātnes spēks nākotnē!“. Jaunā policijas automašīnu trafarējuma dizaina pamatā attēloti Daugavas straumes ritmi. Kustība un dinamika simbolizē virzību uz priekšu nākotnē. Šie elementi stilizētā veidā asociējas ar Laimas zīmi jeb Laimas slotiņu. Tā simbolizē mūžību un ritumu un ir veiksmes, svētības un laimes simbols, kas aizslauka nevēlamo un pasargā no ļauna. Jaunizveidotajā dizainā saglabātas arī pagātnes pelēkās krāsas atskaņas, pelēkais redzams mašīnas dizainā kā viens no krāsu elementiem, kas mijas ar dzelteno un zilo krāsu, veidojot stilizētu Laimas slotiņas elementu – spēcīgu latviskās identitātes ģenētisko kodu.

Šobrīd ielās ir redzams Valsts policijas dienesta transports gan ar jauno, gan veco trafarējumu, jo pāreja uz jauno trafarējumu notiek pakāpeniski.

POLICIJA

Burtveidne

Grafiskais elements

Policijas automašīnu trafarējums

Formas tērps

Līdzīgi kā automobiļu krāsojums, arī 20. gs. 90. gadu sākumā policijas darbiniekiem izstrādātie un ieviestie zilās krāsas formas tērpi pašlaik ir vizuāli novecojuši, amatpersonu pildāmajiem dienesta uzdevumiem funkcionāli neatbilstoši, arī neērti, turklāt neatbilst klimatiskajiem apstākļiem. Tieši tāpēc līdztekus jaunajam dienesta automašīnu trafarējumam tika izstrādāts arī jauns formas tērpa dizaina risinājums, priekšplānā izvirzot tādus nosacījumus kā ergonomiskums, mūsdienīgi materiāli, multifunkcionālisms, pamanāmība un dizaina augsta pielāgojamība speciālajiem. Policijas ikdienas formas tērpu komplekta dizains atbilst Eiropas policijas formas tērpu labākajiem standartiem ar rūpīgi izvēlētu apģērba materiālu, ņemot vērā to funkcionalitāti un atbilstību apģērba lietojumam. Tas izstrādāts pēc daudzslāņu principa, savstarpēji papildinot komponentu materiālus un tehnoloģijas, tādējādi paaugstinot formas tērpa funkcionalitāti un ilgtspēju. Jaunās formas komponentos lietoti augstas redzamības krāsu materiāli. Krāsu salikums izstrādāts, radot vizuālu saderību ar policijas automašīnu jauno trafarējumu. Vienlaikus dizaina izstrādē domāts par tā sasaisti ar patriotiskām vērtībām un tradīcijām. Tādēļ jauno formas tērpu dizainā saglabāta zilā krāsa, kas raksturīga 1939. gadā izstrādātajam Latvijas policijas formas tērpiem. Formu vizuālajā risinājumā iestrādāts arī atstarojošs latvju rakstu līniju kods, kas ir unikāls Eiropas uniformu kontekstā. Valsts policijas formas tērpu jaunā dizaina izstrādātājs ir modes mākslinieks Bruno Birmanis.

Jauno formas tērpu ieviešana ir plānota pakāpeniski līdz 2024. gada 1. jūlijam, tāpēc līdz pilnīgai jaunā parauga formas tērpa ieviešanai policisti ir tiesīgi nēsāt iepriekšējo formas tērpu un atšķirības zīmes.

Formas tērps

Emblēma un kokarde

Ilgus gadus – kopš 20. gs. 90. gadiem – Valsts policijas emblēma bija kolektīvi izstrādāta vairogveida emblēma ar dzeltenu auseklīti un leņķveidīgu balto zobenu, kas simbolizē gatavību un spēju aizsargāt nepieciešamības gadījumā.

Līdz ar jaunās vizuālās identitātes izveidošanu tika izstrādāta arī jauna Valsts policijas emblēma un kokarde. Jaunās emblēmas pamatā iestrādāts simbols – valsts mazais ģerbonis, kurš vēsturiski policijas formas tērpos lietots Latvijas Republikā 20. gs. 20.–30. gados. Vārda „POLICIJA” zīmei saglabāts Latvijas Mākslas akadēmijas studentu izstrādātais dizains, tādējādi veidojot saskaņotu vizuālo izskatu ar policijas transporta jauno trafarējumu. Formas tērpa zīmē – kokardē – centrālais motīvs ir astoņstaru zvaigzne ar staru līnijām ausekļa simbola veidā, kas redzams policijas karogā, vidū simetriski izvietots vairoga simbols Latvijas valsts karoga krāsās, virs tā – trīs piecstaru zvaigznes. Tas veido patriotisma, valstiskuma un iedzīvotāju drošības aizsardzības ideju. Emblēmas un zīmes autors ir dizainers Jānis Birznieks.

Emblēmas

Kokarde

Personāls

Valsts policijai kā jebkurai valsts pārvaldes iestādei ir likumā noteikto pienākumu un funkciju izpildei apstiprināts amatu saraksts, kas nosaka, cik policistu Latvijā ir nepieciešams, lai uzturētu valstī sabiedrisko kārtību un drošību un apkarotu noziedzību. Valsts policijā kopumā 2020. gada vidū amatu sarakstā ir nepilni astoņi tūkstoši amata vietu (7760) – no tām 6773 policistu un 987 darbinieku amata vietas. Gandrīz puse no policistu amata vietām (56 %) paredzētas, lai valstī nodrošinātu sabiedrisko kārtību un drošību – Kārtības policijai, savukārt gandrīz viena trešā daļa amata vietu (26 %) paredzēta cīņai ar noziedzību – Kriminālpolicijai. 3 % amata vietu paredzētas tiem, kas strādā notikumu vietās, fiksējot un izņemot pierādījumus, kā arī veicot nepieciešamās ekspertīzes, tātad – kriminālistiem ekspertiem. Vēl 5 % amata vietu ir ieplānotas Valsts policijas koledžas darbiniekiem. Un, protams, lai šis sarežģītais mehānisms ikdienā varētu pildīt tikai savus tiešos dienesta pienākumus, vēl 10 % no iestādes kopējā amata vietu skaita paredzētas atbalsta funkcijām – tādām kā personāla vadība, finanses, nodrošinājums, juridiskais dienests u.c. Tomēr jāatzīst, ka daļu amata vietu ilgstoši neizdodas nokomplektēt, un vidēji 20 % policistu amatu ir vakanti, kas, protams, palielina darba slodzi dienestā strādājošajiem.

Kā nokļūt policijas dienestā tam, kurš vēlas stāvēt sabiedrības un likuma sardzē?

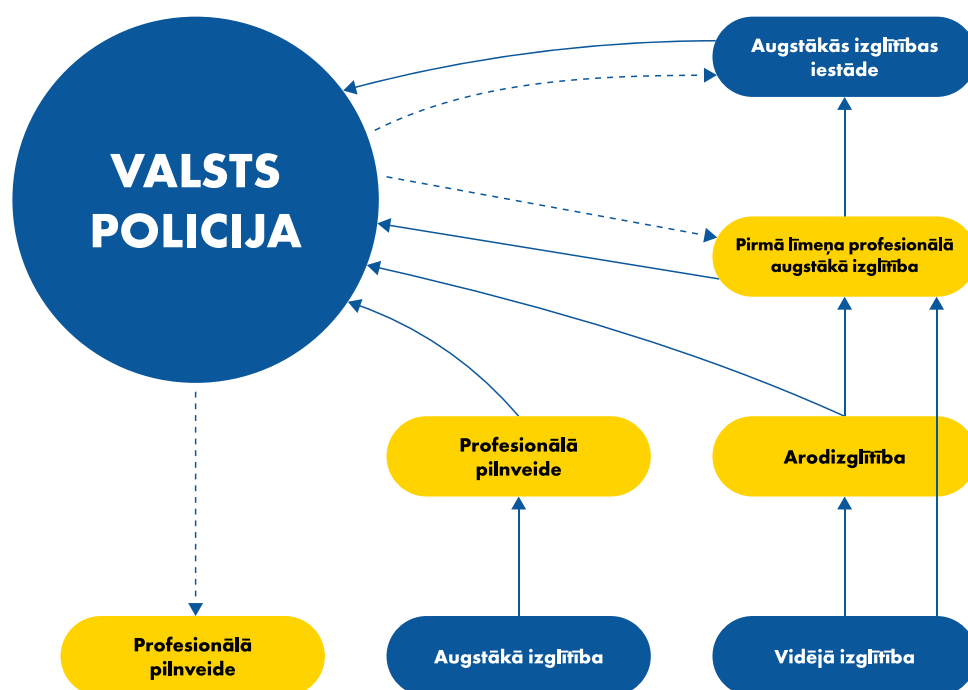
Katram jauniešim pēc vidusskolas absolvēšanas ir iespēja stāties Valsts policijas koledžā un deviņu mēnešu laikā iegūt policista arodam nepieciešamo izglītību, prasmes un iemaņas. Pēc koledžas absolvēšanas ir iespēja strādāt, kā paši policisti saka, „uz zemes” – sākotnēji kārtībnieka un vēlāk arī jaunākā inspektora amatā patruļas vai konvoja dienestā, īslaicīgās aizturēšanas vai operatīvās vadības struktūrvienībās. Fiziski spēcīgākie un psiholoģiski noturīgākie jaunieši var pretendēt uz dienestu speciālo uzdevumu vienībā.

Tie jaunieši, kas jūt aicinājumu kļūt par virsniekiem un dienestu sākt kā iecirkņa inspektori vai izmeklētāji, piesakās koledžas pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmā „Policijas darbs” un, to absolvējot, nonāk savās dienesta vietās kā jaunākie virsnieki inspektori.

Savukārt, lai kļūtu par vecāko virsnieku, jāstājas Rīgas Stradiņa universitātes (RSU) bakalaura studiju programmā „Policijas darbs”, iegūstot profesionālā bakalaura grādu policijas darbā un Valsts policijas vecākā virsnieka kvalifikāciju. Ar RSU Valsts policijai ir noslēgts līgums par Valsts policijas amatpersonu otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības nodrošināšanu. Ar šādu izglītību ir tiesības ieņemt vecākā un galvenā inspektora amatus, kā arī, uzkrājot pieredzi, kļūt par struktūrvienības priekšnieku.

Policistu izglītības sistēma Latvijā

Cik pieredzējis ir mūsdienu policists? Pētot policistu izdienu – profesijā nostrādāto laiku, secināms, ka 58 % policistu ir ar 10 līdz 25 gadu pieredzi un vēl 18,5 % – ar vairāk nekā 25 gadu pieredzi dienestā.

Interesanti fakti

Katru gadu policijas rindas papildina vidēji 260 jauni policisti. Pretendentu skaits ir krietni lielāks – gadā par dienestu interesējas un tajā iestāties vēlas gandrīz tūkstoš jaunu cilvēku. Kāpēc policistu rindās nonāk vien piektā daļa gribētāju? Pretendentiem un dienestā esošajām amatpersonām ir noteiktas augstas veselības un fiziskās sagatavotības prasības, savukārt daļa pretendentu neatbilst Ministru

kabineta noteikumos izvirzītajām prasībām. Diemžēl komplektēšanu ietekmē arī sociālie un ekonomiskie faktori (jauniešu skaita samazināšanās un cilvēku došanās prom no Latvijas labākas dzīves meklējumos u.c.).

Mūsdienās katrs trešais dienesta policists ir sieviete, un pēdējo gadu pieredze liecina, ka sieviešu īpatsvaram policijā ir tendence palielināties.

Dienesta pakāpes un atšķirības zīmes

Policistiem dienesta laikā atkarībā no izglītības, ieņemamā amata, iepriekšējā dienesta pakāpē nodienētā laika piešķir dažādas dienesta pakāpes (attēlos – dienesta pakāpes atšķirības zīmes).

ierindnieks

virsleitnants

kaprālis

kapteinis

seržants

majors

virsseržants

pulkvežleitnants

virsniekvietnieks

pulkvedis

leitnants

ģenerālis

2

**GALVENIE
UZDEVUMI**

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

NOZIEDZĪBAS APKAROŠANA

B. Lasenberga

Valsts policija Latvijā ir vadošā iestāde, kuras primārais uzdevums ir realizēt cīņu ar noziedzību un nodrošināt sabiedrības drošību. Valsts policija ir arī viena no lielākajām iestādēm Latvijā, tajā strādā vairāk nekā 6000 nodarbināto, no kuriem tiešo noziedzības apkarošanu veic apmēram trešā daļa policistu Kriminālpolicijā – tie ir izmeklētāji, amatpersonas, kas veic operatīvo darbību, kā arī kriminālizlūkošanā iesaistītās policijas amatpersonas. Cik sekmīgi šis darbs tiek īstenots, ir atkarīgs no kopējās noziedzības apkarošanas politikas valstī, un to nosaka dažādi faktori.

Ar noziedzības apkarošanu tradicionāli saprot pasākumus, kas tiek veikti, lai atklātu¹, pārtrauktu, ierobežotu un novērstu noziedzīgās darbības. Noziedzība un tās apkarošana ir tikpat sena kā tūkstošiem gadu ilgā cilvēces vēsture, taču jebkurā sabiedrībā vienmēr ir bijis aktuāls jautājums, kā cīnīties pret noziegumiem. Attīstoties sabiedrībai, ir mainījušies nozieguma veidi un to izpausmes formas, ietekmējošie faktori, kā arī sabiedrības izpratne par noziegumu būtību un cilvēku pretdarbība uz noziegumiem. Šo izpratni ietekmējuši laikmeti, valdošās intereses, kultūra, reliģija, ekonomiskie, politiskie un citi faktori, tomēr jāpiekrīt franču sociologa un filozofa Emila Dirkema (*Émile Durkheim*) teiktajam, ka neviena sabiedrība nepastāv bez noziedzības – noziegumi nevar izzust, tie maina tikai savu formu.² Vienmēr būs kādas darbības un uzvedības izpausmes, kuras attiecīgā sabiedrība uzskatīs par likumpārkāpumiem un darīs visu iespējamo, lai tās ierobežotu.

Noziedzības apkarošanas veidi ir mainījušies no sākotnējām atbēdības un sodīšanas formām līdz izpratnei par to, ka nozieguma nepieļaušana ir svarīgāka nekā sodīšana par šo noziegumu.³ Tomēr cilvēcei bija jānoiet visai garš vēsturiskās attīstības posms, lai nonāktu līdz šai mūsdienu atziņai, kas sāka veidoties tikai 18.–19. gadsimtā. Tieši šajā laikā noziedzības apkarošana arī kļūst par nozīmīgu valsts un tās krimināltiesību sastāvdaļu, un, balstoties uz progresīvu tiesību zinātnieku atziņām, notiek krimināltiesību modernizācija un tiek veidotas jaunas noziedzības apkarošanas koncepcijas. Šis ir laiks, kad valstīs pastiprināti sāk veidoties specializētas iekšējās drošības tiesībaizsardzības struktūrvienības, kuru viena no pamatfunkcijām ir cīņa ar noziedzību, un tradicionāli – šis uzdevums tiek uzticēts policijai.

Latvijai noziedzības apkarošanas un novēršanas koncepta veidošana ir bijis īpaši sarežģīts uzdevums, ņemot vērā tās neseno neatkarīgas pastāvēšanas laika posmu un dažādu valdošo iekārtu un valstu ietekmi. Vēsturiskā skatījumā svarīgi atzīmēt, ka Latvija tāpat kā citas valstis ir nonākusi līdz mūsdienīgām atziņām, pamatojoties uz gadsimtos iegūtu pieredzi.

-
- 1 Noziegumu atklāšana aptver izmeklēšanu un operatīvo darbību.
 - 2 Durkheim, Émile. *The rules of sociological method*. New York : The free Press, 1982, p. 99.
 - 3 Itālijas jurists, kriminologs, filozofs un domātājs Čezāre Bekaria (*Cesare Beccaria*), kurš tiek uzskatīts par mūsdienu krimināltiesību pamatlicēju, šo ideju atspoguļojis savā 1764. gadā izdotajā grāmatā „Par noziegumiem un sodiem” (grām. nos. tulkots no krievu val.: Беккариа, Ч. *О преступлениях и наказаниях*. Москва : Стелс, 1995, с. 230).

Latvijā nacionālās noziedzības apkarošanas sistēmas izveides sākums ir saistīts ar 1918. gadu, kad Latvija kļuva par neatkarīgu valsti. Šo sistēmu ietekmējušas dažādas tradīcijas un citu valstu, piemēram, Itālijas, Krievijas, Vācijas, Francijas, krimināltiesības un krimināltiesību politika. Latvijas pirmās brīvvalsts laikā galvenais uzdevums bija nosargāt tikko izveidotās demokrātiskās valsts intereses, un šīm interesēm pakļāva arī noziedzības apkarošanas politiku. 1918. gada 5. decembrī tika izveidota Latvijas Valsts policija, kas savai valstij kalpoja līdz pat 1940. gada 24. jūlijam. Šīs policijas sastāvā tika izveidota arī Kriminālpolicija. Savukārt pagājušā gadsimta trīsdesmitajos gados Latvija kļuva arī par 1923. gadā dibinātās Starptautiskās kriminālpolicijas organizācijas (Interpola) dalībvalsti.

1990. gadā, kad pēc pusgadsimta pārtraukuma Latvija atguva neatkarību, viens no galvenajiem uzdevumiem bija sakārtot iekšējo drošību valstī. Šis bija liels izaicinājums Latvijai, kurā pašos pamatos mainījās sabiedriskā iekārta un tiesību sistēma. Noziedzības apkarošanā – tāpat kā pirmās brīvvalsts laikā – galvenais uzdevums bija demokrātiskas valsts sabiedrības interešu aizsardzība. Bija jāveido jauna noziedzības apkarošanas un novēršanas politika, jo iepriekšējā nacionālā noziedzības apkarošanas sistēma pēc tik ilga pārtraukuma jau bija novecojusi, savukārt no Padomju Savienības pārmantotā – neatbilda mērķu un satura ziņā. Raksturīgi, ka Latvijā notika arī pāreja no plānsaimniecības uz tirgus

ekonomiku, sāka attīstīties privātā uzņēmējdarbība. Bija jānodrošina arī cilvēktiesību un pamattiesību ievērošana, kā arī citi demokrātisko principu standarti.

Būtiskas izmaiņas bija notikušas arī noziedzības jomā. Mainoties ekonomiskajai sistēmai, atveroties robežām uz rietumvalstīm, tika veidoti jauni noziedzīgi sakari un parādījās jauni noziegumu veidi vai jaunas izpausmes formas, piemēram, izspiešana (rekets), krāpšana, attīstījās dažādi ekonomiska rakstura noziegumi, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana (naudas atmazgāšana), pieauga nelegālā narkotiku izplatība, narkomānija un prostitūcija, kļuva pieejamāks šaujammieroču nelegālais tirgus, pasaules globalizācijas procesu ietekmē attīstījās cilvēku tirdzniecība un, visbeidzot, Latvijā ienāca arī organizētā noziedzība. Kopumā šo periodu (20. gadsimta beigas) atsevišķos literatūras avotos⁴ raksturo kā laika posmu ar stabilu noziedzības pieaugumu, kad noziedzīgo nodarījumu veidi ir kļuvuši bīstamāki un apdraud sabiedrības drošību, aizvien vairāk noziegumu ir ar pārrobežu raksturu. Šādā situācijā Latvijā galvenais uzdevums, lai nodrošinātu iekšējo drošību, bija izveidot stabilu un ilgtspējīgu noziedzības apkarošanas un novēršanas politiku un stratēģiju. Bija jāساتavo jauni, laikmetam atbilstoši normatīvie akti vai jāpilnveido iepriekšējie, jānosaka iesaistīto iestāžu un institūciju darbības ietvars un kompetence, turklāt tika sākti arī jaunu iestāžu un struktūru veidošana.

1991. gadā tika atjaunota Latvijas Valsts policija, šī paša gada 4. jūnijā tika pieņemts likums „Par policiju”⁵, kurš nosaka policijas galvenos uzdevumus noziedzības apkarošanā. Šī joma aptver plašu darbību loku⁶ un ir detalizēti noteikta atsevišķos likuma „Par policiju” pantos. Vienlaikus Valsts policijas sastāvā tika izveidota Kriminālpolicija, kuras pamatuzdevums ir cīņa ar noziedzību visās tās izpausmes formās.

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

4 Par organizētās noziedzības īpatnībām Baltijas valstīs. *Latvijas Vēstnesis*. 14.05.1996., Nr. 83 (568); Par noziedzību Latvijā un Baltijā. *Latvijas Vēstnesis*. 11.12.1997., Nr. 322/323 (1037/1038) u.c.

5 Likums „Par policiju” [tiešsaiste] [skatīts 05.06.2018.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=67957&%20version_date=04.06.1991

6 Likuma „Par policiju” 3. panta (Policijas uzdevumi) pirmā daļa [tiešsaiste] [skatīts 05.06.2018.]. Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=67957&%20version_date=04.06.1991

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

Vispārīgie noziedzības apkaršanas pamatnosacījumi un principi valstī ir ietverti Latvijas krimināltiesībās un kriminālprocesuālajās tiesībās. Piemēram, noziedzīga nodarījuma definējums⁷, noziedzīgo nodarījumu veidi un paredzētie sodi par tiem iekļauti 1998. gada 8. jūlija Krimināllikumā.⁸

Latvijas nacionālo tiesībsardzības iestāžu, tai skaitā Valsts policijas, kompetence noziedzīgo nodarījumu apkaršanā un izmeklēšanā pamatā ir noteikta Kriminālprocesa likumā⁹, bet operatīvā darbība reglamentēta Operatīvās darbības likumā.¹⁰

Latvijas nacionālā noziedzības apkaršanas sistēma veidota hierarhiskā kārtībā, aptverot kompetentās institūcijas un iestādes, kuru darbība ir tieši vai pakārtoti saistīta ar noziedzības apkaršanu un novēršanu. Šajā darbības virzienā iesaistīto tiesībsardzības iestāžu un institūciju deleģējums, loma un uzdevumi paredzēti atsevišķos nozares specializētajos tiesību aktos. Papildus tam Latvijā visaptverošu noziedzības apkaršanas politiku un stratēģiju veido valdības deklarācijas, to īstenošanas rīcības plāni, kā arī vispārēji un tematiski politikas plānošanas dokumenti un institūciju vadības dokumenti.¹¹ Šo dokumentu galvenais uzdevums ir veidot valstī tādu noziedzības apkaršanas sistēmu un mehānismu, kas atbilstu esošajai noziedzības situācijai, noteiktu prioritāros noziedzības apkaršanas virzienus, kā arī piedāvātu risinājumus dažādos laika posmos, kas būtu efektīvi un samērā elastīgi pret būtiskām izmaiņām noziedzībā un to ietekmējošajos faktoros.

7 Atbilstoši Krimināllikuma 6. panta (Noziedzīga nodarījuma jēdziens) pirmajai daļai par noziedzīgu nodarījumu atzīstams ar nodomu (tiši) vai aiz neuzmanības izdarīts kaitīgs nodarījums (darbība vai bezdarbība), kurš paredzēts Krimināllikumā un par kura izdarīšanu draud kriminālsods.

8 Krimināllikums [tiešsaiste] [skatīts 05.06.2018.]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=88966>

9 Kriminālprocesa likuma 386. pants (Izmeklēšanas iestādes), 387. pants (Institucionālā piekritība) [tiešsaiste] [skatīts 05.06.2018.]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=107820>

10 Operatīvās darbības likums [tiešsaiste] [skatīts 05.06.2018.]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=57573>

11 Šobrīd politikas plānošanas un institūciju vadības dokumentu veidus un izstrādi reglamentē „Attīstības plānošanas dokumentu izstrādes un ietekmes izvērtēšanas noteikumi” (Nr. 737), kas Ministru kabinetā pieņemti 2014. gada 2. decembrī.

Tie ietver arī pasākumus Valsts policijas institucionālās darbības spējas pilnveidošanā, kas nepieciešama Valsts policijas Kriminālpolicijas uzdoto primāro uzdevumu izpildē, atklājot noziegumus un izmeklējot tos.

Lai izpildītu minētos nosacījumus, Kriminālpolicijā regulāri un aktīvi notiek dažādu, savstarpēji cieši saistītu noziedzības apkarošanas virzienu pilnveidošana, un šajā pilnveides procesā Valsts policijas Kriminālpolicijas pārstāvji darbojas kā nozares vai specializētu jomu eksperti.

12 Šobrīd tā ir Organizētās noziedzības apkarošanas pārvalde, Kriminālizmeklēšanas pārvalde, Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvalde, Izmeklēšanas atbalsta pārvalde, Kriminālizlūkošanas vadības pārvalde, Starptautiskās sadarbības pārvalde un Informācijas birojs.

1. Notiek darbs pie Kriminālpolicijas struktūrvienību darba efektivizēšanas un optimizēšanas – lai tās atbilstu mūsdienu labas pārvaldības, ekonomijas un lietderības principiem un aktuālām noziedzības apkarošanas tendencēm un virzieniem.

2. Tiek veidoti dažādi noziegumu apkarošanas darbības modeļi un izstrādātas noziegumu atklāšanas un izmeklēšanas metodikas, kas īstenojamas Valsts policijas un arī citu tiesībaizsardzības iestāžu struktūrvienībās; tiek veikti dažādi pasākumi, lai sagatavotu profesionālu un kvalificētu personālu.

3. Tiek gatavotas un iesniegtas iniciatīvas un priekšlikumi tiesiskā ietvara pilnveidošanai, atbilstoši kuram Valsts policijas Kriminālpolicijas eksperti pārstāv Valsts policiju, daloties ar savu redzējumu un pieredzi Saeimas komisijās un apakškomisijās, ministriju un institūciju darba grupās, sanāsmēs, diskusijās un citos formātos.

4. Notiek pasākumi sadarbības un informācijas aprites uzlabošanai ar kompetentiem partneriem.

5. Tiek gatavoti priekšlikumi un iniciatīvas par nepieciešamo finanšu līdzekļu piesaisti Valsts policijas Kriminālpolicijas uzdevumu izpildei.

Reaģējot uz izmaiņām noziedzības attīstībā, pilnveidojot funkcijas un struktūras un optimizējot tās, jau pašos sākumos Valsts policijas Kriminālpolicijā tika veidotas jaunas struktūrvienības, laika gaitā transformējot tās atbilstoši aktuāliem noziedzīgo nodarījumu veidiem. Tās pamatā darbu veic šādos virzienos: organizētās noziedzības, sevišķi smagu un smagu noziegumu un ekonomisko noziegumu apkarošana un izmeklēšana. Izveidotas arī struktūrvienības, kuru pamatdarbība ir starptautiskā sadarbība un kriminālizlūkošana. Patlaban Kriminālpolicijā šie uzdevumi attiecīgi ir deleģēti Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes septiņām apakšvienībām¹², piecu reģiona pārvalžu Kriminālpolicijas pārvaldēm/birojiem un 40 policijas iecirkņu Kriminālpolicijas nodaļām/grupām atbilstīgi to kompetencei.

Parādoties jauniem noziedzības izaicinājumiem, Valsts policijā tiek iniciētas un veidotas jaunas specializētas struktūras, piemēram, pašlaik tās ir Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes sastāvā esošās nodaļas cīņai pret noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, noziedzīgi iegūtas mantas un līdzekļu atgūšanu, kibernoziegumu apkarošanu, bērnu seksuālās izmantošanas novēršanu, intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību u.c. Atbilstošas korekcijas tiek veiktas arī Valsts policijas teritoriālās Kriminālpolicijas struktūrvienībās. Pēdējos gados Valsts policijas Kriminālpolicijas struktūrvienību darbības metodiku būtiski ietekmē straujā informācijas un komunikācijas tehnoloģiju attīstība, kuru izmanto arī noziedzīgā pasaule savu mērķu sasniegšanai, bieži vien padarot noziegumu praktiski neizmeklējamu.

Tikpat dinamiskai un elastīgai ir jābūt arī Valsts policijas Kriminālpolicijas personāla izaugsmei, kvalifikācijai, zināšanām un pieredzei. Noziedzības apkarošanā iesaistītais personāls regulāri papildina zināšanas nacionālā un starptautiskā līmenī, piedalās pieredzes apmaiņā un tādējādi mācās no saviem kolēģiem Latvijā un ārvalstīs. Vairāku Latvijas ekspertu zināšanas un profesionalitāti ir novērtējušas arī starptautiskās organizācijas, kurās šie eksperti turpina darbu un dod savu ieguldījumu starptautiskā mērogā.

Neatsverams darbs Valsts policijas Kriminālpolicijā ir ieguldīts normatīvo aktu pilnveidošanā, sniedzot dažādus priekšlikumus šīs darbības virzienā, lai efektīvā un atrisinātu praksē parādījušās problēmas. Ir vērts norādīt vairākas iniciētās izmaiņas un pilnveidojumus nacionālajos (arī starptautiskajos) tiesību aktos. Viens no tiem ir Valsts policijas Kriminālpolicijas ieguldījums Krimināllikuma pilnveidē, kas paredz atbildību par noziedzīgām darbībām organizētā grupā, nosakot attiecīgi stingrākus sodus, ja noziegums izdarīts šādā grupā. Tāpat ir vērtīgi vairāki gadi, lai veiktu pētījumus un virzītu grozījumus Kriminālprocesa likumā, kas paredz izmeklēšanas vienkāršošanu (ši tēma ir iekļauta atsevišķā nodaļā), un cerams, ka šī modeļa būtība un lietderība tiks izprasta un sekmīgi īstenota arī praksē.

Vairākas likumdošanas iniciatīvas un metodikas attīstītas arī specifiskās noziedzības jomās. Narkotisko un psihotropo vielu nelegālās aprites apkarošanai izveidots elastīgs un efektīvs barjeru modelis, lai varētu

kriminalizēt darbības, kas saistītas ar nelegālajā tirgū ienākošu jaunu narkotisko un psihotropo vielu (arī prekursoru un preprekursoru) apriti. Pēc šīs sistēmas ieviešanas Latvijā jau pirmajos darbības gados (2014.–2015. gadā) izdevās slēgt jauno psihoaktīvo vielu (sauktu arī par *spaisiem*) tirdzniecības vietas, tika novērota atsevišķu narkotiku noziedzības pārvietošanās uz kaimiņvalstīm, kur noziedznieki izmanto šo valstu nepilnības normatīvajos aktos. Šis barjeru modelis guvis atzinību Eiropā un kalpo par piemēru arī citām valstīm.

Bargo sodu dēļ Latvija nav īpaši pievilcīga valsts arī cilvēku tirdzniecības organizētājiem. Cilvēku tirdzniecībai ir plašs izpausmju loks, sākot no seksuālas paverdzināšanas līdz pat darba ekspluatācijai. Veikto pasākumu dēļ cilvēku tirdzniecības organizētāji pārcēlušī savu darbību uz ārvalstīm, tas, protams, zināmā mērā apgrūtinā noziegumu organizētājus saukt pie likumā noteiktās atbildības, tomēr labie darba rezultāti ir sasniegti, pateicoties Valsts policijas Kriminālpolicijas veiktajiem pasākumiem starptautiskās sadarbības un informācijas apmaiņas stiprināšanā ar iesaistītajām valstīm. Liels darbs ir veikts, lai cilvēku tirdzniecības upuri tiktu savlaicīgi atpazīti un varētu saņemt valsts finansētus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus. Arī šajā ziņā Latvijā ir izveidota progresīva un savā ziņā unikāla sistēma cilvēku tirdzniecības upura statusa piešķiršanai.

Aktīvi norit darbs pie normatīvo aktu pilnveidošanas un metodikas izveides cīņā ar naudas atmazgāšanu un noziedzīgi iegūtas mantas un līdzekļu atguvi, lai pēc iespējas ierobežotu turpmākās iespējas noziedzniekiem šos līdzekļus investēt savās noziedzīgajās darbībās, legālajā un ēnu ekonomikā. Paralēli tam sniegti priekšlikumi izmaiņām tiesību aktos dažādu ekonomiska rakstura noziegumu apkarošanai, īpaši tas sakāms par priekšlikumiem maksātnešpējas procesu izmeklēšanas pilnveidē.

Valsts policijas Kriminālpolicija pastiprināti darbojas arī kibernetizācijas apkarošanā, kā arī noziegumu atklāšanā virtuālajā vidē, turklāt policijas darbs arī norit šajā vidē un ar modernu tehnoloģiju palīdzību. Kibernetizācijas apkarošanas aktualitātei kā jaunam izaicinājumam grāmatā veltīta atsevišķa nodaļa.

Iepriekš minēto pozitīvo piemēru uzskaitījums ir liels, un šai tematikai varētu veltīt atsevišķas publikācijas, taču jāuzsver, ka noziedzības apkarošanai svarīgi ir panākt, ka šie modeļi, metodika un mehānismi ir elastīgi un atbilst aktuāliem noziedzības attīstības virzieniem, tie sekmīgi tiek īstenoti praksē un darbojas kā efektīvi šķēršļi noziedzīgo aktivitāšu realizēšanā un iespējamā turpinājumā.

Sākot jau ar 20. gs. 90. gadiem, Latvijā veikti dažādi pētījumi, pārņemta ārvalstu pieredze, taču praktiskais darbs, ne tikai cīņā ar noziedzību, ir pierādījis, ka dažādas pieejas un sistēmas nevar kopēt un mehāniski pārnest. Tā kā Latvijai sākotnēji trūka praktisko iemaņu un attiecīgas pieredzes, dažādas noziedzības apkarošanas iniciatīvas nācās pārbaudīt un pielāgot Latvijas specifikai un situācijai, ņemot vērā Latvijai raksturīgās īpatnības. Kā tas ir ticis realizēts praksē, vairāk informācijas atspoguļots šajā grāmatā iekļautajos praktisko rezultātu piemēros.

Gribētos uzsvērt, ka noziegumu apkarošana un lietu izmeklēšana ir darbietilpīga un laukietilpīga, darbā ir nepieciešamas speciālas zināšanas, pieredze, arī pacietība, entuziasms un lielākoties arī privāto interešu ziedošana, lai sasniegtu rezultātu.

Šādu aspektu ir daudz, visus aprakstīt šajā grāmatas nodaļā nebūtu iespējams, taču īpaši gribētos minēt, piemēram, to lietu izmeklēšanu, kas ir saistītas ar narkotiku nelegālo apriti, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, kā arī lietas, kurās, iejaucoties policijai, tika izjauktas zagto transportlīdzekļu kontrabandas un dažādu noziegumu shēmas, kas veikti pret īpašumu, tāpat, pateicoties policijas darbībai, pārtraukta liela apjoma akcīzes preču nelegālā ražošana un aprite, atklāta vērienīga naudas viltošanas ražotne un aprite, atklātas t.s. telefonkrāpšanas, kad blēži, izmantojot telefona pakalpojumus, radīja būtisku kaitējumu šajā noziegumā cietušajiem, tāpat izmeklēti maksātnespējas u.c. gadījumi. Jāuzsver, ka daudz lietu atrisināts pārrobežu noziedzības attīstības kontekstā, diemžēl aizvien vairāk ir vērojama arī Latvijas valstspiederīgo iesaistīšanās šajās krāpnieciskajās shēmās.

Atsevišķos gadījumos noziedzības apkarošana prasa arī ievērojamu cilvēku un materiālo resursu iesaisti un šo spēku vienotu un saskaņotu koordināciju.

Droši vien visvairāk šis iemaņas tika pārbaudītas laikā, kad Rīgā tika izmeklēts lielveikala „Maxima” sagrūšanas gadījums (tā saucamā Zolitūdes traģēdija), kas ir lielākā traģēdija Latvijā kopš neatkarības atjaunošanas un upuru skaita ziņā viena no lielākajām traģēdijām celtniecības objektos Eiropā pēdējo gandrīz 20 gadu laikā.¹³ Tāpat nāk prātā sabiedrībai plaši zināmā „Imantas pedofila” lieta,

kad pārbaudīja personas un informācijas vienības, kas mērāmas tūkstošos, notika patrulēšanas un citi operatīvie pasākumi, tika izmantota sabiedrības palīdzība – sabiedrības sniegto informāciju izskatīja prioritārā secībā. Visi pasākumi vainagojās panākumiem vairāk nekā pēc gada, taču policija jūtas gandarīta par paveikto sabiedrības labā, jo darbs paveikts godprātīgi un profesionāli.

13 Lielveikala „Maxima” sagrūšana Rīgā [tiešsaiste] [skatīts 05.06.2018.]. Pieejams: https://lv.wikipedia.org/wiki/Lielveikala_%22Maxima%22_sagr%C5%AB%C5%A1ana_R%C4%ABg%C4%81

Jāpiebilst, ka kopējo noziedzības apkarošanas politiku Latvijā būtiski ietekmējuši dažādi svarīgi pagrieziena punkti, kas prasīja Valsts policijai un tās struktūrvienībām rādījumu un lielus darba un cilvēkresursu ieguldījumus. Vēsturiskā skatījumā tie ir vairāki, taču viens no galvenajiem bija pievienošanās Eiropas Savienības valstu saimei 2004. gadā un Šengenas telpai 2007. gadā, kad Latvijai bija jāveic daudzi pirmsiestāšanās un iestāšanās pasākumi un jāklūst par līdzvērtīgu starptautiskās sadarbības partneri smagās un organizētās noziedzības apkarošanā. Latvija tad kļuva arī par Eiropas policijas aģentūras (Eiropola) dalībvalsti, tādējādi arī par Eiropola nacionālās sadarbības partneri, kas sekmīgi turpina pildīt starptautiskās krimināltiesiskās un operacionālās sadarbības uzdevumus.

Valsts policijas Kriminālpolicijas darbību būtiski ir ietekmējusi arī globālā ekonomiskā, finanšu un sociālā krīze (tautā saukta arī par *dižķibeli*), kā arī pēckrīzes laiks, kad Latvijas valdībai un kompetentajiem dienestiem iekšējās drošības nodrošināšanā bija jārikojas ar ievērojami samazinātu finanšu un personāla resursu kapacitāti. Gribētu atsaukties uz bijušā Valsts policijas priekšnieka Inta Ķuža reiz trāpīgi sacīto, ka krīze policijai izdarīja lielu „belzienu”¹⁴, kad primārais uzdevums bija valsts kopējā stāvokļa stabilizācija un kvalificētu ekspertu motivēšana turpināt darbu policijā arī ar būtiski samazinātu atlidzību un citiem resursiem, jo krīzes iespaidā daudzi Valsts policijas, tai skaitā Kriminālpolicijas, speciālisti devās uz darbu labāk atalgotās vietās citās tiesībsardzības iestādēs vai privātās struktūrās. Šis apstāklis turpmāk būtiski

ietekmēja visas Valsts policijas darbu noziedzības apkarošanā, īpaši – profesionālu noziegumu atklāšanu un izmeklēšanu.

Līdz ar ekonomiskās situācijas pasliktināšanos valstī pieauga arī atsevišķu noziegumu kategoriju skaits, īpaši noziegumi, kas vērsti pret īpašumu un vardarbīgi noziegumi; esošajai situācijai pielāgojās arī noziedzīgās organizētās grupas, kas elastīgi mainīja taktiku un noziedzīgās darbības veidus, sarežģītot situāciju vēl vairāk. Šādos apstākļos bija jārikojas operatīvi un efektīvi, policijas spēkus orientējot prioritārajos darba virzienos. Neraugoties uz krīzes ietekmi, Valsts policijas Kriminālpolicijai, tostarp arī sadarbībā ar citām struktūrvienībām, izdevās nodrošināt un organizēt vairāku sarežģītu noziegumu atklāšanu un izmeklēšanu un turpināt sekmīgi īstenot noziedzības apkarošanas darbu, neatpaliekot no sasniegtā līmeņa.

14 LNT raidījums *900 sekundes* 2014. gada 24. oktobrī, Ints Ķuzis: Krīze policijai izdarīja lielu „belzienu”, joprojām trūkst darbinieku [tiešsaiste] [skatīts 05.06.2018.]. Pieejams: <https://skaties.lv/zinas/latvija/ints-kuzis-krize-policijai-izdarija-loti-lielu-belzienu-joprojam-trukst-darbinieku/>

Liela atbalstu šajā darbā ir snieguši visi Valsts policijas Kriminālpolicijas sadarbības partneri, kuriem gribētos vēltīt atzinīgus vārdus un pateicību par sniegto palīdzību noziedzības apkarošanā. Bez šo partneru atbalsta šobrīd nav iedomājama sekmīga noziedzības apkarošana, īpaši noziegumu atklāšana un izmeklēšana, jo šis darba virziens prasa kompleksu un daudznozaru pieeju konstatēto problēmu risināšanā. Sadarbības partnerība ir plaša, tā aptver publisko un privāto jomu, tiešo atbalstu noziedzības apkarošanā, iesaisti un līdzdalību pasākumos, kuri vērsti uz noziedzības un to veicinošo faktoru mazināšanu un novēršanu, informācijas apmaiņu un, visbeidzot, noziedzības apkarošanas un izmeklēšanas uzraudzības īstenošanu un kontroli. Īpaša loma ir arī privātajai partnerībai, jo ir noziedzības jomas, kurās nepieciešamas specifiskas speciālistu konsultācijas un atbalsts. Tas nozīmē, ka ar katru no šiem partneriem jābūt skaidrai un precīzai sadarbības kārtībai un izpratnei par kopīgo ieguldījumu, lomu un uzdevumiem cīņā ar noziedzību. Šis darbs nepārtraukti tiek pilnveidots, organizējot kopīgas tikšanās, sanāksmes un diskusijas, meklējot kompromisu un pieņemot kopīgus lēmumus.

Valsts policijas Kriminālpolicijas uzdevumu izpildē nozīmīga loma ir arī dažādām nevalstiskajām organizācijām, kuras sniedz atbalstu un palīdzību ikdienas darbā, īpaši rūpējoties par upuriem un cietušajiem. Daudz pasākumu paredzēti darbam ar sabiedrību, jo tieši sabiedrība ir nozīmīgs atbalsts noziegumu atklāšanā un pilsoniskās sabiedrības veidošanā. Galvenais uzdevums šajā jomā ir informēt sabiedrību par notikumiem un veidot izpratni par noziedzības apkarošanu, kā arī veidot mūsdienu sabiedrību, kas nav vienaldzīga pret jebkuru pretlikumīgu izpausmes formu, ziņo par noziegumiem, palīdz un sniedz atbalstu.

Izvērtējot noziedzības apkarošanas darbu kopumā, vienmēr ir bijis aktuāls jautājums, cik lielas investīcijas nepieciešamas, lai sekmīgi apkarotu noziedzību. Droši vien, ka ideāla modeļa un aprēķinu nav un sasniegumu kritērijs vienmēr nav mērāms skaitliskās vērtībās. Valsts policija tiek finansēta no valsts budžeta līdzekļiem atbilstoši budžeta iespējām. Tajā pašā laikā Valsts policija nepārtraukti turpina strādāt, lai noziedzības apkarošanas darbs pēc iespējas būtu pilnvērtīgāks un ekonomiskāks, lai izveidotu tādu noziedzības apkarošanas sistēmu un instrumentus, kas atbilstu mūsdienu prasībām, lai radītu tādu vērtēšanas kritēriju sistēmu, kas dotu atbildi, vai noziedzības apkarošana ir bijusi rezultatīva un efektīva un piešķirtās investīcijas ir atmaksājušās.

Noziedzības apkarošanas darba pilnveidošanā Valsts policijas Kriminālpolicija sadarbojas ar citām valstīm ir īstenojusi daudzus Eiropas Savienības finanšu projektus, kuru laikā izveidotas noziedzības

apkarošanas efektīvizēšanas un pilnveidošanas sistēmas un mehānismi, saņemti arī papildu finanšu, materiālie un tehniskie līdzekļi. Nozīmīgākie projekti ir saistīti ar kriminālizlūkošanu, stratēģiskās un operatīvās analīzes attīstīšanu, noziedzības prioritizēšanu un smagās un organizētās noziedzības apkarošanas stiprināšanu un efektīvizēšanu, starptautiskās krimināltiesiskās un operatīvās sadarbības stiprināšanu, noziegumu izmeklēšanas vienkāršošanu, kibernetizēto apkarošanas kapacitātes pilnveidi u.c. Daudzi šie projekti ir rezultējušies arī ar grozījumiem tiesību aktos, ar jauniem tiesību aktiem, jaunas metodikas ieviešanu, kā arī ar samērā radikālām izmaiņām, organizējot noteikta virziena darbību. Šobrīd Valsts policijas Kriminālpolicija jau startē kā nozīmīgs partneris arī citu valstu finansēto projektu īstenošanā, daloties ar savu pieredzi un rezultātiem. Tomēr joprojām aktuāls ir jautājums par iespēju realizēt vairāk šādu pētījumu ar Latvijas un, iespējams, arī ārvalstu zinātnisko un akadēmisko spēku un neatkarīgu pētnieku atbalstu un palīdzību, kas sniegtu profesionālu un kvalificētu redzējumu noziedzības apkarošanas problemātikā un risinājumos.

Policijas darbs nav viegls, tas prasa nemītīgas pūles, darba rādījumu, profesionalitāti un zināšanas, tajā ir daudz rutīnas, profesionālo risku, negulētu nakšu, stundām ilgu risinājuma meklējumu, dažreiz arī bez rezultātiem. Valsts policijas Kriminālpolicijas darbinieku darbs sabiedrībai lielākoties nav redzams, bet šis darbs ir ar nemītīgiem izaicinājumiem un pārmaiņām, un lielāko gandarījumu darbā sniedz katrs atklātais noziegums un sekmīgi izmeklēta lieta. Valsts policijas Kriminālpolicijas jau patlaban veiktie pasākumi un jaunu profesionālu darbinieku pievienošanās tās pulkam dod iespēju sasniegt vēl labākus un augstākus darba rezultātus cīņā ar noziedzību. Valsts policijas Kriminālpolicijas kolēģiem vēl izturību, nezaudēt motivāciju un gandarījuma sajūtu par padarīto darbu, bet tiem, kuri gribētu pievienoties noziedzības apkarošanas darbam, vēl būt uzticīgiem savam aicinājumam un sasniegt jaunas panākumu virsotnes.

Interesanti fakti

2017. gada vasarā Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvalde pabeidza izmeklēšanu kriminālprocesā par viltotu ASV dolāru banknošu izgatavošanu, glabāšanu un izplatīšanu.

Naudas viltotāji bija iecerējuši laist apgrozībā 100 dolāru banknotes 3,5 miljonu vērtībā, kas bija līdz šim lielākais konstatētais viltotās naudas daudzums Latvijā. Valsts policija pirmo informāciju par viltotu 100 ASV dolāru naudas zīmju izplatīšanu saņēma 2014. gada septembrī. Izmeklēšanā tika noskaidrota saistība ar mūsu valsti. Aizturētā noziedzīgā grupa sešu personu sastāvā viltotos ASV dolārus izgatavojusi kāda tipogrāfijas uzņēmuma telpās Rīgā un viltoto naudu izplatījusi ne tikai Latvijā, bet arī Anglijā un ASV. Jāatzīst, ka viltoto dolāru kvalitāte bija ļoti laba.

Kopš 2017. gada marta Ķīnā notikuši vairāki krāpšanas gadījumi ar telekomunikāciju starpniecību.

Aizdomās turētie, izmantojot interneta tālruni, zvanīja cietušajiem, izliekoties par policijas virsniekiem, prokuroriem un citiem darbiniekiem, lai iegūtu upuru uzticību, un nosūtīja tiem viltotus apcietinājuma orderus ar cietušā fotogrāfiju, apgalvojot, ka cietušais ir iesaistīts nopietnā pārrobežu ekonomiskā pārkāpumā un ka viņam jāsažinās ar ķīniešu tiesībsargsardzības iestāžu darbiniekiem, kā arī jāpārskaita nauda uz aizdomās turētā bankas kontu. Izmantojot iepriekš minēto metodi, aizdomās turētie izkrāpa lielas naudas summas. Pēc izmeklēšanas Ķīnā tika konstatēts, ka zvanīts tiek no Latvijas. Izpildot Ķīnas Tautas Republikas tiesiskās palīdzības lūgumu, Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Starptautiskās sadarbības pārvaldes un Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvaldes amatpersonas saskārās ar apjoma ziņā iepriekš nepieredzētu aizdomās turēto aizturēšanu – kopumā tika aizturēti 110 cilvēki – Ķīnas Republikas (Taivānas) pilsoņi, kaut gan sākotnējā informācija liecināja, ka Latvijā darbojas noziedzīga grupa, kuras locekļu skaits varētu svārstīties no 15 līdz 20 dalībniekiem. Kopumā tika konstatētas 23 noziedzīgā nodarījuma epizodes, kurās upuru zaudējumu summa eiro valūtā bija aptuveni 2,13 miljoni. Pēc veiktās izmeklēšanas aizturētās personas tika iekļautas Latvijai un Eiropai nevēlamo personu sarakstā un izraidītas no Latvijas.

2013. gada 20. jūnijā Rīgas pili izcēlās ugunsgrēks, un to izdevās likvidēt tikai pēc 16 stundām.

Kopējā pils degšanas platība bija 3200 kvadrātmetru – jumta konstrukcijas un bēniņu telpa izdega 2400 kvadrātmetru platībā, 4. stāvs – 600 kvadrātmetru platībā, bet 3. stāvs – 200 kvadrātmetru platībā. Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Kriminālizmeklēšanas pārvaldē tika izmeklēts kriminālprocess par ugunsdrošības noteikumu pārkāpšanu, ja ar to radīts būtisks kaitējums. Par attiecīgo noziegumu aizdomās tika turētas trīs personas, kuras Ģenerālprokuratūra saukusi pie kriminālatbildības. Valdība nolēma ugunsgrēka seku likvidēšanas izdevumus segt no pils remontam paredzētā finansējuma, kas toreiz bija gandrīz 20 miljoni latu.

2017. gada decembrī Latvijā Allažu un Taurupes pagastā tika atklātas divas metadona ražotnes.

Apjomīgajā izmeklēšanā, kas ilga no 2017. gada jūnija, tika aizturētas deviņas aizdomās turētās personas. Izmeklēšanas laikā noskaidrots, ka abas nelegālās laboratorijas bija izvietotas aizdomās turēto personu privātpašumos un visi aizdomās turētie papildus nodarbojās ar legālu uzņēmējdarbību. Laboratorijas bija labi maskētas: viena laboratorija bija izvietota galdniecības darbnīcas otrajā stāvā, bet otra atradās zem vistu fermas. Lielākā daļa saražotās preces bija paredzēta ārzemēm – gan Eiropas Savienības valstīm, gan citām. Kopumā tika izņemts liels daudzums pierādījumu – aptuveni seši kilogrami metadona un divas tonnas prekursoru jeb izejvielu, no kurām ražo narkotikas. Laboratorijās tika izņemta arī speciālā tehnika un iekārtas. Tāpat izņemti aptuveni 80 000 eiro skaidrā naudā un automašīnas, t.sk. arī luksusaautomāšīnas, piemēram, „Audi A6”, „Mercedes Benz”.

Kā viens no noziegumiem ar plašāko rezonansi minams 2011. gadā notikušais noziedzīgais nodarījums AS „Latvijas Krājbanka”.

Tas notika ar augstu bankas amatpersonu aktīvu līdzdarbību. Latvijas Krājbankas krahs saistāms ar īstenotu noziedzīgu shēmu, šim nolūkam izmantojot fiktīvus līgumus. Tādējādi tika veikta finanšu līdzekļu piesavināšanās aptuveni 90 milj. eiro apmērā, bankas vadībai ļaunprātīgi izmantojot un pārsniedzot savas pilnvaras. Vadības noziedzīga

darbība notika apzināti, organizēti un sistemātiski, noslēdzot fiktīvus līgumus un slēpjot informāciju no uzraugošajām iestādēm. Apsūdzības celtas piecām bijušajām Latvijas Krājbankas amatpersonām par aktīvām darbībām un darbību atbalstīšanu: finanšu līdzekļu piesavināšanos lielā apmērā, pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu un pārsniegšanu mantkārīgā nolūkā, informācijas viltošanu un slēpšanu, noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu legalizēšanu lielā apmērā.

2013. gadā Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvaldē tika saņemts iesniegums par vērienīgu krāpšanas faktu pret vienu no Latvijas komercbankām – AS „Norvik Banka”.

Krāpnieku grupa, kurā darbojās Latvijas un citu valstu pilsoņi, iesaistoties augstai šīs bankas amatpersonai, kā arī esošajiem un bijušajiem bankas darbiniekiem, izveidoja noziedzīgu shēmu, kas deva iespēju izkrāpt un piesavināties bankas aktīvus sevišķi lielos apmēros (vairāk nekā 50 milj. eiro). Izkrāptie līdzekļi tika izmantoti, lai izveidotu vēja elektroenerģijas ražošanas parkus, tostarp vienu no lielākajiem Latvijas parkiem „Winergy”; lielas naudas summas tika izmantotas iesaistīto personu privātajām vajadzībām – luksustransportlīdzekļu iegādei, nekustamo īpašumu iegādei un remontam u.c. Shēmā bija iesaistīti vairāk nekā 10 Latvijas un vairāk nekā 10 ārvalstu (Igaunijas, Maltas) uzņēmumi. Šāda apjoma krāpniecības shēma pret kādu no bankām bija viena no lielākajām un

sarežģītākajām Latvijā pēdējos gados, un, ja ENAP darbību rezultātā to nebūtu izdevies apturēt, tas bankai varēja radīt lielas finanšu grūtības vai pat apdraudēt tās kapitāla pietiekamību. Pateicoties ENAP darbam, noziedzīgās grupas darbība tika apturēta, noziedzīgi iegūtie vēja parku aktīvi arestēti, un tādējādi bankas darbība vairs nebija apdraudēta. Kriminālprocess tika nosūtīts prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai pret deviņām fiziskām personām (Latvijas un Igaunijas pilsoņiem), tostarp pret augstu bankas amatpersonu.

Kopš 2013. gada Latvijā ir vērojama nelegālās maksas televīzijas pakalpojumu izmantošana māsaimniecībās.

Tas kropļo tirgu un ik gadu valsts budžetam nodara kaitējumu ap vienu miljonu eiro. 2017. gadā Valsts policija pārtrauca nelegālo TV signāla piegādi 20 000 lietotāju visā Latvijas teritorijā, tā samazinot ēnu ekonomiku par vairāk nekā 800 tūkstošiem eiro. Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvaldes Kibernoziegumu apkarošanas nodaļā uzsākti vairāki kriminālprocesi pēc Krimināllikuma 148. panta par autortiesību un blakustiesību pārkāpšanu un 207. panta par nelikumīgu uzņēmējdarbību. Kriminālprocesa gaitā Rīgā, Rīgas reģionā, Latgalē un Kurzemē tika izņemts tehniskais aprīkojums un serveri, kas nodrošināja nelegālo TV pakalpojumu sniegšanu no 2000 līdz 8000 klientiem dienā. Valsts policijas kompetentās struktūrvienības Galvenajā kriminālpolicijas pārvaldē un reģionu pārvalžu kriminālpolicijas struktūrvienībās ir aktivizējušas cīņu ar autortiesību un blakustiesību pārkāpumiem. Arī turpmāk Valsts policija pastiprināti veiks Latvijas interneta monitoringu, lai identificētu resursus, kuri, neievērojot likumā noteikto kārtību, bez attiecīgas licences retranslē audiovizuālo saturu.

2016. gada sākumā Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvaldes Kibernoziegumu apkarošanas nodaļas amatpersonas sadarbībā ar Valsts policijas reģiona pārvalžu amatpersonām uzsāka operāciju cīņā ar tādu materiālu apriti interneta vidē, kas saistīti ar bērnu seksuālo izmantošanu.

Divu gadu laikā uzsākti un izmeklēti 46 kriminālprocesi par pornogrāfiska rakstura materiālu apriti, kuri satur bērnu pornogrāfiju, kā arī veiktas vairākas kratīšanas aizdomās turēto personu dzīvesvietās un darbavietās. Izņemts liels skaits datu nesēju ar bērnu pornogrāfijas materiāliem. Pateicoties ciešajai sadarbībai ar Interpolu un Bērnu glābšanas koalīciju, regulāri tiek atjaunināta informācija par Latvijas IP adresēm, kuras nodrošina bērnu pornogrāfijas materiālu apriti globālajā tīmeklī. Pašlaik datubāzē ir informācija par vairāk nekā 100 aktīviem lietotājiem. Lai veiktu vardarbīgo noziegumu prevenciju, no 2016. līdz 2017. gadam visu 46 apzināto kiberpedofilu DNS paraugi tika iekļauti Nacionālajā DNS datubāzē. Valsts policija turpina aktīvi strādāt, lai ierobežotu bērnu pornogrāfijas materiālu apriti interneta vidē.

2014. gadā no 15. līdz 23. septembrim ES mēroga starptautiskās operācijas „Arhimēds” („Archimedes”) laikā Valsts policija sadarbībā ar Muitas policijas pārvaldi (šobrīd Nodokļu un muitas policijas pārvalde) Latvijā preču vilciena sastāvā atklāja 11 zagtas automašīnas, kuras tālākai pārdošanai bija paredzēts nogādāt Tadžikistānā.

Divos vilciena vagonos atrastas 11 luksusklares automašīnas, tostarp „Mercedes Benz”, „BMW”, „Lexus”, „Land Rover”, „Audi A7”. Šīs automašīnas bija nozagtas dažādās pasaules valstīs, piemēram, Vācijā, Zviedrijā, Polijā, arī Latvijā. Starptautiskās operācijas laikā izdevās konstatēt jaunizveidotu shēmu zagtu automašīnu transportēšanā, kuru bija izveidojuši organizētās noziedzības dalībnieki.

2015. gadā Somijā konstatēja laivu un laivu motoru zādzību skaita palielināšanos.

Pateicoties Somijas policijas un Latvijas Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Kriminālizmeklēšanas pārvaldes kopīgai starptautiskās izmeklēšanas grupai, 2016. gada rudenī tika aizturētas četras Latvijas valstspiederīgās personas, kuras, izmantojot oficiāli reģistrētu uzņēmumu, apmēram divu gadu laikā Somijas teritorijā bija nozagušas vairāk nekā simts laivu motoru, kuru kopējā vērtība pārsniedz 600 000 eiro. Organizētā grupa nodarbojās ne tikai ar laivu un laivu motoru zādzībām, bet arī ar identifikācijas dokumentu un agregātu viltošanu. Organizētā grupa uzturēja

ciešus sakarus ar personām no Lietuvas un Latvijas, kas nodarbojās ar laivu un laivu motoru zādzībām Latvijā un Eiropā (Norvēģijā, Lietuvā, Zviedrijā un Francijā), kā arī ar personām, kuras nodarbojās ar zagto laivu un motoru uzpirkšanu. Zagtās mantas tika izplatītas arī ar sludinājumu palīdzību. Šī kopīgi veiktā starptautiskā izmeklēšana Latvijā bija viena no lielākajām, kura bija saistīta ar tā saucamo „mobilo” organizēto grupu.

2004. gada 7. februārī ierosināta krimināllieta par bruņotu laupīšanu AS „Unibanka” filiālē „Rīdzene” Rīgā, Vaļņu ielā 11, kur tika nolaupīts 112 000 latu.

Noziegumu izdarīja organizēts noziedzīgs grupējums, kas aplaupīja arī vairākas citas bankas Vācijā. Pirms nozieguma īstenošanas notika rūpīgs sagatavošanās process (tika izgatavoti atslēgu dublikāti, izsekoti bankas darbinieki, uzzināti darbinieku ieradumi un apsargu ierašanās laiks pēc trauksmes, pēfīts ēkas plānojums, rezerves izeju lietošana). Veicot laupīšanu grupējumā, tika sadalītas lomas. Vispirms divi uzbrucēji iekļuva bankas telpās pa rezerves izeju un noslēpās vienā no bankas telpām. Pēc darbalaika beigām tika neitralizēti un sasieti divi bankas apsargi, kuri atradās bankā apsardzes telpā, pēc tam noziedznieki ielaida pārējos grupas dalībniekus bankas telpās. Viens no uzbrucējiem pārgērbās apsarga formā, lai vēlāk uzdotos par bankas apsargu. Noziedznieki mēģināja uzlauzt individuālo seifu glabātavu, taču tas viņiem neizdevās. Tāpēc laupītāji paņēma naudu, kas glabājās pie bankas operatoriem klientu apkalpošanas zālē. Par šo noziegumu tika aizturētas astoņas personas, kurām tika piespriests 8 līdz 10 gadu cietumsods. Minētais gadījums palicis Latvijas noziedzības vēsturē kā viens no pirmajiem bruņotas laupīšanas gadījumiem, ko izdarījusi organizēta grupa.

2018. gada jūnijā Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvaldē tika uzsākts kriminālprocess par tabakas izstrādājumu nelikumīgu uzglabāšanu, pārvadāšanu un realizāciju, ja tas izdarīts lielā apmērā.

Veicot vērienīgu izmeklēšanu, Ogres novadā konstatēja profesionāli izveidotu nelegālo cigarešu ražotni, kas aprīkota ar modernām cigarešu izgatavošanas iekārtām. Saistībā ar šo noziedzīgo nodarījumu aizturēja divas personas. Kratišanas laikā kopumā atsavināja vairāk nekā astoņus miljonus cigarešu bez akcīzes nodokļa markām un aptuveni 12 tonnas tabakas. Kratišanas laikā tika izņemtas arī nelegālo cigarešu izgatavošanai un iepakojšanai paredzētās iekārtas. Tāpat nelegālo cigarešu rūpnīcā tika atrastas izejvielas to izgatavošanai – tabaka, folija, polietilēns, cigarešu filtri, kā arī citi izejvielu materiāli. Nelegāli ražotās cigaretes bija paredzēts realizēt Latvijā un ārpus tās.

2018. gada 13. jūlijā Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Ogres iecirknī tika uzsākts kriminālprocess par tabakas izstrādājumu nelikumīgu glabāšanu, kas izdarīts lielā apmērā Lielvārdes novada Lēdmanes pagastā kādā privātteritorijā.

Veicot kratišanu privātteritorijā, kurā atradās divi savstarpēji savienoti metāla angāri, konstatēja nelikumīgu cigarešu ražotni. Nelegālajā ražotnē tika izņemta cigarešu ražošanas līnija, cigarešu iepakojšanas līnija, 13 651 100 cigarešu vienību, aptuveni deviņas tonnas sasmalcinātas tabakas, cigarešu izgatavošanas sastāvdaļas (cigarešu papīrs, filtri, līme), iepakojamais materiāls (cigarešu paciņas, plēve, bloku iepakojumi), kā arī ap divām tonnām dīzeļdegvielas, ar ko tika darbināts ģenerators. Par šo noziegumu aizturētas deviņas personas.

2017. gada 23. septembrī Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes darbinieki Ādažos konstatēja tabakas izstrādājumu nelegālo ražotni.

Cigarešu ražošana notika angārā, kurš bija sadalīts divās daļās. Pirmajā angāra daļā bija izveidota granulu ražotne – izvietota granulu ražošanas iekārta, granulu izejmateriāli – siena ruļļi, ar kuru palīdzību profesionāli nomaskēja otro angāra daļu. Šī angāra otrās daļas iekšpusē bija izbūvēta atsevišķa ēka, kurā atradās nelegāla tabakas izstrādājumu ražotne. Ražotnē bija ierīkota arī signalizācija, kas brīdināja par nepiederošu personu tuvošanos. Apskates laikā ražošanas telpā atrada tabakas lapu smalcināšanas iekārtu, cigarešu ražošanas iekārtu, kas spēj saražot līdz 1200 cigaretēm minūtē, iekārtu, kas sapako cigaretes paciņās, un iekārtu, kas sapako cigarešu paciņas blokos. Tāpat apskates laikā tika izņemti 69 920 „Regal King Size” markas tabakas izstrādājumi bez Latvijas Republikas akcīzes nodokļu markām, tabaka, cigarešu filtri un cigarešu paciņu sagataves ar uzrakstiem „Regal King Size”, līme, folija un citi cigarešu ražošanas izejmateriāli. Par šo gadījumu uzsākts kriminālprocess, un uz aizdomu pamata par tabakas izstrādājumu nelikumīgu uzglabāšanu un ražošanu bez attiecīgas atļaujas organizētā grupā aizturētas četras personas.

Starptautiskā sadarbība noziedzības novēršanā

Latvijas valsts ir tikai nedaudz jaunāka par policijas starpvalstu sadarbību noziegumu apkarošanā! 2014. gadā apritēja 100 gadi kopš pirmā starptautiskā kriminālpolicijas kongresa, kas notika 1914. gadā Monako un kurā bija plaši pārstāvētas juridiskās profesijas – policisti, tiesneši, advokāti u.c. Leģendas vēsta, ka Monako princis Alberts bieži apmeklēja kazino, kur iepazinās ar skaistu lēdiju. Mīļā būtne sadraudzējās ar princi un tika ielūgta apskatīt pili... Vēlāk šī trauslā lēdija iztukšoja prinča seifu, nozogot visas dārglietas, un mierīgi aizbēga. Tad princis personiski izjuta policijas dienestu starpvalstu sadarbības trūkumu, jo aiz savas valsts robežām policijas dienesti bija bezspēcīgi atrast vainīgo.

Pirmajā kongresā tika pateikts „jā” policijas dienestu sadarbībai starp valstīm! Taču Pirmais pasaules karš (28.07.1914.–11.11.1918.) aizkavēja sadarbības mehānisma izveidošanu. Tikai 1923. gadā Vīnes policijas prezidents Dr. Johans Šobers (*Johann Schober*) sasauca pirmo pēckara starptautisko policijas kongresu Vīnē. Tajā laikā starp 20 valstīm bija arī Latvijas pārstāvji: Rīgas kriminālpolicijas priekšnieks Gustavs Tifentāls (1884–1963) un Liepājas policijas priekšnieks Kārlis Šteinerts (1873–1942). Kongresā nolēma dibināt pastāvīgu institūciju starptautisko noziegumu apkarošanai, izveidojot Starptautisko kriminālpolicijas komisiju – „La Commission Internationale de Police criminelle”, kas vēlāk kļuva par Interpolu. Šajā Starptautiskajā Kriminālpolicijas komisijā no 1923. gada līdz 1935. gadam Latvijas Republiku pārstāvēja Gustavs Tifentāls.¹

Latvija Starptautiskajā Kriminālpolicijas komisijā oficiāli iestājās 1931. gadā Parīzē, līdz tam laikam Latvijas policijas darbinieki komisijā piedalījās kā novērotāji. Laikrakstā „Policija” iestāšanās process ir atspoguļots šādi: „Katra valsts, kas vēlējas būt reprezentēta komisijā, paziņoja komisijas prezidentam savu izraudzītā pārstāvja vārdu un katru gadu maksā zināmu dalības naudu – 1 Šveices franku par katriem 10 000 iedzīvotājiem. Latvija katru gadu maksāja Ls 191,- dalības naudu komisijas izdevumu segšanai.”²

No 1935. gada līdz 1939. gadam Jēkabs Silarājs, Latvijas Republikas Kriminālpolicijas priekšnieks, turpināja pārstāvēt Latviju Starptautiskajā Kriminālpolicijas komisijā. Vēsturiskie notikumi ne tikai apturēja Latvijas dalību šajā komisijā, bet paralizēja arī

- 1 Sproģis, A. Interpola Latvijas birojam – pieci gadi. Taisnība ir mūsu gods. *Latvijas Vēstnesis*. 1997, Nr. 290 (1005) [tiešsaiste] [skatīts 23.03.2018.]. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/30904>
- 2 Silarājs, J. Starptautiska kriminālās policijas komisija cīņā ar noziedzniekiem. *Policija*. 1936, Nr. 7 [tiešsaiste] [skatīts 23.03.2018.]. Pieejams: <http://www.periodika.lv/>

pašas komisijas darbību. 1938. gadā pēc Austrijas ieņemšanas Starptautiskās Kriminālpolicijas komisijas galvenā mītne tika pārcelta uz Berlīni. Jēkaba Silarāja dzīvību paņēma lode – 1941. gadā viņš tika nošauts Rīgas centrālcietumā pēc PSRS iekšlietu tautas komisāra rīkojuma. Interpola Latvijas nacionālās nodaļas amatpersonas katru gadu 4. novembrī godina J. Silarāja piemiņu, apmeklējot viņa kapavietu, lai pateiktos par ieguldījumu policijas starpvalstu sadarbības veicināšanā.

Lai izprastu mainīgo un pastāvīgo noziedznieku un policijas dzīvī, ir vērts pieminēt J. Silarāja rakstīto: „Mūsu laikos ir noziedznieki, kuri noziegumus izdara zināmās valsts robežās, un cīnīties ar tādiem noziedzniekiem ir samērā viegli. Bet ir noziedznieki, kuri noziegumus pastrādā vairākās valstīs, šādi noziedznieki, zinādami, ka viņiem draud sods, pēc noziegumu izdarīšanas bēg uz citu zemi un bieži tur dzīvo zem sveša vārda, un pastrādā atkal jaunus noziegumus.”³ Šodien noziedzībai nav robežu... Notikuma vieta var būt visā pasaulē, pat „dzīvošana ar svešu vārdu” ir tik populāra, ka policijas darbā ir apzīmējums „ļauņprātīgi izmantota identitāte.”

Policijas sadarbība mainījās līdz ar tehnoloģiju attīstību. Piemēram, automatizētās meklēšanas datorsistēmas priekštecis bija meklējamo noziedznieku kartotēka, kas tika veidota mehāniski. Informācija par meklēšanā izsludinātiem noziedzniekiem tika publicēta žurnālā „*Surete Publique Internationale*” („Starptautiskā Publiskā Drošība”) atsevišķā pielikumā. Dalībvalstu policijas iestādēm sūtīja noziedznieku pirkstu nospiedumu kopijas un fotoattēlus. J. Silarājs ir uzsvēris, ka „pateicoties tam, ka šos materiālus pārsūta arī Kriminālās policijas pārvaldei, mums katrā laikā ir iespējams pateikt, vai kāds šaubīgs ārzemnieks nav bīstams kabatas zaglis vai cits kāds bīstams noziedznieks”.⁴

J. Silarāja publikācija periodikā vēsta arī par citiem interesantiem faktiem, piemēram, par to, ka jau pirms simts gadiem bija zināms tāds krāpšanas veids kā vēstuļu izsūtīšana ar lūgumu sniegt finansiālu atbalstu, lai tiktu pie mantojuma. Mēstules, pikšķerēšana, datorvīrusi – tās ir šodienas parādības, par kuru aizsākumiem 1936. gadā runāja Beļģijas policijas pārstāvis Florāns Luvāžs (*Florent Louwage*). Krāpšanas paņēmieni ar „apslēpto bagātību” izgudroja franču katordznieki – pēc atbrīvošanas „viņi izsūtīja šķietami bagātām personām sevišķas vēstules, kurās lūdza finansiālu palīdzību apraktu vērtību izrakšanas noorganizēšanai, apsolut naudas devējam zināmu daļu no atgūtās bagātības”.⁵ Uz pirmo vēstuli bija jāatbild ar telegrammu uz norādīto adresi. Piekrišanas gadījumā bija otra vēstule ar uzaicinājumu ierasties noteiktā vietā ar naudu. Krāpnieki gaidīja „paslēptās mantas tīkotāju un atstāja to savam liktenim bez graša kabatā”.⁶ Sevišķi daudz šādu vēstuļu tika izsūtīti no Spānijas. Arī Rīgā cilvēki saņēma šādas vēstules, taču, kā norāda J. Silarājs: „Es savlaicīgi viņus brīdināju”, un cietušo nebija. Sabiedrību informēja pa radio. Mūsdienā vēstules ir mainījušas formu, un reti kurš liek vēstules aploksnē. Arī krāpnieki daudz ērtākā veidā pikšķerē lētticīgo datorlietotāju, izsūta mēstules, piemēram, ar tēmu „Neapmaksāts rēķins” vai piedāvājot kļūt par sadarbības partneri jēlnaftas meklēšanā utt.

Sen pagājis tas laiks, kad Starptautiskā Kriminālpolicijas komisija sprieda, kā apkārtrakstos vislabāk aprakstāmi meklējamie noziedznieki, lai viņus vieglāk varētu uzzīmēt (Bertillona sistēma tika atstāta par pamatu), kad policijas informācija plūda pa diplomātiskajiem kanāliem, līdz visbeidzot sāka lietot radiosakarus, sūtīt ziņojumus atklātajā ēterā vai šifrējot ar Morzes ābeci. Interpolā reģistrācija līdz 20. gs. 70. gadiem pastāvēja kartotēku veidā – roku darbs. Šeit būtu jāpiebilst, ka pēc Otrā pasaules kara Interpola rehabilitācijas iniciatīvu

3 Silarājs, J. Starptautiska kriminālās policijas komisija cīņā ar noziedzniekiem. *Policija*. 1936, Nr. 7 [tiešsaiste] [skatīts 23.03.2018.]. Pieejams: <http://www.periodika.lv/>

4 Silarājs, J. Starptautiska kriminālās policijas komisija cīņā ar noziedzniekiem. *Policija*. 1936, Nr. 7 [tiešsaiste] [skatīts 23.03.2018.]. Pieejams: <http://www.periodika.lv/>

5 Silarājs, J. Starptautiska kriminālās policijas komisija cīņā ar noziedzniekiem. *Policija*. 1936, Nr. 7 [tiešsaiste] [skatīts 23.03.2018.]. Pieejams: <http://www.periodika.lv/>

6 Silarājs, J. Starptautiska kriminālās policijas komisija cīņā ar noziedzniekiem. *Policija*. 1936, Nr. 7 [tiešsaiste] [skatīts 23.03.2018.]. Pieejams: <http://www.periodika.lv/>

uzņēmās iepriekš pieminētais Beļģijas Nacionālās policijas pārstāvis F. Luvāžs, kurš uzaicināja policijas pārstāvjus uz konferenci Briselē 1946. gada septembrī. Tad arī tika nolemts, ka galvenā mītne atradīsies Francijā un ka vadību jāuzņemas šis valsts pārstāvim. Tikai 1956. gadā, pieņemot jaunus statūtus, Starptautiskā Kriminālpolicijas komisija nomainīja nosaukumu uz Starptautiskā Kriminālpolicijas organizācija Interpols, kā arī sadarbības formu no „policijas senjoru kluba” uz starptautisku organizāciju.

Zināmu vēsturisku notikumu dēļ policijas (milicijas) aktivitātes no 1939. gada līdz atmodas laikam – 1991. gadam – nav tik cieši saistītas ar starpvalstu noziedzības apkarošanu, bet gan ar sociālistiskā īpašuma izzagšanas apkarošanu. Padomju Savienībā tiesiskais regulējums bija saistošs visām republikām, taču izpildījums nevarēja būt identisks. Katrai tautai gadu gaitā ir izveidojusies sava mentalitāte, tā ir bagātība, ko nevar mainīt ar ideoloģiju. Rakstot par starpvalstu sadarbību noziedzības apkarošanā, vērts iekļaut stāstījumu par krimināltiesisko sadarbību PSRS periodā, ko atspoguļoja savās atmiņās „Latgales puīselis, kura bērnība un skolas gadi aizritēja uz dramatisko un traģisko Latvijas pirmskara, kara laika un pēckara gadu notikuma fona Rēzeknes pusē”.⁷ Tā sevi raksturoja Nikolajs Zlakomanovs⁸, izmeklēšanas pārvaldes priekšnieks, daloties atmiņās par sadarbību 1950. gados. Minēsim vienu stāstu, kuru viņa studenti atceras no lekcijām Policijas akadēmijā par tiesiskās sadarbības norisi padomju laikā, – „Vīnu lieta un Gruzijas iespaidi”.⁹ Lietas būtība: „Bezalkoholisko dzērienu rūpnīca ražošanā kā izejvielu lielos daudzumos izmantoja sausus dabīgos vīnus. Valsts

plānā šim nolūkam tika paredzēts arī nepieciešamais izejvielu daudzums. Neskatoties uz to, ka valsts cena viņam bija zemāka, rūpnīcas direktors G. 1954.–1955. g. vīnu iepirka no Gruzijas vīndara Metrevelli, kas darbojās kā starpnieks. Samaksa – lielas naudas summas – tika pārskaitīta diviem Gruzijas kolhoziem. Tie savukārt norēķinājās ar kolhozniekiem, kuri it kā bija nodevuši pārdošanai sev piederošo vīnu, kas ticis pagatavots no piemājas zemē izaudzētajām vīnogām. Noziegums tika pastrādāts visai veikli, un pierādījumi un atbildes uz neskaidrajiem jautājumiem G. lietā atradās gandrīz vai aiz trejdeviņām jūrām.”¹⁰ N. Zlakomanovs devās komandējumā uz Gruziju, Telavi un Gurdžani rajoniem Austrumgruzijā, kurā dzīvojošos cilvēkus bija jānoprātina krimināllietā par valsts un sabiedriskā īpašuma izlaupīšanu. Prokuratūrā viņš tika laipni sagaidīts un vispirms pavadīts uz ēdniecību ieturēt maltīti. N. Zlakomanovs atminas, ka „pats nesaprotu, kā toreiz izlocījies no gruzīnu kolēģa dzelzainās viesmīlības tvēriena”, jo galds bija ne tikai ēdienu, bet arī vīnu pilns. Kolhoza telpās viņam pat iedalīja kabinetu, un katru dienu kolhoza priekšsēdētājs sūtīja automašīnu, lai viņš varētu nokļūt kolhozā, kur strādā pratināmie cilvēki. Rajona prokuratūras izmeklētājs palīdzēja izmeklēšanā – paskaidroja, kāds ir apmeklējuma mērķis, palīdzēja atrast un izņemt izmeklēšanā nepieciešamos dokumentus, saprast, kas tajos rakstīts. Lieciniekus varēja nopratināt, tikai sākot ar trešo dienu, kad kolhoza inženieris uzņēmās tulka pienākumus. Tomēr mūsu izmeklētājs nebija pārliecināts, vai tulks precīzi pārtulko un vai nesniedz padomus, kā liecināt... Pratināšanas bija jāturpina arī citā kolhozā, kur dzīvoja darījumu starpnieks Metrevelli. Kad Metrevelli ieradās un sniedza savas liecības, mūsu izmeklētājs

7 Zlakomanovs, N. *Izmeklēšanas priekšnieka atmiņas*. Rīga : P&KO, 2000, 3. lpp.

8 Nikolajs Zlakomanovs no 1963. gada līdz 1987. gadam strādāja Iekšlietu ministrijā par izmeklēšanas pārvaldes priekšnieku, vadīja un organizēja Latvijas Iekšlietu ministrijas izmeklētāju darbu, no 1987. gada līdz pensijai strādāja Iekšlietu ministrijas Minskas augstskolas Rīgas fakultātē, kopš 1991. gada – Latvijas Policijas akadēmijā. Pirmstiesas izmeklēšanas darbam veltīja 35 darba gadus.

9 Zlakomanovs, N. *Izmeklēšanas priekšnieka atmiņas*. Rīga : P&KO, 2000, 47. lpp.

10 Turpat.

viņu, pamatojoties uz tā laika Kriminālprocesa kodeksa 120. pantu, aizturēja kā aizdomās turēto un ievietoja vietējās milicijas nodaļas izolatorā, piekoduot dežurāntam, lai neļauj nevienam ar viņu tikt. Tomēr nākamajā rītā N. Zlakomanovs konstatēja, ka aizturētais sirsnīgi komunicē ar savu dzīvesbiedri. Uzaicinot dzīvesbiedri sniegt liecības, N. Zlakomanovs ievēroja, ka viņa aizdomīgi skatās pa logu... Mājas otrā stāva lodžijā stāvēja aizturētais Metrevelli un žestikulēja! Dežurants ar godīga cilvēka acīm paskaidroja, ka nemanīja, kā Metrevelli izgājis no izolatora. Savas liecības Metrevelli nepārtraukti mainīja un atsaucās, ka „biedrs izmeklētājs par viņa vārdu patiesumu var pārliecināties”, nopratinot lieciniekus. Pratinot lieciniekus, bija vienbalsīgas atbildes, ka viņu viņi nodevuši un par naudas saņemšanu parakstījušies vai nu paši, vai arī to darījuši viņu radnieki, tāpēc paraksti naudas izmaksas sarakstos ir atšķirīgi un neatbilst uzvārdiem. Tā mūsu izmeklētājs saprata, ka Metrevelli, viņa radi un draugi laiku veltī netērēja un visas izmeklētāju interesējošās personas bija apciemotas, informētas un pierunātas glābt savu tautieti. Beigās Rīgas Bezalkoholisko dzērienu rūpnīcas direktoram tika izvirzīta apsūdzība par ļaunprātīgu dienesta stāvokļa izmantošanu un lielu materiālo zaudējumu nodarīšanu.

Pēc neatkarīgas valsts statusa atgūšanas Latvijas policijai bija atkārtoti jāapliecina vēlme būt par Interpola dalībvalsti. Neilgi pēc neatkarības atjaunošanas, jau 1992. gadā 4. novembrī, Latvija kā 165. valsts (kopā vēl ar 10 valstīm) atkārtoti tika uzņemta Interpolā. Dalībvalsts statusa atjaunošanas gadījumā Latvijai būtu jāmaksā dalības nauda no pārtraukšanas brīža, proti, no 1940. gada, kas pēc neatkarības atjaunošanas finansiāli nebija iespējams. Atkārtoti iestāšanos iezīmēja sarkanbaltsarkanais valsts karogs, kas tika pacelts Āfrikā, Senegālas galvaspilsētā Dakarā, kur notika Interpola 61. asambleja. Tikai viena valsts balsoja pret Latvijas uzņemšanu, sešas atturējās, bet 91 valsts bija par Latvijas pievienošanos cīņai ar organizēto pārrobežu noziedzību.

1992. gada 20. novembrī preses konferencē, atskaitoties par lielākajiem gada sasniegumiem, iekšlietu ministrs Ziedonis Čevers teica: „Policijai

iestāties Interpolā ir tas pats, kas valstij iestāties ANO.”¹¹ Sākotnēji nebija izlemts, kas varētu būt biroja vadītājs, bet jau 1993. gadā Latvijā Interpola Nacionālais centrālais birojs darbu sāka policijas pulkveža Jura Jasinkeviča vadībā.¹²

„Birojs darbu uzsāka ar diviem cilvēkiem – mani kā biroja priekšnieku un inspektoru Jankovski. [...] 1993. gadā ar Ministru Padomes palīdzību saņēmām tehnisko aprīkojumu. Taču tas bija Taizemē ražots un jau tobrīd morāli novecojis. Šodien šo tehniku droši varētu saukt par metāllūžņiem. Piecu gadu laikā saņēmām vienu vienīgu moderno datoru, uz kura rēķina pašreiz dzīvo viss birojs. Taču pēdējo divu trīs mēnešu laikā lieta iekustējusies. Labi apzināties, ka kosmisko tehniku nesaņemsim, taču, tēlaini izsakoties, esam ceļā no lāpsta līdz datoram”¹³ – tā Interpola Nacionālā centrālā biroja piecu gadu jubilejā „Likuma Vārda” žurnālistiem stāstīja J. Jasinkevičs. Interpola Nacionālais centrālais birojs, sākot darbu 1993. gadā, koordinēja Latvijas tiesībsargājošo iestāžu sadarbību ar citām Interpola dalībvalstīm, saņēma citu valstu un Interpola Ģenerāls sekretariāta pieprasījumus un ziņojumus starptautiska rakstura noziegumu atklāšanai un novēršanai, organizēja noziedznieku meklēšanu un izdošanu Latvijai, veica bezvēsts pazudušu personu meklēšanu, liķu identifikāciju utt.

Nenoliedzami policijas starpvalstu sadarbība būtiski uzlabojās līdz ar tehniskajām inovācijām. Mūsdienās Interpola Ģenerāls sekretariāts uztur globālas datubāzes ar meklēšanā esošajām personām, pazaudētajiem un nozagtajiem dokumentiem, zagto autotransportu, zagtajiem mākslas priekšmetiem, tā rīcībā ir tūkstošiem

11 Latvija *Interpol* locekle. *Brīvā Latvija*. 30.1.1992., Nr. 45.

12 Latvijas Republikas Ministru padomes 1993. gada 24. marta lēmums Nr. 149.

13 Aģentu 007 dienests. *Likuma Vārdā*. 06.11.1997., Nr. 22.

pirkstu nospiedumu, DNS profilu, sistēmas sejas atpazīšanai, tiek apkopota informācija par teroristu aktivitātēm utt. Kā vēl viens sasniegums minams 2015. gadā atvērtais Interpola Globālo inovāciju centrs Singapūrā, kur tiek meklēti mūsdienīgi risinājumi, kā atvieglot policijas darbu un atmaskot noziedznieku aktivitātes. Un pavisam nesen policijas problēma bija aizturētās personas identitātes noteikšana!

Kopš 2017. gada reorganizācijas Latvijas Valsts policijā Interpola Nacionālā centrālā biroja un Eiropola Nacionālās vienības funkcijas veic Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Starptautiskās sadarbības pārvaldes 2. nodaļa.

Interpols apvieno Austrumvalstis un Rietumvalstis, arābus un ebrejus, kristiešus un budistus, Eiropas Savienības teritorijā sadarbojas ar reģionālo tiesībsargājošo aģentūru Eiropolu. Jau 20. gs. 90. gados vienīgajai tā laika starptautiskajai kriminālpolicijas organizācijai parādījās sadarbības partneris Eiropas Savienībā: sākotnēji Eiropas Policijas birojs, bet no 2016. gada Eiropas Savienības Tiesībsargājošās aģentūra. Latvijas dalību šajā institūcijā aizsāka tā laika Narkotiku apkarošanas biroja priekšnieks Vilnis Ķipēns. Kaut jau pirms Eiropas Policijas biroja izveidošanas pastāvēja starpvaldību sadarbības platformas policijas jautājumos, tomēr oficiāla norāde par Eiropola izveidi ir noteikta vien 1992. gada 7. februāra Māstrihtas līgumā (toreiz lēmumu pieņēma 12 Eiropas Kopienas dalībvalstis), kam sekoja ministru vienošanās par narkotiku apkarošanas vienības izveidošanu 1993. gada 2. jūnijā.

Tā, pamatojoties uz starpvaldību daudzpusējo vienošanos, 1994. gadā sāka darboties policijas platforma Narkotiku apkarošanas vienība (*Europol Drug Unit- EDU*). Narkotiku apkarošanu pakāpeniski paplašināja ar citu organizētās noziedzīgas darbības apkarošanu. Eiropola Konvencija tika pieņemta 1995. gadā, ratifikācija ieilga līdz 1998. gada 1. oktobrim, tāpēc Eiropols pilnvērtīgi sāka darboties tikai 1999. gada 1. jūlijā. Nākotnē Eiropas Savienība izvēlējās citus juridiskus instrumentus, lai Eiropola modernizācija nebūtu laikietilpīgs process, kas saistīts ar nacionālo juridisko šķēršļu pārvarēšanu.

Eiropola jaunais tiesiskais regulējums¹⁴ starptautiskai policijas sadarbībai Eiropas Savienībā piešķir jaunu kvalitāti, padarot to par centrālo aģentūru tiesībsargājošās sadarbībā.

Nīderlandē, Hāgā, atrodas Eiropola galvenā mītne, kurā darbojas arī katras valsts sakaru virsnieki, pildot visciešākās komunikācijas funkcijas starp visām dalībvalstīm. Eiropols sagatavo draudu novērtējumus, operatīvās struktūrvienības un analītiskie dienesti sniedz atbalstu dalībvalstu tiesībsargājošajām iestādēm. Eiropola atbalsts sākas ar noziegumu izmeklēšanu un turpinās ar mācībām un informācijas apmaiņu. Eiropolu lietderīgi iesaistīt sadarbībā, ja ir faktiskas norādes, ka iesaistīta kāda organizētās noziedzības struktūra vai noziedzīgais nodarījums ietekmē divas vai vairākas dalībvalstis un attiecīgo noziedzīgo nodarījumu lielums, nozīmīgums un sekas prasa dalībvalstu kopīgu rīcību. Tā Valsts policijai Latvijā kļūst zināms par mūsu valsts piederīgo noziedzīgajām aktivitātēm un ir iespējams tās laikus pārtraukt. Viens veiksmīgas sadarbības piemērs, ko koordinē Eiropols ir *Action Day*, ko latviski varētu saukt *X diena*, kad visu iesaistīto valstu tiesībsargājošās iestādes aktīvāk nekā ikdienā veic pārbaudes noteiktās jomās. Vienā no tādām dienām notika operācija „Arhimēds” („*Archimedes*”¹⁵), kad Latvijā aizturēja zagtas automašīnas, kas bija jau sagatavotas izvešanai, izmantojot dzelzceļu. Dažas dienas vēlāk Lietuvā aizturēja personas, kuru rīcībā bija sagatavoti jauni dokumenti Latvijā aizturētajām automašīnām. Izmeklēšanā noskaidroja dokumentu viltošanas vietu, un tā bija Polija. Noziegumiem nav robežu, bet tos ierobežot var policijas dienestu sadarbība. Ar Eiropola darba rezultātiem ikviens var iepazīties Eiropola tīmekļa vietnē.

14 Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/794 (2016. gada 11. maijs) par Eiropas Savienības Aģentūru tiesībsargājošās sadarbībai (Eiropolu), ar kuru aizstāj un atceļ Padomes lēmumus 2009/371/TI, 2009/934/TI, 2009/935/TI, 2009/936/TI un 2009/968/TI [tiešsaiste] [skatīts 23.03.2018.]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:32016R0794>

15 Operation Archimedes [tiešsaiste] [skatīts 04.04.2018.]. Pieejams: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/europol-in-action/operations/operation-archimedes>

2003. gadā Valsts policijā notika reforma, jo ceļā uz pievienošanos Šengenas zonai Latvijā tika veidotas nacionālās struktūrvienības, lai nodrošinātu informācijas apmaiņu ar Šengenas valstīm. Starptautiskās sadarbības pārvaldē tika iekļauts arī Eiropola Nacionālais birojs Dmitrija Ceplā vadībā. Par pārvaldes vadītāju kļuva Narkotiku apkarošanas biroja vadītājs Artis Zīders, Interpola pārstāvniecības vadītāja amatā palika Juris Jasinkevičs.

Detalizēti neatspoguļosim Šengenas informācijas sistēmas (turpmāk – SIS) ieviešanas procesu, jo tas joprojām turpinās, taču ir skaidrs, ka šodien SIS ir neatņemams rīks policijas ikdienas darbā. Par policijas dienestu prasmi lietot SIS savu uzdevumu izpildē periodiski pārlicinās Eiropas Savienības izveidota Šengenas ekspertu komisija. Tāda pārbaude Latvijā notika 2018. gadā.

Bez SIS ir arī citi automatizēti resursi datu apmaiņai starp valstīm. Piemēram, 1935. gadā Starptautiskās Kriminālpolicijas komisijas sanāksmēs izskanēja priekšlikumi izpētīt pirkstu nospiedumu pārraidīšanas iespējas pa telegrāfu/radio, lai paātrinātu identifikācijas procesu. Savukārt 2008. gada Prīmes lēmumi šo procedūru būtiski atviegloja: dalībvalstis pakāpeniski pievienojās automatizētai sistēmai, kura nodrošina pirkstu nospiedumu, DNS profilu šķērspārbaudes, sakrītības gadījumos kompetentie dienesti saņem paziņojumu.

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

Interesanti fakti

1.

Latvija kā pirmā Austrumbloka valsts tika uzaicināta uzstāties ASV Kongresā. Tā laika Valsts policijas priekšnieks Juris Rekšņa vēlējās, lai referāts par kibernoziēdzību ASV Kongresā skanētu latviešu valodā. Kongresā ir stingri reglamentēts uzstāšanās laiks (laiks tiek reglamentēts ar luksoforu: zaļais signāls apliecina, ka var sākt runāt, savukārt sarkanais – ka laiks ir beidzies). Tā kā Latvijas pārstāvis uzstājās dzimtajā valodā, piecu minūšu vietā bija piešķirtas septiņas uzstāšanās minūtes.

2.

1936. gadā dalības nauda Starptautiskajā Kriminālpolicijas komisijā bija 1 Šveices franks par katrēm 10 000 iedzīvotājiem. „Latvija katru gadu maksāja Ls 191,- dalības naudu komisijas izdevumu segšanai.”¹⁶ 1997. gadā dalības nauda Interpolam bija aptuveni 14 000 latu. Gada dalības maksa Interpola budžetā par 2018. gadu bija 21 279 eiro.

3.

Interpols neveic noziegumu uzskaiti, resp., nenodarbojas ar statistiku, jo katra valsts apkopo informāciju pēc dažādām metodēm, tāpēc datu salīdzināšana nav korekta.

16 Silarājs, J. Starptautiska kriminālās policijas komisija cīņā ar noziedzniekiem. *Policija*. 1936, Nr. 7 [tiešsaiste] [skatīts 23.03.2018.].
Pieejams: <http://www.periodika.lv/>

4.

Tagadējais Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Starptautiskās sadarbības pārvaldes priekšnieks Māris Geida atceras: „2007. gada 21. decembrī Latvija kopā ar citām jaunajām Eiropas Savienības dalībvalstīm Lietuvu, Igauniju, Poliju, Čehiju, Ungāriju, Slovākiju, Slovēniju un Maltu pievienojās Šengenas līgumam. Līdz ar to Latvijas robežas ar Lietuvu un Igauniju bija kļuvušas par Šengenas telpas iekšējām robežām, uz kurām personu kontrole vairs netiek veikta. Tagad šīs robežas var šķērsot jebkurā vietā. Lai kompensētu robežkontroles neesamību, ar Šengenas konvencijas starpniecību ES dalībvalstīs tika ieviesti vairāki policijas pārrobežu sadarbības mehānismi. Viens no tādiem – Šengenas konvencijas 41. pantā paredzētā pārrobežu vajāšana, kas paredz vienā Šengenas zonas valstī uzsāktu noziedznieka vajāšanu nepieciešamības gadījumā turpināt arī blakus esošajā Šengenas zonas valstī. Nepagāja necik ilgs laiks, kad 2008. gada janvārī Bauskas pusē tika uzsākta divu Lietuvas organizētā grupējuma locekļu vajāšana, kurus neizdevās aizturēt „pa karstām pēdām” tālbraucēju kravas pārvadātāju automašīnu apzagšanas brīdī. Noziedznieku vajāšana,

pateicoties iespējai turpināt Latvijā uzsāktu vajāšanu kaimiņvalstī, noslēdzās Lietuvas pusē ar personu aizturēšanu. Taču ar aizturēšanu vien šis process nebeidzas!!! Lai Lietuvas tiesa varētu šīm personām piemērot izdošanas apcietinājumu, Latvijas pusei 24 stundu laikā kopš aizturēšanas brīža Lietuvas Ģenerālprokuratūrā vajadzēja iesniegt Eiropas apcietinājuma lēmumu un tā tulkojumu angļu valodā. Situācijā, kad vēl nebija uzsākts kriminālprocess un nostiprināti pierādījumi, nebija pieņemts drošības līdzeklis apcietinājums, nemaz nerunājot par Eiropas apcietinājuma pieņemšanu un tulkošanu, šķita, ka tikt līdz Eiropas apcietinājuma lēmumiem ir bezcerīgi, jo īpaši, ņemot vērā apstākli, ka rajonu tiesās Eiropas apcietinājumu lēmumu pieņemšanā retajam no tiesnešiem bija pieredze to izdošanā. Kopīgi līdzdarbojoties ar Starptautiskās sadarbības pārvaldi Bauskas rajona Policijas pārvaldei izdevās veikt nepieciešamās izmeklēšanas darbības un noformēt nepieciešamos dokumentus, lai īsā laikā vērstos piekritīgajā tiesā ar ierosinājumiem pret Lietuvā aizturētajiem noziedzniekiem pieņemt lēmumus par apcietinājuma un Eiropas apcietinājuma pieņemšanu. Diemžēl dežurējošā tiesnese bija atsaucīga tikai tik tālu, cik

sniedzas viņas zināšanas un darba pieredze – tiesnese abām Lietuvā aizturētajām personām piemēroja drošības līdzekli apcietinājumu, bet atteicās nakts melnumā analizēt normatīvos aktus, lai saprastu, kā izdodams Eiropas apcietinājuma lēmums. Situācija bija dramatiskā – tik daudz resursu tika ieguldīts, lai noziedzniekus aizturētu, un te pēkšņi viss darbs varēja izrādīties veltīgs! Metot kaunu pie malas, Starptautiskās sadarbības pārvaldes amatpersona pa telefonu iedrošināja tiesnesi un ar padomiem palīdzēja sagatavot iztrūkstošos Eiropas apcietinājuma lēmumus. Pēc to pārtulkošanas, burtiski pēdējā brīdī tie tika nosūtīti Lietuvas Ģenerālprokuratūrai, kas tālāk notikušajās tiesas sēdēs Lietuvas piekritīgajā tiesā uzturēja prasību tiesai piemērot abām aizturētajām personām izdošanas apcietinājumus un vēlāk panāca to izdošanu Latvijai. Šis gadījums izpelnījās divējādu ievēribu 2008. gadā. Pirmkārt, ar to, ka tas Valsts policijas struktūrvienībām parādīja, kā darbojas pārrobežu vajāšanas mehānisms, kā arī apliecināja to, ka Valsts policija ir spējīga šo instrumentu izmantot. Otrkārt, tas bija spēcīgs signāls noziedzīgajai pasaulei, ka policijas rīcībā ir nepieciešamie instrumenti un spējas, kā līdzīgās situācijās ar viņiem tikt galā.”

J. Ļuta

Krimināl- izlūkošana

Informācija un zināšanas jau izsenis ir bijis virzītājspēks, kas dažādās jomās ļāvis gūt panākumus, vai tā bijusi militārā sfēra, business, politika vai cīņa ar noziedzību. Daudzi spēcīgi līderi ir pievērsuši lielu uzmanību informācijas vākšanai un tās analīzei, lai varētu pieņemt optimālus lēmumus, balstoties uz iegūto informāciju. Iespējams, senākais vēstures avots, kurā aplūkots jautājums par informācijas vākšanu un rīcību, pamatojoties uz izlūkdatiem, ir darbs „Kara māksla, stratēģijas māksla”, ko 5. gadsimtā pirms mūsu ēras sarakstījis ķīniešu karavadonis Sundzi (*Sun Tzu*). Viņš bija slavens ar savu spēju vadīt militāras kampaņas, kuru sekmīguma pamatā daudzējādā ziņā bija efektīva informācijas vākšana un izlūkdatos balstīta lēmumu pieņemšana.¹

Cīņā ar noziedzību informācija visos laikos ir bijusi neatsverams sabiedrotais. Pēdējo simts gadu laikā, attīstoties ekonomikai, tehnoloģijām un pieaugot globalizācijas tendencēm, ir mainījusies arī noziedzība. Jau 20. gs. 60. gados tika atzīts, ka organizētā noziedzība pasaulē ir kļuvusi par nopietnu draudu sabiedrībai un policijas līdzšinējais reaģējošais darba stils vairs nevar nodrošināt veiksmīgu cīņu ar noziedzību. Tika uzsvērtā nepieciešamība meklēt jaunus un efektīvākus risinājumus policijas darbā, kas ļautu ne tikai veiksmīgi kontrolēt un ierobežot noziedzību, bet arī to apsteigt, savlaicīgi novēršot negatīvu noziedzības tendenču attīstību. Sākās strauja informācijas analīzes jomas attīstība. 1990. gados tādas starptautiskās organizācijas kā Interpols un Eiropols aktīvi pievērsās vadlīniju un metodoloģiju izstrādei analītiskā darba jomā, un pakāpeniski analītiskā darba metožu izmantošana kļuva aizvien nozīmīgāks policijas darba instruments cīņā ar noziedzību.

Izņēmums nebija arī Latvija. Pēc Latvijas valsts neatkarības atgūšanas 1990. gados Valsts policija saskārās ar milzīgiem izaicinājumiem – noziedzības seja strauji mainījās, veidojās spēcīga organizētā noziedzība, pieauga izdarīto noziegumu bīstamība, arvien biežāk notika spridzināšanas, pasūtījuma slepkavības, izspiešanas, brutālas laupīšanas. Valsts policijai bija jāspēj aizsargāt valsti un sabiedrību no šiem draudiem. Pieejamie resursi noziedzības apkarošanai bija ļoti ierobežoti, līdz ar to tika meklētas jaunas darbības formas, kas ļautu policijai nodrošināt savu uzdevumu izpildi.

¹ ANO UNODC. *Kriminālizlūkošana. Rokasgrāmata vadītājiem*. Rīga, 2011, 7. lpp.

Šajā laikā attīstījās policijas starptautiskā sadarbība, un, iepazīstoties ar citu valstu policijas pieredzi, arvien vairāk radās pārlicība par informācijas analīzes neatsveramo lomu noziedzības apkarošanā. Aizsākums analītiskā darba attīstībai Valsts policijā bija sadarbībā ar Berlīnes federālās zemes policiju realizētais *Phare 2002 Twinning* projekts „Valsts policija”. Šā projekta gaitā tika izglītoti pirmie stratēģiskās analīzes speciālisti, organizētas operatīvās analīzes mācības, iezīmēti pirmie veicamie darbi, lai uzlabotu informācijas uzkrāšanas un apstrādes sistēmu. Ar 2003. gada 1. maiju Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes sastāvā tika izveidotas divas jaunas nodaļas, kuru funkcijās pirmo reizi tiek iekļauts uzdevums īstenot stratēģisko analīzi un operatīvo analīzi.

Operatīvā analīze ir noziedzības analīzes veids, kas nodrošina izmeklēšanai hipotēzes un secinājumus attiecībā uz noteiktiem jebkāda veida nelikumīgu darbību elementiem. Tās ir hipotēzes un secinājumi par noteiktiem noziedzības tīkliem, nelikumīgās darbībās iesaistītām personām vai grupām. Tā sniedz informāciju par to darbības paņēmieniem, spējām, ievainojamību, ierobežojumiem un nodomiem, ko varētu izmantot efektīvos tiesībsardzības pasākumos.

Stratēģiskajā analīzē uzsvars tiek likts uz tiesībsardzības iestāžu ilgtermiņa mērķiem. Parasti šajā izlūkošanā tiek izskatītas pastāvošās un jaunās tendences un pārmaiņas noziedzības vidē, draudi sabiedrības drošībai un kārtībai, iespējas īstenot kontroles pasākumus un pretpasākumu programmu izstrāde, kā arī izredzes panākt pārmaiņas politikā, programmās un tiesību aktos.²

2 ANO UNODC. *Kriminālizlūkošana. Rokasgrāmata vadītājiem*. Rīga, 2011, 14. lpp.

Kriminālizlūkošanas attīstību būtiski ietekmēja Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā 2004. gadā. Eiropas Savienības Padome 2005. gada 12. oktobrī pieņēma secinājumus par Eiropas modeli izlūkošanai noziedzības jomā, kur paredzēts, ka Eiropols sadarbībā ar Eiropas Savienības dalībvalstīm turpmāk izstrādās Organizētās noziedzības draudu novērtējumu (OCTA), kas kalpos par pamatu kopējo Eiropas Savienības stratēģisko prioritāšu noteikšanai cīņā ar organizēto noziedzību. Eiropas Savienībā izveidots kriminālizlūkošanas modelis, kurā uzsvars tiek likts ne tikai uz informācijas analīzi, bet arī uz tādu lēmumu pieņemšanas procedūru attīstīšanu, kas pamatojas informācijas analīzes rezultātos. Minētie Padomes secinājumi būtiski ietekmēja kriminālizlūkošanas attīstību Eiropas Savienības dalībvalstīs.

Kriminālizlūkošana ir noteiktu darbību un procesu kopums, lai, balstoties uz tiesībsardzības iestāžu rīcībā esošās informācijas analīzi, iegūtu zināšanas par noziedzīgiem nodarījumiem, tos izdarījušām personām, ietekmējošiem faktoriem, dinamiku un ietekmi (apdraudējumu), laikus novērstu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, atklātu noziedzīgus nodarījumus un noskaidrotu tos izdarījušās personas, kā arī samazinātu noziedzības pieaugumu un tās izraisītās sekas kopumā.³

3 Ministru kabineta 2017. gada 24. janvāra instrukcijas Nr. 1 „Tiesībsardzības iestāžu sadarbības kārtība noziedzības novēršanā un apkarošanā” 3. punkts.

Lai izveidotu Valsts policijas kriminālizlūkošanas modeli un stiprinātu Valsts policijas analītiskā darba kapacitāti, sadarbībā ar Dānijas un Apvienotās Karalistes policiju tika realizēts *Phare Twinning light 2004* projekts „Nacionālā kriminālizlūkošanas modeļa izveide Valsts policijā” un *Phare Twinning Light 2006* projekts „Valsts policijas kapacitātes stiprināšana Nacionālā kriminālizlūkošanas modeļa ieviešanā”. Minēto projektu īstenošanas laikā tika sagatavots Valsts policijas kriminālizlūkošanas darba organizācijas modelis, kura īstenošana sākās 2010. gada 1. aprīlī. Kopš šī brīža Valsts policija pastāvīgi veic noziedzības situācijas monitoringu un analīzi, lai savlaicīgi konstatētu negatīvas izmaiņas noziedzībā un plānotu nepieciešamos pretpasākumus. Tiek noteiktas noziedzības apkarošanas prioritātes, atbilstoši kurām tiek virzīti Valsts policijas resursi.

2010. gada

8. un 9. novembrī Eiropas Savienības Padome pieņēma secinājumus par ES politikas cikla izveidi un īstenošanu organizētās un smagās starptautiskās noziedzības jomā, ar ko izveidoja daudzgadu ES politikas ciklu un skaidru metodiku, kā noteikt, īstenot un izvērtēt prioritātes cīņā pret organizēto un smago starptautisko noziedzību. Līdzdalību ES politikas ciklā sāka arī Latvija, un šobrīd Valsts policija aktīvi piedalās starptautiskās organizētās un smagās noziedzības radīto draudu izvērtēšanā, pārrobežu noziedzības apkarošanas operāciju plānošanā un īstenošanā, kā arī nodrošina ES politikas cikla īstenošanā iesaistīto tiesībaizsardzības iestāžu darba koordināciju Latvijā.

Pamatojoties uz pozitīvo pieredzi, īstenojot Valsts policijas kriminālizlūkošanas modeli un piedaloties Eiropas Savienības kriminālizlūkošanas aktivitātēs, Valsts policija ierosināja Latvijā izveidot Nacionālo kriminālizlūkošanas modeli, kurā darbotos visas Latvijas tiesībsardzības iestādes. 2012. gada 17. decembrī sadarbībā ar citām tiesībsardzības iestādēm tika sākta Eiropas Komisijas ISEC projekta „Nacionālā kriminālizlūkošanas modeļa izveide” īstenošana, lai izstrādātu vienotu sadarbības kārtību valsts institūcijām, kuru kompetencē ir noziedzības novēršana un apkarošana. Minētā kārtība paredz sadarbību gan stratēģiskā līmenī, lai nodrošinātu vienotu noziedzības novēršanas un apkarošanas valsts politiku, gan taktiskajā līmenī, lai nodrošinātu tiesībsardzības iestāžu koordinētu un optimālu darbību atbilstoši noteiktajām noziedzības apkarošanas prioritātēm, gan arī operatīvajā līmenī, lai iegūtu informāciju un zināšanas par noziedzīgiem nodarījumiem un tos izdarījušām personām, ietekmējošiem faktoriem, dinamiku un ietekmi (apdraudējumu), kā arī nodrošinātu saskaņotu rīcību.⁴ Nacionālā kriminālizlūkošanas modeļa īstenošana Latvijā tika sākta 2017. gada janvārī, un Valsts policija ir vadošā iestāde, kas nodrošina šī modeļa koordināciju un vadību valstī.

Kriminālizlūkošana mūsdienās ir kļuvusi par neatņemamu policijas darba organizācijas sastāvdaļu cīņā ar noziedzību, un tas ir process, kas joprojām ir un arī nākotnē būs nepārtrauktā attīstībā. Šobrīd svarīgākie kriminālizlūkošanas attīstības virzieni ir saistīti ar aizvien lielāku informācijas tehnoloģiju izmantošanas iespēju attīstīšanu analītiskajā darbā, informācijas analīzes metodoloģiju pilnveidošanu un analītiķu mācību un kvalifikācijas pilnveides sistēmas izveidi.

⁴ Ministru kabineta 2017. gada 24. janvāra instrukcijas Nr. 1 „Tiesībsardzības iestāžu sadarbības kārtība noziedzības novēršanā un apkarošanā” 2. punkts.

Krimināl- procesu izmeklēšanas vienkāršošana

Kriminālprocesu izmeklēšanas vienkāršošana ir Valsts policijas prioritāte jau vairākus gadus. Tā ar Ministru kabineta 2016. gada 6. aprīļa rīkojumu Nr. 248 apstiprinātajā „Valsts policijas attīstības koncepcijā”¹ ir viena no galvenajām Valsts policijas attīstības prioritātēm noziedzības apkarošanas jomā.

1 Ministru kabineta 2016. gada 6. aprīļa rīkojums Nr. 248 „Par Valsts policijas attīstības koncepciju” [tiešsaiste] [skatīts 06.06.2018.]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=281390>

Apzinoties kriminālprocesu izmeklēšanas vienkāršošanas nepieciešamību, tika īstenots Eiropas Komisijas pamatprogrammas „Drošības un brīvības garantēšana” īpašās programmas „Noziedzības profilakse un apkarošana” projekts „Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus”. Šajā projektā Valsts policija sadarbibā ar Latvijas Republikas Tieslietu ministriju, Iekšlietu ministriju, Ģenerālprokuratūru un ārvalstu ekspertiem izpētīja astoņu Eiropas Savienības dalībvalstu pieredzi vienkāršoto kriminālprocesu lietvedībā un sagatavoja starptautiskas vadlīnijas vienkāršotas izmeklēšanas ideālajam modelim.²

Ņemot vērā projektā iegūto pieredzi, Valsts policija sadarbibā ar Ģenerālprokuratūru organizēja seminārus, kuros piedalījās izmeklētāju tiešie priekšnieki, rajonu un apgabalu prokuratūru virsprokurori, rajonu un apgabaltiesu priekšsēdētāji, lai diskutētu par iespējām izmeklēt vienkāršāk un efektīvāk. Tika panākta neformāla savstarpēja izpratne, ka daudz kas no iepriekš katrā lietā procesuāli fiksētā nav nepieciešams personas vainas pierādīšanai, tāpēc turpmāk no tā var atteikties vai to izdarīt vienkāršāk, ekonomiskāk. Pēc tam Valsts policija sadarbibā ar Ģenerālprokuratūru izstrādāja kriminālprocesu izmeklēšanas vienkāršošanas vadlīnijas, kur šī izpratne tika nostiprināta arī dokumentāri.

Mērķtiecīgi un plānveidīgi darbojoties, situācija šajā jomā ir uzlabojusies, piemēram, jau vairākus gadus palielinās prokuratūrai nodoto kriminālprocesu skaits, kuros piemērots vienkāršots procesa veids.

2 Vadlīnijas „Mazāk smagu noziegumu izmeklēšanas vienkāršošana ar mērķi sabalansēt nozieguma sabiedrisko bīstamību, radīto kaitējumu un izmeklēšanā izlietos resursus” [tiešsaiste] [skatīts 06.06.2018.]. Pieejams: http://www.vp.gov.lv/faili/sadadas/policija_msn_lat_2015.pdf

2018. gads ir nopietns atskaites punkts kriminālprocesu izmeklēšanas vienkāršošanā, jo 1. septembrī spēkā stājās 20.06.2018. likums „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”³ (turpmāk – likums), kura mērķis ir vienkāršot izmeklēšanu. Šis ir pirmās Kriminālprocesa likuma izmaiņas, kas vērstas tieši uz izmeklēšanas iestāžu, it īpaši Valsts policijas, darbības efektivizēšanu, lai padarītu izmeklēšanu ātru, samērīgu attiecībā pret noziedzīgā nodarījuma smagumu, sabiedrisko bīstamību, kā arī nodarīto kaitējumu. Likumā vienkāršota gan smagu, gan mazāk smagu noziegumu izmeklēšana, un tā galvenais uzdevums ir panākt personas saukšanu pie atbildības par vienkāršiem noziedzīgiem nodarījumiem dažu stundu vai, vēlākais, dažu dienu laikā, tā par izdarīto likumpārkāpumu radot soda neizbēgamības sajūtu. Ar likumu tika veidots tāds mehānisms, lai izmeklēšanu varētu pabeigt jau noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietā (gadījumos, kad noziedzīgu nodarījumu izdarījusi persona tur arī pārsteigta) un kriminālprocesu pēc sākotnējo izmeklēšanas darbību īstenošanas nekavējoties kopā ar aizdomās turētu personu varētu nodot kriminālvajāšanas uzsākšanai prokuratūrai. Līdz ar to, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu, personu varētu sodīt pat dažu stundu vai dienu laikā.

Ar likumu tiek stiprināta ekonomiskuma principa piemērošana, nosakot gan izmeklētājam, gan prokuroram pienākumu izvēlēties vienkāršākos procesa veidus, lai īstenotu kriminālprocesa mērķu sasniegšanu pēc iespējas ekonomiskāk. Samazināts formāli nepieciešamo procesuālo dokumentu daudzums, svītrotā prasība par kriminālprocesa reģistru, piedāvāta iespēja lielu daļu kriminālprocesā pieņemamo lēmumu noformēt rezolūcijas veidā, kā arī iespēja visas izmeklēšanā iegūtās ziņas fiksēt vienā protokolā.

Apzinoties tehnoloģiju laikmeta iespējas, domāts arī par atbilstošu izmeklēšanas darbību fiksēšanu, piemēram, ieviesta attālinātā aptauja, izmeklētājam piedāvājot iespēju aptaujāt personas gan ar sakaru līdzekļu, gan e-pasta starpniecību. Tāpat ir paplašinātas iespējas un vienkāršota procedūra, ja izmeklēšanas darbības fiksē klātienē ar tehniskajiem līdzekļiem.

Jānorāda, ka likums izstrādāts Valsts policijā, tā izstrādē atbalstu ir snieguši Tieslietu ministrijas, Iekšlietu ministrijas, prokuratūras un tiesu pārstāvji.

Tomēr Kriminālprocesa likuma izmaiņu spēkā stāšanās nenozīmē jau pilnīgu šī mērķa sasniegšanu. Ir jāizvēlas jauni atskaites punkti gan šo izmaiņu iedzīvināšanai praksē, gan arī jaunām vienkāršošanas idejām.

3 Likums „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” [tiešsaiste] [skatīts 06.06.2018.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/300107-grozijumi-kriminalprocesa-likuma>

D. Homenko

Kiber- noziedzība un jaunākās tehnoloģijas

Pašiem īsti nemanot, mūsu ikdienu ir pārņēmušas informācijas tehnoloģijas (turpmāk – IT). Pirms 15 gadiem mēs bijām izbrīnīti, ka mobilie sakari piedāvā ne tikai balsis zvana iespējas jebkurā vietā neatkarīgi no attāluma līdz apdzīvotai vietai, bet arī komunikāciju ar īsziņām. Strauji attīstoties komunikācijas tīkliem un IT risinājumiem valstī, interneta lietotāji īpaši nemanīja milzīgo tehnoloģiju lēcieni no multivides īsziņu paaudzes līdz komunikācijas servisiem, videozvaniem, tiešsaistes konferencēm un vebināriem. Ikdienu lietotājs pašsaprotami pieņēma faktu, ka esošā tīkla infrastruktūra attīstās ātri un spēj nodrošināt vēlmes pēc ātrākas un kvalitatīvākas komunikācijas.

Šo tehnoloģisko attīstību veicināja valsts iekšējo tīklu pārraides ātrums, kas vēsturiski ir bijis ar potenciālu, un tas, savukārt, ļāva ieviest mūsdienu tehnoloģijas ātrāk un efektīvāk nekā citur Eiropā. Mūsu infrastruktūra patlaban ne tikai konkurē ar citām Eiropas valstīm, bet vairāk nekā 10 gadus stabili ieņem un saglabā līderpozīcijas Eiropā datu pārraides ātrumā – iekļaujas pat 10 ātrāko interneta valstu topā. Pašiem nemanot, mūsu valsts ir līderpozīcijās to piecu valstu vidū, kuras visvairāk izmanto mobilā interneta datus. Tas nozīmē, ka lielākoties mēs esam pārorientējušies no klasiskā interneta stacionārajā datorā uz mobilo internetu viedtālrunos un citās mobilajās ierīcēs.

Kā pašsaprotams ir jāpieņem, ka, projicējot mūsu ikdienas rūpes, aktivitātes un tēriņus uz IT tehnoloģiju pasauli (virtuālo dzīvi), noziedzniekiem ir jāpielāgojas esošajai realitātei, proti, jāmeklē risinājumi un jāmēģina apdraudēt mūsu virtuālās tiesības, virtuālo naudu, fizisko personu datus un citu informāciju, par kuras nevērīgu glabāšanu un atgūšanu mēs būtu gatavi maksāt kibernetiķiem izpirkumu. Valsts policijas pienākums ir šos noziedzīgos nodarījumus izmeklēt, taču diemžēl gadsimta griezumā noziedzības līmenis nav mazinājies.

Lielākoties viens no noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas priekšnosacījumiem ir, bija un būs iespēja droši slēpt piederību un nodarījuma izdarīšanas pēdas un tādā veidā palikt neidentificētam un nesodītam. Aizvien straujāk attīstoties dažādām sakaru tehnoloģijām un datortehnoloģijām (tā sauktajai e-vidēi) un tām ieņemot būtisku lomu sabiedrības dzīvē, lielākā daļa sabiedrības, pati to neapzinoties, dzīvo dubultu dzīvi. Papildus reālajai, ikdienas materiāli taustāmajai, dzīvei mēs aktīvi dzīvojam virtuālo dzīvi e-vidē. 2017. gada beigās e-vidē ir bijuši sasniedzami 82 % Latvijas iedzīvotāju, no tiem 48 % vīriešu un 52 % sievietes. 79 % iedzīvotāju internetu izmanto katru dienu. Kopā Latvijā 1 457 800 iedzīvotāju ir aktīvie interneta lietotāji, 848 800 iedzīvotāju internetu lieto telefonā. Proporcionāli palielinoties interneta lietotāju skaitam un laikam, ko iedzīvotāji pavada tīmeklī, palielinās arī to servisu un pakalpojumu skaits, kas ikdienā tiek izmantoti. Tāpat, proporcionāli palielinoties izmantoto servisu skaitam, attīstās arī lietotāja virtuālā identitāte, kurā tiek saglabātas visas elektroniskās saziņas atstātās pēdas un informācija, kuru lietotājs saņem vai nosūta. Bieži vien lietotāji vieglprātīgi izturas pret savu virtuālo dzīvi, naivi uzskatot, ka virtuālais nevar materializēties. Maldīgais priekšstats, ka lietotājs ir sava virtuālā profila saimnieks un pārvaldnieks, veido nepareizu izpratni, ka, piemēram, izslēdzot datoru vai izdzēšot profilu sociālajā tīklā, var ātri izdzēst savu virtuālo identitāti. Diemžēl tā nav, un jebkurš izteiktais komentārs, jebkurš publicētais raksts vai sludinājums paliek e-vidē uz nenoteiktu laiku un eksistē jau neatkarīgi no tā autora gribas. Šādā veidā iedzīvotāji neapzināti publisko e-vidē informāciju par saviem ieradumiem, hobijiem, darbavietām, ceļojumiem, paziņām, draugiem, radiem, vietām, ko apmeklē, kur dzīvo, tādējādi atklājot savas personiskās dzīves noslēpumus kibernoiedzniekiem.

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

Palielinoties kibernoziēdzības riskam Latvijā, tika pieņemta un ieviesta Valsts policijai saistoša Eiropas Padomes Konvencija par kibernoziēgumiem (turpmāk – Konvencija) un tās 2003. gada 28. janvāra papildu protokols par rasisma un ksenofobijas noziēdzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās. Minētā Konvencija tiek atzīta par starptautisku standartu materiālo un procesuālo tiesību normu harmonizēšanā, kas kibernoziēgumus klasificē piecās grupās.

1.

Ar nodomu izdarīti noziēdzīgi nodarījumi pret datu un datorsistēmu konfidencialitāti, integritāti un pieejamību (drošību).

2.

Ar datoru saistītie tīši izdarītie noziēdzīgie nodarījumi (datorviltošana un datorkrāpšana).

3.

Ar datoru saistītie neatļauta satura noziēdzīgie nodarījumi, kuros ietilpst ar bērnu (personas, kas jaunākas par 18 gadiem) pornogrāfiju saistītie tīši izdarītie noziēdzīgie nodarījumi.

4.

Ar autortiesību un blakustiesību pārkāpšanu saistītie noziēdzīgie nodarījumi, kas izdarīti ar datorsistēmas palīdzību.

5.

Noziēdzīgi nodarījumi, kas saistīti ar rasismu un ksenofobiju, un genocīdu propagandējošu materiālu izplatīšanu automatizētās datu apstrādes sistēmās.

Ar Konvencijas ratificēšanu Krimināllikumā tika kriminalizēti Konvencijā minētie nodarījumi.

Kibernozieģumu izmeklēšanas specifika būtiski atšķiras no „tradicionālās” izmeklēšanas.

1.

Ir specifiski izmeklēšanas un operatīvās darbības pasākumi. To veikšanai ir nepieciešamas speciālas zināšanas, mācības un prakse IT jomā. Šādas specifiskas prasības un saturs komplikēta skar arī pierādījumu iegūšanu (piemēram, elektroniskie pierādījumi, datu plūsmas pārtveršana, saglabāšana, apstrāde un apskate).

2.

Nodarījumus augsto tehnoloģiju jomā neatkarīgi no apdraudējuma objekta un krimināltiesiskās kvalifikācijas apvieno viena noziedzīga vide (internets, ziņu grupas, forumi utt.). Tāpēc šādas vides kontrolei ir svarīgi veikt kopīgus pasākumus un darbu ar operatīvo interesi izraisošām organizācijām (piemēram, serveru uzturētājiem, pakalpojumu sniedzējiem utt.) un personām.

3.

Ir sarežģīti un brīžiem pat neiespējami (vismaz izmeklēšanas posmā) nepārprotami noteikt noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietu. Līdz ar to nav racionāli šādu pārkāpumu piekritību noteikt teritoriāli.

4.

Šādi pārkāpumi lielākoties nav saistīti tikai ar vienu valsti, tiem ir transnacionāls raksturs. Starptautiskās sadarbības aspektā viena struktūrvienība nacionālajā līmenī atvieglo un paātrina izmeklēšanas mērķu sasniegšanu.

Valsts policijas Kibernozieģumu apkarošanas nodaļas pirmsākumi ir meklējami 2002. gadā, kad Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomikas policijas pārvaldes (tagad Ekonomisko nozieģumu apkarošanas pārvalde) struktūrā tika izveidota 4. nodaļa (Kibernozieģumu apkarošana un intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība) ar 14 štata vietām.

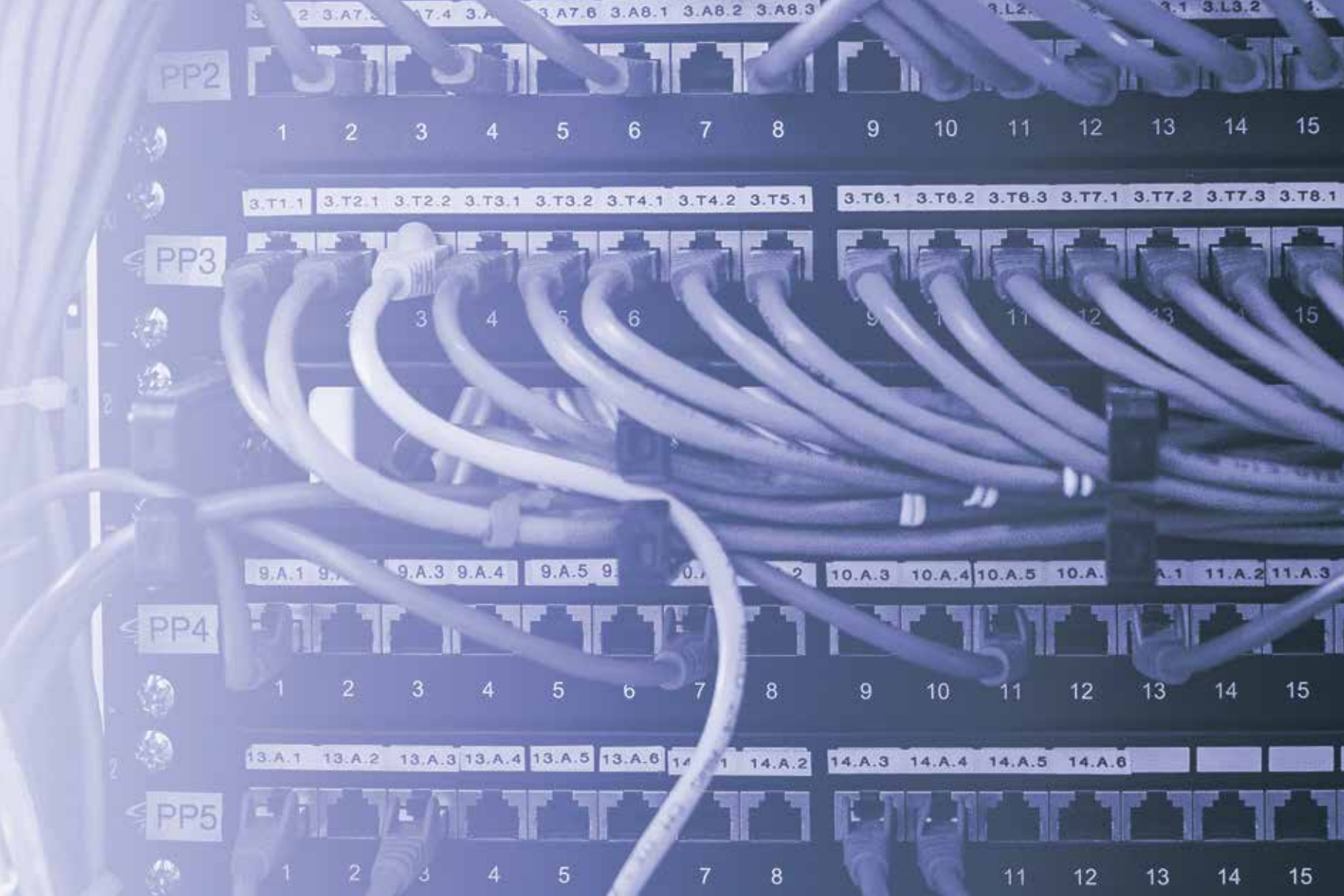
2018. gada 1. janvārī Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomisko nozieģumu apkarošanas pārvaldes (ENAP) sastāvā tika stiprināta Kibernozieģumu apkarošanas nodaļa (3. nodaļa), kuras štati tika palielināti līdz 35 cilvēkiem ar kvalificētiem un sertificētiem IT speciālistiem, operatīvajiem darbiniekiem ar zināšanām IT jomā, izmeklētājiem un analītiskajiem darbiniekiem, kuri ikdienā atklāj un izmeklē kibernozieģumus. Reģionālajās pārvaldēs kopumā ir izveidotas 11 štata vietas ar kvalificētiem IT speciālistiem, kuri nodrošina IT atbalstu izmeklēšanā un operatīvajos pasākumos reģionālajā un iecirkņu līmenī.

Eiropas līmenī kibernetizācijas apkaršanai tiek pievērsta pastiprināta uzmanība, jo ir pamatotas

speciālistu prognozes, ka lielākā daļa mūsu aktivitāšu un pilsonisko pienākumu realizācijas nonāks IT vidē. Šī attīstība nepārprotami veidos lielāku kibernetizācijas interesi par mūsu personas datiem un informāciju, ko publicējam tīklā.

Eiropola līmenī lielu atbalstu dalībvalstīm, tai skaitā arī mums, sniedz Eiropola Kibercentrs (EC3), kas nodrošina pieredzes apmaiņu starp dalībvalstīm un mācību iespējas. Tādā veidā mēs kopā būvējam drošu kibernetizāciju, mūsu vecākiem un bērniem.

Lai stiprinātu Valsts policijas kapacitāti šo noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanā un prevencijā, 2017.–2019. gadā tika īstenots Eiropas Komisijas Eiropas Iekšējās drošības fonda projekts „Valsts policijas kapacitātes pilnveidošana ar augsto tehnoloģiju palīdzību izdarīto noziedzīgo nodarījumu prevencijā

un apkarošanā”, kura laikā ar modernām elektronisko pierādījumu izgušanas un fiksēšanas iekārtām tika ne tikai uzlabota Valsts policijas materiāli tehniskā bāze, bet arī īstenotas vairākas preventīvas aktivitātes un organizēta iespaidīga iedzīvotāju informēšanas kampaņa par kibernetizācijas riskiem. Domājot par interneta drošības jautājumiem, tika papildināta Valsts policijas mobilā lietotne „Mana drošība”, kur šobrīd ir iespējams aizpildīt testus par interneta drošību un tiešsaistē arī ziņot par pārkāpumiem interneta vidē. 2018. gada vasarā ar īpaši sagatavotu Valsts policijas ekspertu un sadarbības partneru diskusiju Cēsīs tika apmeklēts sarunu festivāls „Lampa”. Tāpat projektā tika īstenota līdz šim vērienīgākā Valsts policijas kampaņa par kibernetizācijas jautājumiem „Nedalties ar svešinieku!”, kas bija pieejama gan interneta vidē, gan plašsaziņas līdzekļos un ar vides reklāmu starpniecību.

Izmantojot šo iespēju vērsties pie plašas lasītāju auditorijas, vēlētos atgādināt, ka jebkura sistēma, jebkura ķēde ir tik stipra, cik stiprs ir tās vājākais posms – mūsu gadījumā tie ir mūsu vecāki un bērni. Atcerēsimies par to brīdī, kad iepazīstinām viņus ar „brīvo” IT pasauli, uzdāvinot jaunu viedierīci un ļaujot leļupielādēt nepārbaudītu saturu. Iemācīsim viņiem droši lietot pasaules globālo tīmekli, tad arī paši jutīsies droši, jo nevērīga un bezatbildīga ierīču lietošana apdraud arī jūsu mājas tīklu un tajā esošās ierīces.

Pretterorisma vienība „Omega”

Pretterorisma vienība „Omega” ir speciāli sagatavota, organizēta un ekipēta Valsts policijas struktūrvienība, kuras pamatuzdevumi ir ķīlnieku atbrīvošana, bruņotu un bīstamu personu aizturēšana, improvizēto sprāgstierīču meklēšana un neitralizēšana, kā arī citi paaugstinātas apdraudējuma pakāpes policijas uzdevumi.

O

M

E

G

A

VĒSTURE

1992.

gada 26. novembrī izveidota
preterorisma vienība „Omega”.

1994.

gada 12. jūlijā vienība veica praksē
pirmo ķīlnieku atbrīvošanas operāciju.

1996.

gadā specvienība ieguva nosaukumu „Omega”.

1997.

gada 11. jūlijā pretterorisma vienība „Omega” īstenoja vienu no savām zināmākajām operācijām Rīgā, Jāņa Asara ielā 18, veiksmīgi atbrīvojot ķīlnieku.

2001.

gadā pretterorisma vienība „Omega” kļuva par pretterorisma vienību starptautiskās asociācijas „ATLAS” dalībnieci.

2003.

gadā pretterorisma vienība „Omega” tika nodota Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes pakļautībā.

6.3

Atlase un mācības

Pretterorisma vienības „Omega” kaujinieks ir persona, kura izgājusi speciālu atlasu un sagatavota darbam vienībā. Lai kļūtu par kaujinieku, nepieciešams liels gribasspēks un motivācija, kas arī ir galvenie kritēriji. Vienības pirmsākumos kaujinieka svarīgākās īpašības bija fizisks spēks, ātrums, izturība un drosmē, taču tagad ļoti liela uzmanība tiek pievērsta tieši psiholoģiskajām īpašībām – elastīgai domāšanai, spējai pieņemt lēmumus augsta stresa un noguruma apstākļos, spējai strādāt komandā un patstāvīgi pieņemt lēmumus. Daudziem tas var izklausīties nepieņemami, bet kaujiniekam ir jābūt arī kontrolētai agresijai, kas ir nepieciešama augsta riska operācijās, kad ir jāpanāk aizturamo personu pakļaušanās.

Visas pārējās prasības ir pakārtotas:

- veselība – A1 kategorija,
- laba fiziskā sagatavotība,
- fobiju neesamība,
- pirmā līmeņa augstākā izglītība.

Kandidātu primārā atlase un izvērtēšana notiek speciālā atlases procesā, kur tiek pārbaudīta kandidāta fiziskā sagatavotība, fobiju neesamība, motivācija, intelektuālās spējas, noturība stresa apstākļos un spēja pārvarēt grūtības.

Ne visi kandidāti, kas izgājuši sarežģīto, tomēr samērā īso trīs dienu komplekso atlasu, ir gatavi mēnešiem darboties intensīvas emocionālās, fiziskās un intelektuālās slodzes apstākļos. Kursantiem ir regulāras ieskaites un dzelžaina disciplīna. Ja pat kursants fiziski ir spēcīgs, ne katrs spēj izturēt stingro subordināciju un intensīvo režīmu.

Pēc mācību grupas kursa pabeigšanas kaujiniekam mācības tikai turpinās. Laikā, kad vienības kaujinieks netiek iesaistīts operācijās, viņš piedalās regulārā mācību procesā. Lielāko mācību laiku kaujinieks velta tieši trieciennieku pamata sagatavotības uzturēšanai un pilnveidošanai: speciālajai fiziskajai sagatavotībai, taktiskajai šaušanai un speciālo operāciju taktikai.

Katrs kaujinieks
paralēli
trieciennieka
pamata sagatavotībai
specializējas vienā
vai vairākās vienības
kaujinieka specialitātēs.

Sapieris

Speciālists, kurš veic speciālās pārbaudes uz improvizēto spridzināšanas ierīču un nesprāgušas munīcijas esamību un neitralizēšanu. Piedalās augstu valsts amatpersonu drošības nodrošināšanā vizīšu laikā.

Kinologs

Speciālists, kurš apmāca un sagatavo darbam dienesta suņus, kā arī veic dienesta pienākumus, izmantojot dienesta suņus.

Pārrunvedējs

Speciālists, kurš veic pārrunas, lai atrisinātu situāciju mierīgā ceļā, tai pašā laikā dodot iespēju taktiskajai nodaļai sagatavoties un nepieciešamības gadījumā būt gatavai reaģēt. Pēdējā laikā pārrunvedēji pastiprināti tiek iesaistīti tieši personu nolaupīšanas situācijās.

Snaiperis/ novērotājs

Speciāli sagatavots kaujinieks, kura uzdevumos ietilpst slēpta piekļūšana mērķa objektam, novērošanas punkta izveide, novērošana, informācijas dokumentēšana un nepieciešamības gadījumā augstas precizitātes šāviena izpilde lielās distancēs.

Taktiskais alpīnists

Speciāli sagatavots kaujinieks, kurš apmācīts lietot specifiskus alpīnisma elementus, lai iekļūtu mērķa objektos ķīlnieka atbrīvošanas un aizturēšanas operāciju laikā.

Šķēršļu sagraušanas speciālists

Speciāli sagatavots kaujinieks, kura uzdevums ir trieciena grupas iekļūšanas punkta sagatavošana: atbrīvošana no dabīgiem un mākslīgiem šķēršļiem. Šķēršļu sagraušanas speciālists var nodrošināt grupas iekļūšanu pa slēgtām durvīm, logiem un pat sienām, izmantojot visdažādākās šķēršļu sagraušanas metodes.

Ūdenslīdējs- kaujas peldētājs

Zemūdens un virsūdens operāciju eksperts. Ūdenslīdēju-kaujas peldētāju uzdevumos ietilpst noteikta akvatorija pārbaude, slēpta piekļūšana ūdenstilpes piegulošām teritorijām un objektiem, kā arī piekļūšana dažādiem peldlīdzekļiem un nokļūšana uz tiem.

Taktiskais mediķis

Kaujinieks, kurš padziļināti sagatavots traumu guvuša ievainotā pirmsmedicīniskai aprūpei operāciju norises rajonā.

Speciālā transporta vadītājs

Speciālists, kurš padziļināti sagatavots vienības rīcībā esošo transportlīdzekļu speciālajā vadīšanā (taktiskie manevri un grupas formācijas aizturēšanas operāciju laikā, augstas sarežģītības manevru veikšana uz dažāda seguma brauktuvēm un bezceļā apstākļos).

Lai vienības kaujinieki varētu efektīvi darboties, ir nepieciešama gan labi strukturēta apgāde, gan arī dažādu līmeņu plānošana un arī loģistikas atbalsts, tāpēc vienība ir sistēma, kurā kaujinieki ieņem centrālo lomu, bet viņi ir daļa no lielākas komandas.

Lai uzturētu pastāvīgu kaujas spēju, specvienības kaujinieki regulāri piedalās gan pašmāju, gan starptautiskās sporta sacensībās, kur tiek pārbaudītas visdažādākās speciālās iemaņas.

Pirmos panākumus starptautiskās sacensībās specvienība guva 1998. gadā Polijā „Preterorisma konferencē”, pēc tam 1999. gadā Eiropas speciālo vienību sacensībās CTC, kuras notiek reizi četros gados. Šobrīd dalība šādās pieredzes apmaiņas sacensībās ar citu valstu specvienībām kļuvusi par ikdienu, tādējādi pilnībā integrējot preterorisma vienību „Omega” Eiropas aprītē.

Preterorisma vienības „Omega” kaujinieks ir smaga un nepārtraukta darba rezultāts, tās ir mācībās gūtās iemaņas un zināšanas, kā arī operācijās iegūtā pieredze. Visā dienesta laikā kaujinieks nepārtraukti pilnveido savas profesionālās zināšanas un prasmes gan ikdienas mācībās, gan arī mācībuursos Latvijā un ārvalstīs.

Preterorisma vienība „Omega” regulāri sniedz atbalstu citām Valsts policijas struktūrvienībām un ir iesaistīta gan speciālo operāciju, gan operatīvo pasākumu veikšanā.

Saskaņā ar apkopoto statistiku kopš preterorisma vienības „Omega” dibināšanas dienas līdz pat šim brīdim tā ir veikusi vairāk nekā 9700 izbraukumu.

Preterorisma vienība „Omega” ir nozīmīga Valsts policijas struktūrvienība, kas uzņemas to uzdevumu izpildi, kas nav pa spēkam citām policijas struktūrvienībām, kā arī garantē Latvijas iedzīvotājiem Eiropas līmeņa drošību.

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

SABIEDRISKĀS KĀRTĪBAS NODROŠINĀŠANA

Ievads

Policijas redzamākā daļa ir Kārtības policija, kas ikdienā nodarbojas ar sabiedriskās kārtības nodrošināšanu un likumpārkāpumu novēršanu. Tieši ar Kārtības policiju iedzīvotāji saskaras visbiežāk, jo Kārtības policijas dienesti ir pirmie, pie kā vēršas sabiedrības locekļi likumpārkāpuma vai citu tiesību aizskāruma gadījumā. Kārtības policijas dienesti arī skaitliski ir visplašāk pārstāvēti, jo tieši tiem ir piekritīgi vairums likumā „Par policiju” noteiktie uzdevumi.

Operatīvā vadība

Policijā viss sākas ar informācijas saņemšanu par likumpārkāpumu vai citu tiesību aizskārumu. Tāpēc Valsts policija ir izveidojusi sešas operatīvās vadības struktūrvienības – piecas teritoriālo pārvalžu operatīvās vadības struktūrvienības, kuras izvietotas reģionu centros, un Galvenās kārtības policijas pārvaldes Operatīvās vadības biroju. Teritoriālo pārvalžu operatīvās vadības struktūrvienību galvenie uzdevumi ir uz ārkārtas numuru 110 saņemto un no numura 112 pāradresēto zvanu apstrāde, informācijas reģistrēšana par notikumiem un savlaicīga reaģēšana uz sniegto informāciju. Visas operatīvās vadības struktūrvienības darbojas diennakts režīmā 24/7, amatpersonām dienesta pienākumus veicot 12 stundas katrā maiņā.

Reaģējot uz katru saņemto informāciju, darbiniekam, kas reģistrē izsaukumu, ir jāizvērtē, vai notikums rada reālus draudus personām, mantai vai videi un cik šī informācija ir patiesa. 2012. gada Ministru kabineta noteikumi¹ nosaka notikumu reģistrēšanas kārtību un policijas reaģēšanas laiku. Līdz ar šo Ministru kabineta noteikumu sagatavošanu un ieviešanu Valsts policija ir kategorizējusi visus iespējamus notikumus un piemērojusi policijas reaģēšanas faktiskās spējas notikumā iesaistīto personu vai sabiedrības drošības apdraudējuma pakāpei. Piemēram, republikas pilsētās policijai uz saņemto informāciju jāreaģē 15 minūšu laikā, savukārt novados – 25 minūšu laikā, ja saņemtā informācija liecina, ka izveidojusies situācija reāli apdraud personas vai sabiedrības drošību, personas veselību, dzīvību vai dzimumneaizskaramību, ja saņemta informācija par ceļu satiksmes negadījumu vai notikumu uz dzelzceļa, kā arī citu notikumu, kura dēļ ir bloķēta satiksme vai kurā gājusi bojā persona, ir informācija par aizturēto, arestēto, apcietināto vai ieslodzīto personu bēgšanu, par sprādzienu vai spridzināšanas draudiem. Turpretim, ja saņemta informācija par notikumu, kura pārtraukšanai vai novēršanai policijas ierašanās laiks notikuma vietā nav būtisks, policijai uz saņemto informāciju republikas pilsētās jāreaģē 120 minūšu laikā, novados – 240 minūšu laikā vai citā laikā, to saskaņojot ar informācijas sniedzēju. Šeit gan jāpiemin – ja policijā vienlaikus saņemta informācija par vairākiem notikumiem, policija reaģē prioritārā secībā atbilstoši notikumā iesaistīto personu vai sabiedrības drošības apdraudējuma pakāpei.

1 Ministru kabineta 2012. gada 20. marta noteikumi Nr. 190 „Noteikumi par notikumu reģistrēšanas kārtību un policijas reaģēšanas laiku” [tiešsaiste] [skatīts 07.08.2018.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/245629-noteikumi-par-notikumu-registresanas-kartibu-un-policijas-reagesanas-laiku>

Saskaņā ar pētījuma par sabiedrības attieksmi pret policiju rezultātiem 49,7 % iedzīvotāju ir apmierināti ar policijas ierašanās laiku notikuma vietā.

Šī apmierinātības līmeņa paaugstināšana, protams, ir atkarīga arī no patruļpolicijas resursiem un pašas policijas mobilitātes un profesionālisma. Taču ne mazāk būtiska ir šo resursu vadības organizācija, kas ir tieši atkarīga gan no Valsts policijas operatīvās vadības struktūrvienību (tā saukto dežūrdalu) darba, gan arī no tā, cik racionāli un pareizi tās izmanto pakļautībā esošos policijas spēkus, kā organizē ienākošās informācijas saņemšanu, reģistrēšanu un nodošanu pēc piekritības, sakaru uzturēšanu ar blakusesošajām teritoriālajām operatīvās vadības struktūrvienībām un pašvaldības policiju, diennakts informatīvā notikumu kopsavilkuma sagatavošanu, kā arī nepārtrauktu visu neatliekamo policijas funkciju izpildes nodrošināšanu.

Valsts policijas teritoriālo pārvalžu operatīvās vadības struktūrvienības izsaukumu apkalpošanai piesaista gan teritoriālās pārvaldes spēkus, gan resursus, kurus attiecīgajā laikā ir spējis piedāvāt katrs iecirknis. Turklāt tās koordinē un nepieciešamības gadījumā vada savas teritoriālās pārvaldes apkalpojamajā teritorijā esošo policijas iecirkņu dežūrmaiņas darbu un operatīvās grupas.

Efektīva ārkārtas notikuma vadība jau no pirmajām sekundēm var būtiski samazināt iespējamo negatīvo seku apmēru un smaguma pakāpi. Savlaicīgai dienestu reaģēšanai, nosūtot uz notikuma vietu nepieciešamos resursus, var būt izšķiroša nozīme ārkārtas notikuma veiksmīgā atrisināšanā.

Šobrīd ārkārtas numura 112 zvanu apstrāde notiek šādi: tā saucamajā zvanu centrā saņemot uz numuru 112 ziņojumu par notikumu, kas ir Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta kompetencē, dienesta amatpersona saņem pilnu informāciju un nosūta

resursus uz ārkārtas notikuma vietu. Ja uz numuru 112 saņemtais ziņojums attiecas uz citu dienestu, amatpersona zvanu pāradresē atbilstošajam dienestam un tā tālāko virzību nepārvalda.

Pakalpojuma nodrošināšana šādā kvalitātē sabiedrībai nav pieņemama, jo, veicot zvana pāradresāciju, ziņotājam atkārtoti jāinformē cita dienesta operators par notikuma vietu un apstākļiem. Līdz ar to tiek zaudēts laiks, kas ārkārtas notikumos ir būtiskākais faktors. Vēl pastāv varbūtība, ka tehnisku vai citu iemeslu dēļ zvana savienojums ar citu operatīvo dienestu var nenotikt vai tas var pārtrūkt sarunas laikā. Tādējādi pāradresācijas gadījumā cita operatīvā dienesta operators var nesaņemt būtisku informāciju, kas nepieciešama, lai reaģētu uz notikumu.

Iekšlietu ministrija ir sākusi sadarbību ar iestādēm par savstarpējas palīdzības sniegšanu ārkārtas situāciju novēršanā un pasākumu kompleksa realizācijā, lai uzlabotu pakalpojuma pieejamību, pakalpojuma sniegšanas savlaicīgumu un tā kvalitāti, kā arī nodrošinātu 112 zvanu centra funkcionalitāti. Realizējot šo projektu, tiks uzlabota un paātrināta operatīvo dienestu reaģēšanas spēja ārkārtas notikumos. Tas tiks panākts, nodrošinot operatīvo dienestu efektīvāku un ciešāku sadarbību. Tāpat tiks atvieglots darbs operatīvo dienestu lietotājiem, jo jaunā Vienotā kontaktu centra platforma sniegs daudz plašāku funkcionalitāti un automatizēs daudzas darbības.

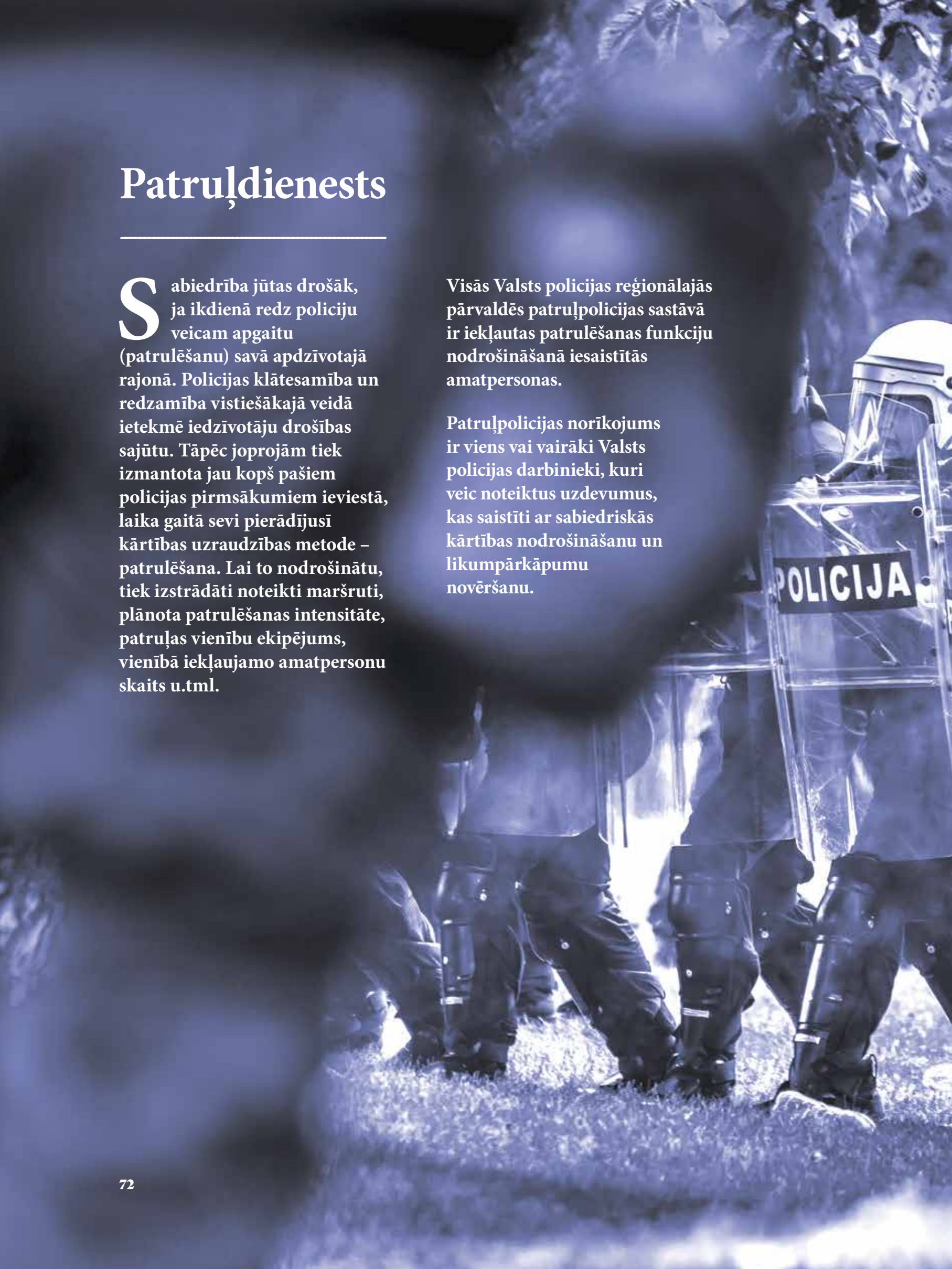

Patruļdienests

Sabiedrība jūtas drošāk, ja ikdienā redz policiju veicam apgaitu (patrulēšanu) savā apdzīvotajā rajonā. Policijas klātesamība un redzamība vistiešākajā veidā ietekmē iedzīvotāju drošības sajūtu. Tāpēc joprojām tiek izmantota jau kopš pašiem policijas pirmsākumiem ieviestā, laika gaitā sevi pierādījusi kārtības uzraudzības metode – patrolēšana. Lai to nodrošinātu, tiek izstrādāti noteikti maršruti, plānota patrolēšanas intensitāte, patruļas vienību ekipējums, vienībā iekļaujamo amatpersonu skaits u.tml.

Visās Valsts policijas reģionālajās pārvaldēs patrolpolicijas sastāvā ir iekļautas patrolēšanas funkciju nodrošināšanā iesaistītās amatpersonas.

Patruļpolicijas norīkojums ir viens vai vairāki Valsts policijas darbinieki, kuri veic noteiktus uzdevumus, kas saistīti ar sabiedriskās kārtības nodrošināšanu un likumpārkāpumu novēršanu.

Norīkojuma galvenais uzdevums, veicot sabiedriskās kārtības nodrošināšanu vai satiksmes uzraudzību, ir panākt likumpārkāpumu novēršanu, kā arī satiksmes negadījumu un tajos cietušo personu skaita samazināšanu. Sabiedriskās kārtības vai satiksmes uzraudzības nodrošināšanai norīkojumā var izmantot dienesta transportlīdzekli, kuģošanas līdzekli, suni vai zirgu, sakaru līdzekli, dažādas mērierīces, kā arī normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos un kārtībā lietot dienesta ieroci, speciālos līdzekļus, pretpūļa barjeru, norobežojošu žogu un citus līdzekļus.

Patruļpolīcijas amatpersonām norīkojuma laikā īpaša uzmanība jāpievērš tām personām, kuru uzvedība izraisa aizdomas, ka tās var izdarīt likumpārkāpumu, tāpat arī apstākļiem, kas varētu veicināt likumpārkāpuma izdarīšanu, personām, kuras atrodas bezpalīdzības stāvoklī un kurām nepieciešams sniegt palīdzību, arī tādām personām, kuras psihisko traucējumu dēļ vai apreibinošo vielu lietošanas ietekmē pārkāpj sabiedrisko kārtību, kā arī transportlīdzekļu vadītājiem, kuri ar savām darbībām apdraud satiksmes drošību u.tml.

Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Patruļpolīcijas pārvaldē iekļauts arī Speciālo uzdevumu bataljons, kas veic patruļēšanu teritorijās ar paaugstinātu kriminogēno situāciju, aiztur bruņotus noziedzniekus, reaģē terorisma u.tml. gadījumos.

Lai stiprinātu nacionālo drošību, Valsts policijā 2018. gadā Speciālo uzdevumu bataljonam ir izveidotas četras reģionālās rotas. Speciālo uzdevumu bataljons ikdienā prioritāri pilda patruļdienesta amata pienākumus, dislocējoties attiecīgi reģiona identificētajās problemātiskajās vietās un laikos, un ar savu klātbūtni vairo iedzīvotāju drošības sajūtu, kā arī vajadzības gadījumā operatīvi reaģē uz notikumiem.

Satiksmes drošības nodrošināšana

Darbs ceļu satiksmes uzraudzībā un Ceļu policijas pirmsākumi meklējami jau senāk, kad, pieaugot transportlīdzekļu skaitam, aktualizējās jautājums par ceļu satiksmes negadījumu skaita samazināšanu.

Jau 20. gs. 20. gadu vidū bija skaidrs, ka nepieciešami ceļu satiksmes drošības jautājumos kvalificēti policijas ierēdņi. Pirmie policijas ierēdņi, kas pastāvīgi pildīja ceļu satiksmes regulētāju uzdevumus, Rīgā parādījās 1927. gada aprīlī. „Automobiļu, motocikletu un riteņbraucēju skaita palielināšanās un dažādu, zirgu un cilvēku spēku, lēni vilktu ratu pakāpeniska izzušana ir izmainījusi ielu izskatu. Temps kļuvis ātrāks, satiksme rosīgāka, un nelaimes gadījumi uz ielām notiek daudz biežāk” – tā 1926. gadā brošūrā „Satiksmes nosacījumi” par galvaspilsētā vērojamo raksta Rīgas prefekts Teodors Grīnvalds.

Savukārt pagājušā gadsimta 30. gados radās ideja dibināt īpašu policiju satiksmei jeb Ceļu policiju. 1938. gada 1. aprīlī pie Rīgas prefektūras tika izveidots jauns amats – iecirkņa priekšnieks satiksmes lietās. Par pirmo šī iecirkņa priekšnieku iekšlietu ministrs Vilis Gulbis iecēla Rīgas prefektūras 7. iecirkņa priekšnieka palīgu Georgu Matīsu.

1938. gada 1. aprīlis tiek uzskatīts par Ceļu policijas dibināšanas dienu, tāpēc 2018. gadā tika atzīmēta tās 80. gadadiena.

Atskatoties vēsturē, jāsecina, ka Latvijā viskritiskākais stāvoklis ceļu satiksmes drošības jomā bija 1991. gadā, kad ceļu satiksmes negadījumos gāja bojā 923 cilvēki. Tieši šī tragiskā statistika, kā arī straujā sakaru attīstība ar Eiropas valstīm aktualizēja jautājumu par satiksmes drošības uzlabošanu uz Latvijas autoceļiem.

Pieņemot izaicinājumu, Latvijai atbilstoši Eiropas Savienības transporta Baltās grāmatas izvirzītajam mērķim līdz 2010. gadam bija divkārt jāsamazina ceļu satiksmes negadījumos bojāgājušo skaits, kas, pateicoties mērķtiecīgam darbam, tika arī izdarīts. Taču arī 218 bojāgājušo 2010. gadā Latvijai bija ļoti liels rādītājs, tādēļ tika nolemts sākt darbu pilnveidot, ieviešot gan modernu tehnisko līdzekļu izmantošanu ceļu satiksmes drošības uzraudzībā un kontrolē, gan arī uzlabojot ceļu satiksmi regulējošos normatīvos aktus.

Lai smeltos idejas un gūtu pieredzi ceļu satiksmes drošības uzlabošanai, 2010. gada maijā Latvijas Republikas Valsts policija iestājās Eiropas Ceļu policijas tīklā (turpmāk – TISPOL), kurā darbojas 28 dalībvalstis. Minētā organizācija tika izveidota, lai uzlabotu ceļu satiksmes drošības stāvokli Eiropā, samazinātu ceļu satiksmes negadījumos bojāgājušo un cietušo personu skaitu.

TISPOL sastāvā Valsts policija ir piedalījusies starptautiskās mācībās un semināros, tādējādi gūstot neatveramu pieredzi ceļu satiksmes uzraudzības metožu pilnveidošanā.

2017. gada 29. martā Eiropas Savienības dalībvalstu transporta ministri, tiekoties Valletā, vēlreiz apstiprināja, ka lielais bojāgājušo skaits satiksmes negadījumos un ceļu satiksmes negadījumos gūtie smagie ievainojumi ir nopietna sabiedrības problēma, kas izraisa cilvēku ciešanas un valstij rada milzīgas ekonomiskās izmaksas.

2017. gadā uz Eiropas Savienības ceļiem dzīvību zaudēja 25 300 cilvēku, kas ir par 300 cilvēkiem mazāk nekā 2016. gadā un par 6200 cilvēkiem mazāk nekā 2010. gadā. Bēdīgās statistikas leņķī ir iepriecinoša, tomēr ceļu satiksmē bojāgājušo skaits uz miljonu iedzīvotāju joprojām ir augsts. Latvijā, lai gan vērojams būtisks bojāgājušo skaita samazinājums (2017. gadā 136 cilvēki, kas ir zemākais bojāgājušo skaits kopš valsts neatkarības atgūšanas), uz vienu miljonu iedzīvotāju bija 70 (-38 %) bojāgājušie.

Eiropas Komisijas izvirzītais mērķis ir līdz 2020. gadam divkārt jeb par 50 % samazināt ceļu satiksmes negadījumos bojāgājušo cilvēku skaitu, tādēļ nepieciešams turpināt centienus padarīt ceļus drošākus.

Mērķtiecīgs darbs ceļu satiksmes drošības uzlabošanā līdz šim ir sniedzis nozīmīgus rezultātus, un patiesi varam lepoties, ka iepriekšējās desmitgadēs ceļu satiksmes drošība ir būtiski uzlabojusies, pateicoties nopietnai un efektīvai rīcībai.

Satiksmes uzraudzības struktūrvienības laika gaitā ir piedzīvojušas daudzkārtējas reorganizācijas, līdz 2013. gadā tika izveidota Satiksmes drošības pārvalde (štatā 167 nodarbinātie, no tiem 125 amatpersonas un 42 darbinieki), kas veido vienotu satiksmes drošības politiku valstī.

Satiksmes drošības pārvaldes galvenais uzdevums ir rūpēties par drošu ceļu satiksmi Latvijā, veikt ceļu un ūdens satiksmes uzraudzības metodisko vadību, nosakot prioritāros darbības virzienus, sasniedzamos mērķus un līdzekļus to sasniegšanai, kā arī nodrošināt ceļu satiksmi regulējošo normatīvo aktu pilnveidošanu atbilstoši aktualitātēm satiksmes uzraudzībā.

Satiksmes drošības pārvalde atbilstīgi savai kompetencei pārstāv Iekšlietu ministriju un Valsts policiju citās valsts pārvaldes iestādēs un piedalās starpinstiūciju darba grupās, apkopo informāciju un analizē ceļu satiksmi, kā arī nodrošina saikni ar sabiedrību, sniedzot informāciju plašsaziņas līdzekļiem.

2011. gada 1. aprīlī Valsts policija saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 13. decembra rīkojumu Nr. 727 pārņēma Satiksmes ministrijas Autotransporta inspekcijas funkcijas, tāpēc tika izveidota Autopārvadājumu uzraudzības nodaļa (turpmāk – AUN).

AUN nodrošina autopārvadājumu uzraudzību un kontroli uz ceļiem un uzņēmumos visā valsts teritorijā, organizē administratīvo lietu izskatīšanu un pieņem lēmumus autopārvadājumu kontroles jomā, atbilstīgi savai kompetencei sadarbojas ar Latvijas Republikas un starptautiskajām institūcijām. Sākotnēji minētos uzdevumus veica 22 darbinieki. No 2015. gada 1. janvāra AUN personāls ir palielināts, un autopārvadājumu uzraudzību un kontroli nodrošina jau 32 darbinieki.

Speciālo uzdevumu nodaļa – īpaši izveidota vienība, kuras galvenais pienākums ir rūpēties par pavadāmo, īpaši aizsargājamo, amatpersonu drošību, sniegt atbalstu reģionu struktūrvienībām masu pasākumu

nodrošināšanā, cīnīties ar nekaunīgiem autobraucējiem un, uzraugot satiksmi, negaidīti parādīties jebkurā Latvijas reģionā.

Administratīvo strīdu nodaļa ir viena no Valsts policijas Galvenās kārtības policijas pārvaldes Satiksmes drošības pārvaldes struktūrvienībām. Nodaļas kolektīvā ir 17 darbinieki, kuri ikdienā nodrošina sūdzību izskatīšanu par Satiksmes drošības pārvaldes amatpersonu pieņemtajiem lēmumiem saistībā ar administratīvajiem pārkāpumiem ceļu satiksmē. Administratīvo strīdu nodaļa ir vienīgā Latvijas Republikā, kas izskata sūdzības par lēmumiem, kas saistīti ar administratīvo pārkāpumu lietām autopārvadājumu uzraudzības un kontroles jomā, kā arī par pārkāpumiem, kuri fiksēti ar fotoradariem.

Palielinoties fotoradaru skaitam, būtiski palielinājās arī darba apjoms, tāpēc tika izveidota atsevišķa Fotoradaru nodaļa. Nodaļa darbu sāka 2015. gada 1. februārī, un tās funkcijās ietilpst pārkāpumu fiksēšana, izmantojot pārvietojamos fotoradarus, ar fotoradariem (stacionārajiem un pārvietojamajiem) fiksētās informācijas apstrāde, ar fotoradariem fiksēto pārkāpumu lietvedības kārtošana, atbilstu un skaidrojumu sniegšana uz fizisku un juridisku personu iesniegumiem un informatīvā tālruņa zvaniem.

Fotoradaru nodaļa nodrošina 12 pārvietojamo fotoradaru darbību, kā arī uzrauga 100 stacionāros fotoradarus, kas 2018. gada nogalē izvietoti visā Latvijas teritorijā un veido vienotu pārklājumu visā ceļu tīklā. Kā pilotprojekts 2019. gadā sāka vidējā ātruma kontrole.

Būtiski, ka Fotoradaru nodaļas darbs neaprobežosies ar iepriekšminēto pārkāpumu fiksēšanu – paredzēts ieviest luksofora signālu kontroli, kā arī fiksēt ceļu satiksmē izdarītus pārkāpumus, izmantojot automātisku transportlīdzekļu valsts reģistrācijas numura zīmju nolasišanas/atpazīšanas un ceļu satiksmē izdarītu pārkāpumu fiksēšanas sistēmu. Tehnoloģijām strauji attīstoties, tiks izvērtētas iespējas ceļu satiksmes uzraudzībā ieviest jaunus tehniskos līdzekļus.

Tabulā atspoguļoti fotoradaru fiksētie lielākie atļautā braukšanas ātruma pārkāpumi no fotoradaru ieviešanas, tas ir, no 2008. gada 9. jūlija, līdz 2019. gada 16. maijam.

Transportlīdzekļa marka	Fiksētais ātrums, km/h	Pārsniegtais ātrums, km/h	Pārkāpuma datums, laiks	Pārkāpuma vieta	Piemērotais naudas sods
BMW M3	235	145	08.05.2009. plkst. 19.19	Autoceļš Rīga–Daugavpils– Krāslava–Baltkrievijas robeža (Paternieki) (A6), 21. km (virzienā uz Ogrī)	150 lati
AUDI A6	200	130	30.09.2017.	Mārupes novads, Rīgas apvedceļš (Salaspils– Babīte) (A5), 30,2. km	360 eiro
BMW 530	219	129	10.04.2017. plkst. 03.54	Autoceļš Rīga–Ventspils (A10), 16. km (virzienā uz Rīgu)	360 eiro
BMW 330 CD SPORT	212	122	11.04.2019.	Olaines novads, autoceļš Rīga–Jelgava–Lietuvas robeža (A8), 15,2. km (virzienā uz Rīgu)	360 eiro
BMW 330 CD SPORT	211	121	12.04.2019.	Autoceļš Rīga–Ventspils (A10), 16. km (virzienā uz Rīgu)	360 eiro
BMW 730	210	120	11.05.2011. plkst. 12.21	Talsu novads, autoceļš Rīga– Ventspils (A10), 107. km	150 lati
BMW 330 CD SPORT	199	109	07.04.2019.	Olaines novads, autoceļš Rīga–Jelgava–Lietuvas robeža (A8), 15,2. km (virzienā uz Rīgu)	360 eiro
LEXUS RX 350	177	107	29.07.2017. plkst. 02.56	Rīga, Salu tilts pie nobrauktuves uz Zaķusalu (Mūkusalas ielas virzienā)	540 eiro
BMW X5	197	107	13.04.2019.	Autoceļš Rīga–Sigulda– Igaunijas robeža (A2), 15,8. km (virzienā uz Rīgu)	360 eiro
VW TOUAREG	196	106	01.11.2018.	Autoceļš Rīga–Sigulda– Igaunijas robeža (A2), 15,8. km (virzienā uz Rīgu)	360 eiro

Tabulā atspoguļoti fotoradaru fiksētie lielākie atļautā braukšanas ātruma pārkāpumi no fotoradaru ieviešanas, tas ir, no 2008. gada 9. jūlija, līdz 2019. gada 16. maijam.

Transportlīdzekļa marka	Fiksētais ātrums, km/h	Pārsniegtais ātrums, km/h	Pārkāpuma datums, laiks	Pārkāpuma vieta	Piemērotais naudas sods
BMW X6 XDRIVE 40D	154	104	09.05.2018.	Rīga, Brīvības gatve pretim ēkai Nr. 363	540 eiro
BMW 320	190	100	13.04.2019.	Autoceļš Rīga–Sigulda–Igaunijas robeža (A2), 15,8. km (virzienā uz Rīgu)	360 eiro
HYUNDAI Veloster	149	99	16.09.2018.	Jūrmala, Asaru prospekts pie īpašuma Nr. 74A	540 eiro
BMW 530	189	99	02.09.2018.	Olaines novads, autoceļš Rīga–Jelgava–Lietuvas robeža (A8), 15,1. km	360 eiro
PORSCHE CAYENNE DIESEL	168	98	12.02.2017. plkst. 00.19	Rīga, Dienvidu tilts posmā starp nobrauktuvēm uz Maskavas ielu un Krasta ielu (J. Čakstes gatves virzienā)	540 eiro
YAMAHA MT 07	153	83	18.10.2018.	Rīga, Brīvības gatve pie ēkas Nr. 441	540 eiro

**Reģionu satiksmes
uzraudzības struktūrvienības
ir balsts un reāls spēks gan
vietējā, gan arī valstiskā
līmenī. Tie ir satiksmes
uzraudzības uzdevumu
īstentie realizētāji.**

Ceļu policijas bataljons

skaitliski vislielākā satiksmes uzraudzības struktūrvienība valstī, kurā ietilpst 12 rotas. Pārējo reģionu pārvalžu satiksmes uzraudzības struktūrvienības ir katrā Patruļpolicijas nodaļā izveidotā Satiksmes uzraudzības rota.

Reģionu Patruļpolicijas nodaļām ir jāveic ceļu satiksmes kontrole, izbraukšana uz ceļu satiksmes negadījumu (CSNg) vietām un materiālu noformēšana, kā arī jāpiepalīdz sabiedriskās kārtības un ceļu satiksmes drošības nodrošināšanā masu pasākumu laikā. Tāpat nepieciešamības gadījumā ir jāveic lielpasūtņu un smagsvara kravu pavadīšana.

Arī šīm struktūrvienībām ir pienākums nodrošināt saikni ar sabiedrību, sniedzot informāciju reģionālajiem plašsaziņas līdzekļiem.

2009. gadā tika īstenota reģionālā reforma, un tā skāra arī Ceļu policiju. Tika izveidotas piecas reģionu policijas pārvaldes (Rīgas, Kurzemes, Zemgales, Latgales un Vidzemes), un to sastāvā kā Kārtības policijas struktūrvienību izveidoja Patruļpolicijas nodaļu (izņemot Rīgu, kurā izveidots Ceļu policijas bataljons) ar tajā ietilpstošo Satiksmes uzraudzības rotu un Patruļdienesta rotu.

Sākot ar 2009. gadu, satiksmes uzraudzība vairs nav vienīgais Ceļu policijas pienākums. Reģionu pārvalžu personāls šobrīd veic ne tikai ar satiksmes uzraudzību saistītās funkcijas, bet arī piedalās sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, nepieciešamības gadījumā atbilstīgi kompetencei veic neatliekamās kriminālprocesuālās darbības, kā arī tiek iesaistīts konvojēšanā.

Iecirkņa inspektori

Policijas dienestu tiešie uzdevumi un darba specifika atbilstīgi kompetencei var būt atšķirīgi. Iecirkņa inspektora darba pienākumus galvenokārt nosaka inspektora saistība ar konkrēto teritoriālo rajonu, jo iecirkņa inspektors ir tas, kurš vislabāk pārzina savu teritoriju, iedzīvotājus, pat apstākļus ģimenē, draugu loku un ieradumus.

Savā apkalpojamajā teritorijā iecirkņa inspektors izskata fizisku un juridisku personu iesniegumus, pieņem iedzīvotājus klātienē, veic administratīvo pārkāpumu procesu par personu izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem, izpilda procesa virzītāju uzdevumus veikt procesuālās darbības kriminālprocesos, veic apkalpojamās teritorijas izzināšanu, sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanu, vispārējās un individuālās prevencijas pasākumus.

Lielākajās pilsētās ar to nodarbojas arī citi dienesti, bet pagastos iecirkņa inspektors ir vienīgā atbildīgā valsts pārvaldes amatpersona. Lai šo uzdevumu varētu veikt optimāli, ir jāpārzina apkalpojamā teritorija, jāanalizē tajā izdarītie likumpārkāpumi, kā arī jākomunicē ar iedzīvotājiem.

Iecirkņa inspektora darba slodze ik gadu palielinās, kaut arī pašu iecirkņa inspektoru skaits arvien samazinās. Jāņem vērā arī apstākļi, ka pēc 2017. gada krasi mainījās iecirkņa inspektoru dienesta attīstība un darbība, jo iecirkņa inspektoriem tika samazināta kriminālprocesuālā slodze (attiecīgi tika samazināts iecirkņa inspektoru skaits). Atbrīvošana no kriminālprocesuālās slodzes ļauj iecirkņa inspektoram kvalitatīvāk pievērsties savām pamatfunkcijām – noziedzības prevencijai, veicot vispārējās un individuālās prevencijas darbu.

Eiropas Savienības valstīs pašlaik attīstās un iesakņojas praksē policijas darbības pieeja, ko dēvē par *community policing*. Viens no šī apzīmējuma tulkojumiem latviešu valodā ir 'uz sabiedrību vērsta policija'. Šīs pieejas pamatā ir atziņa, ka likumpaklausīgi iedzīvotāji ir ieinteresēti kārtības un mierīgas līdzāspastāvēšanas nodrošināšanā savā apdzīvotajā apvidū (teritorijā) un ir iesaistāmi šajā procesā. Savukārt policija kā šīs sabiedrības profesionāli sagatavota daļa sniedz profesionālu un kompetentu palīdzību vietējai sabiedrībai drošības problēmu risināšanā, vada un koordinē šo procesu. Šāds policijas darbības modelis pārsniedz tradicionālo policijas darbības modeli, kas galvenokārt vērsts uz izsaukumu apkalpošanu un noziedzīgu nodarījumu atklāšanu un parasti izpaužas dažādu represīvo pasākumu piemērošanā.

Nepilngadīgo noziedzības novēršana

Nepilngadīgo noziedzības novēršana un nepilngadīgo aizsardzība pret noziedzīgu nodarījumu attiecas uz visām Valsts policijas amatpersonām, taču, apzinoties, ka ar bērniem saistītās lietas ir specifiskas un prasa lielāku uzmanību, taktu un sapratni, papildu zināšanas un īpašu pieeju, Valsts policijas reģionu pārvalžu Kārtības policijas sastāvā strādā nepilngadīgo lietu inspektori, kuri atbilstīgi savai kompetencei savā apkalpojamajā teritorijā veic pasākumus bērnu tiesību aizsardzības jomā un vardarbības novēršanā ģimenē, sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, noziedzīgu nodarījumu un citu likumpārkāpumu novēršanā un atklāšanā un nodrošina individuālo un vispārējo prevenciju.

Nepilngadīgo lietu inspektoru darba organizācija ir līdzīga iecirkņa inspektoriem Valsts policijā. Vienīgi atšķirībā no iecirkņa inspektoriem visa nepilngadīgo lietu inspektoru darbība ir orientēta uz darbu ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, riska grupu bērniem un bērnu aizsardzību pret noziedzīgiem nodarījumiem. Citādi nepilngadīgo lietu inspektori arī strādā noteiktā apkalpojamajā teritorijā, īsteno vispārējās un individuālās prevencijas pasākumus, noteiktos laikos nodrošina iedzīvotāju pieņemšanu klātienē, kā arī citus viņiem uzdotos pienākumus.

Lai varētu atbildīgi pildīt dienesta pienākumus, nepilngadīgo lietu inspektoriem ir labi jāpārzina dažādas tiesību zinātnes nozares un jābūt ar zināšanām un iemaņām darbā ar cilvēkiem, kā arī saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma prasībām nepieciešamas speciālas zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā.

Policijas uzraudzība un kontrole

Ja ir izdarīts noziedzīgs nodarījums, tiek uzsākts kriminālprocess, un procesa virzītājs aizdomās turētajam vai apsūdzētajam kriminālprocesā kā procesuālos piespiedu līdzekļus var piemērot drošības līdzekļus, lai attiecīgā persona neturpina noziedzīgas darbības, netraucē pirmstiesas kriminālprocesu vai tiesu vai neizvairās no šā procesa vai tiesas. Kriminālprocesuālie piespiedu līdzekļi iedalāmi tādos, kas ir saistīti ar brīvības atņemšanu, un tādos, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu.

Turklāt personai, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, tiesa ar spriedumu bez pamatsoda var piemērot arī papildsodu. Viens no papildsoda veidiem ir policijas kontrole. Kaut arī no Krimināllikuma ir svītrotas normas, kas paredz papildsodu – policijas kontroli, tomēr papildsodu – policijas kontroli – turpina izciest personas, kurām tas ir piespriests. Policijas kontrole ir papildsods, ko tiesa piespiež kā piespiedu līdzekli, lai uzraudzītu no brīvības atņemšanas vietas atbrīvotās personas uzvedību un pakļautu šo personu policijas iestādes norādītajiem ierobežojumiem.

Tiesas piespriesto policijas kontroli un procesa virzītāju lēmumus par drošības līdzekļu piemērošanu izpilda Valsts policijas reģionu pārvalžu struktūrvienību Kārtības policijas nodaļu policijas uzraudzības un kontroles inspektori.

Attiecīgie policijas uzraudzības un kontroles inspektori, pildot savas funkcijas, sadarbojas ar attiecīgajām Valsts probācijas dienesta amatpersonām, kā arī piedalās un organizē starpinstitucionālas sanāksmes, lai novērstu atkārtotus noziedzīgus nodarījumus pret tikumību un dzimumneaizskaramību.

Vardarbības draudu novēršana un pagaidu aizsardzība pret vardarbību

No 2014. gada spēkā ir normatīvais regulējums, kas paredz pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļus. Līdz šī normatīvā regulējuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pieņemšanai Latvijā pieaugusi persona, kura cieš no fiziskas vardarbības, pārtraukt vardarbību varēja, tikai vērsties policijā ar iesniegumu. Arī šobrīd Kriminālprocesā procesa virzītājs ar savu lēmumu var noteikt drošības līdzekļus – ierobežojumus aizdomās turētajam vai apsūdzētajam. Tāpat arī atsevišķos gadījumos var tikt noteikta personas speciālā aizsardzība. Tomēr nereti cietusī persona savas subjektīvās attieksmes dēļ pret vardarbīgo personu nevēlas, lai pret vardarbīgo personu tiktu uzsākts kriminālprocess. Nereti, ja arī kriminālprocess tiek uzsākts, cietusī persona atsauc savu iesniegumu. Tāpēc pagaidu aizsardzību pret vardarbību ir iespējams piemērot gadījumos, kad nav pamata uzsākt kriminālprocesu. Piemēram, kad persona fiziski vēl nav aizskarta, bet pastāv risks, ka tas varētu notikt nākotnē. Tomēr, ja ir uzsākts kriminālprocess, bet persona uzskata, ka tajā piemērotie drošības līdzekļi

nav pietiekami, var tikt piemēroti arī pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļi likumā noteiktajos gadījumos. Tiesa pēc aizsargājamās personas pieteikuma var piemērot pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļus, piemēram, pienākumu atbildētājam atstāt mājokli, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, un aizliegumu atgriezties un uzturēties tajā, aizliegumu atbildētājam atrasties tuvāk mājoklim, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, par tiesas lēmumā par pagaidu aizsardzības pret vardarbību minēto attālumu, aizliegumu atbildētājam uzturēties noteiktās vietās, aizliegumu atbildētājam jebkurā veidā sazināties ar prasītāju u.c.

Turklāt, lai novērstu vardarbību akūtos gadījumos, policijas darbiniekiem (gan Valsts policijas, gan arī pašvaldības policijas) ir tiesības pieņemt policijas lēmumu par nošķiršanu, ar ko uzliek par pienākumu personai, kura rada draudus, atstāt mājokli, kur pastāvīgi dzīvo aizsargājamā persona, neatgriezties un neuzturēties minētajā mājoklī un tā tuvumā tuvāk par lēmumā noteikto attālumu uz laiku līdz astoņām dienām no lēmuma pieņemšanas brīža. Policijas lēmumā par nošķiršanu var noteikt arī aizliegumu personai, kura rada draudus, kontaktēties ar aizsargājamo personu.

Tātad jaunajam normatīvajam regulējumam ir vairākas būtiskas iezīmes.

Pirmkārt, policijas lēmumu par nošķiršanu var pieņemt gan Valsts policijas, gan pašvaldības policijas darbinieki. Otrkārt, policijas lēmumu par nošķiršanu var pieņemt tikai tādos gadījumos, ja aizsargājama personai pastāv draudi, atrodoties mājoklī. Treškārt, draudiem ir jābūt reāliem (jāpastāv vardarbības draudu riskam). Ceturtkārt, policijas lēmumu par nošķiršanu var pieņemt tikai pēc aizsargājamās personas rakstveida pieteikuma.

Un beidzot, personai, kura rada draudus, jābūt klāt – tātad jārada draudi. Ja aizsargājamā persona ir izsaukusi policiju, bet pa to laiku otra persona ir pametusi mājokli, policijas darbinieku ierašanās brīdī akūtie draudi vairs nepastāv, tāpēc nav pamata pieņemt policijas lēmumu par nošķiršanu.

Ja ir pieņemts policijas lēmums par nošķiršanu, tas ir spēkā tik ilgi, cik norādīts lēmumā. Tomēr lēmumu par nošķiršanu policija var pieņemt, vienīgi pamatojoties uz rakstveida pieteikumu. Ja ir izsaukums uz mājokli un cietusī persona, piemēram, atsakās rakstīt pieteikumu policijai, tad nošķiršanai nav pamata. Taču var būt arī situācijas, kad policijas amatpersonas, ierodoties mājoklī, ar savu klātbūtni vien atrisina konfliktu. Ja varmāka ir reibuma stāvoklī, policija var piemērot citu ietekmēšanas līdzekli saskaņā ar citu likuma normu – aizturēt līdz 12 stundām, nepieņemot policijas lēmumu par nošķiršanu.

Jaunieviestās normas ir labs preventīvs līdzeklis, kā samazināt likumpārkāpumu skaitu un uzlabot cīņu ar vardarbību ģimenē, jo gan tiesai, gan arī policijai ir piešķirts jauns instruments, lai aktīvi rīkotos šajos gadījumos.

Lai ilustrētu normatīvā regulējuma ieviešanu praksē, var minēt, ka Valsts policijas amatpersonas katru gadu arvien vairāk motivē iedzīvotājus risināt ar vardarbību ģimenē saistītās problēmas un vērsties pēc palīdzības. Tas atspoguļojas Valsts policijas amatpersonu pieņemto lēmumu skaitā.

2014. gadā pieņemts **91** policijas lēmums par nošķiršanu.

2015. gadā pieņemti **72** policijas lēmumi par nošķiršanu.

2016. gadā pieņemti **184** policijas lēmumi par nošķiršanu.

2017. gadā pieņemti **695** policijas lēmumi par nošķiršanu.

2018. gadā pieņemti **788** policijas lēmumi par nošķiršanu.

Nelikumīgu medību un zvejas apkarošana

Medības un zveja ir atļautas ar likumu, bet to drīkst darīt tikai likumā noteiktajā laika periodā, lietojot atļautu medību un zvejas aprīkojumu, un ar nepieciešamajiem tiesiskumu apliecināšiem atribūtiem. Līdzās likumpaklausīgiem pilsoņiem dzīvo arī indivīdi, kuri reizi pa reizei atļaujas neievērot likumā noteiktās prasības, tāpēc tiek pārkāpts likums, netiek ievērotas valsts, un tātad arī visas sabiedrības, un katra cilvēka atsevišķi intereses.

Nelikumīgas medības un nelikumīga zveja vērtējamas kā latentās noziedzības būtiska sastāvdaļa, jo praktiski tiek uzskaitītas tikai un vienīgi pēc personu aizturēšanas, bet atsevišķos gadījumos – pēc konstatētajām nozieguma pēdām. Lai saprastu, vai pēc konstatētajiem apstākļiem notikušo vispār iespējams kvalificēt kā nelikumīgas medības vai nelikumīgu zveju krimināltiesību skatījumā, nepieciešams detalizēti pārzināt ne tikai medības un zveju reglamentējošos normatīvos aktus un starptautiskās tiesību normas, bet arī citus aspektus, kam nepieciešamas specifiskākas tiesību aktu zināšanas.

Pamatojoties uz sabiedriskās bīstamības pakāpi ar medībām un zveju saistīto normatīvo aktu pārkāpumos, vainojamās personas tiek sauktas pie administratīvās atbildības vai kriminālatbildības. Ja pārkāpuma rezultātā tiek nodarīts mantisks kaitējums, vainīgā persona ir civiltiesiski atbildīga par savu nodarījumu.

Latvijā šobrīd ir desmitiem Valsts policijas apzināto malumednieku un maluzvejnieku. Cik viņu ir patiesībā, neviens nezina. Pie malumedniekiem un maluzvejniekiem jāpieskaita arī likumīgie mednieki un zvejnieki, kam gadās sagrēkot, pārkāpjot attiecīgos likumus. Pilnīgi malumedniecību un maluzvejniecību izskaust nevarēs nekad, bet situācija to apkarošanas jomā ir daudz labāka nekā 20. gs. 90. gados.

Medību un zvejas resursu uzraudzību un medību kontroli Latvijā veic šādas institūcijas: Valsts meža dienests, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija un Valsts policija.

Bez Valsts policijas līdzdalības nopietni malumedību un maluzvejniecības apkarošanas pasākumi nav iespējami, jo operatīvās darbības, izmeklēšanas, aizturēšanas un citas ar noziedzības apkarošanu saistītas

procesuālās darbības ir policijas kompetencē. Medību un zvejas noteikumu ievērošanas kontroli pārsvarā veic tie policijas inspektori, kuru apkalpojamajā teritorijā atrodas mežu platības vai zivju un citu ūdensdzīvnieku apdzīvotas ūdenstilpes.

Valsts policijas Galvenās kārtības policijas pārvaldes Koordinācijas un kontroles pārvaldes Licencēšanas un atļauju sistēmas birojs ir struktūrvienība, kas nodrošina licencēšanas, sertifikācijas un atļauju sistēmas funkcijas īstenošanu Valsts policijā. Birojā strādā trīs amatpersonas, kuras koordinē Valsts policijas struktūrvienību darbu, kas saistīts ar ieroču un munīcijas izmantošanas noteikumu ievērošanas kontroli medību un citās ieroču izmantošanas vietās, arī ieroču pārvadāšanas laikā, kā arī organizē, vada un veic minētos kontroles pasākumus.

Medības un zveju reglamentējošo aktu ievērošanas jomā kontroles pasākumi tiek veikti kopā ar policijas darbinieku palīgiem (vismaz vienu reizi nedēļā), Valsts meža dienesta, VAS „Latvijas Valsts meži”, SIA „Rīgas meži” un Valsts vides dienesta Dabas aizsardzības pārvaldes reģionālo struktūrvienību darbiniekiem. Makšķerēšanas un zvejas noteikumu kontrole notiek sadarbībā ar Valsts vides dienesta Jūras un iekšējo ūdeņu pārvaldes un sabiedrisko vides aizsardzības organizāciju aktivistiem un sabiedriskajiem vides inspektoriem.

Kā svarīgākās prioritātes tiek izvirzītas ieroču aprites kontrole, jo īpaši alkohola lietošanas izskaušana medību un ieroču transportēšanas laikā, preventīvo pasākumu organizēšana dzinējmedību laikā un pēc tām, nelikumīgu medību konstatēšana, veicot atbilstošus kontroles pasākumus, nelikumīgu medību un zvejas apkarošanas darba koordinēšana un kontrole Valsts policijas reģionu pārvaldēs, esošās sadarbības uzturēšana un citu institūciju, kuras darbojas vides aizsardzības jomā, piesaistīšana sadarbībai, kā arī policijas darbinieku palīgu loka paplašināšana. Policijas darbiniekiem jāturpina mācības teritoriālajās policijas iestādēs par ieroču aprites un medību normatīvo aktu ievērošanas kontroli.

Valsts policija ir atradusi iespēju saglabāt speciālu grupu, kuras pienākumos ietilpst nelikumīgu medību un nelikumīgas zvejas apkarošana un šī darba koordinēšana policijas struktūrvienībās visā valsts teritorijā, tādēļ, ja rodas kādi šķēršļi sadarbībai ar teritoriālo Valsts policijas struktūrvienību vai ir kāda cita aktuāla un noderīga informācija, lai novērstu nelikumīgas medības vai zveju, ikviens mednieku kolektīvs, mednieks vai makšķernieks var izmantot iespēju šādu informāciju sniegt.

Veicot pārrunas, policijas darbiniekam jācenšas pārliecināt iedzīvotājus, ka, ievērojot likuma normas, atpūta dabā ir daudz patīkamāka un neprezumē juridiskās sekas, kuru dēļ varētu tikt būtiski ierobežotas personas tiesības. Pārrunu mērķis būtu sabiedrības iesaistīšana dabas saglabāšanā, jo policijas inspektoram fiziski ir neiespējami vienlaicīgi atrasties vairākās vietās apkalpojamajā teritorijā. Šī iesaiste varētu būt kaut vai elementāras informācijas sniegšana par medību vai zvejas noteikumu pārkāpumiem un to vietām, un cīņa ar šo normu pārkāpējiem jau būtu efektīvāka. Lai veicinātu iedzīvotāju aktivitāti un izskaustu vienaldzību, būtu jāpievērš uzmanība jautājumiem, kas saistīti ar dabas aizsardzību un cilvēku attieksmi pret to. Pozitīvi vērtējami šādi pasākumi būtu jauniešu vidū, piemēram, mācību iestādēs piesaistot vecākus. Veicot šos pasākumus, lietderīgi piesaistīt arī citu valsts pārvaldes institūciju darbiniekus, kā arī iespēju robežās vietējās sabiedrības autoritātes medību un zvejas jomā. Šie cilvēki varētu dalīties pieredzē un profesionāli izklāstīt informāciju par to, kādu ļaunumu dabai nodara malumednieki un maluzvejnieki.

Būtisks kontroles pasākums ir to personu apzināšana, kurām ir nosliece uz pārkāpumu izdarīšanu. Svarīgi ir noskaidrot konkrētu personu loku vai personu, kura gatavojas izdarīt pārkāpumus vai kādreiz ir tos izdarījusi. Šīs kontroles mērķis ir novērst jaunus likumpārkāpumus un atkārtotu pārkāpumu izdarīšanu no attiecīgā subjekta puses. Policijas inspektora darbs ir apzināt un ņemt uzskaitē personas, no kurām var sagaidīt šādu pārkāpumu izdarīšanu.

Interesanti fakti

Nelikumīgu zvejas gadījumu atklāšanā vienība ir vienīgais spēks valstī, pēc kura realizētajiem pasākumiem ir uzsākti kriminālprocesi un notiesātas personas. Kvalitatīvu pierādījumu iegūšanas prasme un sekmīgi realizētas aizturēšanas ir slīpētas gadiem, gan vērtējot iztiesāšanas gaitu un rezultātu, gan tīri taktiski. Gulēt piecas stundas uz apsarmojušas zemes pāris soļu attālumā no maluzvejniekiem – jā, arī tas ir sasniegumu pamatā. Darbs nav viegls, bet katra aizturēšana sniedz gandarijumu un cerību, ka nākamajām paaudzēm būs iespēja likumīgi nomakšķerēt kādu zivi. Maluzvejnieki domā tikai par šodienu. Latvijā vēl ir ūdenstilpes, kurās zivis ir pietiekamā daudzumā. Populārākās ir Lielupe, Babītes ezers, Salaca, Venta, taču jāatzīst, ka lielākoties tajās nav atļauta rūpnieciskā zveja, un tieši šo apstākļu dēļ tās ir vispopulārākās maluzvejnieku vidū. Lielupē vienas nakts laikā ar tikliem maluzvejnieks noķēra vairāk nekā 750 kg zivju; Valsts vides dienesta aprēķinātā zaudējumu summa tuvojās 300 tūkstošiem eiro. Daudzi neizpratnē, kā tik liela zaudējuma summa, bet šie līdzekļi, kad vien tiek samaksāti, tiek novirzīti gan zivju pavairošanai nu jau mākslīgos apstākļos, gan resursu aizsardzībai.

Sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšana publiskajos pasākumos

Ikvienam cilvēkam ir tiesības organizēt publiskos pasākumus un tajos piedalīties, tai skaitā sapulcēs, piketos un gājienos. Tajā pašā laikā ir jāatceras, ka pasākumos, kur pulcējas ievērojams skaits cilvēku, var notikt sabiedriskās kārtības un drošības pārkāpumi. Tāpat šie pasākumi var būt potenciāli mērķi teroristisko uzbrukumu gadījumā. Publisko pasākumu organizēšanas un norises kārtības neievērošana un pārkāpšana var apdraudēt ne tikai pasākumu organizatoru un dalībnieku, bet arī garāmgājēju veselību un dzīvību, kā arī valsts un sabiedrības drošības intereses, citu cilvēku tiesības un brīvības.

Liela mēroga publiski pasākumi nav iedomājami bez policijas klātbūtnes, kas rūpējas par sabiedrisko kārtību un drošību, kā arī nepieciešamības gadījumā regulē ceļu satiksmi un gājēju kustību. Pasākumi ar lielu apmeklētāju skaitu notiek publiski pieejamās vietās, un parasti tajos piedalās augstas valsts vai ārvalstu amatpersonas. Šādiem pasākumiem raksturīgi dažādi riska faktori, tāpēc pasākumi prasa rūpīgu plānošanu, kurā ir iesaistīta ne tikai policija, bet arī pasākumu organizatori un citi ar pasākumu organizēšanu un to veiksmīgu norisi saistītie valsts un pašvaldību subjekti. Par publisko pasākumu neatļautu organizēšanu, kā

arī kādas personas veiktajām nekārtībām publiskā pasākuma laikā ir noteikta administratīvā atbildība un kriminālatbildība.

Lai rīkotu sapulci, gājieni vai piketu, organizatoram ir jāiesniedz pieteikums tās pilsētas vai pagasta pašvaldībai, kuras administratīvajā teritorijā ir paredzēts attiecīgais pasākums. Pasākumu nedrīkst rīkot, ja organizatoram nav izsniegta izziņa, kas apliecina, ka pašvaldībai nav iebildumu pret pasākuma rīkošanu. Sapulci, gājieni un piketu nedrīkst sākt, pirms nav ieradušies pieteikumā minētie pasākuma vadītāji, viņu palīgi un kārtības uzturētāji pietiekamā skaitā.

Likumā ir noteikti ierobežojumi, kuras personas nevar būt par sapulces, gājiena un piketa organizatoriem, piemēram, persona, kura nav sasniegusi 18 gadu vecumu, persona, kura cenšas izmantot minētos pasākumus tādu organizāciju mērķiem, kuru darbība Latvijā ir aizliegta, ir sodīta par tīšiem noziegumiem, ja sodāmība nav dzēsta vai noņemta, atzīta par rīcības nespējīgu u.tml.

Sabiedrisko kārtību un personu drošību publisko pasākumu laikā primāri nodrošina attiecīgā Kārtības policijas struktūrvienība. Tajā pašā laikā atkarībā no pasākuma rakstura un sarežģītības drošības un kārtības nodrošināšanā var tikt iesaistītas arī citas Valsts policijas struktūrvienības un valsts institūcijas (Valsts drošības dienests, Militārā policija, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests u.c.), kā arī pašvaldības policija. Valsts policijas resursus pasākuma vietā var vadīt gan plānā norādītā atbildīgā Valsts policijas amatpersona, gan arī Valsts policijas operatīvās vadības struktūrvienība.

Policijas rīcību šo pasākumu laikā, tāpat kā daudzus citus procesus un darbības, kuri ir ieceres vai plānošanas stadijā, iedala trīs posmos: gatavošanās/plānošana, izpilde/vadīšana, noslēgums/izvērtēšana.

Pirmajā posmā (gatavošanās) atbildīgās Kārtības policijas amatpersonas novērtē stāvokli, iegūstot (pieprasot) informāciju par pasākuma saturu, tā dalībniekiem, nolūkiem un norisi, veic apdraudējuma riska analīzi, izstrādā plānu sabiedriskās kārtības nodrošināšanai konkrētajā pasākumā, nosaka par plāna izstrādi atbildīgo amatpersonu.

Pēc publiskā pasākuma sākšanas noslēguma posms, kura laikā notiek darba sanāksme („prāta vētra”), kad pasākuma dalībnieki veic detalizētu komplicētā pasākuma analīzi un dod vērtējumu darbam: problēmu un to cēloņu identificēšana; pieļauto kļūdu identificēšana, analīze; vadības norādījumi.

Katrā nosacītajā posmā ir iekļauti dažādi darbi un pienākumi, kuri jāveic tā, lai nodrošinātu sabiedrisko kārtību un drošību, kā arī izpildītu policijas struktūrvienībām dotos uzdevumus un izvirzītos mērķus, kas noteikti likumos un instrukcijās.

Ja ir zināms, ka būs sevišķi liels pasākums vai arī pasākums ar augstu risku, var tikt izveidots speciāls operatīvās vadības/koordinācijas centrs, kurā iekļauta gan Valsts policijas struktūrvienība, gan citu

iestāžu pārstāvji. Operatīvās vadības/koordinācijas centrs koordinē un vada policijas, kā arī citu iesaistīto institūciju, kas piedalās pasākuma nodrošināšanā, resursus.

Kārtības policijas amatpersonas savā darbā bieži var saskarties ar darbībām, kas ierobežo atsevišķas indivīda brīvības, piemēram, aizturot kādu personu. Tāpēc policijas darbinieks, pildot savus pienākumus, nodrošina katra indivīda cilvēktiesību ievērošanu. Kārtības policijas amatpersonai jāzina ne vien savas likumīgās tiesības un pilnvaras, bet arī jāizprot to iespējamās nelabvēlīgās sekas. Tiesību normu piemērošanas gaitā rodas daudz dažādu situāciju, kurās policijas darbinieki un iedzīvotāji atrodas pretējās pusēs. Kārtības policijas amatpersonas bieži vien būs spiestas rīkoties, lai novērstu vai izsektu acīmredzamu tiesību pārkāpumu, arī citu personu nelikumīgu rīcību publisko pasākumu laikā. Tomēr arī šādām policijas darbinieka darbībām jābūt pilnībā likumīgām, nav pieļaujama patvaļīga rīcība pat gadījumos, ja nepieciešama ātra un nekavējoša pretreakcija, atvairot uzbrukumu vai pretošanos.

Interesants fakts

Valsts policija nodrošināja sabiedrisko kārtību XXVI Vispārējo latviešu dziesmu un XVI deju svētku laikā 2018. gadā no 1. jūlija līdz 9. jūlijam. Pasākumos tika iesaistītas 1124 Valsts policijas amatpersonas. Papildus tam Valsts robežsardze gaisa telpas kontroles nodrošināšanai iesaistīja vienu helikopteri un četras Aviācijas pārvaldes amatpersonas.

Speciālo objektu apsardze

Speciālo objektu apsardzi veic Valsts policijas Galvenās kārtības policijas pārvaldes struktūrvienība – Speciālo objektu apsardzes pārvalde, kuras uzdevumos ietilpst dažādu objektu apsardze. Tās pirmsākumi meklējami 20. gs 90. gadu sākumā. Līdz ar neatkarības atgūšanu radās nepieciešamība apsargāt valstiski nozīmīgus objektus, bet līdz ar pirmās ārvalstu diplomātiskās pārstāvniecības atklāšanu Latvijā – nepieciešamība apsargāt arī šādus objektus. Ar Ministru kabineta rīkojumu apvienojot Valsts ekonomiskās suverenitātes aizsardzības departamenta (VESAD) un Latvijas Republikas Saeimas Drošības dienesta stacionāro objektu daļu, 1995. gada 16. janvārī izveidoja Valsts apsardzes dienestu (turpmāk – VAD).

Šis dienests atradās tiešā Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas pakļautībā, un tajā pienākumus pildīja ap 900 amatpersonu. VAD pirmais priekšnieks bija Valdis Voins, kurš dienestu vadīja līdz pat 2003. gadam. Vēlāk dienestu skāra vairākas reorganizācijas, un tikai ar 2012. gada 1. janvāri tas ieguva savu tagadējo nosaukumu.

Speciālo objektu apsardzes pārvaldi veido piecas struktūrvienības.

Diplomātisko pārstāvniecību apsardzes nodaļa

Nodrošina ārvalstu diplomātisko pārstāvniecību apsardzi Latvijā, kā arī Latvijas diplomātisko pārstāvniecību iekšējo apsardzi Krievijā, Ukrainā, Baltkrievijā un Beļģijā.

Ārējās apsardzes nodaļa

Veic objektu apsardzi patrulēšanas režīmā, tas ir, ar transportlīdzekli vai kājām veic patrulēšanu pa noteiktu maršrutu, kurā iekļautas apsargājamo objektu atrašanās vietas, un tādējādi apseko šos objektus, kā arī veic preventīvo funkciju sabiedriskās kārtības un drošības uzturēšanā un likumpārkāpumu novēršanā gan pie apsargājamiem objektiem, gan arī visā patrulēšanas maršrutā.

Saeimas objektu apsardzes nodaļa

Veic Latvijas Republikas Saeimas ēku kompleksa apsardzi un kontrolē transportlīdzekļu kustību tā teritorijā.

Tehniskās apsardzes nodaļa

Nodrošina atsevišķu objektu apsardzi. Tehniskās apsardzes nodaļas Operatīvās vadības grupa pieņem informāciju un iesniegumus, organizē amatpersonu reaģēšanu uz trauksmes signāliem no apsargājamiem objektiem, organizē personāla darbu ārkārtas situācijās, kā arī veic ieroču istabas apsardzi, ieroču, munīcijas un bruņojuma glabāšanu un to izsniegšanu Speciālo objektu apsardzes pārvaldes amatpersonām.

Valsts objektu apsardzes nodaļa

Apsargā dažādus valstiski svarīgus objektus.

Speciālo objektu apsardzes pārvaldes galvenais uzdevums ir apsargājamo objektu drošības garantēšana. Speciālo objektu apsardzes pārvalde nodrošina sabiedrisko kārtību un drošību ārkārtas situācijās pie apsargājamiem objektiem, speciālo plānu izpildi atbilstīgi savai kompetencei, kā arī sabiedrisko kārtību un ceļu satiksmes drošību piketu, sapulču, gājienu, ārvalstu pārstāvju vizīšu u.c. pasākumu laikā pie apsargājamiem objektiem vai to tiešā tuvumā. Speciālo objektu apsardzes pārvaldes amatpersonas veic arī pie apsargājamiem objektiem noteikto transportlīdzekļu apstāšanās un stāvēšanas noteikumu ievērošanas kontroli un pārkāpumu gadījumos piemēro administratīvo sodu normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā.

Daļa no Speciālo objektu apsardzes pārvaldei noteiktajiem apsargājamiem objektiem ir kritiskās infrastruktūras objekti. To, kādi objekti pārvaldei kā Valsts policijas struktūrvienībai jāapsargā, nosaka Ministru kabineta rīkojums. Jāmin, ka ar vārdu „apsardze” šajos gadījumos tiek domāts tas Valsts policijas amatpersonu darbību kopums, kas nepieciešams, lai garantētu apsargājamo objektu un to darbinieku drošību un aizsardzību un netraucētu viņu funkciju izpildi (objekta apsekošana, caurlaižu režīma nodrošināšana, objekta videonovērošana u.c.).

Tā kā kopš 2015. gada būtiski palielinājies teroraktu skaits Eiropā un pasaulē, jo īpaši svarīga ir pastiprinātas uzmanības pievēršana drošības riskiem apsargājamajos objektos un to tiešā tuvumā. Objektu drošības garantēšanas jautājumos Speciālo objektu apsardzes pārvalde noteiktā kārtībā sadarbojas ar Valsts drošības dienestu, sniedzot tam nepieciešamo informāciju un darbojoties pēc tā sniegtajām rekomendācijām.

Milzīga loma ir arī amatpersonu atbildīgi veiktajam darbam ārvalstīs esošajās Latvijas Republikas diplomātiskajās pārstāvniecībās. Pildot dienestu ārvalstīs, protams, ir nepieciešamas svešvalodu zināšanas, jo nereti nākas sniegt atbalstu Latvijas pārstāvniecības darbiniekiem un apmeklētājiem dažādu jautājumu risināšanā. Speciālo objektu

apsardzē svarīga nozīme ir arī policijas darbinieku personiskajām īpašībām. Jebkurš incidents pie ārvalstu diplomātiskās pārstāvniecības Latvijā var ietekmēt Latvijas Republikas un šīs ārvalsts attiecības, tāpēc Speciālo objektu apsardzes pārvaldes amatpersonām jābūt gan īpaši uzmanīgām, gan arī apveltītām ar labām komunikācijas spējām un diplomātisku attieksmi, lai saskarē ar pārstāvniecību darbiniekiem radītu labu iespaidu gan par Latvijas policiju, gan par valsti kopumā.

Pilnīgi visām Speciālo objektu apsardzes pārvaldē pienākumus pildošajām amatpersonām nepieciešama speciālā pielaide valsts noslēpuma objektiem. Amata pienākumu specifikas dēļ daļa Speciālo objektu apsardzes pārvaldes amatpersonu papildus ieguvušas sertifikātus darbam ar rentgena caurskates iekārtām. Valsts policijai tas bija īpaši noderīgi Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomē laikā, kad šādas specifiskas prasmes un sertifikāts bija vajadzīgs drošības pasākumu nodrošināšanā dažādu augsta līmeņa amatpersonu sanāksmju laikā Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

Tā kā Speciālo objektu apsardzes pārvalde ietilpst Kārtības policijas sastāvā, tā savu uzdevumu izpildē veic drošības un sabiedriskās kārtības uzturēšanu, arī likumpārkāpumu novēršanu. Speciālo objektu apsardzes pārvaldes amatpersonas kā Valsts policijas amatpersonas dienesta pienākumus pilda formas tērpā, un tām ir likumā „Par policiju” noteiktās tiesības un pienākumi, taču Speciālo objektu apsardzes pārvaldes funkcijas ir tik specifiskas, ka praksē amatpersonas galvenokārt izpilda tikai tās. Lai gan pirmajā acūmirklī šķiet, ka Speciālo objektu apsardzes pārvaldes funkciju loks ir gana šaurs, visu šo funkciju izpildes rezultātā tiek nodrošināti trīs valstij īpaši svarīgi uzdevumi – gan ar Vīnes konvencijām valstij uzliktais starptautiskā līmeņa pienākums aizsargāt ārvalstu diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības no iespējamiem apdraudējumiem, gan sevišķi svarīgu valsts objektu (t.i., kritiskās infrastruktūras objektu) fiziskās drošības pasākumu kopuma īstenošana, gan arī Latvijas diplomātisko pārstāvniecību ārvalstīs apsargāšana.

Īslaicīgās aizturēšanas vietas

Īslaicīgās aizturēšanas vieta ir Valsts policijā izveidotas speciāli aprīkotas telpas, kurās noteiktajā kārtībā tiek ievietotas un turētas aizturētās personas.

Valsts policija īslaicīgās aizturēšanas vietā ievieto Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā aizturētās personas. Ja nepieciešams, tajās var ievietot administratīvi aizturētās personas, kā arī apcietinātās un notiesātās personas procesuālo darbību veikšanai. Meklēšanā esošās apcietinātās personas un ar brīvības atņemšanu notiesātās personas pēc aizturēšanas var ievietot īslaicīgās aizturēšanas vietā līdz to pārvietošanai uz izmeklēšanas cietumu vai brīvības atņemšanas iestādi, bet ne ilgāk par septiņām darbadienām. Īslaicīgās aizturēšanas vietā var ievietot arī personas, kuras aizturētas Imigrācijas likuma noteiktajā kārtībā.

Līdz 2009. gadam īslaicīgās aizturēšanas vieta bija katrā pilsētas un rajona policijas pārvaldē. Pēc 2009. gadā īstenotās pašvaldību administratīvi teritoriālās reformas tika izveidotas piecas Valsts policijas reģionālās pārvaldes. Katrā reģionā, ņemot vērā tā teritoriju, policijas iecirkņu, tiesu un ieslodzījuma vietu izvietojumu, ir atšķirīgs Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietu skaits, kopskaitā tās šobrīd ir 17.

Nosacījumus personu turēšanai īslaicīgās aizturēšanas vietā paredz vairāki normatīvie akti. Tajos, piemēram, ir minētas konkrētas prasības īslaicīgās aizturēšanas vietas kameru (slēgtas telpas aizturēto turēšanai) iekārtošanai – gan kameras platības, gan aprīkojuma, gan tajās nodrošināmās gaismas, ventilācijas un temperatūras prasības. Aizturēto personu turēšanas kārtības likumā, kas reglamentē īslaicīgās aizturēšanas vietu darbību, noteikts, ka katram aizturētajam jānodrošina atsevišķa guļamvieta, gultas piederumi (matracis un sega), mazgāšanās un higiēnas priekšmeti (zobu suka, zobu pasta, tualetes papīrs, šķidrās ziepes), ēdināšana (no tām vienu reizi – silta), turklāt nepārtraukti ir jābūt pieejamam dzeramajam ūdenim. Ja aizturētais īslaicīgās aizturēšanas vietā atrodas ilgāk par 24 stundām, viņam ir tiesības uz vismaz stundu ilgu pastaigu svaigā gaisā.

Ne vienmēr Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietu iekārtojums atbilda cilvēktiesību prasībām. Lielu ieguldījumu īslaicīgās aizturēšanas vietu infrastruktūras uzlabošanā sniedza no 2014. gada 6. maija līdz 2016. gada 30. aprīlim īstenotais Norvēģijas finanšu instrumenta programmas „Latvijas korekcijas dienestu un Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietu reforma” projekts „Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietu standartu uzlabošana”. Projekta laikā tika rekonstruētas/renovētas 10 īslaicīgās aizturēšanas vietas – Gulbenē, Cēsīs, Aizkrauklē, Jēkabpilī, Jelgavā, Bauskā, Rēzeknē, Saldū, Liepājā un Ogrē. Realizējot projektu, tika ņemti vērā Eiropas cilvēktiesību pārstāvju, Latvijas Republikas Tiesībsarga biroja pārstāvju un citu īpaši izveidotu cilvēktiesību organizāciju, kas regulāri veic pārbaudes īslaicīgās aizturēšanas vietās, ieteikumi.

Interesanti fakti

Pēc 2010. gada Latvijas Republikas Satversmes tiesas sprieduma, respektējot īslaicīgās aizturēšanas vietā ievietotās personas tiesības uz privātumu, tika izdarīti grozījumi Aizturēto personu turēšanas kārtības likumā, paredzot, ka kamerā ierīkotais sanitārais mezgls no pārējās telpas norobežojams ar konstrukciju, kura nodrošina, ka aizturētais sanitārā mezgla apmeklēšanas laikā ir aizklāts citu personu skatam tādā mērā, lai garantētu viņa privātuma aizsardzību.

2016. gadā Aizturēto personu turēšanas kārtības likumā tika izdarīti būtiski grozījumi, kas mainīja vēsturiski pastāvošu kārtību, proti, lai nodrošinātu normatīvajos aktos noteiktās cilvēka tiesības uz tīru un labvēlīgu, ar tabakas un augu smēķēšanas produktu dūmiem, kā arī elektronisko smēķēšanas ierīču tvaikiem nepiesārņotu vidi, īslaicīgās aizturēšanas vietā tika noteikts aizliegums smēķēt.

Atsevišķas Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietas atradās vēsturiskās ēkās ar līdzīgu funkciju pagātnē, piemēram, Ventspils īslaicīgās aizturēšanas vieta bija izvietota 1850. gadā uzceltā ēkā, Kuldīgas īslaicīgās aizturēšanas vieta – 1890. gadā uzceltā ēkā, bet Jēkabpils īslaicīgās aizturēšanas vieta – 1925. gadā uzceltā ēkā. Līdz mūsdienām gan šo funkciju saglabājusi tikai Jēkabpils īslaicīgās aizturēšanas vietas ēka, turklāt šeit renovācijas laikā kamerām tika atstātas vecās ozolkoka durvis.

Lai gan izveidots īpašs apsardzes režīms, ir bijuši atsevišķi ievietoto personu bēgšanas gadījumi, piemēram, 2012. gada 9. janvārī no Ogres iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietas kameras, atspiežot nesen iebūvēto plastmasas logu, aizbēga trīs apcietinātie. Izbēgušo personu meklēšanā tika iesaistīti lieli Valsts policijas spēki – aptuveni 100 darbinieku, un nākamajā dienā izbēgušās personas tika aizturētas.

Konvojs un tiesu apsardze

Viens no Kārtības policijas pastāvīgajiem uzdevumiem ir aizturēto, apcietināto un ar brīvības atņemšanu notiesāto personu konvojēšana.

Konvojs – bruņotu Valsts policijas darbinieku grupa, kas noteiktā kārtībā veic personu konvojēšanu, uzrauga personu, lai nepieļautu bēgšanu, un nodrošina viņas aizsardzību pret citu personu aizskārumiem.

Izpildot procesa virzītāju norādījumus, Ieslodzījuma vietu pārvaldes un Valsts policijas struktūrvienību pieteikumus, aizturētās, apcietinātās un notiesātās personas tiek konvojētas starp ieslodzījuma vietām, uz tiesām, citām procesuālām darbībām, starp Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietām un ieslodzījuma vietām.

Valsts policijas uzdevumu var iedalīt trīs galvenajos izpildes virzienos: plānota konvojēšana starp pilsētām, konvojēšana uz tiesām un konvojēšana ārpus noteiktā starppilsētu konvojēšanas grafika un maršrutiem.

1. Plānota konvojēšana starp pilsētām tiek veikta sešos starppilsētu maršrutos. Šajos maršrutos personas tiek konvojētas starp ieslodzījuma vietām un Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietām (galvenokārt sakarā ar tiesu pieprasījumiem). Latvijā ir deviņas ieslodzījuma vietas un darbojas 17 Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietas.

2. Konvojēšana uz tiesām tiek veikta visā valsts teritorijā, kopumā uz 41 tiesu. Pēc tiesas procesa beigām personu nogādā atpakaļ ieslodzījuma vietā, ja vien tiesa nav grozījusi personai piemēroto drošības līdzekli vai nav stājies spēkā attaisnojošs spriedums.

3. Ārpus noteiktā starppilsētu konvojēšanas grafika ir ikdienas konvojēšanas darbs, kas saistīts ar personu nogādāšanu uz procesuālajām darbībām Valsts policijas lietvedībā esošajos kriminālprocesos, tas ir, uz dažāda rakstura ekspertīzēm, ārstniecības iestādēm, uz un no ārvalstīm, starp vienas pilsētas policijas iecirkņiem, starp īslaicīgās aizturēšanas vietām un ieslodzījuma vietām izmeklēšanas darbību veikšanai, starp pilsētām, kuras nav iekļautas starppilsētu konvojēšanas maršrutos.

Interesanti fakti

Līdz 2006. gadam personu konvojēšanu maršrutā starp Rīgu un Daugavpili nodrošināja speciāli šim nolūkam pārbūvētā vilciena vagonā, ko piekabināja kravas vilciena sastāvam.

Konvojējot personu kājām, uz vienu konvojējamo personu jānorīko vismaz divi konvoja darbinieki, bet, ja jākonvojē personu grupa, tad konvojs tiek noteikts vismaz par vienu konvoja darbinieku vairāk nekā konvojējamās personas.

No ieslodzījuma vietas līdz tiesai un atpakaļ, kā arī starp ieslodzījuma vietām konvojējamās personas tiek nogādātas ar speciāli aprīkotu operatīvo transportlīdzekli, kurā jāatrodas vismaz trim konvoja darbiniekiem; transportlīdzekļa salons ir sadalīts vairākos slēdzamos nodalījumos, lai nodrošinātu personu izolāciju.

Par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem apsūdzētu vai notiesātu personu vai personu grupu konvojē, konvojā iekļaujot kinologu ar suni, kā arī pastiprina konvoju ar papildu norīkojumu un papildu transportlīdzekli.

Personu konvojēšanas laikā apstāšanās maršrutā nav atļauta, izņemot ārkārtas gadījumus.

Kinoloģija

Valsts policijas sastāvā ietilpst Kinologu nodaļa – tā ir struktūrvienība, kuras darbu regulē tie paši normatīvie akti, kas regulē policijas darbu kopumā: kinologiem ir jāievēro Latvijas Republikas Satversme, likums „Par policiju”, kā arī citi ārējie un iekšējie normatīvie akti.

Lai noteiktu kārtību, kādā iegādājas, testē, uzskaita un apmāca dienesta suņus un kinologus, Valsts policijā ir izstrādāti kinoloģijas darba noteikumi, kas paredz, ka kinologs ir Valsts policijas amatpersona ar speciālo dienesta pakāpi, kuras amata pienākumos ir dienesta suņu izmantošana vai apmācība un kura apguvusi kinologa sākotnējās mācību iemaņas un prasmes. Dienesta suņi saskaņā ar minētajiem noteikumiem ir Valsts policijas funkciju un uzdevumu veikšanā izmantojams suņi, kuram noteiktas darba iemaņas vai kurš atrodas apmācībā, apgūstot sunim specifiskas iemaņas. Kinologa pienākumi ir atkarīgi no viņa ieņemamā amata, proti, vai viņš ir jaunākais inspektors, inspektors, vecākais inspektors utt.

Kinologi piedalās sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, palīdz atklāt noziedzīgus nodarījumus, patstāvīgi veic norīkojumam vai amatam noteikto pienākumu izpildi kopā ar dienesta suņiem, plāno un uzņemas atbildību notikuma vietā par dienesta suņa izmantošanu atbilstoši suņa specializācijai, nodrošina suņa sagatavošanu nepieciešamajā līmenī, tā uzturēšanu, aprūpi, kā arī piedalīšanos kinologu darba pārbaudēs.

Dienesta suņus Valsts policijā izmanto pazudušu personu meklēšanā, bīstamu personu aizturēšanā, narkotisko un psihotropo vielu meklēšanā, tabakas izstrādājumu, ieroču, munīcijas un sprāgstvielu meklēšanā, pēdu, lietisko pierādījumu meklēšanā, liķu, cilvēka ķermeņa daļu, orgānu un audu meklēšanā, odoroloģiskajā ekspertīzē (personas identifikācija pēc tās atstātajām smaržu pēdām).

Valsts policijas kinologa pienākums ir sadarbībā ar Kriminālpoliciju vai citām struktūrvienībām izmantot suņiem notikuma vietā atbilstoši viņa specializācijai.

Dienesta suņa izmantošanai un apmācībai ir daudz priekšrocību: suņiem ir augsta mobilitātes spēja, viņi spēj aizsargāt pret uzbrukumu, suņu izmantošana veicina dažādu noziedzīgu nodarījumu atklāšanu, ar suņiem ir plašākas iespējas atklāt personu pārvietošanās maršrutu, atrast dažādus lietiskos pierādījumus (narkotiskās vielas, munīciju, sprāgstvielas utt.), atrast pazudušas personas.

Ja notikuma vietā ir piesaistīts dienesta suns, rodas arī psiholoģiskais efekts, proti, suņa klātbūtnē cilvēki uzvedas citādi, līdz ar to radušos problēmu ir iespējams novērst ātrāk un mierīgāk. Cilvēks ne vienmēr var saredzēt un konstatēt to, ko notikuma vietā var izdarīt suns, piemēram, pēdu dzīšanā izmantojot savu ožu. Ir bijuši vairāki gadījumi, kad cilvēkam šķiet, ka meklējamā persona varētu būt devusies konkrētā virzienā, bet suns norādījis uz pavisam citu pusi, kur šī meklētā persona ir arī atrasta.

Ikdienā kinologam ir jānodrošina sunim nepieciešamie profesionālie darba apstākļi, jāveic treniņi, kuros tiek modelētas dažādas situācijas, savukārt tiem kinologiem, kuri strādā patruļās, ir jāpatrulē konkrētajā iecirkņa teritorijā, jāpārbauda aizdomīgas personas, jāizbrauc uz notikuma vietām, kā arī nepieciešamības gadījumā dienesta suņi jāizmanto atbilstoši viņu specializācijai. Svarīgi ir nepārtraukti trenēt suni un uzturēt viņu darba gatavībā.

Treniņos tiek izspēlētas ikdienas situācijas, piemēram, narkotisko vielu meklēšana garāžā, dzīvoklī vai citās apdzīvotās vietās. Tāpat patruļsuņiem treniņos liek meklēt pēdas, rīko mācību aizturēšanas. Kinologi ar saviem dienesta suņiem piedalās arī nakts treniņos, turklāt katrs treniņš pēc iespējas vairāk tiek pielīdzināts reālai dzīves situācijai. Savukārt treniņu biežums jau ir atkarīgs no tā, cik noslogoti ir kinologi. Šobrīd ikdienas treniņi notiek Kinologu nodaļas bāzes vietā. Mācību dienās kinologi velta laiku tikai darbam ar suni. Ir jābūt vēlmei un pacietībai strādāt ar suņiem, turklāt nedrīkst no viņiem baidīties. Sunim ir jāvelta savs brīvais laiks, jo ar viņu ir jāstrādā ne tikai darbalaikā, bet arī ārpus tā.

V

alsts policijas dienestā pārsvarā ir beļģu aitusuņi un vācu aitusuņi. Kinologi piedalās sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, tādēļ ir svarīgi, lai suns spēj atvairīt uzbrukumus. Beļģu aitusuņi ir ātrāki, izturīgāki, un ar šo šķirni var ātrāk sākt strādāt (no agrāka vecuma), šīs šķirnes suņi var strādāt ilgāk dienestā (līdz pat 10 gadiem).

Suņus pirms pieņemšanas dienestā testē: pārbauda iedzimtās spējas, instinktus, vērtē, vai suns no kaut kā baidās (no slidenām virsmām, trokšņa, lēkšanas bedrē u.tml.), cik suns ir aktīvs. Testēšanas uzdevumus izvēlas atkarībā no suņa vecuma, proti, vecākiem suņiem pārbauda arī tādus aizsardzības elementus kā košana, medīšana u.tml.

Nav noteikts vecums, kad suni var sākt apmācīt, taču vispirms viņam ir jāsocializējas, ko iespējams panākt, apmeklējot vietas, kur ir daudz cilvēku un liels troksnis. Arī šajās vietās suns nedrīkst baidīties. Tikai pēc socializēšanās var sāk mācīt pamatiemaņas attiecīgajai specializācijai. Rīkojot suņiem ožu attīstošus treniņus, māca pamatiemaņas pēdu vai personu meklēšanā, piemēram, ielaiž kucēnu telpā, kurā viņam ir jāsameklē barība.

Tāpat nav noteikts konkrēts vecums, līdz kuram suns var strādāt, tas ir atkarīgs no katra dzīvnieka individuāli: kāds var nostrādāt līdz 10–11 gadiem, kāds – tikai līdz astoņiem, resp., suns dienestā strādā tik ilgi, cik ļauj viņa veselības stāvoklis. Savukārt, ja dzīvnieku atzīst par nederīgu dienestam, tiek veidota komisija par suņa atvaļināšanu. Tajā atbilstoši noteikumiem arī lemj, kur un pie kā paliks suns, piemēram, ja viņš ir paņemts uz pastarpinājuma līguma pamata, suns paliek kinologam.

Jāmāca ne tikai dienesta suņi, bet arī kinologi. Valsts robežsardzes koledža ir izstrādājusi un licencējusi profesionālās pilnveides izglītības programmu „Dienesta kinoloģijas pamati”, pēc kuras pagaidām māca valsts pārvaldes iestāžu un Nacionālo bruņoto spēku jaunos kinologus. Šobrīd tiek izstrādāta profesionālās pilnveides izglītības programma „Kinoloģijas instruktoru apmācība”, kas ir jau nākamais solis Latvijas kinologu mācību sistēmas pilnveidošanā, un šī programma būs paredzēta nākamā līmeņa kinoloģijas speciālistu, tas ir, instruktoru, kas būs spējīgi mācīt kinologus un dienesta suņus, sagatavošanai. Turklāt Iekšlietu ministrija ir iedalījusi finanšu līdzekļus jauna Valsts robežsardzes koledžas Kinoloģijas centra kompleksa projektēšanai.

Interesanti fakti

Dienesta suns Nato saviem kolēģiem bija liels palīgs dažādu noziegumu, tai skaitā narkotisko noziegumu, atklāšanā. 2015. gada oktobrī Nato kāda 20 gadus veca vīrieša dzīvesvietā Rīgā atrada ap 1500 eiro vērtu heroīnu, tajā pašā mēnesī Nato izdevās atklāt vēl vienu noziegumu, atrodot ievērojamu daudzumu narkotiku – teju 1,7 kg amfetamīna.

Uzticamais kolēģis Nato pierādīja savas spējas ne vien policijā, bet arī dažādās sacensībās ar savu saimnieci un labāko draugu Gundu Šabanovu. 2017. gadā viņiem abiem kopā izdevās gūt īpaši augstus panākumus – Beļģijā, Leopoldsburgā, Starptautiskajās dienesta suņu biatlona sacensībās, kurās dalībnieki piedalījās no deviņām valstīm, 1. vietu godam izcīnīja Gunda ar Nato (attēlā).

Speciālo atļauju (licenču), sertifikātu un ieroču atļauju izsniegšana un kontrole

Valsts policijas Galvenās kārtības policijas pārvaldes Koordinācijas un kontroles pārvaldes Licencēšanas un atļauju sistēmas birojs ir struktūrvienība, kas nodrošina noteikto licencēšanas, sertifikācijas un atļauju sistēmas funkcijas īstenošanu Valsts policijā.

Vēsturiski licencēšanas un atļauju sistēmas struktūrvienības kompetence ir piedzīvojusi būtiskas izmaiņas. Ar laiku papildus klasiskajai ieroču aprites sistēmas uzturēšanai nāca klāt apsardzes, detektīvdarbības, pirotehnikas un arī civilām vajadzībām paredzēto sprāgstvielu aprites jomas. Biroja sastāvā tika arī izveidota grupa, kura valsts līmenī koordinē Valsts policijas struktūrvienību darbu, kas saistīts ar medību un zvejas kontroli. Tāpat ir atsevišķa grupa, kas seko līdzī privāto apsardzes komersantu darbībai, gan veicot tiešās kontroles pasākumus, gan arī koordinējot teritoriālo struktūrvienību darbu.

Biroja darba specifika saistīta ar pakalpojumu sniegšanas un kontroles funkciju vienlaicīgu īstenošanu. Zinošs padomdevējs un stingrs uzraugs vienlaikus – tā varētu raksturot ikvienu biroja amatpersonu vai darbinieku.

Būtiska nozīme kvalitatīvam darbam licencēšanas un atļauju sistēmas jomā ir to personu apzināšana, kurām ir nosliece uz pārkāpumu izdarīšanu, un darbs pie šo pārkāpumu novēršanas ar pārliecinātības vai kontroles pasākumu palīdzību. Svarīgi ir pievērst uzmanību un

apzināt konkrētu personu loku, kuras gatavojas izdarīt pārkāpumus vai kādreiz ir tos izdarījušas. Šīs kontroles mērķis ir novērst jaunus likumpārkāpumus un atkārtotu pārkāpumu izdarīšanu.

Lai gan šīs struktūrvienības uzdevumi ir specifiski salīdzinājumā ar citām – klasiskākām – policijas vienībām, laiks ir rādījis, ka šāds darbs var kļūt par dzīves aicinājumu. Birojs var lepoties ar darbiniekiem, kuri šim darbam ir veltījuši pat vairāk nekā 20 gadus.

Veicot pārrunas un sniedzot konsultācijas, biroja darbinieki cenšas pārliecināt iedzīvotājus, ka darboties atbilstoši likuma prasībām nav nemaz tik sarežģīti. Atbilstoša ieroču glabāšana rada drošības sajūtu, nevis satraukumu par to, vai tas nejauši nav nonācis bērna nepieredzējušajās rokās. Atpūta dabā medējot vai makšķerējot sniedz vairāk baudas, ja nav jāuztraucas par pārmetumiem no valsts iestāžu puses. Apsardzes darbības virsmērķis ir panākt drošu vidi, kāda nav iespējama, ja kārtības uzturētāji paši pārkāpj likumus. Detektīvu noslēpumainībai arī ir cēli mērķi, taču noslēpumainība var radīt kāri to izmantot neatbilstoši. Svētku uguņošanas ir skaistas, un tās pulcē lielas ļaužu masas. Tām tādām ir arī jāpaliek – bez bailēm, bez traumām, bez asarām. Sprāgstvielās slēpjas neiedomājams spēks, taču liels spēks uzliek arī stingrus ierobežojumus un atbildību, lai spēks tiku likts lietā tikai labiem un derīgiem darbiem.

Atskatoties uz gadu gaitā pieredzēto, ar pārliecību var teikt, ka pārsvarā mums apkārt ir likumpaklausīgi ļaudis, kas izprot tās slēptās briesmas, kas atrodas nezināmajā – ārpus atļautā. Nākotne saistās ar cerību,

ka likumpārkāpumu skaits mazināsies un mazināsies arī nelaimes, kad pārprastas visatļautības sajūtai seko neatgriezeniskas sekas, kas saistītas ar līdzcilvēku dzīvību zaudēšanu.

Šādas pārdomas raksturo biroja kolektīva sajūtas. Tās apstiprina izpratni par policiju kā sabiedrības daļu. Kā padomdevēju, kam rūp ne vien likuma burta ievērošana, bet sabiedrības drošība un kārtība. Tas atklāj arī skumjas par tiem gadījumiem, kad nav izdevies pārliecināt, kad nav izdevies nosargāt un ir noticis kāds nopietns pārkāpums vai, vēl skumjāk, – kāda nelaime, kas dzēsusi dzīvību.

Policija ir sabiedrības daļa, un daļa no tās ir arī Licencēšanas un atļauju sistēmas birojs, kas ar savu darbu vēlas panākt drošu apkārtējo vidi, tāpēc, rādot piemēru, aicina arī visu sabiedrību iesaistīties drošas un priekpilnas Latvijas nākotnes veidošanā.

Sabiedriskā drošība attiecas uz visiem iedzīvotājiem, jo tas ir stāvoklis, kurā netiek apdraudēta cilvēka dzīvība, veselība, gods, brīvība un īpašums. Turklāt sabiedrības drošība ir viens no tiesībsargājošo institūciju darbības objektiem. Viena no nozīmīgākajām sabiedriskās dzīves prioritātēm ir tās locekļu, sabiedrības grupu un kopumā visas sabiedrības drošības nodrošināšana. Līdz ar to var teikt, ka drošība un aizsardzība pret apdraudējumiem ir ikvienas sociālās sistēmas prioritāte. Tādēļ ne tikai tiesībsargājošajām iestādēm, bet arī citām valsts institūcijām ir jāsadarbjas, lai nodrošinātu sabiedrības drošību, jo ar sabiedrības destabilizāciju nevar cīnīties tikai kādas vienas vai divu nozaru pārstāvētas institūcijas – ar to jācīnās visām valsts institūcijām un jāiesaista tajā arī sabiedrība. Proti, kā vienu no pozitīvākajiem cīņas līdzekļiem varētu minēt policijas un sabiedrības savstarpējās attiecības un sadarbību – kā sabiedrība vērtē un izturas pret policiju, resp., palīdz vai nepalīdz tai. Jo veiksmīgāka būs šī sadarbība, jo lielākas iespējas, ka valstī būs droši. Par to tad cīnīsies ne tikai policija, bet arī paši valsts iedzīvotāji. Tāpat var runāt arī par sociālo sfēru, kur viss ir pašu sabiedrības locekļu rokās, viss atkarīgs no viņu vēlmēm un gribasspēka.

Policijai ir nepieciešama sabiedrības līdzdalība. Tieši kontaktējoties ar policijas darbinieku, ir svarīgi, lai policijas darbiniekam taisnīguma izpratne noteiktu attieksmi pret cilvēkiem. Arī Kārtības policijas amatpersonai pret iedzīvotājiem būtu jāizturas pieklājīgi, korekti, pamatojoties uz visu personu vienlīdzību, neraugoties uz šo personu dažādību. Taisnīga attieksme paredz arī maksimāli objektīvu attieksmi pret personu, neizrādot nevajadzīgas emocijas, kas varētu personu aizskart, piemēram, personisku nepatiku. No Kārtības policijas amatpersonas puses nav pieļaujamas nekādas provokācijas, lai mudinātu personas rīkoties pretlikumīgi.

Interesanti fakti

1969. gada 12. februārī Iekšlietu ministrijas milicijas Galvenajā administratīvajā pārvaldē tika izveidota 4. nodaļa, kuras kompetencē ietilpa atļauju sistēmas darbība. Šo dienu var uzskatīt par atļauju sistēmas dibināšanas dienu.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas atļauju sistēmas vadošā struktūrvienība atradās Iekšlietu ministrijas Policijas departamenta sastāvā. Izveidojot Galveno kārtības policijas pārvaldi, atļauju sistēmas struktūrvienība tika iekļauta Prevencijas biroja sastāvā kā 2. nodaļa, vēlāk pārtopot par Licencēšanas un atļauju sistēmas nodaļu un turpmāk paplašinoties arī par biroju.

PREVENTĪVAIS DARBS LATVIJĀ

A. Rinkevics, O. Podžuna

Preventīvais darbs Latvijas PSR laikos

Prevencija, kas tuva mūsdienu izpratnei, ir pastāvējusi arī padomju laikos. Piemēram, laikraksta „Cīņa” 1977. gada publikācijā likumpārkāpumu prevencija jeb profilakse saukta par vienu no galvenajām prioritātēm un metodēm noziedzības novēršanā: „Milicijas darbinieka pienākums ir būt ik brīdi gatavam aizsargāt cilvēka godu un cieņu, vienmēr sniegt palīdzību aizstāvēt sabiedrības intereses pret dažāda veida noziedzībām. Taču cīņā pret šīm parādībām mūsu valstī galvenais ir profilakse. Novērst apstākļus, kas var radīt sabiedriskās kārtības pārkāpumus, pozitīvi ietekmēt pilsoņus, kam ir nosliece uz likuma pārkāpumiem, īpašu uzmanību pievērst pusaudžu un jauniešu brīvā laika lietderīgai izmantošanai. Un vienmēr atcerēties, ka audzināt cilvēku ir vieglāk, nekā pāraudzināt.”

Latvijas PSR laikā kārtības nodrošināšanā un likumpārkāpumu novēršanā iesaistījās sabiedrība – tika organizētas Brīvprātīgo kārtības sargu vienības, kuras cieši sadarbojās ar milicijas darbiniekiem. Tie bija vienkārši iedzīvotāji, kuri, apvienojoties grupās, patrulēja ielās, lielu uzmanību pievēršot bērniem un pusaudžiem, kā arī nedrošām un potenciāli bīstamām vietām, kas tieši vai netieši varēja ietekmēt noziedzības stāvokli valstī. Savu ieguldījumu likumpārkāpumu novēršanā deva arī daudzi topošie juristi – studenti, kuri vasaras brīv laikā izgāja praksi milicijas struktūrvienībās. Tā, piemēram, laikrakstā „Cīņa” 1978. gadā publicēts raksts par milicijas stažieriem, kuri arī palīdzēja nodrošināt kārtību un iesaistījās preventīvajā: „Jau trešo gadu „karstajos” vasaras mēnešos Jūrmalas kārtības sargiem palīgā nāk vairāki desmiti topošo juristu. Šie puīši ar savu milzīgo vēlēšanos dot cilvēkiem labumu īsā laikā iemantojuši autoritāti visa mūsu milicijas personālsastāva vidū – stāsta Jūrmalas pilsētas izpildkomitejas iekšlietu daļas priekšnieka vietnieks kapteinis V. Piskarjovs. – Mūsu palīgi ne tikai dodas patrolēt, bet veic arī lielu darbu likumpārkāpumu profilaksē.”

Tāpat lielu atsaucību bērnu vidū guvis pulciņš „Jaunie milicijas draugi”, kurā brīvprātīgi varēja iesaistīties izglītības iestādes – gan kādas mācību iestādes visa klase, gan atsevišķas skolēnu grupas. Lai nodrošinātu kārtību skolā un pie tās, tika organizēti reidi.

Visos laikos, tajā skaitā arī Latvijas PSR pastāvēšanas laikā, īpašu uzmanību pievērsa tieši bērnu un jauniešu izglītošanai, informēšanai un kontrolei, tika veikti audzinoša rakstura darbi – šobrīd mēs to saucam par individuālo preventīvu. Padomju laikā pastāvēja arī tā saucamās nepilngadīgo bērnu istabas, kur nepilngadīgo lietu inspektori ņēma uzskaitē nepilngadīgos likumpārkāpējus, kā arī veica individuālas pārrunas un viņu izglītošanu. 1989. gadā milicijas Nepilngadīgo lietu inspekcijas uzskaitē bija 6500 pusaudžu, un ar viņiem nodarbojās 216 milicijas inspektori, no kuriem 64 % bija sievietes.

Tikpat svarīgs likumpārkāpumu preventīvajā bija iecirkņa inspektoru darbs. Līdzīgi kā mūsdienās arī 1986. gadā milicijas iecirkņu inspektoru uzdevumos ietilpa iepazīšanās ar administratīvā iecirkņa iedzīvotājiem. Inspektors iedzīvotājiem atstāja vizītkarti, kurā bija norādīta visa informācija, kas attiecas uz milicijas kompetenci. Vairākās vietās tika izliktas norādes ar informāciju par Rīgas iekšlietu pārvaldēm, rajonu iekšlietu daļām, kā arī tuvāko sabiedriskās kārtības sargāšanas punktu un milicijas iecirkņa inspektoru telefonu numuri. Iecirkņa inspektoriem tāpat kā nepilngadīgo lietu inspektoriem bija sadalītas pilsētas teritorijas, un katra iecirkņa inspektora pienākums bija nodrošināt savā teritorijā drošību, uzturēt kārtību, apzināt riska ģimenes, pievēršot uzmanību bērniem. Daudz tika darīts arī vides uzlabošanas jomā – uzmanība bija jāpievērš nedrošām vietām, nepietiekamam apgaismojumam uz ielām un citiem riskiem, kas varētu ietekmēt drošību valstī.

Preventīvais darbs atjaunotās neatkarīgās Latvijas pirmajos 10 gados

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas arī prevencijas darbā tika ieviestas jaunas iniciatīvas. 1992. gadā, nodibinot Ceļu policijas pārvaldi, tika izveidota tās Sabiedrisko attiecību struktūrvienība, kas aktualizēja preventīvā darba nozīmi ceļu satiksmē. Sāka darboties uzticības tālrunis, kur ikvienam bija iespēja zvanīt un izteikt gan aizrādījumus par policijas darbu, gan priekšlikumus ceļu satiksmes organizācijas nepilnību novēršanai.

90. gadu nogalē sāka dalīt pirmos atstarotājus mazāk aizsargātajiem satiksmes dalībniekiem. Tika organizēti preventīvi reidi un dažādas drošības akcijas, piemēram, akcija par drošības jostu lietošanu autovadītājiem u.c. Kā viena no pirmajām Ceļu policijas organizētajām akcijām ir minama „Esi redzams”. Akcija tika rīkota, lai izglītotu, skaidrotu un aicinātu satiksmes dalībniekus, īpaši gājējus un velosipēdu vadītājus, diennakts tumšajā laikā pārvietoties ar gaismu atstarojošiem elementiem. 1998. gadā radās ideja izveidot tēlu bērniem – Runci Rūdi, ko attēloja uz atstarotājiem, kā arī izmantoja dažādos preventīvos materiālos par ceļu satiksmes drošību.

Vispārējā prevencija no 2000. līdz 2014. gadam

Par vispārējās prevencijas rašanās laiku mūsdienu izpratnē var uzskatīt 2000. gadu sākumu, kad Valsts policijā tika izveidota Prevencijas dienestu nodaļa, kuru vadīja L. Arājs.

Viens no nozīmīgākajiem Valsts policijas uzdevumiem tajā laikā bija vienota prevencijas tēla radīšana. Pamatojoties uz citu valstu pieredzi un apzinoties, ka Runcis Rūdis bija tikai Ceļu policijas tēls, 2001. gadā L. Arājs nolēma izveidot vienotu Valsts policijas tēlu – dzīvnieka prototipu policijas darba popularizēšanai bērnu vidē. Tēlu radīja nevis speciālisti, bet paši bērni – tika rīkots valsts mēroga zīmējumu konkurss „Mans policista tēls”. Tādējādi bērniem pašiem bija iespēja izvēlēties sev tuvāku un saprotamāku policijas tēlu. Konkurss noslēdzās 2002. gada janvārī, tajā tika saņemti 547 zīmējumi ar dažādiem dzīvnieciņiem policistiem.

Visvairāk bērnu zīmējumos policista lomā tika attēloti suņi, kaķi, zaķi, lāči, pūces, lauvas. Taču žūrijas komisijas un bērnu, kas bija pieaicināti uz konkursa noslēguma pasākumu, vidū lielāko balsu skaitu ieguva tieši bebris, jo viņš bērniem un žūrijas komisijai likās mūsu videi un apstākļiem vairāk atbilstošs un piemērots. Turklāt žūrijas komisijai uzzīmētais bebris šķita pievilcīgšs tieši tāds, kāds bija uzzīmēts, – ar nevienādām acīm un zobiem.

Bebru radīja
Turlavas pamatskolas
7. klases skolēns
ĒRIKS FABRICIUSS

Uz žurnālistu jautājumiem, kāpēc viņš uzzīmēja tieši bebru, Ēriks atbildēja: „Tie pēdējā laikā baigi savairojušies un kļuvuši populāri Latvijā, tāpēc es padomāju, kāpēc ne?” Kopš tā laika gan Runcis Rūdis, gan Bebrs Bruno tiek izmantoti Valsts policijas organizētajās drošības akcijās.

Inspektors Bebrs pirmo reizi satiek savu radītāju Ēriku Fabriciusu. 2004. gads

Runcis Rūdis un Bebrs Bruno nodrošina kārtību XXIV Vispārējos latviešu dziesmu un XIV deju svētkos. 2008. gads

Tā kā Prevencijas dienestu nodaļas darbinieki apmeklēja izglītības iestādes un stāstīja bērniem par drošību, L. Arājs nolēma, ka jāizmanto saistošāks veids, kā bērniem pasniegt informāciju. Izvēlējās sagatavot PowerPoint prezentāciju, lai lekcija būtu ne tikai saturiski izglītojoša, bet arī vizuāli saistoša. Tā tapa stāsts par reālu meiteni. Galvenajā lomā bija L. Arāja meita Sintija, par pārējiem aktieriem kļuva nodaļas darbinieki. Paši nodaļas darbinieki stāsta: „Vienu dienu paņēmām privāto fotoaparātu un devāmies Rīgas ielās, lai filmētu situācijas, kurās var iekļūt bērns, kādi draudi var pastāvēt, no kā jāuzmanās. Mūsu nodaļas vīrieši tēloja svešiniekus – ļaunos tēlus.” Kad viss nepieciešamais materiāls bija nofilmēts, nodaļas darbinieces to apkopoja. Tā tapa pirmā prezentācija par vispārējo drošību

„Sargā sevi pats”. Tajā laikā daudzās skolās dators vēl nebija pieejams, tāpēc Prevencijas dienestu nodaļas darbinieki ņēma līdzi savu datoru un brauca uz izglītības iestādēm.

2002. gadā pirmo reizi tika organizēta Valsts policijas drošības akcija „Drošības dienas skolā”. Akciju organizēja, sākoties jaunajam mācību gadam, lai pievērstu uzmanību ceļu satiksmes drošībai, personiskajai drošībai, informētu un izglītotu gan pieaugušos, gan bērnus, kā arī pirms vasaras brīvlaika, kad lielāka uzmanība tika pievērsta drošībai pie ūdenstilpēm, piesardzībai, kontaktējoties ar svešiem dzīvniekiem, un citām tēmām, kuras ir aktuālas vasaras brīvlaikā. Kopš tā laika Valsts policija katru gadu organizē akciju „Drošības dienas skolā”.

Vineta Zēģele viesojas skolā akcijas „Drošības dienas skolā” laikā. Vidzemes reģions

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

109

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

Valsts policijas Gulbenes iecirkņa darbinieki piedalās reidā akcijas „Esi redzams” laikā un dāvina iedzīvotājiem atstarotājus

Metodiskās vadības nodaļas darbinieces Olga Podžuna un Vineta Pavlovska starptautiskajā izstādē „Bērnu pasaule” Ķīpsalas Izstāžu hallē

Valsts policija vairākus gadus organizēja rudens akciju „Esi redzams”, kuras mērķis bija informēt un izglītēt mazāk aizsargātos ceļu satiksmes dalībniekus par drošību uz ceļiem, un piedalījās citos lielos preventīvos pasākumos, kā, piemēram, „Bērnu pasaule” Ķīpsalas Izstāžu hallē u.c.

Policijas darbinieki reida laikā ne tikai izglīto ceļu satiksmes dalībniekus, bet arī palīdz nomainīt riepu

2011. gada septembrī Valsts policija atvēra pirmo Valsts policijas drošības klasi interaktīvu mācību organizēšanai bērniem. Mācību klase bija aprīkota ar ceļa zīmēm, luksoforiem, interaktīvo tāfeli un citiem papildlīdzekļiem un materiāliem. Drošības klasi apmeklēja vairāki tūkstoši bērnu no Rīgas un Rīgas reģiona. Tā kā bija vērojama liela skolēnu interese, tika nolemts izveidot šādas drošības klases arī citos reģionos. Četru gadu laikā Valsts policijas ceļu satiksmes drošības klases izveidoja Valmierā, Liepājā, Jelgavā, Preiļos un Rēzeknē.

Vispārējās prevencijas joma strauji attīstījās, Valsts policijas prevencijas speciālisti turpināja ne tikai lasīt lekcijas izglītības iestādēs, bet arī organizēja lielus pasākumus, gatavoja projektus, piedalījās pilsētas svētkos, festivālos, rīkoja gan zīmējumu, gan dzejoļu konkursus, apmeklēja bērnu vasaras nometnes u.c.

2010. gadā Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Nepilngadīgo prevencijas nodaļa sadarbībā ar hokeja kluba „Rīgas Dinamo” pārstāvjiem, Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmiju, AS „Sadales tīkls”, AS „Latvijas gāze” un Rīgas Sociālo dienestu organizēja projektu „Roku rokā”. Projekta mērķis bija veicināt veselīgu dzīvesveidu, iesaistīt jauniešus sportiskās aktivitātēs, tādējādi mazinot noziedzības un atkarību risku.

Valsts policijas drošības klases atklāšanas pasākums Liepājā

Valsts policijas drošības klases atklāšanas pasākums Rīgā

Projekta „Roku rokā” organizatoru komanda

Attīstot jaunu preventīvo praksi, laikā no 2009. līdz 2012. gadam Valsts policijas Talsu iecirknī norisinājās projekts „Uz sabiedrību vērsts policijas darbs Latvijā. Pieredze un nākamie soļi”. Projekta mērķis bija palielināt sabiedrības uzticību policijai, veicināt policijas un vietējās sabiedrības partnerību, sabiedrības pārstāvjus un nevalstiskās organizācijas iesaistot policijas darba plānošanā un novērtēšanā. Pilotprojektā darbs tika plānots gan Talsu pilsētā, gan novadā ar ilgtermiņa mērķi – projektā gūto pieredzi, rezultātus un darba metodes izmantot sabiedrības labā visā Latvijas teritorijā. Projekta gaitā īpaša uzmanība tika pievērsta likumpārkāpumu profilaksei un sabiedriskās kārtības nodrošināšanai sadarbībā ar vietējiem iedzīvotājiem.

Līdztekus aizvien vairāk tika uzsvērtā ne tikai sadarbība ar sabiedrību, bet arī Valsts policijas darba kvalitātes apzināšana un novērtēšana, jo bez tās objektīvas analīzes efektīva sadarbība ar sabiedrību nav iespējama. Tāpēc jau 2009. gada nogalē Valsts policija veica to iedzīvotāju elektronisku anketēšanu, kuri dažādu jautājumu risināšanā saskārušies ar policiju.

Anketa tika ievietota Valsts policijas tīmekļa vietnē, par tās pieejamību iedzīvotājus informēja ar plašsaziņas līdzekļu un privāto organizāciju starpniecību.

Minētajam aicinājumam atsaucās un savu pieredzi saskarsmē ar Valsts policiju novērtēja 3521 persona. Vērtēta tika gan policijas pieejamība, gan policijas darbs notikuma vietā, gan arī atgriezeniskā saikne un policijas darbinieku attieksme. Protams, lielākā

daļa (aptuveni 60 %) aptaujāto bija saskārušies ar satiksmes uzraudzības inspektoriem, bet nebija cietušie noziegumā. Savukārt tieši cietušo personiskā pieredze, nonākot saskarsmē ar tiesībsardzības sistēmu, ir uzmanības un ieklausīšanās vērts, jo neviens cits labāk par cietušo nevar atspoguļot sistēmas vājos posmus.

Lai pilnveidotu Valsts policijas darbu ar cietušajiem, tika piesaistīts Eiropas Komisijas finansējums, un jau 2012. gadā bija iespēja atkārtoti vērtēt cietušo pieredzi saskarsmē ar Valsts policiju. Valsts policija nosūtīja speciāli sagatavotas anketas vairāk nekā 6600 personām, kuras bija vērsušās policijā pēc palīdzības.

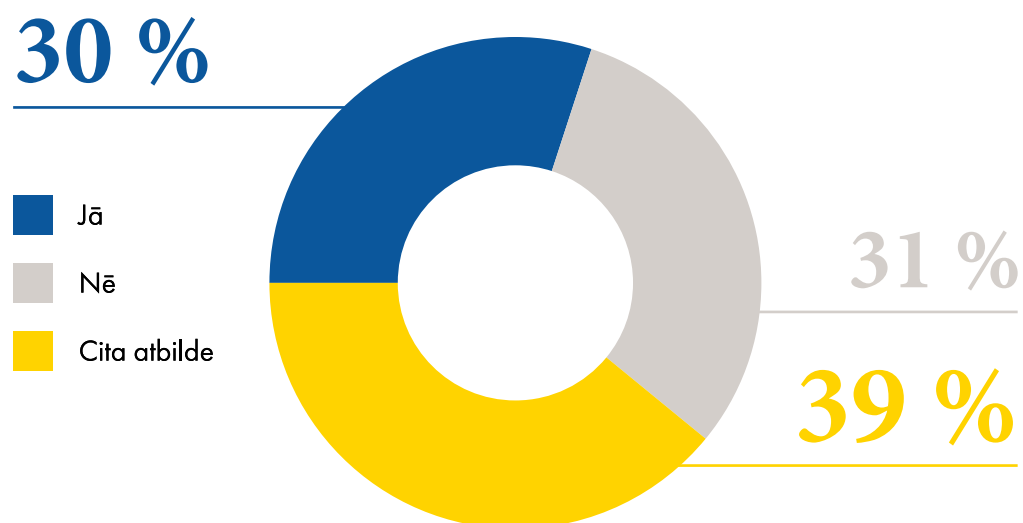
Cietušajiem lūdza novērtēt policijas darbu pirmā kontakta laikā. Veiktajā cietušo aptaujā tika iegūtas ilgi gaidītās atbildes, kādēļ cietušie policijas darbu pirmā kontakta laikā vērtē negatīvi. Rezultāti ir ļāvuši ne tikai izdarīt nozīmīgus secinājumus, bet arī izstrādāt speciālu mācību programmu policijas darbiniekiem, lai pilnveidotu tās iemaņas, kuras ir svarīgas saskarsmē ar noziegumos cietušo. Gūtās atziņas par cietušo saskarsmes pieredzi ar Valsts policiju bija būtisks solis arī tālākā preventīvā darba attīstīšanā. Tieši cietušo skatījums kļuva par vienu no preventīvā darba prioritārajiem aspektiem, īpaši, koncentrējoties uz latentuma samazināšanu.

Vai cietušie vērsīsies Valsts policijā atkārtoti? (%)

Aptaujātas tika divas grupas – tie, kuri ir apmierināti ar policijas darbinieku rīcību, un tie, kuri nav apmierināti ar policijas darbinieku rīcību.

**Apmierināti ar policijas
darbinieku rīcību**

**Neapmierināti ar policijas
darbinieku rīcību**

Prevencija Valsts policijā no 2013. gada līdz šodienai

2013. gada rudenī Valsts policijā tika izveidota atsevišķa Prevencijas vadības nodaļa. Par nodaļas priekšnieku kļuva A. Rinkevics. Nodaļas misija bija uzņemties atbildību par drošas vides veidošanu visplašākajā izpratnē un ar sabiedrības pārstāvjiem rēķināties kā ar resursu, attīstot savstarpējās sadarbības praksi.

Izvērtējot Valsts policijas prevencijas līdzšinējo praksi, kā arī ņemot vērā tendences un darba metodes prevencijas jomā citās valstīs, tika izstrādāta Valsts policijas Prevencijas stratēģija 2014.–2017. gadam. Šajā laikā tika īstenoti gan daudzi starptautiski pasākumi, gan sadarbība ar vietējo sabiedrību. Tāpat lielu nozīmi pievērsa darbam ar dažāda riska grupām, veidojot un attīstot iestādes preventīvo praksi tādās jomās kā ceļu satiksmes drošība, ģimenes vardarbības novēršana u.c. Aizvien nozīme tika pievērsta arī iedzīvotāju drošības veicināšanai, ieviešot dažādus preventīvi informatīvus pasākumus gan nepilngadīgajiem, gan pieaugušajiem. Savukārt, lai attīstītu efektīvu iestādes preventīvo praksi, būtiska ir speciālu preventīvo programmu izstrāde. 2017. gada nogalē tika sagatavota jauna Valsts policijas Prevencijas stratēģija 2018.–2020. gadam, kurā saglabāti jau iepriekšējā stratēģijā iekļautie virzieni, bet papildus paredzēts izstrādāt vispārējās prevencijas standartu, lai nodrošinātu vienotu vispārējās prevencijas satura kvalitāti.

Apzinoties nepieciešamību attīstīt starptautisku sadarbību preventīvajā darbā, jau 2015. gadā tika organizēta pirmā prevencijas sanāksme Baltijas valstu policijas dienestiem, kurā piedalījās ne tikai ārvalstu speciālisti, bet arī darbinieki no Valsts policijas reģionu pārvaldēm. Katru gadu aktualitātes mainās, un Baltijas valstu kolēģi savstarpēji apmainās ar labāko praksi likumpārkāpumu novēršanā, ģimenes vardarbības profilakses iespējām, vardarbības gadījumu novēršanu mācību iestādēs u.c. Līdzīga savstarpējā sadarbība ir arī par prevenciju atbildīgajām amatpersonām reģionos, piemēram, Kurzemes reģiona pārvaldes Prevencijas grupa īstenoja projektu „Latrreg” par Latvijas–Lietuvas starpinstitucionālo sadarbību drošas pilsētvides izveidē.

2016.

gadā Prevencijas vadības nodaļa kopā ar Latvijas Republikas Labklājības ministriju, Tieslietu

ministriju un citiem partneriem iesaistījās speciāla projekta izstrādē, lai sagatavotu riska novērtēšanas veidlapu, kurā policists notikuma vietā identificētu vardarbības riska līmeni un iegūto informāciju nodotu sociālajam dienestam atbalsta un palīdzības sniegšanai. Paralēli nodaļa īstenoja projektu par atkārtotas noziedzības fenomenu novēršanu, kura laikā veica pētījumu par latentās noziedzības līmeni valstī, kā arī izstrādāja rīcību, kas jādara, konstatējot augstu atkārtotības risku. Liela daļa priekšlikumu tika iekļauti iecirkņu preventīvas plānos kā preventīvā uzdevuma standarts.

Ņemot vērā iedzīvotāju un sadarbības partneru lomu veiksmīgā preventīvajā, viens no galvenajiem nodaļas uzdevumiem bija ieviest tādu pieeju, kas koordinētu policijas sadarbību ar sabiedrību. Līdz ar to 2015. gadā sāka Apkaimes drošības programmas ieviešanu. Programmas mērķis ir identificēt un risināt tās lokālās problēmas, kuras ir aktuālas iedzīvotājiem. 2015. gadā viens no būtiskākajiem šķēršļiem veiksmīgākai darbībai bija iecirkņu inspektoru noslodze, veicot procesuālās darbības, – tas neļāva veikt preventīvo darbu savā apkalpojamajā teritorijā. Tādēļ ar 2017. gadu kriminālprocesu izmeklēšana ir nodota Kriminālpolicijai, lai rastu kaut nelielu iespēju veltīt laiku preventīvajam darbam savā apkalpojamajā teritorijā.

Papildus 2017. gada aprīlī Valsts policijas padomes sēdē iestādes vadība atbalstīja nodaļas priekšlikumu izstrādāt divu līmeņu preventīvas pieejas iestādē, t.i., nošķirt lokāla mēroga drošības problēmu risināšanu no nacionāla mēroga drošības problēmu risināšanas. Attiecībā uz pirmo līmeni pieņēma lēmumu veikt iecirkņu plānu izstrādi, lai strukturētu veicamās policijas darbības un noteiktu galvenās prioritātes noziedzīgu nodarījumu novēršanai un drošas dzīves vides izveidei apkalpojamajās teritorijās. 2017. gada vasarā tika izstrādāts pirmais preventīvas plāns Tukuma iecirknim, ko ar Valsts policijas pavēli apstiprināja 2017. gada augustā. Tukuma preventīvas plāns bija paraugs, lai izstrādātu preventīvos plānus pārējiem policijas iecirkņiem.

Lai mazinātu vardarbīgu nodarījumu riskus mācību iestādēs, kā arī uzlabotu mācību iestāžu drošību un spēju identificēt riskus, 2015. gadā tika sākta preventīvas programmas „Skolu drošība” izstrāde. Programmā būtisks ir skolas drošības izvērtējums, kā arī personāla izglītošana par rīcību dažādās standarta un nestandarta situācijās. Skolas drošības izvērtējuma mērķis ir palīdzēt skolai identificēt riska vietas – kur un kāpēc skolā var notikt konkrēti notikumi. Konstatētie trūkumi un labā pieredze tika pārrunāta ar atbildīgajām personām, un

ir izstrādāts rīcības plāns kopējai problēmu risināšanai. Aprobējot programmu, 2017. gadā Preventīvas vadības nodaļa pabeidza Upesleju internātpamatskolas visaptverošu drošības auditu, kura laikā sagatavoja praktiskus priekšlikumus skolas drošības sistēmas pilnveidei. Lai ieviestu programmu „Skolu drošība”, jau 2018. gadā septiņi Valsts policijas nepilngadīgo lietu inspektori no Saldus, Kuldīgas, Talsiem, Liepājas un Cēsīm šādai pieredzei un sadarbībai uzrunāja vienu skolu savā apkalpojamajā teritorijā.

Preventīvas vadības nodaļas darbinieces Lidija Legzdiņa un Una Rūtere pārbauda bērnu zināšanas ar „Lielo jautājumu ratu”

Preventīvas vadības nodaļas darbinieces Sanda Gailāne un Arita Raiskuma apkopo bērnu un vecāku iesniegtos drošības padomus

Tāpat Valsts policijas darbinieki organizēja daudz un dažādus citus preventīva rakstura pasākumus.

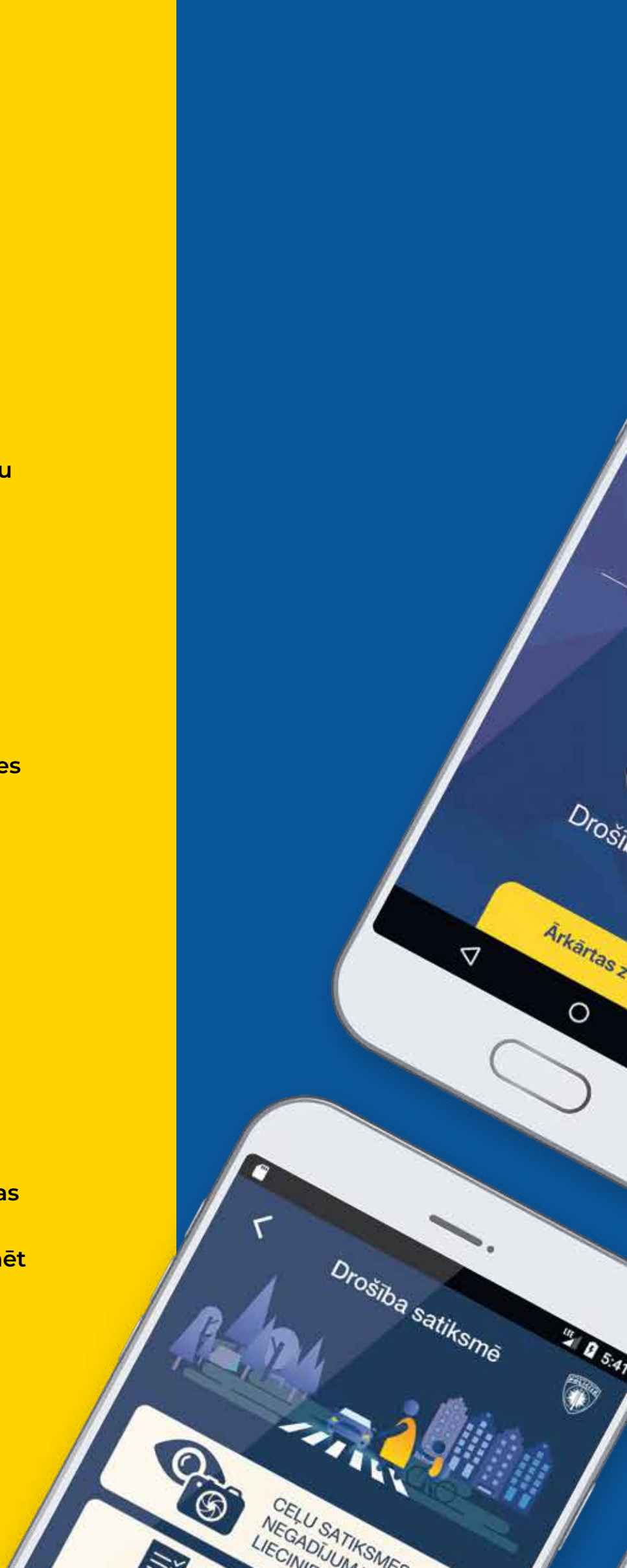
Piemēram, 2015. gadā pirmo reizi Valsts policijas vēsturē sadarbībā ar Latvijas Neredzīgo bibliotēku tika izstrādāti informatīvi materiāli – brošūras neredzīgajiem Braila rakstā. Kopumā sagatavotas sešas brošūras pieaugušajiem un bērniem par dažādām tēmām – par vardarbību, drošību internetā, personisko drošību, īpašuma drošību un atkarību izraisošām vielām. 1. jūnijā par godu Starptautiskajai bērnu aizsardzības dienai nodaļas darbinieki piedalījās pasākumā „Mēs esam dabas bērni”, kurš norisinājās Latvijas Neredzīgo bibliotēkas pagalmā.

Preventīva rakstura pasākumus organizē arī Valsts policijas reģionu pārvaldes.

Piemēram, 2017. gadā Latgales reģiona pārvalde izsludināja radošo darbu konkursu „Policijas supermašīna”. Šis radošo darbu konkurss bija lieliska iespēja skolēniem radoši izpausties un paust savas domas, kādam jābūt policijas transportlīdzeklim.

Tā kā mūsdienās lielākā daļa cilvēku izmanto mobilās ierīces, Valsts policija 2014. gadā sāka mobilās lietotnes „Mana drošība” izstrādi, un 2016. gadā tā tika nodota lietošanai. Mobilajai lietotnei ir vairākas funkcijas, piemēram, ar lietotnes palīdzību satiksmes dalībnieki var ērti informēt Valsts policiju, ja kļuvuši par ceļu satiksmes negadījuma aculieciniekiem, kā arī iegūt padomus, kā rīkoties, ja paši ir iekļuvuši ceļu satiksmes negadījumā. Tāpat, izmantojot lietotni, ir iespēja veikt ārkārtas zvanu glābšanas dienestiem un nosūtīt precīzas savas atrašanās vietas koordinātas, ja persona nespēj sniegt skaidras norādes par to, kur atrodas. 2017. gadā mobilā lietotne tika papildināta ar jaunu sadaļu „Drošība internetā”, kurā ir iespējams pārbaudīt savas zināšanas par iespējamiem riskiem interneta vidē, aizpildīt drošības testu, inscenēt sarunu, kā arī ziņot atbildīgajām iestādēm par pārkāpumiem interneta vidē.

3

**POLICIJA UN
SABIEDRĪBA**

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

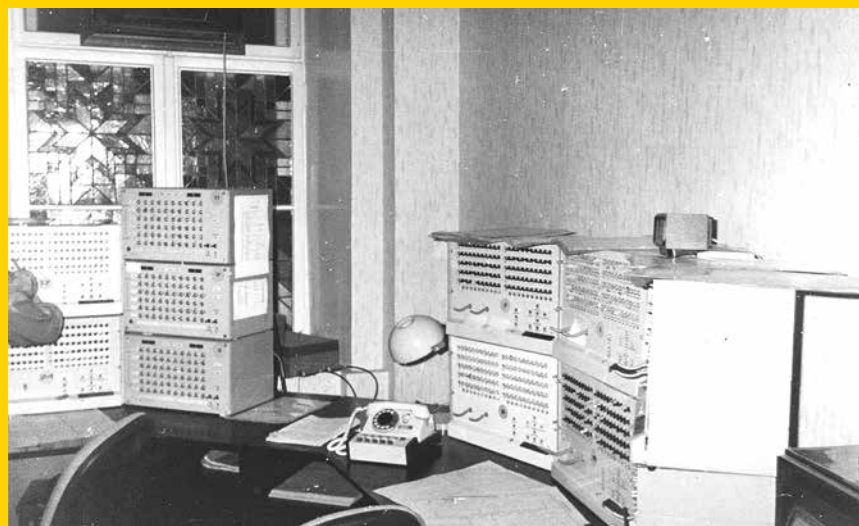
MODERNAS SABIEDRISKĀS ATTIECĪBAS

S. Pildava

Policijas un sabiedrības attiecības pēc Latvijas neatkarības atgūšanas 1991. gadā piedzīvojušas milzu pārmaiņas. Atjaunotā valsts centās ātri aptvert neaptveramo, meklēja savu ceļu un risinājumus tā brīža problēmām un veidoja struktūras, kas nodrošinātu valsts pastāvēšanai nepieciešamos nosacījumus. Tas bija lielu pārmaiņu laiks, kas no visiem prasīja attieksmes maiņu un pielāgošanos. Pa vecam dzīvot vairs nevarēja, bet, kā dzīvot pa jaunam, pašiem vien bija jāizdomā.

Runājot par policiju kā jaunizveidotās valsts varas drošības garantu iekšzemē, jāsaprot, ka tā savu lojalitāti Latvijai pierādīja vairākkārt, un tieši policijas vairākuma nostāšanās tautas pusē, iespējams, bija viens no izšķirošajiem faktoriem neatkarīgas Latvijas atdzimšanai. Lai gan jāatzīst, ka ne viss un ne vienmēr ir ritējis tik gludi un pareizi, kā varbūt būtu vajadzējis, tomēr milicija lēnām tika pārveidota par policiju. Latvija izvēlējās pārveidot miliciju par policiju, sijājot personālu un latviskojot institūciju, taču veidoja to uz bijušās materiāli tehniskās bāzes un tajās pašās vecajās milicijas ēkās. Iespējams, no šodienas viedokļa raugoties, policijai būtu bijis vieglāk attīstīties, ja, līdzībās runājot, būtu būvēta pavisam jauna ēka, nevis pārbūvēta vecā.

Jaunu ceļu izvēlējās Igaunija, un kaut kādā mērā mēs vienmēr viņus esam par to mazliet apskauduši. Kaut vai tikai infrastruktūras un policijas iecirkņu telpu dēļ, jo darbiniekiem ir daudz patīkamāk strādāt jaunās, mūsdienīgās telpās, un arī iedzīvotājiem, kuri ierodas policijā, ir patīkamāk atrasties jaunās telpās. Darbiniekus nenoliedzami ietekmē darba vide, savukārt iedzīvotājus, ierodoties policijā, nesagaida padomju milicijas gaisotne. Atļaušos apgalvot, ka tieši „telpu jautājums” visticamāk ir diezgan spēcīgi ietekmējis policijas un sabiedrības attiecības.

20. gs. 90. gadu sākumā iedzīvotāji, nonākot policijas iecirknī gadu desmitiem neremontētās telpās, sen nokalpojušās un nestabilās mēbeles uztvēra kā pašsaprotamu krīzes laika liecību, līdzīgi kā Godmaņa krāsniņas daudzdzīvokļu mājās, taču 2000. gadā šādu novecojušu iekārtojumu iecirknī iedzīvotāji vairs nesaprata. Šāda vide nekādi neliecināja par profesionālu, spēcīgu policiju, kas būtu spējīga palīdzēt iedzīvotājiem.

90. gadu vidū valdošais noskaņojums sabiedrībā par policiju bija šāds: viņiem tāpat grūti, darba daudz, noziedzība jāapkaro, ko tad es ar savu šķietami nelielo problēmu viņus traucēšu. Tas rezultējās ar diezgan lielu latentumu attiecībā uz sīkajām zādzībām, savstarpējiem strīdiem vai citiem noziedzīgiem nodarījumiem, kurus iedzīvotāji izvēlējās pārdzīvot, neiesaistot policiju.

Jāatzīst, arī paši darbinieki, strādājot nepievilcīgā un novecojušā vidē pie milzīga darba apjoma un ar neatbilstošu atalgojumu, ne vienmēr bija tik atsaucīgi un pretimnākoši, kā viņiem vajadzētu būt. Šis apstākļu kopums, protams, necēla policijas prestižu ne sabiedrības, ne arī pašu darbinieku acīs. Ilgus gadus Latvijā šī profesija ir bijusi pabērna lomā. Līdzīgi kā citas misijas profesijas – mediķi, skolotāji – arī policisti savus pienākumus pildīja pēc labākās sirdsapziņas, jo „kādam jau tas ir jādara”. Interesanti, ka, strādājot žurnālistikā kopš 1994. gada, šo frāzi: „Kurš tad cits to darīs, ja ne mēs,” – es esmu dzirdējusi ļoti bieži gan no policistiem, gan ugunsdzēsējiem, gan mediķiem – no to profesiju pārstāvjiem, kuru pamatā ir aicinājums palīdzēt un pasargāt. No tiem cilvēkiem, kas nav žēlojuši ne savu laiku, ne spēkus un steigušies palīgā tiem, kas nonākuši nelaimē. Un darīja to tāpēc, ka citādi nevarēja, un nedomāja, ko viņi par to saņems pretī. Šķiet, tieši šis apstāklis – nepieciešamība kalpot cilvēka dziļākajā dvēseles līmenī – valstij bijis ļoti izdevīgs.

Misijas profesiju pārstāvji klusi darīja savu darbu un skaļi nekliedza. Pamatfunkcija vairāk vai mazāk sekmīgi tika nodrošināta. Un pavisam godīgi – tā treknā pīrāga, ko dalīt, valstij jau nemaz vēl nebija. Tiesa gan, 90. gadu beigās un 2000. gadu sākumā reizumis radās jautājums, vai atsevišķiem valdošajiem politiskajiem spēkiem Latvijā nebija izdevīgi ilgstoši „turēt badā” kārtībsargājošās iestādes. Lai nu kā, bet Latvijas valstī jēdzienu „iekšējā drošība” kā vienu no valsts prioritātēm sāka lietot tikai pēc ģeopolitiskajiem satricinājumiem reģionā, notikumiem

Ukrainā un bēgļu krīzes eskalēšanās Eiropā. Ārējās organizācijas, kā, piemēram, NATO, mums pieprasīja veikt ieguldījumus un stiprināt Nacionālos bruņotos spēkus gatavībai pret ārējo apdraudējumu, savukārt Eiropas un pasaules politiskie notikumi starpešus pagriezta pret valsts iekšējo drošību un nepieciešamību to stratēģiski spēcīnāt. Cerams, nākamās valdības Latvijā šo kursu neaizmirsīs un iekšējā drošība tik tiešām kādreiz kļūs par prioritāti valstī, kuras iedzīvotājiem šis drošības aspekts ikdienā un X stundā var būt izšķirošs.

Pirmo, „svodku” žurnālistiem apstiprina iekšlietu ministrs

„Preses brīvība” un „sabiedrībai ir tiesības zināt” – jēdzieni, ko šodien mēs pieņemam kā aksiomu. Tomēr ne vienmēr tie ir bijuši pašsaprotami. Pirmajos neatkarības gados visas profesionālās jomas piedzīvoja radikālas pārmaiņas, un plašsaziņas līdzekļi nebija izņēmums. Neatkarīgā valstī bija nepieciešami neatkarīgi žurnālisti, un patriotiskais maksimālisms, protams, pieprasīja jaunajiem nākt veco „padomijas” žurnālistu vietā. Tiesa gan, šim procesam bija arī blaknes, pieredzes pārmantojamība plašsaziņas līdzekļu redakcijās bija drīzāk retums, nevis norma. Šis aspekts lielā mērā līdzinās procesiem, ko piedzīvoja arī policija. Brīdī, kad tika pieņemts lēmums, ka policistam jābūt Latvijas pilsonim, perfekti jāpārvalda latviešu valoda mutvārdos un rakstveidā, iestāde piedzīvoja daudzu lojālu un profesionālu darbinieku zaudējumu valodas neprasmes dēļ. Jaunie šo robu kvalitatīvi aizpildīt tik ātri nespēja. Tādi ir transformācijas procesu blakusprodukti – pieļaujamie zaudējumi.

Kriminālnozieģumu tēma padomju laikos tika ļoti stingri kontrolēta, un šo pieradumu lauzt bija diezgan grūti. Tad, kad LTV raidījumā „Panorāma” atskanēja dobajā gonga skaņa, ikviens no mums iekšēji sarāvās, jo zināja – tūlīņ sekos paziņojums, ka milicija aizdomās par kādu smagu nozieģumu meklē... Šādas ziņas bija retums, tāpēc tad, kad bija, tad vienmēr par kaut ko tiešām būtisku. Vai nenoslēpjamu. Milicijas paziņojumu retums maldīgi varētu nozīmēt, ka nozieģumi tolaik nenotika. Notika. Tikai par tiem sabiedrībā skaļi nerunāja. Līdzīgi kā par seksu. Mihaila Gorbačova „perestroika” jau ieviesa korekcijas, un privātais sektors izdeva pirmās avīzes un žurnālus ar kriminālnozieģumu aprakstiem, kur reizēm bija grūti saprast, kurš apraksts tulkots no citas valodas, kurš izdomāts un kurš, iespējams, patiešām noticis pie mums. Tolaik parādījās pirmie nozieģumu apraksti pēc tiesas sēdēm – no lietu materiāliem. Lielajam kriminālinformācijas nožogojumam parādījās sūces. Šī tēma kļuva ļoti pieprasīta.

Latvijas valsts neatkarība nāca ar pārmaiņām arī šajā jomā. Sabiedrība un žurnālisti aicināja būt atklātiem, un tas nu bija izaicinājums jaunās valsts iekšlietu ministrijai (IeM). Nebija jau tā, ka iekšlietu resoram nebūtu sava rupora, jo pastāvēja IeM laikraksts „Kaujas Posteni”, kurā Padomju Savienības laikā bija lasāma rūpīgi kontrolēta informācija par iekšlietu nozares aktualitātēm. Līdz ar neatkarības atgūšanu arī laikraksts centās mainīties. Jāatzīst, viegli tas nebija, un sabiedrības pieprasījumu pēc šādas informācijas vienam laikrakstam apmierināt nebija iespējams. Žurnālisti pieprasīja informācijas atklātību par to,

kas notiek Latvijā. Vismaz daļēji. Rezultātā toreizējais iekšlietu ministrs Aloizs Vaznis trīs dienas svēra un vēfija, kurus diennakts notikumu kopsavilkumus, toreiz sarunvalodā sauktus par „svodku”, varētu dot žurnālistiem. leM Preses dienests papīra izdrukā, ar pildspalvu aizkrāsojot visu lieko, sagatavoja pirmo dažu notikumu apkopojumu no kopsavilkuma. Maisam gals bija pavēries...

Atceros, ka vēl 1994. gadā es kā reportiere, kas tikko sākusi strādāt Iekšlietu ministrijas laikrakstā „Likuma Vārdā”, ik rītu devos uz Iekšlietu ministriju Raiņa bulvārī, kur pagrabstāvā atradās Valsts policijas dežurdaļa, lai saņemtu redakcijas kopsavilkuma eksemplāru. Jāatzīst gan, mūsu kopija bija neredīgēta – tāda pati kā Valsts policijas dienestu vadītājiem un valsts sekretāram vai ministram.

Savējiem uzticējās, žurnālistiem informāciju cenzēja. Dienestiem, protams, toreiz nekādu preses dienestu nebija, šo funkciju – komunicēt ar sabiedrību – veica leM Preses dienests, kas pēc dažiem profesionāli smagiem brīžiem jaunatgūtās valsts ikdienā tika stiprināts un paplašināts.

Iespējams, pirmais krīžu komunikācijas brīdis Latvijā, skatoties no šodienas viedokļa, bija masveida ieslodzīto bēgšana no Pārlielupes cietuma Jelgavā 1993. gadā. Tas bija notikums, kas tiešā veidā apdraudēja iedzīvotājus, tāpēc cilvēkiem bija nepieciešama informācija. Tas bija mirklis, kad Iekšlietu ministrijas dienestiem bija jādomā par iedzīvotāju drošību un savas iestādes prestižu. Krejlapas, plakāti ar izbēgušo cietumnieku fotogrāfijām, jaunākā informācija par operācijas progresu – mācība, ko Iekšlietu sektors apguva piespiedu kārtā. Runājot par nelaimēm, tās diemžēl tikai turpinājās – vēlāk sekoja atkārtota masveida bēgšana no Pārlielupes cietuma 1994. gada jūlijā, tikai dažus mēnešus vēlāk, septembrī, – prāmja „Estonia” katastrofa, kur krīžu komunikācija bija nepieciešama jau pilnā spektrā. Tas bija arī brīdis, kad skaidri tika noteikti

principi, ka informācijas ķēdē prioritāri ir tuvinieki un tikai tad sabiedrības tiesības zināt. Šis princips Iekšlietu sektorā ir „iebetonēts” pašos pamatos, jo to nosaka vienkārša cilvēcība. Tad 1997. gada jūnijā sekoja Talsu traģēdija, kur svētku laikā nokrita ugunsdzēsēju automašīnas pacēlāja grozs ar 22 cilvēkiem, no kuriem daudzi bija bērni, un deviņi bērni gāja bojā. Bet traģēdijas nerimās, sekoja 1999. gads un Gulbenes maniaks – jauns vīrietis, kurš, cenzdamies kļūt tikpat slavens kā Čikotillo, pusdienlaikā iegāja bērnudārzā un ar nazi sadūra trīs guļošus bērnus un audzinātāju, kura, sargājot pārējos bērnus, zaudēja dzīvību. Pēc šīs baisās traģēdijas Latvijas žurnālisti vienojās atņemt slepkavas cerēto mērķi – šādi iegūt „slavu” – un atteicās publicēt viņa vārdu. Starp citu, šī bija pirmā man zināmā žurnālistu vienošanās, kas patiešām ir augstu vērtējama.

Visi šie notikumi gan Iekšlietu dienestiem, gan sabiedrībai deva smagas mācības un vērtīgus secinājumus. Nelaiemes diemžēl notiek, un tad, kad tās piedzīvojam, ir ļoti svarīgi saņemt pietiekami daudz informācijas par notiekošo, lai iedzīvotāji zina, kā sevi pasargāt. Šīs traģēdijas parādīja, ka tie nav tikai tukši vārdi un Iekšlietu dienesti spēj tikt ar šīm krīzēm galā. Tā tas bija toreiz un ir arī patlaban.

Rezultāts? Aprakstītajā periodā Iekšlietu ministrijā tika stiprināts Preses dienests, un arī policija un ugunsdzēsēji savos štatu sarakstos ieviesa pozīciju preses sekretārs. Savukārt sabiedrība ar plašsaziņas līdzekļu pārstāvju starpniecību pieprasīja aizvien vairāk informācijas par notiekošo valstī, par noziegumiem, par veidiem, kā sevi pasargāt. Sauklis „Esi informēts – esi drošs” ieguva pavisam reālas aprises. No Aloiza Važņa pirmās apstiprinātās „svodkas” žurnālistu profesionālajā darbībā bija notikusi reāla revolūcija informatīvajā telpā un iedzīvotāju apziņā.

Iekšlietu ministrijas laikrakstu liktenis

Pārmaiņas piedzīvoja arī Iekšlietu ministrijas laikrakstu redakcija. Šķiet, ministra Ģirta Valda Kristovska laikā redakcijas darbiniekiem, kā dienestā saka, atņēma uzplečus, tādējādi pilnībā mainot gan galveno

redaktoru, gan, protams, arī žurnālistu sastāvu.

Šādas pārmaiņas īsā laikā redakcija piedzīvoja vēl divreiz, līdz par galveno redaktoru tika apstiprināts Aivars Kļavis (attēlā), publicists, rakstnieks, Latvijas neatkarības apziņai savulaik tik būtiskā žurnāla „Avots” bijušais redaktors un viens no tā izveidotājiem. Līdz ar Aivaru Kļavi sākās pilnīgi jauna ēra Iekšlietu ministrijas laikrakstu darbībā, kas stipri paplašināja sabiedrības iespējas uzzināt, kas notiek Iekšlietu resorā. Drīz vien milzīgais sabiedrības pieprasījums

pēc informācijas par noziedzību Latvijā, ko ikviens iedzīvotājs savām acīm savā apkārtnē toreiz redzēja pieaugam, radīja kriminālziņu laikrakstu „Fakts”, kurš iznāca trīs reizes nedēļā un strauji ieguva popularitāti sabiedrībā. Atceros, kā laikraksta pirmā numura iznākšanai veltītajā sanāksmē Iekšlietu ministrijā toreizējais Valsts policijas priekšnieks Aldis Lieljūksis teica: „„Vakara

Ziņām” virsraksts – „Šaušalīga traģēdija Latgalē”, bet mums – „Līķis dīķī.” Viņam bija taisnība, jo laikraksta „Fakts” pirmā numura centrālais raksts bija ar virsrakstu „Līķis dīķī” un, kā toreiz tas bija pieņemts, ar autentisku fotogrāfiju no notikuma vietas.

Policijai tas bija grūts laiks, jo noziegumu bija tiešām daudz gan galvaspilsētā, gan visā Latvijā. Toreiz organizētā noziedzība valstī dalīja savas ietekmes sfēras. Arī parasti bandītiski grupējumi mēģināja nospiest uz ceļiem privātās uzņēmējdarbības sākumu – mazos kooperatīvus, pieprasot drošības vai „jumta” pakalpojumu

maksu. Toreiz policijas ikdiena bija sprādzieni uz ielām, pagalmos, kur kāds grupējums uzspīdzināja cita grupējuma dalībnieku, pasūtījuma slepkavības ar automāta kārtām un killera nomestu ieroci notikuma vietā... Arī sadzīves slepkavību netrūka. Rīgā vien gada laikā toreiz reģistrēja vairāk slepkavību nekā dienu gadā... Cilvēki baidījās. Baidījās no iespējamās izrēķināšanās, baidījās, ka policija viņus nespēs pilnvērtīgi pasargāt. Viņi gribēja mieru, gribēja, lai viņus neviens netraucē, neko nejautā, nekur neaicina

liecināt, un tāpēc viņi neko neredzēja pat tad, kad tiešām redzēja. Tolaik, ja uz ielas kaut kas notika vai kāds sauca palīgā, logi bieži vien aizvērās... Skarbi, bet godīgi. Atceros, toreiz pati rakstīju: „Ja uz ielas jums nepieciešama palīdzība, sauciet: „Ugunsgrēks!”, varbūt tad kāds logs atvērsies, jo kāds varbūt padomās, ka deg paša māja...” Toreiz, 90. gadu vidū, Kriminālpolicija varēja klauvēt pie

durvīm daudzdzīvokļu mājā, kur notikusi slepkavība, un piedzīvot, ka neviens viņiem durvis neatver.

Kāpēc valdīja tāda sabiedrības neuzticēšanās? Vai tiešām policija bija vienaldzīga, bezspēcīga? Nē, nebūt. Vēlme palīdzēt, nerēķināšanās ne ar saviem spēkiem, ne laiku, ne privāto dzīvi un patriotisms, kas policijā toreiz valdīja, bija vienkārši apbrīnojami. Un dziļi godājami. Cilvēki neprasiņa, kas viņiem par to būs, vai kāds samaksās, apbalvos vai vienkārši pateiks paldies. Viņi gāja un darīja savu darbu, strādāja garas stundas un reizēm pat diennaktis, lai atklātu noziegumu, lai notvertu bandītus, lai nosargātu Latviju.

Es bieži esmu domājusi, kāpēc toreiz bija tāds noskaņojums sabiedrībā? Un jāatzīst, tādas vienas vienīgas atbildes nav, jo toreiz šo situāciju veidoja apstākļu kopums. Pats galvenais un būtiskākais iemesls sabiedrības attieksmei – padomju milicijas mantojums un dziļi iesakņojušās bailes no režīma. Padomju milicijai galvenā eksistences ideja bija represīva iestāde, kur labs rezultāts bija, ja

iedzīvotāji miliciju respektēja. Pat ja šī respekta pamatā bija tikai un vienīgi bailes. Jaunajai policijai lauzt šo sabiedrības stereotipu bija tiešām grūti. To varēja izdarīt tikai ar smagu darbu, pierādot, ka policija ir uzticības vērtā.

Tikpat grūti mainīties bija arī pašai policijai, jo vislētākās pārmaiņas notiek pašā cilvēkā un viņa ierastajā komunikācijas veidā, stilā, tonkārtā. Šķiet, policijai visgrūtāk šajos neatkarības gados bijis iemācīties būt elastīgai savās komunikācijas formās. Policisti gan savulaik mācību iestādēs, gan ikdienā bija apguvuši prasmi runāt ar cilvēkiem no varas pozīcijām. Tās ir prasmes, bez kurām ar noziedzniekiem galā netikt, tomēr pilnīgi pretējas prasmes nepieciešamas, runājot ar vienkāršajiem cilvēkiem. Un tā rodas pārpratumi.

Atgriežoties pie pārdomām par leklīetu ministrijas laikrakstiem, jāatzīst, liktenis pret tiem nav bijis labvēlīgs. Atjaunotās neatkarības laikā laikraksts „Kaujas Posteni” bija pulcējis tiešām spēcīgu un profesionālu komandu, atestētus policijas darbiniekus, bet lēmums redakcijas sastāvu pārveidot par brīvīguma darbiniekiem šim sastāvam izrādījās liktenīgs. Un to var saprast, jo dienesta dāvētās sociālās garantijas bija un ir spēcīgs personisks arguments. Redakcija pilnībā atdzima ap 1995. gadu, kad par galveno

redaktoru tika iecelts jau pieminētais Aivars Kļavis, neapšaubāms mediju vides profesionālis. Toreiz redakcijas sastāvs bija izveidojies ļoti spēcīgs, medijs un žurnālisti bija iemantojuši ļoti augstu uzticības kapitālu gan iedzīvotāju, gan policistu vidū. Taču šai redakcijai liktenīgs bija 2003. gads. Sākotnēji nekas neliecināja par darbības beigām, gluži pretēji, – redakcija, kas

praktiski pati sevi finansēja, bija izveidojusi arī savas izdevniecības „Likuma Vārdā” un „Fakts”, izdevusi vairāku autoru grāmatas – Annas Žīgures „Latvijas policijas vēsture” (III daļas), Ilzes Apines „Kā iznīcināja brīvvalsts policiju” un Sannijas Matules un Daces Rudzītes „Ugunsdzēsība Rīgā 800 gadus” –, kā arī vēl dažādus mazus darbiņus un gatavojās turpmākajai attīstībai. Pirmo reizi redakcija bija piedzīvojusi, ka Iekšlietu ministrija atvēra finansējuma programmu darbinieku algām, tika gatavoti nepieciešamie materiāli Ministru kabineta sēdei, lai lemtu par jauna juridiskā statusa piešķiršanu IeM redakcijai un arī Aizsardzības ministrijas žurnālam „Tēvzemes Sargs”. Diviem lielu resoru informatīvajiem ruporiem. Beigās gan viss izvērtās pavisam citādi, jo toreizējais iekšlietu ministrs Māris Gulbis pēkšņi pieņēma neskaidru un radikālu lēmumu – slēgt redakciju un toreiz sabiedrībā populāro laikrakstu „Fakts” atdot kādai preses izdevēju grupai... Jāatzīst, šis ir viens gana melns un ļoti dīvains stāsts, ko šodienas apstākļos sauktu vismaz par reiderismu, ja ne smagāk, bet šis sadaļas mērķis ir pavisam cits, tādēļ šoreiz to pieklājīgi noklusēšu. Taču nekas nav aizmirsts, jo manā un toreizējo kolēģu atmiņā tas iespiedies gana spilgti un neizdzēšami. Ar visiem secinājumiem par procesiem un cilvēkiem.

Lai nu kā, likvidējot spēcīgu redakciju, sabiedrības informatīvā telpa, protams, mainījās, profesionālie kriminālžurnālisti izklīda kur kurais, un Iekšlietu ministrija, policija bija zaudējusi vienu pārliecinošu, skaidrojošu balsi sabiedrībā. Tas pats sitiens trāpīja arī Iekšlietu TV ruporam raidījumam „Kriminālā informācija”, kurš piedzīvoja represijas un izdzīšanu no Iekšlietu ministrijas paspārnes. Taču, kā jau teicu, tā ir pavisam cita tēma.

Kriminālziņas tirgū, protams, bija pieprasīta un ļoti rentabla prece, bet piedāvājums nereti kļuva stipri dzeltenāks, kļiedzošāks, skandalozāks un maz pamazām nostiprinājās pašlaik tik bieži dzirdētais – labas ziņas nav iespējams pārdot. Es gan vēl

joprojām uzskatu, ka ir iespējams pārdot, tikai krietni grūtāk nekā sliktās. Kāpēc? Jo cilvēka dziļākajā būtībā ir iekodēts – sekss, asinis un atslēgas caurums. Trīs tēmas, kuras mūs interesē instinktu un dziļāko dziņu līmenī. Cits stāsts – atzīstam to vai ne un vai esam iemācījušies šo dabisko ziņkāri apmierināt korektā un mums pašiem pieņemamā veidā.

Lielu artavu sabiedrības informēšanā par to, kas notiek kriminālnoziedzumu jomā, veica toreizējā Valsts policijas Preses dienesta gatavotie raidījumi. Tas bija veids, ko pieprasīja jaunās vēsmas un pārmaiņas sabiedrībā, kombinācijā ar to, ko policijas preses cilvēki varēja piedāvāt, lai iedzīvotāji zinātu, kas notiek valstī un kā sevi pasargāt. Šeit noteikti jāmin daudzas spēcīgas personības, kas policijas komunikācijas izveidošanas un attīstības jomā ieguldīja milzu darbu. Ieva Rekšņa (Zvīdre), Kristis Leiškalns, arī jau minētā raidījuma „Kriminālā informācija” vadītājs Mihaels Bergers. Tajā laikā tika attīstīts arī Valsts policijas Preses dienests, ko būtībā izveidoja Ieva Zvīdre, tagadējā Rekšņa. Ieva, kas pati nākusi no žurnālistu vides, ļoti labi saprata, kas sabiedrībai un policijai nepieciešams. Ilgus gadus tieši Ieva Rekšņa bija visas policijas publiskā seja, jo tieši viņa visbiežāk sniedza komentārus par ikdienas notikumiem. Nebija jau tā, ka policijas dažādu līmeņu priekšnieki nekad nebūtu redzami preses slejās vai TV ekrānos, bet tas bija daudz, daudz retāk. Pārliecība, ka ar presi jārunā speciāli mācītam cilvēkam, tātad Preses dienestam, policijā iedzīvojās uz ilgu laiku. Un to var arī saprast – priekšniekiem jādara savi tiešie, svarīgākie pienākumi. Tas bija tāds laiks, un tā bija pareizi.

Jau krietni vēlāk, 2008. gadā, toreizējam Iekšlietu ministram Ivaram Godmanim izdevās atjaunot ideju par iekšējo žurnālu darbiniekiem. I. Godmanis ir teicis: „Iekšlietu ministrija ir milzīgs kuģis ar lielu apkalpi, kas peld pa noteiktu kursu, bet tiem, kas atrodas uz kuģa, nav ne mazākās nojausmas, kurp tas dodas, kāpēc un kas būs tālāk.” Viņam

bija ideja par žurnālu, ko katrs darbinieks saņem savā mājas pastkastītē, un tas arī sāka veiksmīgi realizēties. Sāka iznākt žurnāls ar nosaukumu „Kārtība un Drošība”. Mani toreiz uzaicināja veidot šo žurnālu. Tiesa gan, tirāža tika mazliet samazināta, žurnāla loģistika organizēta iestādē iekšēji, redakciju aizstāja piesaistītie žurnālisti ārstatā, bet žurnāla saturu noteica redaktors. Tā bija interesanta pieredze, veidojot un plānojot šo žurnālu, strādājot ar žurnālistiem un arī pašai gatavojot publikācijas. Žurnāls piedzīvoja divus numurus, un valstī sākās krīze. Vēl iznāca trešais numurs, bet, sākoties darbinieku atlaišanai, katastrofālam algu samazinājumam (policijā ienākumi tika samazināti pat līdz 45 %), trekno gadu ideja par žurnālu bija izsapņota... Jau otro reizi iekšlietu resors upurēja savu izdevumu. Pirmajā reizē šāds solis nebija izprotams, taču otrajā – tas pat bija loģisks. Tas bija laiks, kad daudz tika upurēts izdzīvošanas un ekonomijas labad. Tiesa gan, jau vēlāk, atskatoties uz šiem lēmumiem un to sekām, īslaicīgie ekonomiskie ieguvumi bija krietni maznozīmīgāki par ilglaicīgajiem zaudējumiem. Izdevums nebija vienīgais, kas tika likvidēts, arī Latvijas Policijas akadēmija bija to skaitā, kas šo krīzi nepārdzīvoja. No šodienas viedokļa raugoties, ļoti labi var redzēt sekas, ko šis lēmums radīja, un tās ir daudz dziļākas un smagi ietekmējušas policijas darbu. Šajā kontekstā rodas jautājums – vai sekas ir arī otrreizējā iekšējā izdevuma likvidēšanai? Jā, nenoliedzami! Jo toreizējā iekšlietu ministra Ivāra Godmaņa teiktajā par milzu kuģi, kas iet pa noteiktu kursu, bet apkalpe to nezina, īsti neizprot un nespēj pilnvērtīgi līdzdarboties, ir ļoti dziļa jēga. Arī pašlaik. Katrs lēmums, katra darbība atstāj ietekmi uz to, par ko tas ir pieņemts, un tiem, ko šis lēmums skar.

Noslēdzot sadaļu par Iekšlietu ministrijas laikrakstiem, jāmin vēl kāds sāpīgs zaudējums – pilns redakcijas arhīvs, kurā bija visi laikraksti, kas izdoti, sākot no „Policijas Vēstneša” pirmā izdevuma, tad „Kaujas Posteņa” periods un „Likuma Vārdā” pilns iešuvums. Pēc ministra M. Gulbja redakcijas slēgšanas es kā šīs bezpeļņas organizācijas valsts SIA pēdējā pārstāve visu vēsturisko laikrakstu arhīvu nodevu Iekšlietu ministrijai, kas tobrīd vēl mājāja Raiņa ielas vēsturiskajās telpās. Ministrijai pārceļoties uz Čiekurkalnu, no visa redakcijas arhīva pāri palikuši bija vien paši pirmie „Policijas Vēstneša” iešuvumi. Tos kā īpašu dāvanu Iekšlietu ministrija Valsts policijai uzdāvināja kādā no svinīgajiem simtgades pasākumiem. Arī šis fakts kā simptoms liecina par to, cik rūpīgi mēs paši izturamies pret vēsturi, kas šobrīd tiek uzskatīts par vērtību un cik spējīgi mēs esam paskatīties tālākā un plašākā perspektīvā.

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

Policija sociālo tīklu laikmetā

Patlaban, runājot par policijas komunikāciju ar sabiedrību, nav iespējams nerunāt par globālajām izmaiņām, kas skārušas sabiedrību saistībā ar tehnoloģiju attīstību, mobilo viedierīču attīstību un to ienākšanu gandrīz katra indivīda ikdienas dzīvē. Latvijā parādījās pirmais lokālais sociālais tīkls *Draugiem.lv*, aizvien plašāku popularitāti ieguva *Facebook.com*. Cilvēki pamazām sāka apdzīvot tehnoloģiju piedāvāto virtuālo pasauli. *Twitter* Latvijā ir aktuāls vēl šobrīd, un tajā darbojas pietiekami daudz viedokļu līderu, sabiedriskās domas veidotāju, tāpēc šī sociālā medija ietekmi Latvijā nevar novērtēt par zemu vai aizejošu. Nu jau visiem pieņemama ir situācija, ka, piemēram, kāds ministrs savā *Twitter* kontā izziņo lēmumus. Arī jebkuras valsts pārvaldes iestādes mūsdienīga pastāvēšana nav iedomājama bez oficiālajām savu sociālo tīklu vietnēm. Tāds ir 21. gadsimts un šodienas realitāte. Kāda tā būs rīt? Redzēsim.

Policijas lēmums par savas platformas izveidošanu sociālajos tīklos nenāca viegli. Gribējās tajā visā piedalīties, būt mūsdienīgiem, atvērtiem un efektīviem, bet vienlaikus bija bažas par to, vai policija spēj būt tik sociāla? Tā ir vide, kas pieprasa runāt vienkārši un saprotami, būt patiešām atvērtiem un pieejamiem cilvēkiem arī jautājumos, kas prasa tūlītēju spēju atbildēt. Policijai kā iestādei daudz ierastāka bija oficiālā komunikācija ar iedzīvotājiem – oficiāls iesniegums un likumā noteiktā atbilde mēneša laikā... Dažkārt amatpersonām pat grūti bija izprotama ārpus ierastā reglamenta pastāvošā sadarbības kārtība ar žurnālistiem, precīzāk sakot, kā to saprast – atbilde vajadzīga šodien un tūlīt?!

Kamēr Valsts policijas Sabiedrisko attiecību nodaļa (kuras vadītāja biju es) izvērtēja iespējas un riskus, kā to darīt labāk, pareizāk, kad tieši un kā sākt, toreizējais Rīgas reģiona sabiedrisko attiecību speciālists Toms Sadovskis kopā ar Rīgas reģiona vadību izlēma rīkoties un izveidoja Rīgas reģiona sociālo tīklu kontus *Twitter*, *Facebook* un *Draugiem.lv* platformās. Vienā reģionā, tiesa, ar vadības atbalstu, ideja tika realizēta! Tas bija 2011. gada 3. novembrī. Reizēm vienkārši ir jāsāk un jādara, nevis jāmēģina atrast ideāli piemērotu laiku un veidu – mācība, ko personiski es apguvu. Vai vismaz tā ceru.

Toreiz policijas parādīšanās sociālajā vidē bija kaut kas jauns. Tik nopietna iestāde ar tik nopietnām tēmām, bet oficiālajos sociālajos tīklos īsteno tik cilvēcīgu komunikāciju ar iedzīvotājiem, atbild uz visiem uzdotajiem jautājumiem. Jā, komunikācijā izmantotā valoda nūdien bija vienkārša, bet cieņpilna, un policija tiešām atbildēja uz visiem jautājumiem, lai arī cik dīvaini tie dažkārt bija. Atbildēja reizēm ar labu humoru, jo kā gan citādi var atbildēt uz izaicinošu jautājumu,

kas uzdots joka pēc, lai paskatītos, ko tad policija uz šo atbildēs... Jā, šādas reakcijas un šādu jautājumu sākotnēji netrūka. Interneta dzīlēs vēl joprojām klejo sekotāju savāktie interesantāko Valsts policijas atbilžu apkopojumi, kam laiku pa laikam pievienojas kāda jauna interesanta vai asprātīga mūsu atbilde. Valsts policijas komunikācija sociālajos tīklos daudzām iestādēm bija un ir kā labās prakses piemērs, kuram līdzināties. Tā regulāri augstu tiek novērtēta Latvijas ietekmīgāko zīmolu vērtējumā un, piemēram, mūsu simtgades gadā – 2018. gadā – ieguva 3. vietu nominācijā „Ietekmīgākais zīmols.” Es runāju par ārējo novērtējumu, kas, protams, ir patīkams, bet patiešām nozīmīgs ir tieši iedzīvotāju novērtējums. Latvijas apmēriem ievērojama sekotāju skaits mūsu oficiālajiem kontiem sociālajos tīklos ir ieguldītā darba novērtējums. Un reizē arī milzīgs resurss. Jo iestādes oficiālie konti šo septiņu gadu laikā jau sen ir kļuvuši par mūsdienīgu mediju. Par mediju, kas krīzes situācijā ir neatsverams informatīvs kanāls.

Lielākā Latvijas tragēdija – lielveikala sagrūšana Zolitūdē, kas prasīja 54 cilvēku dzīvības, – bija spilgts piemērs mūsdienu realitātei – bez sociālo tīklu kontiem nav iespējama komunikācija krīzes situācijā. Tieši visu iesaistīto dienestu – policijas, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta (VUGD), Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta (NMPD) – sociālo tīklu konti kļuva par to informācijas kanālu, kuru iedzīvotāji var patērēt bez žurnālistu starpniecības. Jaunumu un operatīvās informācijas apmaiņas ziņā žurnālisti kļūst par daļu no patērētājiem, līdzvērtīgi iedzīvotājiem. Tiesa, profesionālai žurnālistikai ir būtiska loma notikumu dziļākā un plašākā analizē, cēloņu un seku izvērtējumā, tāpēc mediju lomu nevar nenovērtēt.

Zolitūdes tragēdijā četru dienu komunikācijas maratons, sniedzot katru jaunāko informāciju, atbildot uz katru jautājumu, atspēkojot jebkuras baumas, bija ugunskrīstību laiks, kas veidoja sabiedrības uzticēšanos iestādēm tik šķietami neformālā vidē. Uzticība ir jānopelna, un policijas sociālie tīkli iedzīvotājiem ir tiešām uzticams kanāls. Tas apstiprinājies arī visās pārējās lielākās vai mazākās krīzes situācijās.

Otrs ļoti skumjš piemērs ir mazā liepājnieka Ivana Berladina meklēšanas stāsts. Arī toreiz milzīgā sabiedrības atsauksmās, iesaistīšanās, lai palīdzētu atrast mazo zēnu, tika vadīta un koordinēta tieši no policijas Facebook konta. Un tas ir nenovērtējams spēks – sekotāju skaits policijas oficiālajiem kontiem. Pēc tam, kad mazo Ivanu atrada mirušu, meklēšana beidzās, bet jautājumi palika, Valsts policijas preses konferenci tiešraidē klausījās vai skatījās vairāk nekā 500 tūkstoši Latvijas iedzīvotāju no Latvijas nepilnajiem diviem miljoniem iedzīvotāju. Tieši šo X stundu dēļ ikdienu ir jārunā ar cilvēkiem sociālo tīklu kontos. Jāatbild uz viņu jautājumiem, jāiesaistās diskusijās, jāveido loģisks un viegli uztverams saturs, lai vairotu uzticību un veidotu sarunu. Jo šī savstarpējā saikne, šis ikdienā izveidotais informācijas apmaiņas kanāls kādā brīdī var izrādīties dzīvības cenā.

„Informācija = drošība” – apgalvojums, kas no lozungveida frāzes patlaban ieguvis pavisam reālus apveidus. Turklāt abos virzienos. Reiz parēķināju vidējo temperatūru – vidēji nedēļā Valsts policijas Facebook un Twitter kontos mēs saņemam informāciju par diviem līdz četriem reāliem noziegumiem. Pateicoties iedzīvotāju informācijai, ir atklāti daudzi smagi un pat ļoti smagi noziegumi, un tas būtiski ietaupījis mūsu resursus. Redzot, kā veidojas komunikācija starp policiju un iedzīvotājiem, kā tā attīstās, aug un transformējas, saprotam, ka tieši tāpat aug un veidojas arī uzticēšanās policijai.

Sabiedrība iesaistās, ja jūtas apdraudēta.

Jo attīstītāka sabiedrība, jo aktīvāka ir tās pilsoniskā iniciatīva. Un tas ir tiesa. Runājot par policiju pēdējos 20 gados, arī šajā jomā sperti milzu soļi. Ja atceraties, raksta sākumā par 90. gadu otru pusi rakstīju, ka sabiedrība bija ļoti pasīva, vislabprātāk neiejaucās un negribēja tikt iesaistīta. Arī šis aspekts ļoti mainījies šajos 20 gados. Iespējams, viens no pagrieziena punktiem bija krīze vai *dižķibeles*, kā tolaik daži latviskojot teica. Tas bija laiks, kad policija gatavojās noziegumu skaita pieaugumam, bet izrādījās gluži pretēji – līdzās atsevišķu noziedznieku grupas „eksportam” – tiem, kas aizbrauca no Latvijas un turpināja zagt Eiropā, – Latvijas iedzīvotāji nebūt nebija gatavi pārkāpt robežu, lai cik grūti viņiem arī neklājās. Ekonomiskās grūtības, ko piedzīvoja absolūtais vairākums iedzīvotāju, mūs visus padarīja daudz cilvēcīgākus un iejūtīgākus. Un atbildīgākus. Ikdienā, informējot par noziegumiem, nevarēja nepamanīt tendenci, ka aizvien biežāk par notikumiem informēja aculiecinieki. Ja kāds redzēja noziegumu – zādzību no kaimiņmājas vai laupīšanu uz ielas – zvanīja policijai un informēja. Mēs visi kļuvām humānāki, gatavi cits citam palīdzēt. Un tā ir milzu vērtība – sabiedrības iesaistīšanās. Arī policija daudz strādāja, lai šo uzticēšanos attaisnotu – tūlītēji reaģētu, vainīgo aizturētu un, kas būtiski, arī

sabiedrībai vienmēr pateiktu – paldies, jūs mums palīdzējāt izdarīt šo darbu! Soli pa solim veidojas savstarpējās attiecības, kurās var ienākt uzticēšanās.

Runājot par sabiedrības iesaistīšanos, kā viens no būtiskākajiem notikumiem jāmin arī 2009. gada 13. janvāra nekārtības Vecrīgā. Tas bija laiks, kad valdīja milzu neziņa, pieņemtos lēmumus neviens īsti neskaidroja, nebija pārliecības, kas būs tālāk. Neziņa ir vissliktākais, tā rada vislielāko spriedzi. Un 13. janvārī pēc pasākuma Doma laukumā vēl politiķu uzkurinātā spriedze eksplodēja. Jēkaba ielā pret Saeimas namu lidoja bruģakmens, dega policijas automašīnas, un tika izlaupīts alkohola veikals. Šajā vakarā Vecrīga atgādināja citu Eiropas valstu pilsētas, kur šādas nekārtības turpina plīsties vairākas dienas, radot milzu zaudējumus. Toreiz Latvijas policija nekārtības apslāpēja praktiski līdz pusnaktij, ko kolēģi Eiropā novērtēja kā izcili profesionālu darbu. Taču ne par policijas taktiskajām operācijām ir mans stāsts, bet gan par komunikāciju. Toreiz, jau pēc grautiņiem Vecrīgā, domājām, ko darīt tālāk, kā nepieļaut šo notikumu atkaršanos, kā noskaidrot visas iesaistītās personas? Tad Intam Ķuzim, toreizējam Rīgas Galvenās policijas pārvaldes Kriminālpolīcijas priekšniekam, radās ideja realizēt Igaunijā pēc „Lošas nemieriem” īstenoto ideju – izveidot īpašu tīmekļa vietni un ievietot tur katra Vecrīgas „buntinieka” fotogrāfiju ar bruģakmeni rokā. Lai to īstenotu, izšķiroša bija žurnālistu iesaiste, jo viņiem bija foto un video materiāli. Žurnālisti piekrita un dalījās ar milzīgu melno materiālu. Atlika tikai to visu apstrādāt un izveidot fotogaleriju ar aicinājumu atpazīt šīs personas. Otrs visbūtiskākais aspekts bija pareizi to pasniegt sabiedrībai – izskaidrojot, ka demokrātiskā valstī ir citas – nevardarbīgas – formas, kā paust savu viedokli un pieprasīt pārmaiņas, bet rīkot grautiņus, postīt īpašumu un apdraudēt cilvēkus – tā ir un paliek tikai noziedzīga rīcība. Toreiz šī tīmekļa vietne tika ļoti aktīvi apmeklēta, īpaši izveidotā izmeklēšanas grupa saņēma ļoti daudz informācijas, un lielāko vairumu vandaļu izdevās

atpazīt, pateicoties sabiedrības iesaistei. Vai šī notikuma skaidrošana un šī vietne ietekmēja Latvijas iedzīvotāju izpratni par demokrātiskām protesta formām? Iespējams. Vismaz pēc tam Latvijā atšķirībā no citām Eiropas valstīm masveida grautiņi un postīšana nav notikuši.

Sabiedrība ir gatava iesaistīties, ja jūtas apdraudēta. No policijas šajā gadījumā tiek gaidīts ļoti vienkāršs, bet bezgala tiešs aicinājums – pateikt, kā tieši sabiedrība var palīdzēt. Un vadīt šo procesu. Vai tās būtu iedzīvotāju grupas, kas iesaistās cīņā pret narkotiku izplatītājiem, vai Imantas pedofila fotorobota izdrukāšana un izlīmēšana savā un kaimiņa kāpņu telpā. Varbūt brīvprātīgo iesaistīšanās pazuduša bērna meklēšanā. Vai arī noziegumu izmeklēšanā, aicinot iedzīvotājus sniegt ļoti konkrētu informāciju, kā, piemēram, tas tika darīts Bunkus slepkavības lietā. Sabiedrība ir gatava iesaistīties un palīdzēt, tikai mums, policijai, ir jābūt spējīgai ļoti konkrēti un precīzi pateikt, kā tieši var mums palīdzēt, un jāspēj šo procesu vadīt. Un tas ir vēl viens izaicinājums.

Uzticēšanās policijai

Cilvēki policijai uzticas. Valsts policijai ir viens no augstākajiem uzticēšanās reitingiem valstī – 2019. gadā 67 % pēc Valsts policijas pasūtītā ikgadējā socioloģiskā pētījuma, bet arī citos pētījumos un aptaujās Valsts policija, tūlīt aiz Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, ir topa augšgalā, aiz sevis atstājot ne tikai politiku, valdību, bet arī mediju un dažkārt pat baznīcu. Jā, policijai uzticas aizvien vairāk un vairāk. Bet tas nav dabisks process, kas notiek pats no sevis, sak' – kādam taču ir jāuzticas. Nē. Šī uzticība ir jānopelna. Jo skaties, kā gribi, policija tomēr ir arī tā iestāde, kas soda, ja likums vai kārtība tiek pārkāpta. Tādēļ vēl jo vairāk šī uzticēšanās ir milzīga vērtība un policijas darba patiess novērtējums.

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

POLICIJA, CILVĒKTIESĪBAS, NEVALSTISKĀS ORGANIZĀCIJAS

I. Bērziņa-Rukere

Policija un civiltiesības

Policija un civiltiesības? Jūs jokojat? - Šāda bija daudzu cilvēku reakcija 20. gs. 90. gados, kad šie vārdi tika minēti kopā. Vienlaicīgi daudzi krimināltiesību un kriminālprocesa speciālisti uzskatīja, ka ļoti daudzas normas, kas attiecas uz pirmstiesas izmeklēšanas laiku, ir jau aprakstītas normatīvajos aktos un tiek īstenotas dzīvē. Sākotnēji Latvijas Republika ir pievienojusies 51 starptautiskajam dokumentam, tai skaitā arī Vispārējai civiltiesību deklarācijai, Paktam par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām un Eiropas Civiltiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai (turpmāk – ECK).¹ Šie dokumenti nosaka diezgan daudz normu, kas jāievieš dzīvē, taču sākumā liekas, ka dokumentos viss jau ir paredzēts, noteikts un saprotams, tomēr nepieciešamais darbs šajā jomā, izrādās, ir daudz apjomīgāks, nekā sākotnēji šķiet.

¹ Bērziņa, I. Civiltiesības un Policija. *Latvijas Vēstnesis*. 1998, Nr. 176/178.

To vēlāk arī atzīst tiesību speciālisti, kas secina, ka Latvija, gatavojoties ratificēt ECK, nebija un nevarēja paredzēt visas situācijas², kas radīsies, kad Eiropas Cilvēktiesību tiesā (turpmāk – ECT) tiks iesniegtas pirmās sūdzības lietās pret Latvijas valsti. Šajā situācijā par vilcējspēku kļūst advokāti, kas savu klientu interesēs apgūst ECT praksi un vēršas ar sūdzībām tiesā. Proporcioniāli visvairāk lietu ir tieši par ECK 3. un 5. panta lietām, kas daļēji attiecināmas arī uz policijas darbu. Cilvēktiesību pārkāpumi saistīti ar nepiemērotām telpām un uzturēšanās apstākļiem policijas īslaicīgās aizturēšanas vietās, neproporcionālu spēka lietošanu aizturēšanas un pratināšanas laikā, gariem pirmstiesas izmeklēšanas termiņiem un citiem pārkāpumiem. Par galveno vadmotīvu kļūst ne tikai normatīvā regulējuma izmaiņu nepieciešamība, bet gan attieksmes maiņa. To pauž arī politiķi³, taču iekšlietu ministru maiņa ir samērā bieža, savukārt Valsts policijas priekšniekiem jāturpina darbs jebkura politiskā spēka paspārnē un vienlaicīgi jāmeklē risinājumi ikdienas darbā.

Atskatoties vēsturē, jāatzīst, ka svarīga nozīme šajā pārmaiņu procesā bija jaunizveidotajai Latvijas Policijas akadēmijai⁴, kur tika mācītas un apgūtas cilvēktiesības un starptautiskās tiesības. Tie tolaik bija jauni mācību kursi, kas tagad ir atraduši savu vietu mācību programmās visos mācību posmos. Cilvēktiesības tika pasniegtas arī Valsts policijas Kauguru Policijas skolā, kas vēlāk kļuva par pamatu Valsts policijas koledžas izveidei. Tiesības ir jāpasniedz tā, lai jaunie speciālisti šīs zināšanas

prastu izmantot praksē jau kā konkrētas iemaņas un prasmes, nevis tikai būtu apguvuši teorētiskas zināšanas. Jaunās iemaņas tiek apgūtas, arī cieši iesaistoties nevalstiskajām organizācijām, piemēram, „Sorosa fondam Latvija”, ar kura līdzdalību izveidota atsevišķa krimināltiesību programma, kas vērsta uz krimināltiesību reformu un jauno speciālistu mācīšanu, pētījumu veikšanu, grāmatu izdošanu un stipendiju piešķiršanu. Kopīgi ar Latvijas Policijas akadēmijas speciālistiem tiek adaptēti ārvalstīs un Eiropas Padomē sagatavotie mācību materiāli par darbu ar cietušajiem, proporcionālu spēka lietošanu, saskarsmes iemaņām un citiem cilvēktiesību jautājumiem. Lai kopīgiem spēkiem uzlabotu policijas darbinieku zināšanas darbā ar cietušajiem no vardarbības, iesaistās psihologi un citi nevalstisko organizāciju speciālisti, tādējādi aizvien vairāk policijas darbinieku iegūst padziļinātas zināšanas šajos jautājumos.

Taču jau tajā laikā aktuāls kļūst jautājums par neatkarīgas institūcijas izveidi, kas izskatītu sūdzības par policijas darbu un pārkāpumiem dienesta pienākumu pildīšanas laikā. Tas nav patīkami⁵, tomēr šādu gadījumu objektīva un neatkarīga izskatīšana būtiski uzlabo organizācijas darba kvalitāti un padara to atklātu un caurskatāmu sabiedrībā. Valsts policijā tiek stiprināts Iekšējās drošības birojs (tagad Iekšējās kontroles birojs), un vēlāk, 2016. gada decembrī, tiek izveidota neatkarīga institūcija Iekšlietu ministrijas paspārnē – Iekšējās drošības birojs, kas izskata pārkāpumus ārpus Valsts policijas.

2 Mits, M. *Impact of the European Convention on Human Rights. Impact on legal doctrine and application of legal norms.* Media – Truck, Lund, 2010, p. 296.

3 Visvairāk to akcentēja iekšlietu ministrs Māris Gulbis, kas savās intervijās un presē vienmēr uzsvēra policijas tēla uzlabošanas nepieciešamību un aktualizēja cilvēktiesību jautājumus no sabiedrības viedokļa.

4 Latvijas Policijas akadēmija tiek dibināta 1991. gadā, un augustā jau tiek pieņemti pirmie studenti, kas sāk mācības pirmajā posmā. Pirmais akadēmijas rektors Z. Indrikovs.

5 Ruķere, I. Sūdzību izskatīšana un policijas atbildība. Rīga : sabiedriskās politikas centrs „Providus”, Nordik, 2005, 131. lpp.

Tiktāl par policijas darba vērtējumu un uzraudzību. Taču, runājot par jauno darbinieku atlasī, profesionalitāti, atbilstību Eiropas standartiem un likuma normām, kā arī nākotnes perspektīvām, jārunā arī par pašiem šī darba darītājiem, viņu darba prestižu un sabiedrības (valsts) attieksmi pret to. Parasti tiek runāts par apsūdzēto un cietušo personu cilvēktiesībām, bet pašu policijas darbinieku cilvēktiesības ir palikušas otrajā plānā. Sākotnēji vairāk tika runāts par kārtības nodrošināšanu valstī, elementāru ekipējumu, mācību un tālākizglītošanās iespējām – vienmēr bija prioritāras vajadzības, tāpēc paši nodrošinātāji – melnā un pat bīstamā darba darītāji – kaut kā „piemirsušies”. Diemžēl darba apstākļi un atalgojums gan vēsturiski – pēc neatkarības atgūšanas (kad tas bija visai pašsaprotami un pieļaujams), gan patlaban neatbilst sākotnējai vīzijai par neatkarīgās republikas policijas dienestu. Tiesa, valsts sektorā strādājošajiem kopumā nav raksturīgs augsts atalgojums, un tomēr... Policijas darba apstākļi un atalgojums joprojām nav konkurētspējīgi, tieši šo iemeslu dēļ nozarē ir liela kadru mainība, darbiniekiem nav stabilitātes sajūtas un drošības par nākotni.⁶ Paradoksāli: mediķi protestē, glābšanas dienesti arī – policistiem jāuzrauga protestētāju kārtība.

6 Bērziņa, I. *Arī policistam ir cilvēktiesības* [tiešsaiste] [skatīts 14.10.2018.]. Pieejams: <http://providus.lv/article/ari-policistam-ir-cilvektiesibas>

Policijas arodbiedrības

Pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā aktuāls kļuva jautājums par stipras policijas arodbiedrības izveidi, jo Latvija bija vienīgā Eiropas Savienības dalībvalsts, kur sākotnēji tādas nebija. Pēc ilgstošām diskusijām, sarunām un normatīvo aktu izmaiņām 2006. gadā tiek atļauts dibināt policijas arodbiedrības arī Latvijā. Par pirmās arodbiedrības pirmo vadītāju kļūst A. Sūna. Tiek ievēlēta arī arodbiedrības valde, un Valsts policijas vadībai jāmacās ar to sadarboties – arī to uz klausīt. Neilgi pēc pirmās arodbiedrības rašanās policijas darbinieki iesaistās arī citās jaunizveidotās organizācijās – citās arodbiedrībās un juristu biedrībās. Vienu brīdi Latvijā darbojas jau četras policijas un Iekšlietu ministrijas darbinieku arodbiedrības.

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

Uz sabiedrību vērsts policijas darbs – sadarbība ar nevalstiskajām organizācijām (NVO) un sabiedrību

Uzdevums pilnveidot un atbalstīt policijas darbu pamatojas uz jauniem principiem un mudina domāt, kā pašreizējā pieredze var noderēt nākotnes mērķiem un uzdevumiem atjaunotajā Latvijas Republikā. Jau 1991. gadā tiek rakstīts jauns likums – likums „Par policiju”, kur noteikts, ka darbs notiek sabiedrības interesēs. Lai policiju neuztvertu tikai kā spēka struktūru, vajadzīga jauna un citāda komunikācija ar sabiedrību – sadarbība ar to, tajā skaitā sadarbība ar NVO un policijas arodbiedrībām. Par to interesējas arī uz Latviju atbraukušie ārvalstu kolēģi, kas stāsta un jautā par *community policing* – uz sabiedrību vērstu policijas darba pieeju, kas nenozīmē tikai noziegumu izmeklēšanu un vainīgo sodīšanu, bet noziedzīgo nodarījumu risināšanu ar proaktīvu pieeju un preventīva rakstura darbību veikšanu, lai tos novērstu. Šī pieeja prasa arī prasmi runāt ar sabiedrības pārstāvjiem un kopīgi vienoties

par nepieciešamajām izmaiņām un darbībām, lai nepieļautu iespēju notikt noziedzīgam nodarījumam vai pārkāpumam.

leviešot jauno pieeju, tiek uzsvērts, ka sadarbību ar sabiedrību nodrošina iecirkņa inspektori. Daudzus gadus līdzās pastāv tā saucamā vecā un jaunā sistēma, kur iecirkņa inspektori ir neatņemama policijas darba sastāvdaļa, tomēr, gadiem ejot, kļūst skaidrs, ka ir vajadzīgs vēl kas vairāk: prasme risināt drošības problēmas kopā ar sabiedrības un NVO pārstāvjiem, atsevišķos gadījumos ir nepieciešama arī pārkāpumos iesaistīto personu kaimiņu un attiecīgās pašvaldības pārstāvju vai vietējās domes iesaistīšana un iesaistīšanās.

2009.–2012. gadā Latvijas Valsts policijā notika reorganizācija, un tieši šajā laikā Valsts policijas Talsu iecirknī norisinājās projekts „Uz sabiedrību vērsts policijas darbs Latvijā. Pieredze un nākamie soļi”. Projekts tika īstenots ar Eiropas Komisijas Tiesību, brīvības un drošības direktorāta programmas „Noziedzības profilakse un apkarošana” atbalstu. Projekta mērķis bija palielināt sabiedrības uzticību policijai, veicināt policijas un vietējās sabiedrības partnerību, iesaistot policijas darba plānošanā un novērtēšanā sabiedrības pārstāvjus un NVO.

Pilotprojektā darbs tika plānots gan Talsos, gan Talsu novadā ar ilgtermiņa uzdevumu – projekta gaitā gūto pieredzi un rezultātus izmantot uz sabiedrību vērstu policijas darba metožu ieviešanā visā Latvijā. Projekta laikā īpaša uzmanība tika pievērsta sadarbībai ar vietējiem iedzīvotājiem likumpārkāpumu profilakses un sabiedriskās kārtības nodrošināšanā. Projekts tika īstenots ciešā sadarbībā ar Čehijas Republikas policiju un Čehijas NVO pārstāvjiem. Projektā tika sagatavoti vairāki materiāli: bukleti iedzīvotājiem, projekta rokasgrāmata „Uz sabiedrību vērsts policijas darbs Latvijā 2009.–2012. Pieredze un nākamie soļi” un grāmata „Noziedzības analīze 60 soļos”.

Nepārprotami skaidrs, ka personiskā un cilvēciskā saskarsme ar sabiedrību, tās grupām un NVO būs nepieciešama arī nākotnē. To apliecina arī CEPOL (Eiropas Policijas akadēmija/koledža) vairākkārt veiktā izvēle par labu mūsu galvaspilsētai, jo tieši Rīgā notiek mācību kursi par jaunajām –

uz sadarbību ar sabiedrību vērstajām – policijas darba metodēm. Tēmas un ārvalstu ekspertu pieredze saistīta ar šo darba metožu izmaiņām cīņā ar radikalizāciju un terorisma apkarošanu, kā arī par vides nozīmi un izmantošanu noziedzības apkarošanā. Piemēram, ārzemēs būvniecības projekti ir jāaskaņo ar drošības dienestu speciālistiem (turklāt tā ir ierasta prakse!), lai izejas un ieejas objektos būtu drošas, pārredzamas un kontrolējamas. Sevišķi tas attiecas uz objektiem, kur paredzēti masu pasākumi, vietām, kur pulcējas lielas tautas masas un jānodrošina (vai jāierobežo) transporta plūsma. Vides sakārtotība un atbilstība, tai skaitā apgaismojums, tiek uzsvērti, arī domājot par privātpersonu īpašumu un teritoriju drošību. Tas jārisina kopā ar vietējās varas un sabiedrības pārstāvju iesaistīšanos, taču par visiem šiem jautājumiem Latvijas policijas eksperti diskutē arī ar saviem ārvalstu kolēģiem. Kursi ir plaši apmeklēti un izpelnās ārvalstu kolēģu atzinību.

Grāmatas prezentācija: no kreisās puses grāmatas autori – Mihails Tosovskis, Ilze Bērziņa-Ruķere, Inese Avota un Normunds Grūbis

**Liela loma augošajai
sabiedrības iesaistei
un jauniem veidiem,
kā sabiedrība iesaistās
policijas darba
atbalstīšanā, ir NVO.**

Jaunizveidotais „Sorosa fonds Latvija”, Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs (patlaban – Latvijas Cilvēktiesību centrs), sabiedriskās politikas centrs „Providus” (patlaban domnīca „Providus”), krīzes centrs „Skalbes”, centrs „Dardedze”, jau vēlāk izveidotais resursu centrs sievietēm „Marta” (tagad centrs „Marta”), biedrība „Drošā māja” un arī Latvijas novados aktīvi strādājošas NVO, piemēram, Talsu Krīžu centrs u.c., kļūst par kritiķiem un dzinējspēku cilvēktiesību un uz sabiedrību vērstu jautājumu kopīgā risināšanā. Sākumā visvairāk kritikas tika saņemta par dzīves apstākļiem slēgta tipa iestādēs, kur dzīves apstākļi uzlabojas tikai pamazām, taču pašlaik arvien vairāk uzmanības iepriekš minētās iestādes pievērš cietušo tiesību jautājumiem, policijas darbam, kas vērsti uz sabiedrību, un veidiem, kā uzlabot savstarpējo saskarsmi vienam ar otru.⁷ Jaunizveidotās sabiedriskās organizācijas

⁷ Dzenovska, I., Avota, I. Policija, lūdzu atvērtību! [tiešsaiste] [skatīts 14.10.2018.].
Pieejams: <http://providus.lv/article/policija-ludzu-atvert-ibu>

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

dažādi (klātienē sarunās, diskusijās un tikšanās reizēs, kā arī pastarpināti) vēršas pie policijas un arī sabiedrības, tiek sagatavotas neskaitāmas publikācijas, kurās tiek runāts par problēmjautājumiem: profesionālu attieksmi pret cietušajām personām, uz sabiedrību vērstām policijas darba metodēm un darba plānošanu sabiedrības interesēs, apstākļiem īslaicīgās aizturēšanas vietās, policijas sadarbību ar mazākumtautībām un kopīgām iniciatīvām, kā mazināt vardarbību ģimenē. Tāpat notiek sarunas ar Valsts policijas priekšniekiem un iekšlietu ministriem, jo nozarē svarīgu jautājumu risināšana ir saistīta ar politiskajiem procesiem valstī. Tā, piemēram, Iekšlietu ministrijas pasākumos 20. gs. 90. gadu beigās tiek izveidota Sabiedriski konsultatīvā padome, kuras dalībnieki ir arī NVO pārstāvji. Iekšlietu ministra Māra Gulbja vadības laikā pirmo reizi par policijas jautājumiem atsevišķi tika runāts arī sabiedriskā

politikas centra „Providus” telpās. NVO Valsts policijas vadībai regulāri piedāvā dažādus sadarbības veidus, kas prasa arī mainīt Valsts policijas vadības darba metodes. Lai koordinētu šo darbu, pēc Valsts policijas priekšnieka A. Lieljukša iniciatīvas tiek piesaistīti arī speciālisti, kas organizē šīs regulārās tikšanās un atbild uz aizvien pieaugošo nepieciešamību arī ikdienā risināt sadarbības jautājumus ar NVO. Aizvien ciešāka sadarbība rodas jautājumos par psiholoģiskās un juridiskās palīdzības sniegšanu cietušajiem, tajā skaitā cietušajiem no vardarbības un cilvēktirdzniecības upuriem, tiek slēgti sadarbības līgumi par cietušo rehabilitāciju, īstenoti kopīgi projekti, kopīgas konferences un mācības. Nu jau gadiem NVO ir patstāvīgi sadarbības partneri Valsts policijas darbā, un neviens vairs neapšaubā nepieciešamību sadarboties arī ikdienā un nepārtrauktu nepieciešamību uzlabot profesionālās zināšanas.

4

**NOZĪMĪGĀKIE
VĒSTURISKIE
POSMI**

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

LATVIJAS REPUBLIKAS POLICIJAS SĀKOTNE (1918. GADA NOVEMBRIS– 1919. GADA SEPTEMBRIS)

A. Zauers

Policijas izveide bija viens no Latvijas Pagaidu valdības Iekšlietu ministrijas (IeM) pirmajiem soļiem pēc darbības sākšanas. 1918. gada novembrī līdz ar IeM un tās Kancelejas izveidi pie IeM tika nodibināta Iekšējās apsardzības nodaļa, kuras uzdevums bija gan veidot normatīvo pamatu, gan arī praksē organizēt Latvijas Republikas policiju.

Iekšējās apsardzības nodaļas izveide un darbība

(1918. gada beigās)

Policijas organizēšanas darbs bija iekšlietu ministra Miķeļa Valtera biedra policijas lietās advokāta Mārtiņa Rūdolfa Benusa prioritāte. Šim darbam tika uzaicināts Jēkabs Ieva.

J. Ieva bija pieredzējis policijas darbinieks, kurš savu karjeru cariskās Krievijas policijas iestādēs bija sācis 1900. gada aprīlī kā galda priekšnieks Jelgavas pilsētas Policijas valdē, bet noslēdza 1917. gada aprīlī kā Pēterhofas apriņķa priekšnieks.¹

1918. gada 20. novembrī J. Ieva ieradās Rīgā, Dzirnau ielā 87/89, kur toreiz atradās Pagaidu valdība. Tur, iepazīties ar priekšlikumu un veicamajiem uzdevumiem, viņš uzņēmās policijas organizēšanu.²

1918. gada 23. novembrī ar iekšlietu ministra biedra Benusa rezolūciju J. Ieva tika iecelts par Iekšējās apsardzības nodaļas priekšnieku. Iekšējās apsardzības nodaļa 1918. gada decembrī atradās Rīgā, Aleksandra bulvārī 37/39, 26. dzīvoklī.

J. Ievas skatījumā jaunās Valsts policijas izveides prasībām neatbilda Krievijas Pagaidu valdības izdotie likumi. „Kerenska valdības brīvības tomēr neiznāca tik elastīgas, ka tās varētu apmierināt patstāvīgas valsts iekšējās apsardzības vajadzības,” raksta J. Ieva.³ Tāpat viņš konstatē, ka vācu okupācijas vara esot „zemes apsardzības iekārtu izjaukusi līdz nepazīšanai”.⁴

1 Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk LVVA), 1368. f., 2. apr., 21. l., 5. lp.

2 Mūsu policijas noorganizēšanas darbs no 1918.–1920. g. *Policijas Vēstnesis*. 15.06.1923.

3 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 1. lp.

4 Turpat.

Kā pamats policijas izveidei un darbībai tika izstrādāti „Pagaidu noteikumi par iekšējās apsardzības organizēšanu”, kurus apstiprināja Latvijas Tautas padomes sēdē 1918. gada 5. decembrī. Noteikumus publicēja „Pagaidu Valdības Vēstneša” pirmajā numurā.⁵

Tautas padomes 4. decembra sēdē, kurā tika skatīti noteikumi, sociāldemokrātu frakcija oponentēja, nepiekrītot, viņuprāt, noteikumu pamatā liktajam policijas centralizācijas principam un uzskatot, ka jāveido policija, kas būtu atkarīga no pašvaldības. Argumentējot pretējo, Latvijas Zemnieku savienības laikraksts „Lidums” plašā redakcijas rakstā vēsta: „Likumdošana ir centrālās valsts varas funkcija. Un ja policijai jāapsargā „miers un drošība”, t.i., likumība, tad nevar būt šaubu, ka taisni centrālajai valsts varai piekristos uzraudzība par savu izdoto likumu izpildīšanu. Policijai jāatbild centrālās varas priekšā, tātad arī jātiek ieceltai no centrālās varas, ne no pašvaldības, jo grūti domājama kārtība, kur kāds valsts orgāns dabūtu savas pilnvaras no vienas, bet būtu atbildīgs otras varas priekšā... Tas apstāklis, ka policija izpilda arī vietējās pašvaldības rīkojumus, lietu negroza, jo šie rīkojumi ir mazāk svarīgāki kā vispārējā uzraudzība par likumības izpildīšanu.”⁶ Laikraksts uzsver, ka šai laikā, kad valstij vēl tikai jātop, vēlams visciešākā valsts kontrole par izpildu orgāniem zemē.

Noteikumiem bija 28 panti divās daļās: Par iekšējās apsardzības organizēšanu, kur atspoguļota policijas teritoriālā organizēšana un pakļautība, un Policijas

administratīvās varas funkcijas. Vienlaikus ar „Pagaidu noteikumiem par iekšējās apsardzības organizēšanu” Tieslietu ministrija izstrādāja un Latvijas Tautas padomē 1918. gada 6. decembrī apstiprināja pagaidu nolikumu par Latvijas tiesām un tiesāšanas kārtību.

„Pagaidu noteikumi par iekšējās apsardzības organizēšanu” noteica Latvijas teritorijas sadali apriņķos vai rajonos, kā arī to, ka katrā apriņķī vai rajonā iekšējo apsardzību vada un pārzina leM iecelts apriņķa priekšnieks ar leM ieceltiem vienu vai diviem palīgiem. Noteikumi paredzēja arī septiņu prefektūru izveidi Latvijas pilsētās un attiecīgi leM ieceltus prefektus. Mazākām pilsētām un apdzīvotām vietām, balstoties uz apriņķu priekšnieku ieteikumu, leM iecēla policijas priekšniekus.

Tāpat noteikumi paredzēja, ka katrā pagastā ir viens vecākais policijas kārtībnieks, kā arī no viena līdz trim jaunākajiem policijas kārtībniekiem. Pilsētu prefektu pienākums bija iecelt iecirkņu priekšniekus un „citus zemākos policijas darbiniekus”. Atbilstoši šiem noteikumiem policijā varēja uzņemt tikai pilngadīgus vīriešus. Telpas policijai darbam un policistu dzīvošanai bija jāierāda pagastu un pilsētu pašvaldību iestādēm. Noteikumi pieļāva iespēju pašvaldībām ieteikt Iekšlietu ministrijai apstiprināšanai jaunus kandidātus, ja tās nav mierā ar ieceltajiem apriņķu vai rajonu priekšniekiem.

Līdz decembra otrajai pusei tika izvēlēti nepieciešamie kadri iekšējās apsardzības organizēšanai apriņķos un pilsētās, iecelti 14 Vidzemes un Kurzemes apriņķu priekšnieki, daļā apriņķu arī priekšnieku palīgi, kā arī policijas priekšnieki Slokā, Valmierā, Cēsīs, Tukumā. Tāpat tika iecelti Rīgas, Ventpils un Jelgavas pilsētu prefektūru prefekti, to palīgi un Rīgas kriminālpolicijas priekšnieks.⁷

5 *Pagaidu Valdības Vēstnesis*. 14.12.1918., 2. lpp.

6 Kam vajadzīga centralizēta policijas iekārta? *Lidums*. 07.12.1918.

7 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 10. lpp.

16. decembrī presē publicēja lekšējās apsardzības nodaļas uzaicinājumu, ka iekšējai apsardzībai tiek meklēti droši un uzticami vīri. Priekšrocība tiem, kas prot labi apieties ar ieročiem, prot jāt, pazīst jau policijas dienestu un ir ar mieru padoties visstingrākai disciplīnai.⁸

Kā pirmo 1918. gada 1. decembrī amatā iecēla Rīgas apriņķa priekšnieku Fridrihu Jēkabsonu. Cariskās Krievijas laikā, no 1911. gada līdz Pirmā pasaules kara sākumam, viņš bija Rīgas apriņķa priekšnieka vecākais palīgs, pārzināja policijas dienestu un vietējos apstākļus. Viņa pirmais darbs bija pārņemt vācu okupācijas laika apriņķa pārvaldes (Kreisamt) priekšnieka (Kreishauptmann) kanceleju, kas atradās Rīgā, Ķeizardārza ielā Nr. 7.⁹

Vienošanās ar vāciešiem paredzēja, ka apriņķa priekšniekam jāpieņem dienestā bijušie kreishauptmaņa kancelejas ierēdņi, kuri samērā labi prot latviešu valodu un spētu izpildīt savus pienākumus Rīgas apriņķa Policijas valdē. Tādi izrādījās tikai divi, kuri tad arī tika pieņemti par rakstvežiem. Kancelejas iekārtošanai jaunieceltais Rīgas apriņķa priekšnieks saņēma 2000 rubļu.¹⁰

Pārņemšana sākās 6. decembrī, un līdz 15. decembrim tā tika pabeigta. Par apriņķa pieņemšanu sastādīja aktu, kuru parakstīja vācu apriņķa priekšnieks un F. Jēkabsons. Vācu armijas virštābam un Latvijas Pagaidu valdībai nosūtīja aktu.

Jaunajai varai akūti trūka profesionālu policijas darbinieku. Sākotnēji policistu iesūtītie protokoli vairāk līdzinājušies privātām vēstulēm, pirms tālākvirzīšanas tie bija jāpakaļ pārrakstīšanai. Pagaidu valdības ieceltajam apriņķa priekšniekam vajadzēja saņemt no vāciešiem arī ieročus policistu apbruņošanai, bet tas nenotika. Apriņķa policija nebija apbruņota. Bijusi gan iespēja no vāciešiem nopirkt ieročus, bet Pagaidu valdība tam neatvēlēja naudu, un tikai dienā, kad, lieliniekiem tuvojoties, Pagaidu valdība jau bija atstājusi Rīgu, apriņķa priekšniekam tā izsniedza piecdesmit šautenes.¹¹

Rīgas prefektam Jānim Dambekalnam 1918. gada 5. decembrī izdotajā leM biedra Benusa parakstītajā apliecībā rakstīts, ka ar šo Pagaidu valdības leM apliecina, ka advokāts Jānis Dambekalns ir iecelts par Rīgas pilsētas prefektu un no Pagaidu valdības pilnvarots pārņemt no visām līdz šim pastāvošām vācu iestādēm pēdējo rīcībā un pārzinā atrodos mantas un kancelejas ar visiem dokumentiem un papīriem.¹²

Šāds formulējums bija arī citu jauniecelto apriņķu priekšnieku apliecībās. Tā kā decembra sākumā citu valsts iestāžu darbinieki uz vietām netika sūtīti, tieši apriņķu priekšnieki tika pilnvaroti pārņemt visu vācu administratīvo iestāžu mantu.¹³

„Organizēšanas darbs toreiz bij saistīts ar nepārvaramiem šķēršļiem. „Neaizmirsīsim,” raksta J. Dambekalns, „ka okupācijas vara vēl visur bija uz vietām, kuru Latvijas Valsts proklamēšana gan pārsteidza, bet kura tūlīt arī gudroja visādus līdzekļus,

8 *Pagaidu Valdības Vēstnesis*. 23.12.1918., 2. lpp.

9 *Latvijas iekšējās drošības nostiprināšanas vēsture. 1918–1925*. Rīga, 1925, 93. lpp.

10 Turpat.

11 Turpat.

12 LVVA, 3604. f., 1. apr., 1339. l., 5. lpp.

13 Mūsu policijas noorganizēšanas darbs no 1918.–1920. g. *Policijas Vēstnesis*. 22.06.1923.

lai tai ienīsto jauno brīvvalsti satriektu. Ne reālu spēku, ne līdzekļu, ko pretim stādīt, Pagaidu valdībai nebija. Vienīgi tēvijas mīlestība un svēta apņemšanās strādāt un krist priekš dzimtenes izveda Latviju cauri visām dēkām.”¹⁴

J. Dambekalns atminas¹⁵, ka tolaik leM nevarēja dot arī noteiktu organizēšanās plānu, bija jārikojas pēc vietējiem apstākļiem atkarībā no okupācijas varas pretošanās spējām.

Tā kā valsts administrācija atradās savas izveides sākuma stadijā, instrukcijas un norādījumus apriņķu priekšnieki saņēma mutiski. Vienīgais, ko esot varējuši iedot līdzī, bija pāris laikrakstu numuru, kur bija nodrukāti pirmie Tautas padomes pieņemtie likumi un Pagaidu valdības rīkojumi. Pirmo nepieciešamo izdevumu segšanai apriņķu priekšnieki saņēma 2000–3000 rubļu lielus avansus cariskās Krievijas vai domes naudā. Decembra beigās apriņķu priekšnieku alga svārstījās ap 400–500 rubļu mēnesī.¹⁶

Decembrī sāka veidoties arī jaunās pašvaldību iestādes, un, tā kā policijas struktūru izveides process daudzviet bija lēns, leM 1918. gada 16. decembrī izdeva rīkojumu (oriģ. aizrādījumu), ar ko aicināja pašvaldības, kurās vēl nebija izveidota policija, saziņā ar apriņķu priekšniekiem izveidot vietējo komunālo apsardzību. Par komunālās apsardzības uzturēšanu un apbruņošanu bija jā rūpējas pašvaldībām, bet, kur tas nebūtu iespējams, jāgriežas pie apriņķa priekšnieka vai tieši pie lekšlietu ministrijas.¹⁷

Ar 1918. gada 19. decembra lekšlietu ministrijas lekšējās apsardzības nodaļas (dokumentā – departamenta) rīkojumu tika noteikti pirmie policijas formas elementi – atšķirības zīmes.¹⁸

Policijas izveides tālāko attīstību lielākajā Latvijas teritorijas daļā pārtrauca Sarkanās armijas iebrukums. 18. decembrī 2. latviešu strēlnieku padomju brigādes daļas ieņēma Valku, 22. decembrī tika ieņemta Valmiera. Tādējādi policijas veidošanās Vidzemes apriņķos tika apturēta pēc pavisam īsa laika sprīža. Piemēram, 1918. gada 6. decembrī par Cēsu apriņķa priekšnieku tika iecelts Juris Eisa. Viņa apstiprināšana parāda sabiedrības ietekmi policejiskās varas izvēlē. J. Eisu ieceļ amatā nākamajā dienā pēc Cēsu politisko partiju un sabiedrisko organizāciju bloka 1918. gada 5. decembra vēstules saņemšanas leM.¹⁹ 1918. gada 18. decembrī tiek apstiprināti divi J. Eisas palīgi.²⁰ Taču jau 1918. gada 23. decembrī Cēsis ienāca Padomju Latvijas 4. strēlnieku pulka daļas.

14 Rīgas pilsētas policijas noorganizēšanās un darbība (Dambekalna referāts, lasīts jauneklū kristīgā s-ba). *Policijas Vēstnesis*. 11.03.1924.

15 Turpat.

16 Mūsu policijas noorganizēšanas darbs no 1918.–1920. g. *Policijas Vēstnesis*. 22.06.1923.

17 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 1. lp.;

Pagaidu Valdības Vēstnesis. 23.12.1918.

18 *Pagaidu Valdības Vēstnesis*. 1918.12.24; *Latvijas iekšējās drošības nostiprināšanas vēsture 1918–1925*. Rīga : Valters un Rapa, 1925, 38. lp.

19 LVVA, 5604. f., 1. apr., 172. l., 1., 2. lp.

20 Turpat, 5. lp.

Polijas tālākā attīstība Pagaidu valdības Liepājas posma laikā

(1919. gada janvāris–1919. gada 16. marts)

1919. gadā, naktī no 1. uz 2. janvāri, Pagaidu valdības iestādes, tostarp arī Iekšējās apsardzības nodaļa, līdz ņemot nodaļas dokumentāciju, atstāja Rīgu. Līdz ar Pagaidu valdību, pavadot divas dienas Jelgavā, Iekšējās apsardzības nodaļa ieradās Liepājā un 8. janvārī sāka darbu. Nodaļas kanceleja izvietojās IeM telpās Liepājā, Lielajā ielā 6 – tā saucamajā Valdības namā, kur vienkopus atradās arī citas Pagaidu valdības iestādes.

Līdz 16. aprīlim nodaļā bez J. levas strādāja deviņi darbinieki²¹: divi darbveži – Jānis Garoziņš un Kārlis Grīnfelds – vadīja civilo un kriminālo lietvedību, nodaļā bija arī divi darbvežu palīgi un pieci kancelejas darbinieki. „Sākumā,” raksta J. leva, „darbība pastāvēja ziņu ievākšanā par stāvokli vēl no lieliniekiem neieņemtajos apgabalos, kā arī aizrādījumu un paskaidrojumu došanas vietējiem priekšstāvjiem.”²²

Janvārī, kad Sarkanā armija bija ieņēmusi teju visu Kurzemes teritoriju, brīvu atstājot tikai Liepāju, Grobiņas apriņķi un daļu no Aizputes apriņķa, Iekšējās apsardzības nodaļa faktiski bija vienīgā IeM struktūra, kas savu darbību nebija pārtraukusi. J. leva tā brīža situāciju Iekšlietu ministrijā raksturo šādi: „Tā kā citu nodaļu faktiski nebija un Iekšējās apsardzības nodaļas priekšnieks Liepājā izpildīja arī Iekšlietu ministrijas kancelejas pārvaldnieka vietu, pie kam kancelejas ierēdņi bija vieni un tie paši, tad visiem, kas griezās pie Iekšlietu ministrijas, bij jādod paskaidrojumi no Iekšējās apsardzības nodaļas.”²³

21 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 13. lp.

22 Turpat, 1. lp.

23 LVVA, 1368. f., 3. apr., 455. l., 51. lp.

No 1919. gada 7. janvāra J. leva, saglabājot nodaļas priekšnieka vietu, pildīja arī leM kancelejas pārvaldnieka pienākumus.²⁴ Janvārī Sarkanās armijas neieņemti bija palikuši tikai Grobiņas apriņķis un daļa Aizputes apriņķa.

Pasliktinoties stāvoklim lielinieku neieņemtajā teritorijā un jūtami palielinoties lielinieku ietekmei, 1919. gada 11. februārī Pagaidu valdība izsludināja karastāvokli. Noteikumus par karastāvokli tipogrāfiski iespieda un kā plakātus izlīmēja pilsētās un lauku apdzīvotajos centros lielinieku neieņemtajā teritorijā.

1919. gada janvāra beigās un februāra sākumā tika konstatētas Kurzemē palikušā vācu karaspēka, kā arī Baltijas Vācu landesvēra patvaļīgi veiktas pārtikas rekvizīcijas, laupīšanas, aresti un iedzīvotāju nošaušanas bez tiesas sprieduma. Apkopojot informāciju Iekšlietu apsardzības nodaļā, tika reģistrēti aptuveni 72 gadījumi.²⁵ Par minēto informēja Vācijas sūtniecību Liepājā. Armijas patvaļai nerimstot, šis jautājums tika apspriests Pagaidu vadības 1919. gada 18. februāra sēdē, bet 1919. gada 20. februārī šo gadījumu izmeklēšanai tika izveidota Sevišķā izmeklēšanas komisija, ko vadīja Tiesu palātas prokurors Kārlis Kvelbergs, tajā bija pārstāvji kā no Latvijas valsts iestādēm – Iekšlietu ministrijas Iekšlietu Apsardzības nodaļas –, tā arī no Vācijas sūtniecības un Baltijas Vācu landesvēra.

Lēmums, kam nākotnē bija nozīmīga loma Iekšlietu apsardzības nostiprināšanā Latvijā, bija aizsargu nodaļu

dibināšana. Latvijas Pagaidu valdības noteikumi par aizsargu nodaļām pagastos tika pieņemti 1919. gada 20. martā Liepājā. Aizsargu nodaļas policejisku funkciju pildīšanai bija dibināmas katrā pagastā, un to dibināšanas mērķis bija cīņa pret noziedzību un „plašāka drošības un likumības” pamata radīšana uz laukiem. Noteikumi tika izsūtīti Grobiņas, Kuldīgas, Aizputes un Ventpils apriņķu priekšniekiem. Līdz 1919. gada 16. aprīlim aizsargu nodaļas ar 2175 dalībniekiem bija nodibinātas 41 Kurzemes pagastā.²⁶

Aizsargu nodaļu lielākā problēma bija ieroču trūkums. Lai pilnībā apbruņotu nodaļu dalībniekus, bija nepieciešams liels skaits ieroču. Piemēram, Kuldīgas apriņķa priekšnieks Eduards Zariņš 1919. gada 10. aprīļa vēstulē²⁷ Iekšlietu apsardzības nodaļas priekšniekam J. levam raksta, ka, lai pilnībā apbruņotu apriņķa aizsargu nodaļu dalībniekus, apriņķī 23 pagastiem, rēķinot pa 30 šautenēm uz vienu pagastu, nepieciešamas 690 šautenes, tāpat nepieciešamas arī 46 šautenes pagasta kārtībniekiem, rēķinot uz katru pagastu pa diviem kārtībniekiem. Kuldīgas pilsētas policijas apbruņošanai vēl nepieciešamas 20 šautenes pilsētas kārtībniekiem, kā arī vēl piecas – pa vienai Kuldīgas apriņķa priekšniekam un diviem tā palīgiem un arī Kuldīgas un Saldus policijas priekšniekiem. Tādējādi kopā apriņķim bija nepieciešama 761 šautene un 22 830 patronas, rēķinot pa 30 patronām uz katru šauteni. Kā izriet no vēstules, tās rakstīšanas brīdī apriņķī ne policijai, ne aizsargiem nekāda bruņojuma nav bijis.

24 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 2. lp.

25 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 2. lp.

26 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 3. lp.

27 LVVA, 2230. f., 2. apr., 7. l., 99. lp.

Polijas struktūru veidošanās Liepājas pilsētā

Laikā, kad Pagaidu valdība ieradās Liepājā, reālā policejiskā vara atradās Vācu policijas valdes rokās. Tās priekšnieks bija pret Pagaidu valdību noskaņotais leitnants Hanss Maiers (*Hans Mayer*). Latvijas Pagaidu valdībai un Latvijas armijas Studentu rotai ierodoties Liepājā, H. Maiers pretojās pilsētā ielaist bruņotu latviešu vienību, bija aktīvs 16. aprīļa puča atbalstītājs un A. Niedras valdības laikā tika iecelts par Liepājas policijas direktoru.²⁸

Pagaidu valdības kontrolētās policijas struktūras Liepājā veidojās pakāpeniski. 1918. gada novembrī Liepājas Pagaidu dome pārņēma no vācu okupācijas varas pilsētas civilpārvaldi. 1918. gada 3. decembrī Liepājas pilsētas Pagaidu padome nodibināja pašvaldības policijas vienību – Sargu nodaļu. Par nodaļas pirmo priekšnieku iecēla Vili Kārkliņu. Sarkanās lentes ar uzrakstu „Liepājas pilsētas sargs”, ko uz rokas nēsāja pašvaldības policisti, bija apzīmogotas ar pilsētas Pagaidu padomes un Vācu policijas valdes zīmogiem. Vācieši liedza sargiem šaujamos ieročus, tādēļ viņu vienīgais apbruņojums bija svilpe un koka steks.²⁹

2. decembrī Liepājā ienāca pirmā angļu karakuģu eskadra admirāļa Sinklera vadībā. 1918. gada 9. decembrī Pagaidu valdības pilnvarnieks Ādolfs Kuršinskis pārņēma no vācu okupācijas varas tiesu iestādes un ar pilsētas materiālu atbalstu sāka organizēt tiesu darbu. 17. decembrī vācu okupācijas iestādes pilnībā atteicās no pilsētas pārvaldes.

1919. gada marta sākumā tika nodibināta Liepājas Ostas policija, kuras štatā bija 22 kārtībnieki. Ostas policijas priekšnieks bija Eduards Kaimiņš – pirms tam Iekšlietu ministrijas sevišķu uzdevumu ierēdnis. Ostas policija veica kravu un pasažieru kontroli

28 Saruna ar Kārli Ulmani. *Laiks*. 23.07.1975.

29 Liepājas kārtības sargu 20 gadu svētkos. *Kurzemes Vārds*. 27.06.1939.

ostā, uzraugot muitas likumu ievērošanu. Caur Liepājas ostu Latvijā tika iekludināts liels Krievijas naudas zīmju – gan cariskās Krievijas, gan Krievijas Republikas – daudzums, kas palielināja apgrozībā esošo naudas apjomu un veicināja produktu sadārdzināšanos. 28. februārī izdeva rīkojumu, ka bez valdības atļaujas Latvijā drīkst ievest Krievijas naudu ne vairāk kā 3000 rubļu. Lielākā Liepājas ostā apķīlātā naudas summa bija 83 tūkstoši rubļu.³⁰

Februārī E. Kaimiņš uz kuģa „Runeberg”, kas ieradās Liepājā no Zviedrijas, veicot pasažieru un kravas pārbaudi, atrada pasta sūtījumu ar Baltijas muižniecības izstrādātajiem Latvijas Pagaidu valdības gāšanas plāniem. Tāpēc Liepājā notika vairākas kratīšanas un aresti, tika izsludināts pat sazvērestības organizētāja Vidzemes muižniecības maršala Heinriha von Štrika arests.

Marta sākumā pie Liepājas pilsētas valdes nodibinātā ap 40 vīru lielā Sargu nodaļa līdzekļu trūkuma dēļ tika likvidēta. Pārņemot no šīs vienības 22 vīrus, pie Iekšlietu ministrijas apsardzības nodaļas saziņā ar Tieslietu ministriju tika izveidota Tiesu policija, kuras uzdevums bija tiesas spriedumu un administratīvo lēmumu izpildes nodrošināšana, pavēstu piegāde adresātiem un valdības rīkojumu izpildes uzraudzīšana. Tiesu policija sāka darboties ar 1919. gada 1. martu.³¹

Tās pirmais priekšnieks bija Jānis Karelis. Pakāpeniski tās darbinieku skaits palielinājās līdz 48 policistiem. Tiesu policijas uzdevumu spektrs paplašinājās, tā sāka nodarboties ar jaunu policijas darbinieku sagatavošanu, politiskā ziņā neuzticamu personu novērošanu un vācu karaspēka izlūkošanu, apmeklēja politisko partiju sapulces. Uz Tiesu policijas darbību asi reaģēja Vācu policijas valde, visādi cenšoties to ierobežot. Tā bieži izdarīja kratīšanas gan policistu dzīvokļos, gan arī Tiesu policijas telpās.

Represijas tika vērstas arī pret Iekšlietu ministrijas apsardzības nodaļas vadītāju. 1919. gada 28. janvārī bruņoti vācu komandantūras kareivji saziņā ar Vācu policijas direktoru Maieru IeM telpās arestēja arī J. Ievu. Viņa atbrīvošanu panāca tikai pēc Iekšlietu ministra M. Valtera protesta.³²

Tiesu policijas sagatavotos kadrus izmantoja policijas spēku pastiprināšanai no Iekšlietu ministrijas teritorijā. No Tiesu policijas uz Saldu tika nosūtīti pieci, uz Kuldīgu un Jelgavu – pa četriem, Priekuli – 16, Palangu – 12 policisti.³³

30 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 3. lp.

31 Liepājas kārtības sargu 20 gadu svētkos. *Kurzemes Vārds*. 27.06.1939.

32 LVVA, 1368. f., 3. apr., 455. l., 29., 30., 51. lp.

33 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 3. lp.

Policija lielinieku neieņemtajos Kurzemes apriņķos

Par to, kādos apstākļos nācās strādāt pirmajiem apriņķu priekšniekiem, 1918. gada 6. decembrī amatā ieceltais Aizputes apriņķa priekšnieks Dāvis Miesiņš raksta: „No sākuma apriņķa pagaidu padome mani saņēma ne kā personu, bet kā ieceltu ierēdni, protestēdama pret iecelšanas principu. Tā kā apriņķa padomei nebija neviena kandidāta manā vietā, tad *eo ipso* es paliku. Cīņa ar niedristiem, cīņa ar vāciešiem un bermontiešiem ir mūsu attiecības nogludinājušas, jo es ar savu darbu pierādīju, ka esmu spējīgāks, taisnīgāks un bezpartejiskāks, nekā padome bija iedomājusies.”³⁴

Aizputes apriņķis bija viens no lielinieku neieņemtajiem apriņķiem. Policija tajā bija izveidota 1918. gada decembrī, bet tās iespējas bija ļoti ierobežotas, jo Kazdangā atradās Baltijas Vācu landesvēra virsštābs, kurš tur palika līdz 1919. gada marta beigām. Pie virsštāba Kazdangas muižā darbojās arī atsevišķa Militārās policijas nodaļa, kura apbraukāja apkārtni, veica kratīšanas un arestus, turklāt dažus arestētos pat nošāva. Apriņķa policija līdz pat 1919. gada rudenim nebija apbruņota un nespēja pretoties ne Baltijas Vācu landesvēra, ne arī Vācu policijas rīcībai.

Apstākļus, kādos bija jādarbojas tā laika policijai, labi atspoguļo arī norises blakus esošajā Kuldīgas apriņķī. Par pirmo apriņķa priekšnieku 1919. gada 15. decembrī Pagaidu valdība iecēla Eduardu Zariņu. Nezinot par iecelšanu, Kuldīgas pilsētas pašvaldība par Kuldīgas policijas priekšnieku bija ievēlējusi Frici Zāģeri, Kuldīgā un vairākos apriņķa pagastos bija izvēlēti arī pašvaldības policisti, kurus sauca par miličiem.

34 LVVA, 1368. f., 1. apr., 89. l., 77.–78. lp.

Kad Pagaidu valdības nozīmētais apriņķa priekšnieks ieradās Kuldīgā, vietējā izpildvara – Pagaidu izpildu komiteja – jau bija pārņēmusi izpildvaras funkcijas no okupācijas varas, t.i., vācu apriņķa pārvaldes. Taču joprojām turpināja pastāvēt vācu armijas komandantūra, kas pēc pāris nedēļu darbības apturēja politiski kreisi noskaņotās Pagaidu izpildu komitejas darbību. 1919. gada 22. janvārī, kad Valsts policija apriņķī atradās izveides stadijā, apriņķa teritorijā iebruka Padomju Latvijas armija, Pagaidu valdības ieceltais apriņķa priekšnieks līdz ar Vācu armijas daļām atkāpās uz Aizputi. Pašvaldības miliči pretēji Pagaidu valdības dienestā pieņemtajiem policistiem līdz ar savu priekšnieku F. Zāgeri pārgāja jaunās varas dienestā.³⁵

Padomju varas mūžs Kuldīgas apriņķī bija īsāks par mēnesi. Valsts iestāžu telpas, varām mainoties, gāja no rokas rokā. Kad Kuldīgas apriņķa priekšnieks E. Zariņš 1919. gada 3. martā pēc lielinieku karaspēka padzišanas atgriezās pilsētā un iegāja Kuldīgas apriņķa Pagaidu izpildu komitejas telpās, kur 1918. gada nogalē pirms lielinieku atnākšanas atradās Pagaidu valdības apriņķa kanceleja, bet pirms tam – vācu okupācijas laika kreisamts, viņš atrada izdemolētu ēku ar izsistiem logiem, kur „visas aktis, kā vācu, latviešu gan izpildkomitejas, gan apriņķa priekšnieka, galīgi iznīcinātas un saplosītas biežā kārtā mētājas pa grīdu starp izmētātiem saplosītiem dažādiem drēbju gabaliem un ēdienu atliekām. Augšējā stāvā

35 LVVA, 2230. f., 2. apr., 2. l., 15. lp.

atrodošais dzelžu naudas skapis ar saspridzinātām durvīm un tāpat arī tur atrodošās daļa mēbeles salauztas un sadauzītas”.³⁶ Policijas veidošana apriņķī sākās no jauna, un, kā izriet no 1919. gada septembra Kuldīgas pilsētas policijas iecirkņa algu saraksta, no 16 policistiem tikai viens darbu policijā bija sācis pirms 1919. gada 3. marta, bet vairums darbā tika pieņemti 1919. gada aprīlī, pēc lielinieku aiziešanas.³⁷

Visgrūtāk Kuldīgas apriņķa policijai esot nācies aizstāvēt iedzīvotājus no Vācu armijas daļu komandantūru un atsevišķu karavīru patvaļas, kuri apriņķī izdarījuši nelikumīgas revīzijas un laupījuši. Vācu komandantūras traucēja apriņķa priekšnieka darbībai, dažādi ierobežojot to, piemēram, neatzina apriņķa priekšnieka izdotās ieroču atļaujas.

Rīcības brīvību apriņķa policija ieguva tikai 1919. gada maijā, kad vācu okupācijas karaspēks bija pilnībā aizgājis no Kuldīgas apriņķa. Bermonta uzbrukuma laikā bermontiešu ieņemto Kurzemes apriņķu policisti līdz ar karaspēku atkāpās uz Liepāju vai Ventspili, daļa palika uz vietas.

Piemēram, ienaidniekam ienākot Kuldīgā, palikušie policisti izklīda, bermontieši iznīcināja Kuldīgas pilsētas un 1. iecirkņa darbvedību, bet apriņķa darbvedības dokumenti tika noslēpti. Saldū, kur Bermonta armijas vienības ienāca ātrāk nekā Kuldīgā, policija tika atbruņota un iecirkņa kanceleja izlaupta. Pilnībā pārvaldīt konkrēto teritoriju policija varēja tikai pēc Bermonta armijas padzišanas, kas, piemēram, Kuldīgas apriņķī bija pēc 1919. gada 25. novembra.³⁸

36 LVVA, 1368. f., 1. apr., 59. l., 20. lp.

37 LVVA, 1368. f., 1. apr., 50. l., 19. lp.

38 LVVA, 1368. f., 1. apr., 50. l., 19. lp.

1919. gada 16. aprīļa pučs un Latvijas policija

1919. gada 16. marta pēcpusdienā bruņoti Baltijas Vācu landesvēra karavīri iebruka Iekšlietu ministrijas telpās Liepājā, Lielajā ielā 8. Gan ministrijas telpās, gan ārpus tām arestēja iekšlietu ministru M. Valteru, tolaik iekšlietu ministra biedra pagaidu p.i. J. Dambekalnu, kā arī Liepājas Ostas policijas priekšnieku E. Kaimiņu un IeM sevišķu uzdevumu ierēdni Fedoru Simanoviču.

Tā kā J. Ieva puča laikā neatradās Liepājā, augstākais ierēdnis, kas pēc arestiem palika brīvībā un uzņēmās faktisko nodaļas vadību, bija J. Garoziņš. Pirmā pasaules kara laikā J. Garoziņš bija policijas iecirkņa priekšnieka palīgs Tallinā, pirms Februāra revolūcijas Tallinas pilsētas policijas rezerves, policijas skolas un jātnieku komandas priekšnieks.³⁹

Pēc 16. aprīļa puča leikšējās apsardzības nodaļas darbinieki ar pučistu iekšlietu ministru Oskaru Borkovski, ko vēlāk postenī nomainīja Andrievs Niedra, atteicās sadarboties. Nodaļa turpināja darboties nelegālā statusā. Tās kanceleja atradās latviešu virsnieku klubā Liepājā, Hanzas viesnīcā. Nodaļas darbinieku uzdevums jaunajā politiskajā situācijā bija informācijas vākšana un sakaru uzturēšana starp Pagaidu valdību un vietējās varas pārstāvjiem Grobiņas, Aizputes, Ventspils, Dobeles un Kuldīgas apriņķos, kuriem bija ieteikts Niedras valdības rīkojumus, tostarp plānotās pašvaldību vēlēšanas, sabotēt. Pēc tam, kad Baltijas Vācu landesvērs izdarīja kratīšanu latviešu virsnieku klubā, kanceleja tika pārcelta uz Eiropas viesnīcu.

A. Niedras valdības 1919. gada 19. maija sēdē tika nolemts izsniegt Liepājas policijas direktoram H. Maieram 5000 marku kā pabalstu policijas darbības veicināšanai. No tiem 2000 marku domātas kā atlīdzinājums par H. Maiera paša nopelniem un 3000 marku – izdevumu segšanai policistiem.⁴⁰ 1919. gada 28. maijā Niedras valdība viņu uzņēma Latvijas pilsonībā un iecēla par Liepājas policijas direktoru.⁴¹

39 LVVA, 5604. f., 1. apr., 2019. l., 17., 217. lp.

40 Niedra, Andrievs. *Kā tās lietas tika darītas*. Rīga, 1943, 146. lpp.

41 Turpat, 149. lpp.

A Niedras Ministru kabineta 1919. gada 8. jūnija sēdē tika skatīts jautājums par vācu karaspēka Dzelzs divīzijas Militārās policijas nodaļu nelikumībām pret Kurzemes civiliedzīvotājiem. Sēdē pieņēma lēmumu, ka Iekšlietu ministrijai iespējami ātri jā sagatavo vajadzīgie spēki un jā nodibina civilpolicija.⁴² A. Niedras Ministru kabineta valdīšanas noslēguma posmā, kad pēc Rīgas ieņemšanas A. Niedras valdība jau rezidēja Rīgā, tika izveidota Latvijas Dzelzceļu policija. Dzelzceļu policijas priekšnieka Mārtiņa Grigoroviča pirmā pavēle ir datēta ar 1919. gada 10. jūniju.⁴³ Kā liecina M. Grigoroviča dienesta sarakste, A. Niedras valdības laikā Iekšlietu ministrija piedāvāja viņam ieņemt Latvijas policijas priekšnieka vietu, taču viņš no šī piedāvājuma atteicies un lūdzis uzticēt viņam Dzelzceļu policijas vadību, ņemot vērā viņa ilggadējo pieredzi Dzelzceļu policijā.⁴⁴

Mainoties varām, 1919. gada 19. jūlijā Pagaidu valdības Iekšlietu ministrs M. Valters iecēla M. Grigoroviču par Latvijas Dzelzceļu policijas pārvaldes priekšnieka vietas izpildītāju, sākot ar 1919. gada 10. jūliju.⁴⁵ Kompromitējoša informācija par Grigoroviča darbību Niedras laikā netika konstatēta.

Līdz 27. jūnijam, kad A. Niedras Ministru kabinets atstāja Rīgu, Dzelzceļu policijas priekšnieks bija izdevis piecas pavēles. 1919. gada 27. jūnija pavēlē M. Grigorovičs aicināja Dzelzceļu policijas policistus spert visus soļus kārtības nodrošināšanā un noziegumu novēršanā, „galveno vērību griežot uz vācu kareivjiem, kuri, no Rīgas aiziedami, nežēlīgi aplaupa vietējos iedzīvotājus. Kur nav iespējams novērst laupīšanas ar paša spēkiem, steidzīgi griezties pie pulkveža Baloža I brigādes štāba”.⁴⁶

42 Niedra, Andrievs. *Kā tās lietas tika darītas*. Rīga, 1943, 156. lpp.

43 LVVA, 1735. f., 1. apr., 535. l., 1. lp.

44 LVVA, 5604. f., 1. apr., 2234. l., 3. lp.

45 Turpat, 1. lp.

46 LVVA, 1735. f., 1. apr., 535. l., 4. lp.

Strazdumuižas pamiers un Rīgas Militārās policijas izveide

Jauns posms policijas izveidē sākās pēc Strazdumuižas Pamiera līguma noslēgšanas 1919. gada 3. jūlijā. Līgums paredzēja, ka visas Vācu armijas vienības pamet Latviju un dodas uz Vāciju, bet zemessardzes (Baltvācu landesvēra) vienībām bija jāatkāpjas uz Daugavas kreiso krastu, aiz līnijas Kaugurciems–Sloka–Dalbe–Iecava, un jāatstāj Rīga līdz 5. jūlija plkst. 18.00. Pēc līguma noslēgšanas demisionēja A. Niedras valdība un Rīgā ienāca Ziemeļlatvijas brigāde.

Rīgā pēc tam, kad to bija atstājuši lielinieki, t.i., no 1919. gada 22. maija līdz jūlija sākumam, policijas funkcijas pildīja Baltijas Vācu landesvēra virspavēlniekam padota žandarmērija (Militārā policija).

Situācija pēc Strazdumuižas pamiera noslēgšanas attīstījās strauji. 1919. gada 2. jūlijā ar Latvijas armijas Dienvidu grupas komandiera ģenerāļa Baloža pavēli Rīgā tika izveidota Militārā policija un par tās priekšnieku iecēla pirmo Rīgas prefektu Jāni Dambekalnu, kurš 7. jūnijā bija iestājies Latvijas armijā un tika iecelts par Kurzemes brigādes Kvarģirmeistara daļas priekšnieku. J. Dambekalns līdz ar Pagaidu valdību 1919. gada 2. janvārī atstāja Rīgu, janvārī tika komandēts uz Dāniju, bet pēc atgriešanās 1919. gada martā Liepājā turpināja darbu Iekšlietu ministrijā.⁴⁷

Par Militārās policijas pamatu kļuva Latvijas armijas Dienvidu grupas jaunformējamo spēku 5. bataljons. Pamatojoties uz ģenerāļa Baloža pavēli, 1919. gada 2. jūlijā 5. bataljons, kuru komandēja kapteinis Jānis Edgars Sukurs, pārgāja Rīgas Militārās policijas priekšnieka rīcībā. Plkst. 21.15 virsleitnanta Jāņa Ķiseļa komandētajai rotai bija jāieņem 1., 2., 3. un 4. policijas iecirknis (1. rajons), kapteiņa Kārļa Maiziša rotai – 4. un 12. iecirknis (2. rajons), bet kapteiņa Friča Hermansonā rotai – 6., 7., 8. un 9. iecirknis (3. rajons). Rotu komandieriem tika uzdots pildīt rajonu priekšnieku pienākumus un iecelt iecirkņu priekšniekus no posmu komandieriem.⁴⁸

47 LVVA, 5604. f., 1. apr., 1339. l., 35.–36. lp.

48 LVVA, 5604. f., 1. apr., 1339. l., 42. lp.

Par notikušo prese rakstīja šādi: „Rīgas policijas iestādes, kā galveno policiju, tā arī visus iecirkņus, pārņēma jaunuzceltais Rīgas pilsētas policijas valdes priekšnieks Dambekalns 2. jūlijā plkst. 9 vakarā, no kura laika visi līdzšinējie policijas iestāžu darbinieki, kas gandrīz bez izņēmuma bija agrākie vācu okupācijas laikmeta darbinieki, tika atlaisti no dienesta un viņu vietā pieņem jaunus. Kā tiešais Dambekalna palīgs būs 5. bataljona komandieris kapteinis Sukurs.”⁴⁹ Turpat „Latvijas Sargs” raksta, ka laupīšanu skaits Pārdaugavā pēdējās pāris dienās ir stipri palielinājies un jaunajai Militārajai policijai būs daudz enerģiska darba pret bruņotiem laupītājiem.

Kā izriet no Iekšlietu ministrijas sevišķu uzdevumu ierēdņa, vēlāk Rīgas Militārās policijas priekšnieka palīga F. Simonoviča 1919. gada 4. jūlija ziņojuma Iekšlietu ministram, Militārā policija Rīgā ir pagaidu risinājums uz kādiem četriem mēnešiem, kamēr būs iespējams izveidot un izglītēt civilpoliciju.⁵⁰ Tas arī bija pamats steidzamai Rīgas Policijas skolas izveidei. Jūlijā laikrakstos parādījās Rīgas Militārās policijas priekšnieka aicinājums vīriešiem no 21 līdz 45 gadu vecumam, kuri vēlētos iestāties policijas dienestā par kārtībniekiem, pieteikties Policijas skolā Annas ielā 2.⁵¹ Skola savu darbību sāka augusta sākumā Aleksandra ģimnāzijā.

Atbilstoši Rīgas Militārās policijas pagaidu sastāva projektam, ko 1919. gada 1. augustā apstiprināja Iekšējās apsardzības nodaļas priekšnieks, policiju veidoja Ārējā (Kārtības), Ostas un upju policija, kā arī Kriminālpolīcija. Bija paredzēts, ka pie prefektūras pastāvēs arī Policijas skola, ko vadīs direktors ar prefekta palīga tiesībām. Ārējā policija bija sadalāma 13 iecirkņos. Rīgas prefektam bija paredzēti divi palīgi un sevišķu uzdevumu ierēdnis ar iecirkņa priekšnieka tiesībām.

Projekts paredzēja, ka prefektūrā un iecirkņos darbosies 15 iecirkņu priekšnieku palīgi, 100 policijas uzraugi, 120 vecākie un 520 jaunākie kārtībnieki, no uzraugu un kārtībnieku vidus paredzot arī prefektūras rezervi. Ostas un upju policija būtu sadalīta četros rajonos, tās priekšnieks būtu ar iecirkņa priekšnieka tiesībām. Tās štatā bez priekšnieka un palīga bija paredzēti 8 uzraugi, 12 vecākie kārtībnieki, 48 kārtībnieki, rakstvedis un kancelejas ierēdņi.

Kriminālpolīciju plānoja kā nodaļu pie prefektūras, kuru vadītu prefektam tieši padots Kriminālpolīcijas priekšnieks. Personāls – Kriminālpolīcijas priekšnieka palīgs, pieci inspektori, pieci subinspektori, 50 Kriminālpolīcijas uzraugi, viens daktiloskops ar palīgu, 17 kancelejas ierēdņi un divi darbveži.⁵²

Rīgas Militārās policijas pagaidu sastāva projekts paredzēja, ka tiks veidota kanceleja, kurā atradīsies desmit galdi, ko pārzinātu prefektūras sekretārs. Projektā bija plānots, ka būs prefektūras sekretāra palīgs, kasieris un grāmatvedis, kā arī 10 darbveži un 80 kancelejas ierēdņi. Atsevišķs darbinieku štats – ar 78 kancelejas ierēdņiem un 13 rakstvežiem – bija paredzēts policijas iecirkņu kancelejām. Štats bija iekļauts arī 21 ziņnesis, divi tiesu mediķi un viens policijas darbinieku ārsts. Prefektūras darba nodrošināšanai bija plānotas četras automašīnas, trīs tvaika kuģi, viena motorlaiva un viena laiva.

49 *Latvijas Sargs*. 04.07.1919.

50 LVVA, 5604. f., 1. apr., 6423. l., 5. lp.

51 *Baltijas Vēstnesis*. 22.07.1919.

52 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 42.–44. lp.

Pēc Pagaidu valdības atgriešanās Rīgā

1919. gada 27. jūnijā Liepājas ostmalā svinīgi tika sagaidīta Pagaidu valdība, kas pēc 16. aprīļa puča atradās uz kuģa „Saratov” Liepājas ostā. Tajā pašā dienā Liepājas Latviešu biedrības ēkā tika sapulcināti Pagaidu valdībai pakļautie policisti, kuri priekšgalā ar jauniecelto prefektu, bijušo Tiesu policijas priekšnieku J. Kareli gājienā devās ieņemt Vācu policijas valdes (Liepājas prefektūras) atstāto ēku.

Pagaidu valdībai pārceļoties uz Rīgu, Liepājā par augstāko amatpersonu ar īpašām administratīvām pilnvarām, tostarp arī policijas organizēšanas ziņā, 1919. gada 5. jūlijā tika iecelts Lejaskurzemes apgabala priekšnieks Andrejs Bērziņš. Viņa pilnvaras noteica 1919. gada 11. februāra noteikumi par karastāvokli un īpaša 1919. gada 23. jūlija instrukcija. Tiesībās viņš ar no Latvijas Satversmes izrietošiem izņēmumiem tika pielīdzināts cariskās Krievijas laika ģenerālgubernatoram.⁵³

Lejaskurzemes apgabalā ietilpa Liepājas, Aizputes, Kuldīgas, Ventspils un Talsu apriņķi. Apgabala priekšniekam bija padotas visas iekšlietu iestādes.⁵⁴ Apgabala priekšnieks bija tieši pakļauts iekšlietu ministram. Augstākos policijas ierēdņus iekšlietu ministrija iecēla pēc ministra priekšlikuma. Ministrijas sarakste ar apriņķu priekšniekiem notika ar apgabala priekšnieku starpniecību, un tikai steidzamos gadījumos ministrija sarakstījās un apmainījās ar informāciju tieši ar apriņķu priekšniekiem.⁵⁵

1919. gada 12. jūlija pārskatā iekšlietu ministram Lejaskurzemes apgabala priekšnieks raksta par vienošanos ar Liepājas pilsētas valdi, ka „pilsētas policija formāli skaitīsies par valsts policiju, kā tas ar Tautas padomes lēmumu nolikts, bet pilsēta dabū savā pilnīgā rīcībā tirgus policiju, sanitāro policiju un eksikatorus pilsētas nodevu piedzišanai. Visi šie ierēdņi skaitās valsts policijas štatā, padoti valsts iestāžu disciplinārajai varai, bet kandidāti uz šiem amatiem tiek stādīti priekšā no pilsētas valdes, un viņu atlaišana no pilsētas darba ir atkarīga no pilsētas valdes. Prefektam ir tiesība šos ierēdņus, ja pilsēta tos atlaiž, likt pie cita policijas darba. Pilsēta apņemas dot prefektūrai un iecirkņu komisariātiem bez maksas telpas līdz ar apkurināšanu un apgaismošanu; apņemas barot vienu policijas zirgu, kuru prefektūrai pašai jāpērk un ar savu kučieri jālieto; bez tam pilsēta pilnīgi uz sava rēķina

53 LVVA, 1368. f., 1. apr., 41. l., 10. lp.

54 LVVA, 1368. f., 1. apr., 1607. l., 179. lp.

55 Mūsu policijas noorganizēšanas darbs no 1918.–1920. g. *Policijas Vēstnesis*. 11.09.1923.

apņemas uzturēt tos ierēdņus, par kuriem tikko ziņots un kuru štatiem jābūt pielīdzinātiem tiem, kas kalpo pie valsts policijas".⁵⁶

1919. gada 23. jūlijā Pagaidu valdība līdzīgi kā Lejaskurzemei iecēla Augškurzemes apgabala priekšnieku. Augškurzemes apgabals aptvēra Dobeles, Tukuma, Bauskas, Jaunjelgavas un Ilūkstes apriņķus. Apgabala priekšnieka sēdeklis atradās Jelgavā. Augškurzemes apgabalā 1919. gada vasarā atradās karaspēks, kas pēc Strazdumuižas pamiera atkāpās no Rīgas. Starp Jelgavu un Rīgu pastāvēja demarkācijas līnija.

Iekšlietu ministrijas Iekšējās apsardzības nodaļa legālu darbību Liepājā atsāka 30. jūnijā. Līdz ar Pagaidu valdību tā pārcēlās uz Rīgu, kur 10. jūnijā sāka strādāt Iekšlietu ministrijas telpās.

1919. gada 1. augustā sagatavotais IeM ierēdņu saraksts liecina, ka centrālajā aparātā ir tikai divi ierēdņi, kas dienestā ir no 1918. gada. Tie ir: vecākais sevišķo uzdevumu ierēdnis Fedors Simanovičs, kurš dienestā bija no 1918. gada 27. decembra, un Iekšējās apsardzības nodaļas priekšnieks Jēkabs Ieva, dienestā no 1918. gada 23. novembra.⁵⁷

26. jūlijā Iekšējās apsardzības nodaļa sāka ievākt informāciju par iedzīvotāju reģistrāciju, apriņķu priekšniekiem un pilsētu prefektiem tika uzdots veikt komunistu reģistrāciju. 29. jūlijā uz to Latvijas daļu, kura bija atbrīvota no lieliniekiem, tika attiecināti 1919. gada 11. februāra noteikumi par karastāvokli. Rīgā karastāvoklis iestājās 1919. gada 31. jūlijā, bet pārējā Pagaidu valdības kontrolētajā Latvijas daļā – sākot ar 5. augustu.

Tūdaļ pēc atgriešanās Rīgā tika sperti būtiski soļi policijas ikdienas darba organizācijā. 25. jūlijā Ministru kabinets pieņēma instrukciju apgabalu priekšniekiem, bet 2. augustā tika izdota instrukcija apriņķu priekšniekiem un pilsētu prefektiem par darba organizāciju un dokumentu apriti. Instrukcijas autors bija F. Simanovičs.⁵⁸ Ar IeM Iekšējās apsardzības nodaļas rīkojumu Nr. 2962/2969⁵⁹ apstiprināja astoņas apriņķu priekšniekiem, to palīgiem, prefektiem, pilsētas policijas vai iecirkņu priekšniekiem pildāmās dokumentu formas ar skaidrojumiem. Savukārt Iekšlietu ministra A. Birznieka 1919. gada 2. augusta cirkulārs Nr. 453⁶⁰ noteica policijas ierēdņu un kārtībnieku darbību kriminālnoziedzumu iepriekšējā izmeklēšanā.

1919. gada 7. augusta Iekšējās apsardzības nodaļas rīkojums apriņķu priekšniekiem un prefektiem Nr. 3021/3039 noteica policistu apgādi ar telpām – gan darba, gan dzīvojamajām. Tāpat rīkojumā skaidroti no 1918. gada 5. decembra pagaidu noteikumiem par Iekšējās apsardzības organizēšanu izrietošie pašvaldību pienākumi, kā arī noteikts policijai piešķiramo darba un dzīvojamo telpu apjoms.

1919. gada 15. augustā Iekšlietu ministrs A. Birznieks izdeva cirkulāru Nr. 3249/3270, ar kuru apriņķu priekšniekiem un prefektiem uzdeva veikt regulāras mācības, jo jaunuzņemtie policijas kārtībnieki bieži nezina savus dienesta uzdevumus un pienākumus. Cirkulārā ieteikts to vislabāk darīt „pirms vai pēc algu izmaksas vai tamlīdzīgās reizēs”.⁶¹

56 LVVA, 1368. f., 1. apr., 1607. l., 32. lp.

57 LVVA, 1368. f., 2. apr., 21. l., 5.-7. lp.

58 LVVA, 5604. f., 1. apr., 6423. l., 77. lp.

59 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 18. lp.

60 Turpat, 41. lp.

61 LVVA, 1408. f., 2. apr., 781. l., 85. lpp.

Ar 1919. gada 4. augustu datētajā lekšējās apsardzības nodaļas priekšnieka J. Ievas pārskatā par stāvokli Latvijas apriņķos vēstīts, ka mierīgāka situācija ir Cēsu, Valkas, daļēji arī Rīgas un Valmieras apriņķos. Minētajā laikā policija vēl nav organizēta Valkas, kā arī Latgales fronteī tuvajos Jaunjelgavas un Ilūkstes apriņķos, tāpēc tajos vērojama bruņotu lielinieku grupu darbība un policejiskā vara atrodas armijas komandantu rokās.⁶²

Vidzemes apriņķos, ar kuriem lekšējās apsardzības nodaļai, līdz tā atgriezās Rīgā, nebija sakaru, policija pēc to atbrīvošanas no lieliniekiem veidojās samērā

Minētajā pārskatā J. Ieva atzīmē, ka Kurzemes un Zemgales apriņķos, sākot jau ar Rīgas apriņķa robežu, 1919. gada augustā nākas saskarties ar vācu karaspēka mantiskiem noziegumiem pret civiliedzīvotājiem un pašvaldību iestādēm, kā arī Latvijas policistu atbruņošanu. Īpaši tas jūtams Bauskas apriņķī, Dobeles, Tukuma, Talsu apriņķos, kā arī Kuldīgas un Aizputes apriņķos pirms vācu karaspēka aiziešanas. Pirms 27. jūnija, kad vācu karaspēks sāka atstāt Ventspili, vācu kareivji rāvuši Latvijas karogus no valsts un pašvaldību iestādēm, Vācu kara tiesa bez izmeklēšanas, apvainojot sadarbībā ar lieliniekiem, piespriedusi nāvessodus.

lēni. 1919. gada 2. februārī Pagaidu valdība par pilnvarnieku civilpārvaldes lietās Ziemeļlatvijā iecēla Markusu Gailīti. Faktiskā situācija izveidojās tāda, ka pēc igauņu un latviešu bruņoto spēku ienākšanas civilpārvalde atsevišķās jomās tika noorganizēta, taču policejiskā vara atradās kara komandantūru rokās, un policijas struktūras veidojās tikai 1919. gada vasarā. Piemēram, Valkas apriņķī līdz 1919. gada 7. augustam, kad par apriņķa priekšnieka p.i. tika iecelts Jānis Ozoliņš, augstāka policejiskā vara atradās Valkas apriņķa Latvijas daļas komandanta leitnanta Roberta Laura rokās. Apriņķī darbojās iecirkņu komandanti, bet policistu nebija. Iecirkņu komandanti no apriņķa

komandanta līdzekļiem pieņēma darbā un uzturēja miličus (komandantūras komandu).⁶³

Ar 1919. gada 2. jūnija pavēli Latvijas armijas Ziemeļlatvijas brigādei bija noteikts, ka komandantūras organizē un vada Ziemeļlatvijas frontes aizmugures priekšnieks, kurš atbild par kārtības un sabiedriskās drošības uzturēšanu Ziemeļlatvijā.⁶⁴

Līdzīgi bijis arī Grobiņas apriņķī. Tur bez vācu patvarībām konstatēts arī saasinājums starp Latvijas Palangas policiju un vietējo Latvijas armijas komandantūru, no vienas puses, un Lietuvas Kretingas apsardzības priekšnieku, no otras puses, jo Lietuvas Kretingas apsardzības priekšnieks mēģināja pievienot Palangu Lietuvai.⁶⁵

62 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 46.–47. lpp.

63 Valkas apriņķa policijas vēsture. *Policijas Vēstnesis*. 02.10.1923.

64 *Tautas Balss*. 05.06.1919.

65 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 46.–47. lpp.

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

Iekšējās apsardzības nodaļas vadītāja sagatavotais saraksts par policijas sastāvu uz 1919. gada 1. augustu liecina, ka Latvijas policijā, izņemot Rīgas policiju, ir 819 policistu, tostarp 759 kārtībnieki. Lielākā ar 183 policistiem bija Rīgas apriņķa policija, 88 policijas darbinieki bija Kuldīgas, 83 – Bauskas, 75 – Dobeles apriņķa policijā. Liepājas prefektūrā bija 88 policisti. Ilūkstes un Ventpils apriņķos un Ventpils prefektūrā policijas darbinieku skaits bija mazāks par 20.⁶⁶

Ziņas uzskatāmas par nepilnīgām, jo Iekšējās apsardzības nodaļas vadītāja rīcībā uz saraksta sagatavošanas brīdi nav bijusi informācija par Jaunjelgavas, Cēsu, Valmieras, Valkas apriņķiem un Valkas prefektūru.

1. augustā tika izstrādāts pirmais Latvijas policijas pagaidu štatu projekts⁶⁷, kas atbilstoši 1918. gada 5. decembra noteikumiem par Iekšējās apsardzības organizāciju paredzēja piecas prefektūras – Rīgā, Liepājā, Jelgavā, Ventspilī un Valkā – un 14 apriņķus Kurzemē un Vidzemē. Atbilstoši štatiem pilsētās un miestos jaunāko policijas kārtībnieku skaits tika rēķināts pa vienam uz katriem 400 iedzīvotājiem. Savukārt uz katriem pieciem jaunākajiem kārtībniekiem bija paredzēts viens vecākais kārtībnieks. Projekts noteica arī apriņķu dalījumu policijas iecirkņos. Atsevišķs štatu projekts bija Rīgas policijai.⁶⁸

4. augustā Iekšējās apsardzības nodaļas vadītājs J. Ieva raksta⁶⁹, ka visdrīzākā nākotnē nepieciešams apbruņot visus policistus, kā arī aizsargu nodaļu dalībniekus, jo bez tā policejisko funkciju veikšana toreizējos apstākļos nav iedomājama. Pēc viņa aprēķina, policijas apbruņošanai nepieciešami 2347 revolveri un 10 089 šautenes. Vairums šauteņu bija

66 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 45. lp.

67 Turpat, 41. lp.

68 Turpat, 42. lp.

69 Turpat, 5. lp.

paredzētas aizsargu nodaļu apbruņošanai, rēķinot uz katru pagastu pa 20 šautenēm. Realitātē tobrīd policijas kārtībniekiem aprīņķos ārpus Rīgas bija 324 šautenes, bet no aizsargu nodaļām tikai Grobiņas aprīņķa aizsargiem vienīģajiem bija 30 šautenes.⁷⁰

Kā nākamais tuvākajā laikā īstenojamais uzdevums bija policijas apģāde ar formas tērpiem, aprīņķu priekšnieku, to palīģu un vecāko policijas kārtībnieku apģādāšana ar zirģiem – zirģu transporta izmantošana piespiedu kārtā radot iedzīvotāģos īģnumu un neapmierinātību ar policiju.

70 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 51. lģp.

Tāpat kā steidzami veicami uzdevumi minēta arī nepieciešamība apģādāt policijas iestādes ar spēkā esošajiem Krievijas likumiem, kā arī iespējami ātra Latvijas likumu krāģuma izdošana, bez kura policijas ierēdņiem ļoti grūti un pat neiespējami rīkoties. J. Ieva norāda, ka ļoti vajadzīģa ir Tiesu palātas prokurora sagatavota speciāla instrukcija ierēdņiem un kārtībniekiem. Visbeidzot, kā nepieciešamību tagadējā „pārejas un juku laikā” viņš minēja policijas ierēdņu un kārtībnieku pielīdzināšanu kareivģiem, jo viņi esot tikpat apdraudēti un arī viņu ģimenēm jāsaņģem attiecīģs pabalsts apģādnieka nāves gadīģumā. Tāpat izstrādāģamajā Pensiju likumā policijas ierēdņiem un kārtībniekiem, ievērojot viņu grūto un atbildīģo dienestu, esot jānosaka īsāks kalpošanas laiks.⁷¹

71 LVVA, 1368. f., 2. apr., 20. l., 5. lģp.

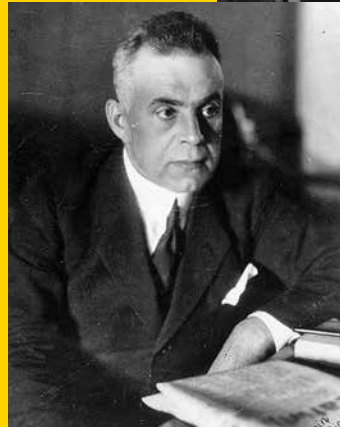
VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

Daugavpils prefektūras 3. iecirkņa policisti 1930. gada parauga formās. 1937. gads

Rīgas prefekts
Jānis Dambekalns

Pirmais Latvijas Republikas iekšlietu ministrs (18.11.1918.–08.12.1919.)
Mikēlis Valters

Policijas virsnieks Kārlis Egle.
19. gs. 20. gadu otrā puse

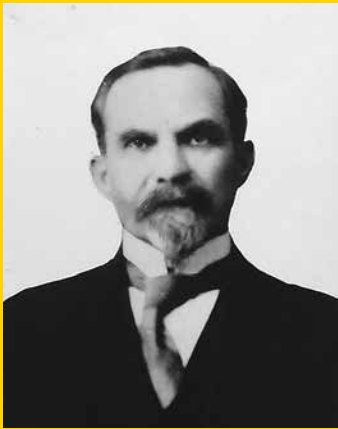

Rīgas prefektūras 13. iecirkņa policisti
1926. un 1930. gada parauga formas tērpos.
19. gs. 20.–30. gadu mija

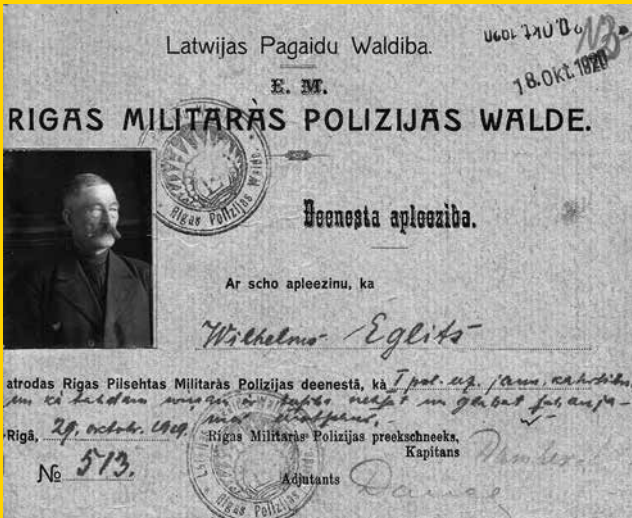
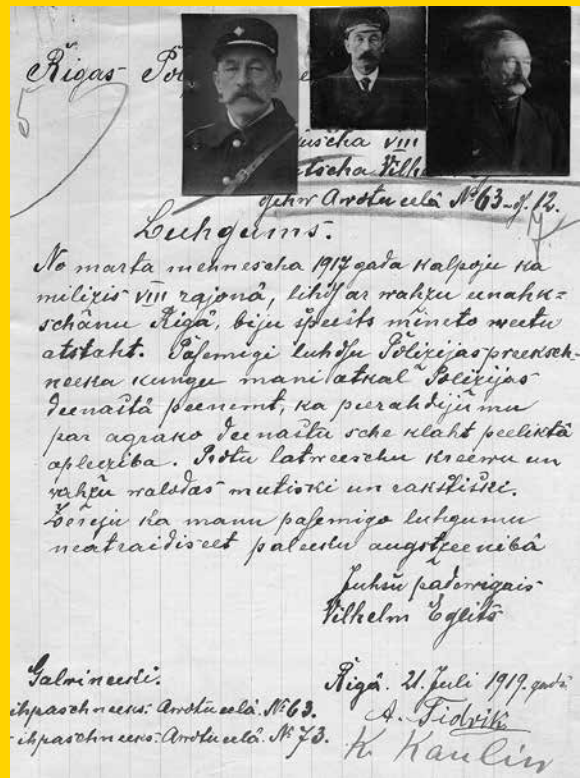
Pirmais iekšlietu ministrijas
iekšējās apsardzības nodaļas
darbvedis Jānis Garoziņš

Vilhelma Eglīša lūgums
uzņemt policijas dienestā

Pirmais Kuldīgas apriņķa priekšnieks
Eduards Zariņš

Policista Vilhelma Eglīša dienesta
apliecība

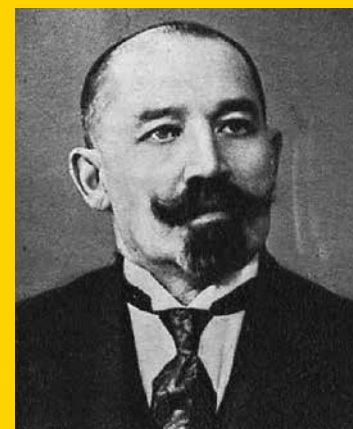

Rīgas Militārās policijas virsnieks
Juris Krīgens. 1919. gads

Iekšlietu ministrijas vecākais sevišķo
uzdevumu ierēdnis, vēlāk ilggadējs
Rīgas prefekta palīgs Fedors Simanovičs

Iekšējās apsardzības nodaļas
priekšnieks Jēkabs Ieva

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

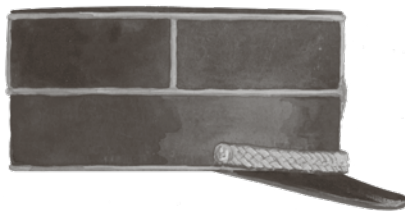
POLICIJAS FORMAS LATVIJAS REPUBLIKĀ (1918–1940)

A. Zauers

Pirmie Latvijas Republikas policijas formas tērpa elementi bija cepure un uzšuve uz apgērba piedurknes.¹ Ar 1918. gada 19. decembra Iekšlietu ministrijas Iekšējās apsardzības nodaļas (dokumentā – departamenta) apkārtrakstu tika noteikts – „lai iekšējās apsardzības darbinieki pa sava dienesta pildīšanas laiku būtu pazīstami iedzīvotājiem un amata personām no ārējā apgērba”, tiem uz kreisās rokas piedurknes jāvalkā piešūta atšķirības zīme: četrstūrainā auduma gabals valsts karoga krāsās ar melnas krāsas burtiem „A. P.” (Apriņķu policija). Vidū uz baltās svītras bija jābūt kārtībnieka numuram. Uz Pilsētu policijas nozīmēm „A. P.” vietā auduma gabala augšējā stūrī bija jābūt zīmētam burtam, ar kuru sākas pilsētas nosaukums.²

1 *Policija*. 01.11.1938., Nr. 11, 497. lpp.

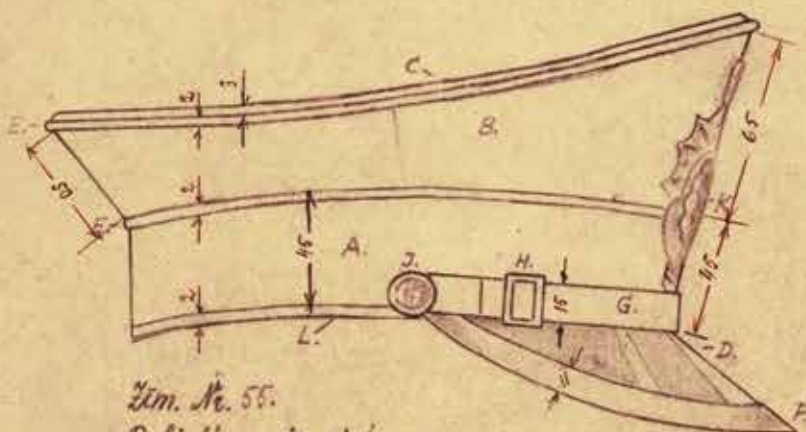
2 *Pagaidu Valdības Vēstnesis*. 24.12.1918., Nr. 3;
Latvijas iekšējās drošības nostiprināšanas vēsture 1918–1925. Rīga : Valters un Rapa, 1925, 38. lpp.

Policijas formas tērpā apraksts.

Cepure.

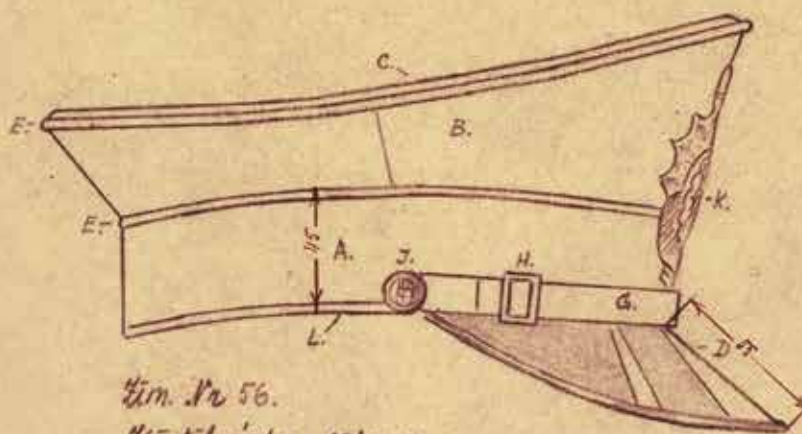
Lapa Nr 10.

Zīm. Nr. 55.
Policijas virsnieka cepure.
Sānskats.

Policijas virsnieku cepures nags no melni la kotas vulkānifibras ar metāla apkalumu sudrabotā krāsā.

Jamēni

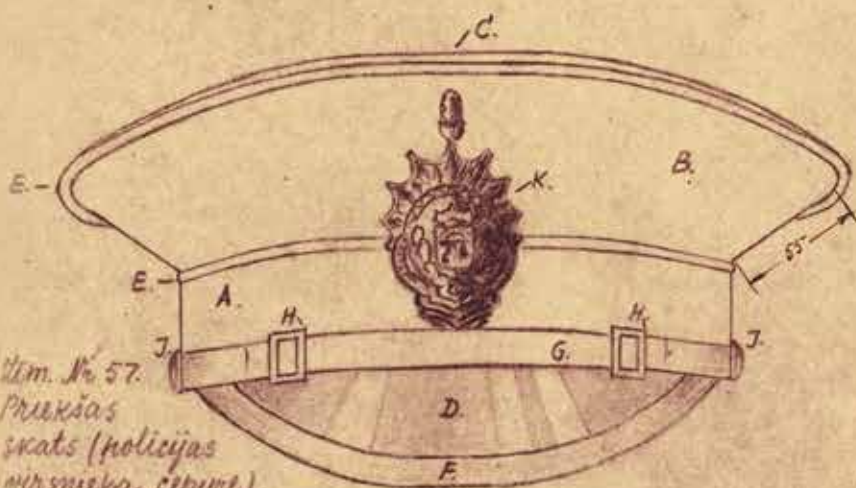

Zīm. Nr. 56.
Kārtibnieka cepure.
Sānskats.

Kārtibnieku cepures nags no melni lakotas vulkānifibras bez metāla apkaluma.

Pozaukumi.

- A. - aplokis (sarkans).
- B. - virsdala (pelēka).
- C. - virsa (pelēka).
- D. - nags
- E. - iemalojumi (sarkani).
- F. - naga apkalums.
- G. - zoda siksnas.
- H. - zoda siksnas sprādze.
- J. - pogas.
- K. - kōkārde.
- L. - aploka apmale.

Zīm. Nr. 57.
Priekšs
skats (policijas
virsnieka cepure).

Cepure pagatavo-
jama saskaņā ar ži-
mējumu. Virsa, virsdo-
ļa un aploka apmale
no pelēka rītnas au-
duma. Aplokis un
iemalojumi no sarka-
na rītnas auduma.
Zoda siksnas no mel-
nas lanādas. Pīsas mē-
tāla daļas (naga apkalums, pogas un zoda siksnas sprādzes) no sudraba

krāsas metāla. Pogas saskaņā ar žimējumu Nr 37. Kōkārde saskaņā ar žimējumu Nr 38. (Virsnieku un kārtibnieku).
Cepure pagatavojama pēc mēra.

Pirmais Latvijas Pilsētu, Apriņķu un Dzelzceļu policijas formas cepures apraksts publicēts „Valdības Vēstnesī” 1919. gada 16. septembrī.³ Policijas prefektiem un apriņķu priekšniekiem bija noteikta deviņus centimetrus augsta formas cepure, kas izgatavojama no pelēkas vadmalas ar tāda paša materiāla nagu un zelta krāsas pīni virs tā. Cepures sānos jābūt piecus centimetrus augstam uzlocījumam ar augšpusē piešūtu centimetru platu zelta krāsas auduma lenti un divām zelta krāsas metāla pogām, kas piešūtas uz atlocījuma zelta krāsas lentes sākumā.

Visiem pārējiem bija paredzētas līdzīgas cepures, atšķirības panāca, variējot ar pīni (tās krāsu), pogām (to krāsu, materiālu), kā arī auduma lenti (to izmantojot vai neizmantojot atšķirīgās krāsās). Kokardes (noteikumos – nozīmes) pie cepures bija paredzētas visiem vienādas: metāla četrstūris ar zelta krāsas svītrotu malu un sudraba krāsas četrstūri vidū, uz kura atradās melna, četrstūrainā, paaugstināta svītra ar kopā savītiem burtiem „RP” – Rīgas policistiem, „LP” – pārējiem Latvijas policistiem, savukārt Dzelzceļu policijas ierēdņiem kokardes vidū bija savijušies burti „DP”.

Nākamais solis policijas apģērba attīstībā tika sperts, izdodot „Latvijas pilsētu, apriņķu un dzelzceļu policijas formas apģērba aprakstu”.

3 *Valdības Vēstnesis*. 25.12.1919., Nr. 95.

Apraksts bija ļoti īss, tajā bija tikai astoņi panti. To apstiprināja iekšlietu ministra p.i. A. Birznieks 1919. gada 4. novembrī, bet „Valdības Vēstnesī” to publicēja 11. novembrī.⁴

Policijas virsniekiem – no prefekta un apriņķa priekšnieka līdz policijas iecirkņu priekšniekiem un to palīgiem – bija paredzēta viena veida formas žakete un bikses, savukārt pārējiem policistiem – no policijas nodaļu uzraugiem līdz kārtībniekiem – cita veida. Par atšķirības zīmēm kalpoja noteikti uzšuvumi uz formas žaketes piedurknēm.

1923. gadā, atskatoties uz neseno vēsturi, „Policijas Vēstnesī” rakstīja: „Cik nešaubīgi ierēdņi ticēja Latvijas atbrīvošanai un savam darbam, pierāda arī tas apstākļi, ka, no vienas puses, vācu un Bermonta artilērija grāva Rīgas namus, bet, no otras, ministrija pa to laiku pārstrādāja rīkojumu par policijas formas apģērbu, kurš apstiprināts 4. novembrī...”⁵

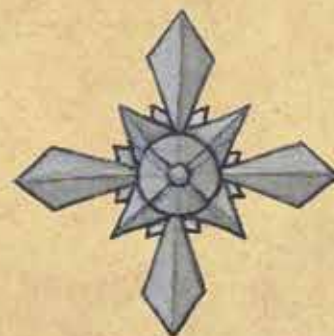
Minētajam formas tērpam bija īss mūžs. Nepagāja ne gads, kad to atcēla. Jaunais, pārstrādātais formas tērps tika apstiprināts 1920. gada 16. novembra toreizējā iekšlietu ministra Arveda Berga rīkojumā par policijas darbinieku formu.⁶

No rīkojuma izriet, ka 1920. gada 29. maijā iekšlietu ministrs Arveds Bergs apstiprinājis Rīgas prefektūras policijas formu. Jaunais rīkojums (ar atsevišķiem izņēmumiem) tādu pašu formu ieviesa arī pārējiem Latvijas Pilsētu, Apriņķu un Dzelzceļu policijas policistiem. Atšķirības niansēs bija noteiktas uzplečos, cepurēs, pogās, uzšuvumos uz svārku aprocēm, biksēs. Piemēram, formas tērpa pogas Pilsētu un Dzelzceļu policijai bija no balta metāla, Apriņķu policijai – no dzeltena, turklāt ar valsts ģerboni.

4 *Valdības Vēstnesis*. 11.11.1919., Nr. 59, 2. l.p.

5 Mūsu policijas noorganizēšanas darbs 1918.–1920. g. *Policijas Vēstnesis*. 27.11.1923., Nr. 60, 2. l.p.

6 *Valdības Vēstnesis*. 29.11.1920., Nr. 273, 1. l.p.

Policista ķiveres
zīmējums. 1930. gads

Policista formas cepures parauga
zīmējums. 1926. gads

Policijas kārtībnieku un virsnieku
uzpleču paraugu zīmējumi. 1926. gads

Kokardes palika nemainīgas, tās bija jāturpina izmantot atbilstoši 1919. gada 16. septembra rīkojumam. Mēteļi tika šūti pēc kareivju formas parauga.

Arī policistu svārki, kā rakstīts rīkojumā, bija „parastais frenčs (frenčis)”⁷, izņemot sudraba pinumus uz aprocēm, kas bija piešķirti tikai Rīgas prefektūras ierēdņiem. Rīkojums noteica: ja policisti vēlas, viņi līdz 1921. gada 1. jūlijam var valkāt jau iegādātās formas.

20. gs. 20. gadu pirmajā pusē formas tērpa tālāku attīstību kavēja pēckara laika grūtie materiālie apstākļi. Par to, ka policisti tērpušies dažādas krāsas un piegriezuma tērpos, tā atstājot sabiedrībā diezgan negatīvu iespaidu, raksta arī tā laika prese. Tiek pat piedāvāts Rīgā nodibināt policijas ierēdņu apģērbu darbnīcu, kurā katrs policists varētu sev iegādāties pienācīgu dienesta uzvalku. Uzvalkus policijas darbinieki saņemtu ar mazāku pirmo iemaksu un tos trīs četru mēnešu laikā varētu izpirkt uz nomaksu. Attiecīgo ierēdņu priekšnieki samaksu par izsniegto uzvalku atvilktu no ierēdņu algām, un valdība norādītajā laikā darbnīcai segtu izdevumus par izsniegtajām drēbēm. Darbnīca būtu uzskatāma par valdības uzņēmumu, un tai būtu jāatrodas Administratīvā departamenta vai Rīgas prefektūras pārziņā. Īstenojot šo ideju, policijas ierēdņi neilgā laikā tiktu ietērpti vienādas krāsas un piegriezuma uzvalkos.⁸ Zināms pamats šāda priekšlikuma īstenošanai bija, jo, kā liecina pārskats par Rīgas prefektūras un policijas iecirkņa darbību 1922. gadā, rīdzinieki no atvēlētā

budžeta centralizēti bija iepirkusi 2957 aršinas⁹ vadmalas un 6332 aršinas oderes drānas, kā arī pārējos piederumus, no kuriem policijas rezervei drēbnieku darbnīcā uzšūti 596 formas uzvalki (frenčis un bikses) un 200 formas mēteļi.¹⁰ No atlikušā materiāla salaboja vecā parauga (angļu) mēteļus. Formas tērpu iegādē tika ieguldīti 1,7 milj. Ls, kas minētajā gadā pēc policijas darbinieku algām bija Rīgas prefektūras otra lielākā izdevumu pozīcija.¹¹

1920. gados periodiski tika aktualizēts jautājums par jaunas policijas formas nepieciešamību. Par to diskutēja 1923. gada 23. novembrī prefektu un apriņķu priekšnieku apspriedē.¹² Strīdoties par tumši zilu, melnu un aizsargu zaļo krāsu, vairākums apspriedes dalībnieku bija par pēdējo. Ar balsu vairākumu vienojās par vienādas formas ieviešanu. Tika pieņemts lēmums, ka cepurēm jābūt tai pašā krāsā kā apģērbam, bet līdzšinējās kokardes vietā jāliek mazais valsts ģerbonis ar ozollapu. Policijas augstākiem ierēdņiem, sākot no policijas uzrauga, tika paredzēts arī duncis (kortiks). Taču tālāk par formas apspriešanu netika.

Pie šī jautājuma atkal atgriezās pēc gada – 1924. gada nogalē.¹³ Taču īstas vienprātības par to, kādam jābūt jaunajam formas tērpam, nav bijis. Piemēram, Rīgas policijas 4. iecirkņa priekšnieka palīgs Ernests Dreimanis raksta, ka neesot nekāda pamata policijas ietērpa vienkāršošanai, jo ne vien pie mums, bet arī citās valstīs – tiklab republikās, kā monarhijās – policija ietērpa ziņā ieņem izcilu stāvokli, kam praktiska nozīme.¹⁴ Tepat tiek iebilsts pret formas tērpa melnās krāsas maiņu.

7 Frenčis – armijas parauga svārki, kam ir atliekta apkakle, lielas krūšu kabatas un krokojums muguras daļā. Nosaukums cēlies no angļu feldmaršala Džona Frenča (1852–1925) uzvārda.

8 Par policijas ierēdņu formu. *Policijas Vēstnesis*. 25.05.1923., Nr. 7, 2. lpp.

9 Aršina – garuma mērvienība, aptuveni 0,71 m.

10 Pārskats par Rīgas prefektūras un policijas iecirkņa darbību 1922. gadā. *Policijas Vēstnesis*. 15.05.1923., Nr. 5, 1. lpp.

11 Turpat.

12 *Policijas Vēstnesis*. 27.11.1923., Nr. 60, 2. lpp.

13 Turpat.

14 *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. 04.06.1926., Nr. 17; *Valdības Vēstnesis*. 14.06.1926., Nr. 129.

Formas cepures priekš Latvijas Policijas iestādes 19. 28

Schemjums. A.

Atkāme izņemot Pasaules policiju

Schemjums. B.

Schemjums. C.

Schemjums. D.

Pareizi: Administratīva Departamenta
Direktora w.i.(paraksts) J. Kova.

Par pareizību:

Darboādis:

Pirmās policijas formas cepures
zīmējums. 1919. gads

1926. gada 3. jūnijā iekšlietu ministrs Eduards Laimiņš parakstīja rīkojumu par jauna parauga formas ieviešanu. 4. jūnijā „Policijas un robežapsardzības dienesta apģērbu apraksts” tika publicēts „Iekšlietu Ministrijas Vēstnesī”, bet 14. jūnijā – „Valdības Vēstnesī”.¹⁵

Dienesta apģērba apraksts stājās spēkā pēc tā izsludināšanas „Iekšlietu Ministrijas Vēstnesī” ar noteikumu, ka jaunā parauga cepures un pārējo apģērbu var pagatavot jau tūlīt, bet pilnīga pāriešana uz jaunajām formām visiem aprakstā minētajiem darbiniekiem jāveic līdz 1928. gada 1. janvārim.

Jaunajā formas tērpā saglabāja atšķirības ne tikai starp Rīgas prefektūru un pārējo Latvijas policiju. Noteikumi paredzēja atšķirības atsevišķos elementos lielo pilsētu – Liepājas un Daugavpils – prefektūru policijas apģērbā, bet daudz lielākas – Apriņķu policijas iestādēs un Dzelzceļu policijā valkātajā dienesta apģērbā.

Pamatā policistu formas tērpiem, tāpat kā iepriekš, bija Rīgas prefektūras forma, kas arī iepriekš minētajā aprakstā bija atspoguļota visdetalizētāk. Rīgas un abu lielo pilsētu policistu formas jaunajā aprakstā atšķīrās detaļās, taču atšķirības ar Apriņķu policijas formu jau bija būtiskākas.

Vispirms jau auduma krāsa. Visās trīs prefektūrās policijas darbinieku formas pēc Rīgas parauga bija šūtas no melna auduma, Apriņķu policijai un Dzelzceļu policijai tās darināja no aizsargkrāsas auduma. Otra redzamākā atšķirība bija cepures formā. Rīgas, Liepājas un Daugavpils prefektūrai – pēc Rīgas parauga, Apriņķu policijai – kā robežsardzei.

Bez ģeogrāfiskām atšķirībām pastāvēja arī atšķirības gan formas tērpa elementos, gan arī to valkāšanas kārtībā starp policijas ierindas un komandējošo sastāvu. Piemēram, kā formas tērpa elements tikai Rīgas prefektūrā bija paredzēta melna, apaļa cietas ādas ķivere ar balta metāla aizsargu pār virsu. Prefektūras policijas virsniekiem tā bija ar baltām zoda siksnīņām, bet kārtībniekiem – ar melnām. Virsniekiem ķivere bija jānēsā svinīgos un citos gadījumos, bet kārtībniekiem – pildot dienestu postenī un pēc prefekta rīkojuma arī citos gadījumos.

Atšķirības bija arī ikdienas ekipājumā. Bija noteikts, ka gumijas stekus nēsā policijas kārtībnieki, pildot dienesta pienākumus postenī un arī citos gadījumos, bet policijas virsnieki – pēc prefekta sevišķa rīkojuma. Šis noteikums attiecās tikai uz Rīgu.

Šādu – gan būtisku, gan arī nianšu atšķirību – bija diezgan daudz. Var minēt, ka piešus pie garajiem zābakiem bija atļauts nēsāt policijas kārtībniekiem – jātniekiem un arī visiem policijas virsniekiem, kā arī vecākajiem policijas kārtībniekiem pagastos. Šī kārtība tika ieviesta ar 1920. gada 16. novembra rīkojumu. Te gan jāpiebilst, ka zirgu kā transportlīdzekli ikdienā, jo īpaši laukos, izmantoja arī citi policisti, kam pieši pie formas tērpa nepienācās.

Interesanta ekipējuma detaļa policijas virsniekiem bija duncis (kortiks) ar dzelteniem apkalumiem un baltu kaula vai cita materiāla spalvu pie dzeltenām ādas siksnām, kas bija piestiprinātas pie vidusjostas kreisajā pusē.

Būtisks jaunievedums bija jauna kokarde – četrstūrainā nozīme tika aizstāta ar ovālu kokardi, kam vidū bija mazais Latvijas Republikas ģerbonis.

Prefektiem, apriņķu priekšniekiem un Dzelzceļu policijas priekšniekam bija jārūpējas, lai viņu padotie, nēsājot dienesta apģērbu, stingri izmantotu noteiktu formu un lai visi būtu ģērbti vienādi.

¹⁵ *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. 04.06.1926., Nr. 17;
Valdības Vēstnesis. 14.06.1926., Nr. 129.

1926. gada parauga formas piedzīvoja visīsāko kalpošanas laiku. Jau 1930. gada 1. augustā iekšlietu ministrs E. Laimiņš apstiprināja jaunu policijas ārējā dienesta darbinieku dienesta apģērba aprakstu, kas „Iekšlietu Ministrijas Vēstnesī” tika publicēts 5. augustā.¹⁶

Dienesta apģērba apraksts stājās spēkā tā izsludināšanas dienā „Valdības Vēstnesī” ar noteikumu, ka apģērbu pēc jauniem zīmējumiem var pagatavot un nēsāt jau tūlī, bet no 1932. gada 1. janvāra visiem aprakstā minētiem policijas darbiniekiem jaunais dienesta apģērbs jānēsā obligāti.

Jaunā forma bija liels solis Latvijas policijas formas tērpa unifikācijas virzienā. Tagad visai policijai – kā Pilsētu, tā Apriņķu un arī Dzelzceļu policijai – bija noteikts vienāds tumši zilganpelēkas krāsas darba apģērbs un tumši zils parādes apģērbs. Apraksts noteica, ka Apriņķu policijas virsnieki nēsā tādu pašu tērpu kā prefektūru policijas virsnieki, tikai cepures aploks, kantējumi, zīmotnes un bikšu svītras ir oranžas. Uzpleči – tādi paši kā prefektūru virsniekiem, tikai zeltaini. Savukārt Apriņķu policijas kārtībnieki nēsā tādu pašu tērpu kā prefektūru kārtībnieki, tikai cepures un citi tērpa iekantējumi ir oranžā krāsā. Arī uzpleči tādi paši kā prefektūru kārtībniekiem, tikai zeltaini.

Izzuda atšķirības starp Rīgas, Liepājas un Daugavpils prefektūru policistu formas tērpiem. No policijas virsnienu ekipējuma bija pazudis duncis. Pilsētu policijas kārtībniekiem un virsniekiem, mainot gan formu, gan arī materiālu, tika saglabāta ķivere.

Šajos noteikumos detalizēti bija aprakstīta policijas jātnieku – kārtībnieku un virsnienu – forma, pie kuras bija paredzēta zobena valkāšana. Policijas Jātnieku nodaļu sāka veidot 1927. gadā.

1931. gada 4. aprīlī iekšlietu ministrs Ansis Petrēvics apstiprināja papildinājumus policijas ārējā dienesta darbinieku dienesta apģērba aprakstā.¹⁷ Tie skāra gan valkāšanas kārtību, gan atsevišķus formas tērpa elementus.

Pārgrozījumi un papildinājumi policijas ārējā dienesta darbinieku dienesta apģērba aprakstā tika veikti arī laikā, kad Iekšlietu ministriju vadīja V. Gulbis.¹⁸ Tie noteica formas tērpu valkāšanu ikdienā un svētku reizēs.

1930. gadā apstiprināto formu Latvijas Republikas policisti valkāja visilgāk – līdz 1939. gadam, kad to nomainīja iekšlietu ministra K. Veitmaņa parakstītajā dokumentā „Instrukcija kārtības policijas ārējā dienesta darbinieku dienesta apģērba valkāšanai” aprakstītie formas tērpi.¹⁹ Formas tērpu apstiprināja 1939. gada 25. maija Ministru kabineta sēdē.

Policijas inspektors J. Ķīselis, raksturojot jaunās formas ieviešanu, uzsvēra, ka tā bijusi ilgi gaidīta un ka pamatdoma, to radot, bija padarīt apģērbu ērtāku, praktiskāku un lētāku, kā arī izskatīgāku.

„Līdzšinējās divas apģērba kārtas,” raksta J. Ķīselis, „krietni smagi gūlās uz darbinieku budžetu. Izejas jeb parādes svārki bija smagi, spožie metāla apšuvumi un

¹⁶ Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis. 05.08.1930., Nr. 414.

¹⁷ Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis. 05.05.1931., Nr. 483, 3. lpp.

¹⁸ Valdības Vēstnesis. 17.06.1935., Nr. 133, 1. lpp.

¹⁹ Valdības Vēstnesis. 06.07.1939., Nr. 149, 1. lpp.

uzpleči ātri palika nefīri, un, lai tos uzturētu pienācīgā izskatā, tie bieži bija jāmaina. Lielas neērtības radīja kabatu trūkums, kur darbinieks varētu novietot piezīmju grāmatiņu un zīmuli vai citas sīkākas lietas.”²⁰ „Darba apģērbs,” konstatē policijas inspektors, „bija pārāk vienmuļīgs, bez kāda ārēja spožuma, kas policijas dienesta apģērbam zināmā mērā tomēr nepieciešams.”²¹

J. Ķīseļa izpratnē jaunajā dienesta apģērbā ir mēģināts apvienot abu līdzšinējo uzvalku labās īpašības un novērst to, kas dzīvē bija izrādījies nepraktisks. Svārki ir tikai vieni, ar ērtām sānu kabatām un nelielām krūšu kabatām, kur var ievietot arī nelielu piezīmju grāmatiņu. Savukārt jaunā cepure nespiedīs pieres kaulu, un lietus laikā ūdens vairs netecēs aiz apkakles.

„Katram kārtīgam cilvēkam,” secina J. Ķīselis, „ir vismaz divas apģērbu kārtas, un tādas turēsim turpmāk arī mēs – vienu darbam, otru – godam. Līdz šim bija vajadzīgas trīs un pat četras kārtas, tagad, ja viena jau zināmu laiku būs kalpojusi, tā pāries ikdienas darbam un svaigāko arvienu turēsim speciāliem gadījumiem.”²²

1939. gada parauga formas tērps kļuva vēl unificētāks – praktiski bija izzudušas atšķirības starp galvaspilsētas un provinces policijas formu, lielā mērā arī starp policijas ierindniekiem un virsniekiem.

Jaunais formas tērps bija pelēkā krāsā, būtiskākais jauninājums bija formas cepures, zīmotnes – zilo vietā nāca tumši sarkanas. Tumši sarkana bija arī jaunās formas cepures apmale.

Uz uzplečiem bija skaitļi un burti, kas norādīja piederību pie prefektūras, daļas un iecirkņa. Tāpat kā armijas virsniekiem, arī policijas virsniekiem pie formas tērpa kā parādes formas elements pienācās zobens.

1930. gada parauga formas tērpa elements bija apmetnis lietaim laikam un lietusmēteli bez kapuces. Jaunajā formā tika iekļauts arī vasaras mēteli, kas bija pagatavojams no pelēka impregnēta vilnas auduma un paredzēts lietaim laikam. Bija arī atsevišķs lietusmēteli, kas bija izgatavojams no impregnēta lina, kokvilnas auduma vai brezenta, ar piepogājamo galvas pārsegu (kapuci).

Posteņu vajadzībām bija paredzēts arī kažoks no vilnas auduma ar aitādas oderi. Tāpat saglabājās no pārējiem atšķirīgs policijas jātnieku formas tērps – svārki, patronu soma, ziemas cepure. Kā īpašs elements minama arī baltas, mazgājamas ādas aproce kārtībniekiem – satiksmes regulētājiem.

Unifikācija izpaudās arī tādējādi, ka jaunais dienesta apģērbs bija jāizgatavo tikai no Iekšlietu ministrijas apstiprinātiem audumiem. Iepriekš tādas prasības nebija, tāpēc, līdz šis nosacījums stājās spēkā, izmantotie dažādas kvalitātes un nokrāsas audumi radīja diezgan raibu policijas ierindu.

20 Ķīselis, J. Jaunais dienesta apģērbs. *Policija*. 01.06.1939., Nr. 6, 270. lpp.

21 Turpat.

22 Turpat.

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

MILICIJA LPSR JEB POLICEJISKO FUNKCIJU NODROŠINĀŠANA PSRS LAIKĀ

A. Vaišļa

L ikumpārkāpumi ir bijuši vienmēr, un tā tas būs arī turpmāk – pie visām varām un visā pasaulē. Noziedzīgo pasauli politika un iekārtu maiņa neinteresē, ja vien tā netraucē viņu primārajam mērķim – ar minimālu piepūli maksimāli labi dzīvot.

Pēc Latvijas okupācijas un iekļaušanas PSRS sastāvā bez policejiskām funkcijām milicijai bija pienākums sekot arī sabiedrības politiskajam noskaņojumam. Tikai atšķirībā no mūsdienām miličiem dažkārt nebija ne brīvdienu, ne svētku dienu: ja bija darbs, tas negaidīja. Un – tāpat kā tagad – tas prasīja fizisku un garīgu izturību.

1940–1941

1940. gada 17. jūnijā Latviju okupēja PSRS karaspēks, pēc Latvijas Republikas Satversmei neatbilstošām vēlēšanām tika izveidota Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika (LPSR), ko inkorporēja PSRS sastāvā.

„Pēc Latvijas okupēšanas par PSRS vadības vienu no vissvarīgākajiem uzdevumiem kļuva tādu institūtu un struktūru izveidošana, kuri varētu nodrošināt šī reģiona kolonizāciju un sovetizāciju. To varēja izdarīt tikai tajā gadījumā, ja sekmīgi tiktu atrisināts „kadru jautājums”. Taču ar vietējiem kolaboracionistiem to izdarīt nebija iespējams. Jau 1940. gada 23. jūnijā jaunais „tautas valdības” iekšlietu ministrs V. Lācis norādīja: „Svarīgākais uzdevums, kāds jāveic iekšlietu ministrijai, ir pilnīgi un noteikti izīrīt valsts aparātu no reakcionāriem elementiem.””¹

1 Riekstiņš, J. *Padomju impērijas koloniālā politika un Latvijas kolonizācija. 1940–1990*. Rīga : Tieslietu ministrija, 2015, 80. lpp.

„Iztīrīto reakcionāro elementu” vietā vajadzēja atrast jaunus, „uzticamus”, taču vietējo iedzīvotāju vidū tādu bija maz. Tāpēc jau 1940. gada 22. jūnijā PSRS Tautas komisāru padomes priekšsēdētāja vietnieks A. Višinskis, kuram bija izsniegta PSRS Augstākās padomes Prezidija pilnvara „vest sarunas ar Latvijas Republikas prezidentu par jautājumiem, kas saistīti ar PSRS valdības ultimātu”, kā arī padomju sūtniecība Rīgā pieprasīja no Maskavas 10–15 personas, kuras varētu sniegt palīdzību jaunajiem ministriem. Tanī pašā dienā A. Višinskis un padomju sūtnis Latvijā V. Derevjanskis ziņoja Maskavai, ka jau nodarbojas ar kadru atlasīšanu Latvijas valsts iestādēm un redakcijām. 1940. gada vasarā no PSRS uz Latviju tika nosūtīti 31 „atbildīgā” persona.²

Turpinot Latvijā „sociālistiskos pārveidojumus”, 24. jūnijā nodibināja vietējo revolucionāro elementu veidotu palīgpolīcijas dienestu, kas kļuva par nākamās Tautas milīcijas kodolu. Galvenie priekšnoteikumi bija, lai potenciālie kandidāti nāktu no mazturīgām aprindām un būtu jaunajam režīmam labvēlīgi noskaņoti. Ar okupācijas spēku atbalstu faktiski palīgpolīcisti realizēja polīcijas funkcijas. Polīcijai būtībā bija vien izkārtnes loma.

1940. gada 24. jūlijā pilnībā likvidēja Latvijas Republikas polīciju. 1940. gada 25. jūlijā Kārtības polīciju pārdēvēja par Tautas milīciju. Vārdu „polīcija” varēja lietot vairs tikai negatīvā nozīmē. Visiem Tautas milīcijas darbiniekiem uz labās rokas kā atšķirības zīme bija jānēsā sarkana lente ar latīņu burtiem „T.M”. Līdz turpmākajam rīkojumam milīciem vajadzēja nēsāt polīcijas formas tērpu.

Saskaņā ar Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas (LKP CK) 1940. gada 2. jūlija lēmumu tika izveidota Strādnieku gvarde – paramilitāra struktūra, kas pakļāvās Iekšlietu tautas komisariātam. Tās galvenā funkcija bija apsargāt nacionalizētos uzņēmumus no „sabotieriem un kaitniekiem”. Gvardistiem bija īpaša

forma – zilās krāsas strādnieku krekls un bikses. Gvarde darbojās līdz 1941. gada maijam.

„Jūlijā, augustā tika arestēti daudzi vadošie polīcijas darbinieki. Tie, kuri netika arestēti, no darba tika atbrīvoti vai atvaļināti „pēc paša lūguma”. Savukārt daļai kārtībnieku, kuri bija kļuvuši par tautas milīciem, vēl atļāva strādāt. Paralēli tiešajiem darbiem nācās apmācīt jaunpieņemtos milīcijas darbiniekus.

Augusta sākumā aneksijas process tika noslēgts. Līdz ar grāmatu saturu kontroli un patiesības cenzūras ieviešanu „ar 26. augusta iekšlietu ministra rīkojumu milīcijai tika uzdots 10 dienu laikā izņemt no publiskas apgrozības okupācijas varai nevēlama satura poligrāfiskos materiālus, kuri bija jānosūta Galvenajai literatūras pārvaldei”.³

Latvijā represīvās iestādes izveidoja pēc vienota PSRS parauga. Visa prokuratūra Latvijas PSR bija tiešā PSRS pakļautībā. Ar PSRS Iekšlietu tautas komisāra L. Berijas 1940. gada 30. augusta pavēli tika nodibināts LPSR Iekšlietu tautas komisariāts (IeTK) un par LPSR Iekšlietu tautas komisāru iecelts vēlāk bēdīgi slavenais A. Noviks. Jau 1940. gada septembrī izveidoja Padomju Savienībai atbilstošu LPSR valsts drošības iestāžu sistēmu un iecēla šo represīvo iestāžu amatpersonas. Tajās struktūrās, kuras vadīja vietējie darbinieki, par vietniekiem, apakšnodaļu priekšniekiem un to vietniekiem, vecākajiem speciālistiem un speciālistiem

2 Lēbers, D. A. Latvijas valsts bojāeja 1940. gadā. *Latvijas Valsts atjaunošana 1986–1993*. Rīga : Tieslietu ministrija, 2015, 22. lpp.

3 Apine, I. Kā iznīcināja brīvvalsts polīciju. *Likuma Vārdā*. 2001, 127.–128. lpp.

norīkoja no Maskavas atsūtītos darbiniekus, kuriem agrāk nekādu saišu ar Latviju nebija bijis. Atbraucēji no Maskavas ieņēma arī daudzus citus leTK atbildīgos amatus.

1940. gada septembrī un oktobrī tika nomainīts arī cietumu personāls, bet novembrī un decembrī – sāka milicijas iestāžu darbinieku masveida nomainīšana ar ieobraucējiem.

1940. gada rudenī Rīgā, Brīvības ielā 61, uzbūvēja leTK apakšzemes cietumu, kurā strādāja no ieobraucējiem nokomplektēts personāls.

Līdz ar sovetizāciju Latvijā tika ieviesta pasu pieraksta sistēma, kuru nodrošināja milicija. Latvijā personas no PSRS tika pierakstītas uz pastāvīgu dzīvi vai darbā uz zināmu laiku, ja vien tām bija ieobraukšanas caurlaide. Par pierakstīšanu tika informēts arī atļaujas izsniedzējs. Arī lai izbrauktu uz PSRS, milicijas Pasu reģistrācijas daļā bija jāsaņem sevišķa caurlaide.⁴

Ar PSRS Augstākās padomes Prezidija 1941. gada 3. februāra dekrētu PSRS Iekšlietu tautas komisariātu sadalīja divās iestādēs – Iekšlietu tautas (NKVD; no krievu valodas *Народный комиссариат внутренних дел, НКВД*) un Valsts drošības tautas komisariāts.

Latvijā par Iekšlietu tautas komisāru atstāja A. Noviku, bet par Valsts drošības tautas komisāru iecēla S. Šustinu, kurš Latvijā bija ieradies jau 1940. gada jūnijā. Arī S. Šustina vadītais komisariāts galvenokārt tika nokomplektēts ar atbraucējiem no PSRS, kuri latviešu valodu neprata, taču bija ideoloģiski uzticīgi.

No 1941. gada 4. marta līdz jūnija sākumam PSRS leTK rīcībā uz Latviju nosūtīja 30 darbinieku, viņu vidū bija tikai viens latvietis.⁵

1940. gada 26. novembrī Latvijas teritorijā stājās spēkā Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas (Krievijas PFSR) normatīvie akti un 1926. gada Krievijas PFSR kriminālkodekss. Ar tā ieviešanu Latvijā atjaunoja nāvessodu. Tieslietu iestādes bija pakļautas kompartijas politiskajai kontrolei un norādījumiem. Līdz 20. gs. 50. gadu otrajai pusei varai nevēlamie iedzīvotāji tika represēti bez tiesas sprieduma vai notiesāti pēc ārpustiesu instanču lēmumiem. Padomju krimināltiesībās tolaik tika atzīta arī likuma piemērošana pēc analogijas. Pēc varas iestāžu lēmuma jebkuru cilvēku varēja notiesāt, piemēklējot nepieciešamo Kriminālkodeksa punktu. Advokāta loma un funkcijas tiesas procesā un izmeklēšanā bija ierobežotas.

1940. un 1941. gadā Iekšlietu tautas komisariāts palīdzēja Valsts drošības tautas komisariātam organizēt un realizēt deportācijas. Līdz ar Otrā pasaules kara sākšanos Latvijas teritorijā vienu okupācijas varu nomainīja otra. Ar 22. jūnija Ziemeļu–Rietumu frontes pavēli karastāvokļa apstākļos visas personas, kas „novērotas kārtības traucēšanā”, bija nododamas kara tribunālam. Civiliedzīvotājiem lika „palīdzēt karaspēkam un milicijai cīņā pret diversantiem, bandītu grupām un ienaidnieka izpletņlēcējiem”. Nākamajā dienā sekoja Baltijas Atsevišķā kara apgabala pavēle noņemt visas gaisa antenas. Rīgā aizliedza parādīties bēniņos, uz jumtiem, balkoniem. Visas aizdomās turamās personas pienācās aizturēt. Tika izdota Rīgas garnizona pavēle, ka sakarā ar karastāvokli kustība un darbība pilsētā atļauta līdz plkst. 20.00. Līdz plkst. 5.00 pilsētā drīkstēja pārvietoties tikai karaspēks un milicija.

Tos milicijas darbiniekus, kuri nepaguva palikt otrpus frontes līnijai vai izlēma palikt Latvijā, nacistiskās Vācijas okupācijas spēki centās atklāt un iznīcināt vai nosūtīt uz koncentrācijas nometnēm.

4 Riekstiņš, J. *Padomju impērijas koloniālā politika un Latvijas kolonizācija. 1940–1990*. Rīga: Tieslietu ministrija, 2015, 90.–91. lpp.

5 Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas arhīvs, 12. f., 1. apr., 2. l., 3.–4. lpp.

1944–1953

Uzreiz pēc atkārtotās padomju okupācijas daudzviet sākās bruņota nacionālo partizānu cīņa pret okupācijas varu. Cīņa turpinājās līdz pat 50. gadu vidum. To varēja vērtēt kā latviešu brāļu karu, jo latviešu zaudējumus gan milicijas un iznīcinātāju, gan arī mežabrāļu pusē vēsturnieki lēš līdzīgus.

1944. gada vasarā kopā ar Sarkanu armiju Latvijā ieradās arī dažādu represīvo iestāžu darbinieki. No jauna tika izveidota milicija. „1944. gada 13. jūlijā tika izdota Latvijas Komunistiskās partijas CK sekretāra J. Kalnbērziņa un LPSR IeTK tautas komisāra, valsts drošības komisāra A. Eglīša pavēle par iznīcinātāju bataljonu organizēšanu.

Pirmais bataljons tika saformēts 1944. gada jūlija beigās Ludzas apriņķa teritorijā. Bataljoni tika veidoti apriņķos, bet pagastos darbojās vadi. Tie tika formēti no personām, kas sava vecuma dēļ nebija pakļautas iesaukšanai armijā: pirmsiesaukuma vecuma jauniešiem, vecāka gadagājuma vīriem, personām, kurām bija iesaukšanas pagarinājums, un kara invalīdiem. Iznīcinātāju uzdevums bija apkarot ienaidnieka spieģus un diversantus, apsargāt svarīgus infrastruktūras objektus, apdzīvotajās vietās palīdzēt milicijai kārtības sargāšanā un nodrošināšanā, palīdzēt IeTK apriņķu un pilsētu nodaļām apkarot nacionālās pretošanās kustību.”⁶

6 *Okupācijas varu politika Latvijā. 1939–1991.* Rīga : Nordik, 1999, 219.–221. lpp.

„1945. gada jūnijā LPSR Tautas komisāru padomes priekšsēdētāja vietnieks bija sagatavojis ziņojumu par miliču un iznīcinātāju rīcību Ludzas apriņķa pagastos. Tika ziņots par šo personu bruņotām laupīšanām, vairākām slepkavībām mantkārīgos nolūkos, žūpošanu, izvarošanu, piesavināšanos, fizisku ietekmēšanu.”⁷ Līdzīgi atgadījumi bija praktiski visā Latvijas teritorijā.

„LPSR Iekšlietu tautas komisariātā katru ceturksni tika sagatavoti pārskati par LPSR Iekšlietu tautas komisariāta, milicijas, militarizētas apsardzes, cietumu un nometņu uzraugu noziedzību un notiesājamību.”⁸ Tās bija sekas tikai pēc šķiriskiem principiem veidotai personāla atlasei. Ar laiku milicija attīrījās no gadījuma personām, kas likumu izprata, ievērojot proletāriski tiesisko apziņu un revolucionāro nepieciešamību, taču iedzīvotāji gadiem ilgi bija spiesti paciest patvaļu.

Par represīvo iestāžu darbības „bilanci” LKP CK sekretārs J. Kalnbērziņš 1953. gada jūnijā paziņoja: „No 1945. līdz 1953. gadam republikā pavisam ir represēti 119 000 cilvēku, no tiem bijušās Valsts drošības ministrijas orgāni ir arestējuši 26 500 cilvēkus, kā bandīti nošauti 2321 cilvēks, kā kulaki un bandītu atbalstītāji izsūtīti 43 702 cilvēki, bet milicijas un prokuratūras orgāni ir arestējuši

46 350 cilvēkus.”⁹ J. Kalnbērziņš arī atzina, ka „cīņa ar buržuāziski nacionālistisko pagrīdi gandrīz pilnīgi bija uzticēta Iekšlietu ministrijas iestādēm un galvenokārt aprobežojās ar sodiem un represijām, kas skāra plašus iedzīvotāju slāņus”.¹⁰

Beidzoties karam, 1945. gada 7. jūlijā PSRS tika izsludināta notiesāto personu amnestija, kas attiecās tikai uz kriminālnoziedzniekiem, bet ne notiesātajiem pēc Kriminālkodeksa 58. panta, tas ir, politiskajiem noziedzniekiem. Visā PSRS teritorijā, un arī Latvijā, krasī saasinājās kriminogēnā situācija, it sevišķi Rīgas nomalēs. Palielinājās bruņotu laupīšanu, slepkavību un zādzību skaits. Nākamo gadu laikā milicijai bija darba pilnas rokas, kamēr par noziegumiem aizturēja un notiesāja vairumu amnestēto. 1947. gadā noziegumu skaits, salīdzinot ar 1945. gadu, pieauga gandrīz uz pusi. Izveidojās paradoksāla situācija: lai gan cilvēki bija iebaidīti, jo sodi par sociālistiskā īpašuma zādzību bija bargi, noziegumu skaits uz amnestēto rēķina bija liels. 1947. gada dekrēts par valsts īpašuma zādzību paredzēja cietumsodu līdz pat 25 gadiem. Par pāris kilogramu kartupeļu vai graudu zādzību tiesa piesprieda piecus vai pat desmit gadus cietumā.

Komunistu īstenotā kolonizācijas politika bija klaji diskriminējoša pret Latvijas pamatiedzīvotājiem. Daudzās iestādēs un saimniecības nozarēs nesen iebrukušos nelatviešus izvirzīja vadošos posteņos. Milicijas darbā 1945. gada 9. janvāra instrukcija praktiski liedza iesaistīties tiem vietējiem iedzīvotājiem, kuri nebija evakuējušies līdz ar frontes līniju. Tādējādi 50. gadu sākumā Iekšlietu ministrijas vadošo darbinieku vidū bija tikai 15 % latviešu, bet no 56 Latvijas pilsētu un rajonu Iekšlietu nodaļu vadītājiem tikai četri bija latvieši. Tā kā nepastāvēja prasība, ka vadošajiem darbiniekiem jāapgūst latviešu valoda, valsts pārvaldes, saimnieciskajās un daudzās publiskajās jomās krievu valoda kļuva par vienīgo saziņas līdzekli.

7 *Okupācijas varu politika Latvijā. 1939–1991.* Rīga : Nordik, 1999, 219.–221. lpp.

8 *Okupācijas varu politika Latvijā. 1939–1991.* Rīga : Nordik, 1999, 219.–221. lpp.

9 *Latvijas Vēstnesis.* 05.03.1998., Nr. 58/59 (1119/112).

10 Turpat.

Kurzemes katls bija piesaistījis ievērojamus Padomju armijas spēkus, tāpēc pēc nacistu kapitulācijas daudzi demobilizētie sarkanarmieši palika kara samērā neskartajā Latvijā, it sevišķi Rīgā un citās lielākās pilsētās. Daudzi turpmāk darbu atrada milicijā un citās leM struktūrās.

1946. gadā visi Tautas komisariāti pārtapa par ministrijām un NKVD mainīja nosaukumu un kļuva par Iekšlietu ministriju.

„Pēc LPSR Milicijas pārvaldes ieteikuma LPSR TKP un LK(b)P CK 1944. gada kopīgajā sēdē pieņēma lēmumu par Rīgas pilsētas iedzīvotāju dokumentāciju, kura bija jāpabeidz līdz 1945. gada martam.

Pasu izsniegšanas darbs tika uzsākts 1944. gada 10. decembrī – vienlaicīgi Rīgas pilsētas 12 milicijas nodaļās – un pabeigts 1945. gada 20. martā.”¹¹ Līdz tam milicija kopā ar armijas daļām veica astoņas masveida pārbaudes, kuras aptvēra visus namu īpašumus. Savukārt Latvijas lauku iedzīvotāju pasportizācija notika 1948. gadā. Ja persona viena gada laikā tika divreiz administratīvi sodīta par ļaunprātīgu pasu režīma pārkāpšanu, iestājās kriminālatbildība.

Likumu piemērošana nereti bija atkarīga no partijas redzesloka. Tā, piemēram, 1950. gadā LK(b)P Baldones rajona pirmais sekretārs P. Dergačs, piedraudot padzīt rajona milicijas nodaļas priekšnieku, lika tam atcelt vairākiem no Krievijas iebraukušajiem Baldones kūrorta darbiniekiem uzliktos administratīvos sodus par dzīvošanu bez pierakstīšanās.¹²

Pēc kara agrāk sodītas personas nepierakstīja Rīgā, taču aizliegums neattiecās uz Rīgas rajonu. Pirmais Latvijas Republikas iekšlietu ministrs pēc neatkarības atgūšanas A. Vaznis atceras, kā 50. gadu beigās piedzīvoja pirmās ugunsdrošības Katlakalnā, kas tajā laikā bija sevišķi bīstams rajons: „Te, aiz Rīgas robežas, atradās baraku pilsētiņa, kurā dzīvoja galvenokārt agrāk sodītas personas. Kad posteņa milicis, atvairot uzbrukumu, nošāva uzbrucēju, Katlakalna recidīvisi sarīkoja masu nekārtības, apgāza ugunsdzēsības automašīnu un, nežēlīgi piekaujot, nodarīja smagus miesas bojājumus milīciem formas tērpos. Tikai mobilizējot visas Rīgas milicijas rezerves, izdevās ieviest kārtību un aizturēt apmēram 30 aktīvākos organizatorus un kūdītājus. Tā kā pēc partijas nostādnēm Padomju Savienībā masu nekārtības nevarēja notikt, tad vainīgās personas tika sodītas par citiem Kriminālkodeksa pantiem.”¹³

1953. gada martā PSRS iekšlietu ministrs L. Berija apvienoja Valsts drošības ministriju un Iekšlietu ministriju. Vēlāk, pēc L. Berijas aresta, Iekšlietu ministrija vēlreiz tika pārdalīta, tai atstājot „iekšējās drošības” (milicijas) funkcijas, bet 1954. gadā jaundibinātā Valsts drošības komiteja (KGB; no krievu valodas: Комитет государственной безопасности, КГБ) pārņēma vairākas „valsts drošības” (slepenpolīcijas) funkcijas.

„1953. gada vasarā [...] Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas vadošo kadru sastāvā latviešu bija tikai pieci procenti. No 56 rajonu iekšlietu daļu priekšniekiem latvieši bija tikai četri (7 %). Milicijā strādāja 31 % latviešu, bet vadošajā darbā – tikai 17 %.”¹⁴

Līdz ar Staļina nāvi L. Berija veica izmaiņas milicijas kadru politikā. Tika pieņemts PSRS CK lēmums, kas

11 Riekstiņš, J. *Padomju impērijas koloniālā politika un Latvijas kolonizācija. 1940–1990*. Rīga : Tieslietu ministrija, 2015, 127. lpp.

12 Riekstiņš, J. *Padomju impērijas koloniālā politika un Latvijas kolonizācija. 1940–1990*. Rīga : Tieslietu ministrija, 2015, 136. lpp.

13 Vaznis, A. *Informācija pārdomām*. Rīga : Kontinents, 2002, 39.–41.; 52.–54. lpp.

14 Riekstiņš, J. *Padomju impērijas koloniālā politika un Latvijas kolonizācija. 1940–1990*. Rīga : Tieslietu ministrija, 2015, 151. lpp.

noteica par pienākumu pie varas esošajiem krieviem mācīties vietējās valodas. „1953. gada 19. jūnijā LPSR iekšlietu ministrs I. Zujāns ziņoja LKP CK sekretāram J. Kalnbērziņam par jaunu milicijas skolu izveidošanu un to komplektēšanu ar latviešu jauniešiem. Divu izveidojamo skolu mērķis ir nodrošināt LPSR IeM un miliciju ar operatīvajiem un vadošajiem darbiniekiem no vietējo pamatiedzīvotāju vidus, jo līdz šim milicijas skola pārsvarā tika komplektēta no Padomju Savienības centrālo apgabalu pilsoņiem. Tā kā esošā milicijas skola Allažu ielā 4 ir par mazu, operatīvo darbinieku skolai ir nepieciešamas plašākas telpas. Apmācības šajās skolās bija paredzēts veikt latviešu valodā, kas gan bija jāpagaida līdz 1991. gadam.”¹⁵ 1957. gadā izveidoja Rīgas Milicijas vidusskolu, kurā varēja iegūt vidējo juridisko izglītību. 50. gados milicijā bijušos armijniekus daudzos amatos pakāpeniski nomainīja ar vietējiem kadriem.

Milicijai bija jāseko, lai antisabiedriski, parazitiski elementi un personas, kuras ļaunprātīgi izvairās no sabiedriski derīga darba, tiktu izraidītas ar liegumu apmesties ne tuvāk par 100 kilometriem no galvaspilsētas. Šajā kategorijā iekļāva arī politiski represētos. 1955. gadā abortu aizliegums tika atcelts, un pēckara gados tik plašo nelegālo abortu lietu skaits saruka. Izmeklēšanas un tiesu praksē piemēroja A. Višinska izstrādātās teorijas dogmu, ka noziegums ir pierādīts, ja apsūdzētais ir atzinis savu vainu. Citi pierādījumi tad vairs nav vajadzīgi. Atzišanos bieži vien panāca ar psiholoģisku un fizisku iespaidošanu, pat spīdzināšanu. Bēdīgi slavenākā ir tā saucamā Rogaļova lieta 1980.–1982. gados, kas ir viena no lielākajām kļūdām milicijas operatīvās darbības vēsturē. Tajā notiesātie bija atzinušies svešā noziegumā. Vienam tika piespriests nāvessods, ko, par laimi, nepaguva izpildīt.

15 Blonskis, A. No ierindnieka līdz ģenerālim. *Likuma Vārdā*. 2000, 19.–24. lpp.

Diemžēl visi milicijā nedienēja godprātīgi. „Uz atskurbtuvēm lauzās strādāt kā uz zelta bedri. Bieži atskurbtuvēs nonākušo kabatas iztīrīja līdz pēdējai kapeikai. Atskurbtuvē nokļuvušo pretenzijas netika ņemtas vērā, un apsūdzība bija grūti pierādāma.”¹⁶ Ilggadējam milicijas un policijas vadošajam darbiniekam A. Blonskim 1953. gada augustā bija jāizšķiras: armija vai kā alternatīva – milicija. Milicijā atalgojumā saņēma 450 rubļu, kaut pirms tam kā strādnieks viņš pelnīja 2000 rubļu. Izlēma par labu milicijai. Izgājis desmit dienu kursus, viņš sāka strādāt par posteņa milici. „Rīgā piecdesmitajos gados posteņa milīči patrulēja pa vienam trijās maiņās. Milicijas nodaļām parasti bija viens transporta līdzeklis, ko parasti izmantoja nodaļas priekšnieks. Naktīs milicijas galvenie palīgi bija iestāžu, uzņēmumu un veikalu apsargi, kuri objektu apsargāja ārpusē. Iecirkņa inspektors jeb, kā tolaik dēvēja, iecirkņa pilnvarotais, ja vien nebija jāizmeklē noziegums, darbu sāka no pulksten sešiem rītā, kad apstaigāja teritoriju, aptaujāja posteņa miličus, naktssargus, sētniekus, iedzīvotājus. Ap deviņiem, desmitiem noziņoja vadībai un darbu atsāka pulksten sešos vakarā, un tad strādāja līdz pusnaktij. Tajā laikā dzīves temps bija mierīgs, bija ierobežotas transporta iespējas un sakaru trūkums, ikvienai pilngadīgai personai obligāti bija jāstrādā, taču atalgojums bija zems, naktīs ielās bija maz cilvēku. Līdz ar to likumpārkāpumu skaits bija samērā neliels. Piemēram, tajos laikos sabiedriskajā transportā vajadzēja iekāpt pa aizmugurējām durvīm un izkāpt pa priekšējām. Pārkāpējus sodīja. Par tādu pārkāpumu aizturot trešo reizi un nogādājot milicijas iecirknī, A. Blonskis aizturēja savu pirmo, kā vēlāk izrādījās, valsts mantas izzadzēju.”¹⁷

16 Blonskis, A. No ierindnieka līdz ģenerālim. *Likuma Vārdā*. 2000, 19.–24. lpp.

17 Blonskis, A. No ierindnieka līdz ģenerālim. *Likuma Vārdā*. 2000, 19.–24. lpp.

„Tajā laikā milicija strādāja no desmitiem rītā līdz pusnaktij. Katram virsniekam, beidzot darbu, pa ceļam uz dzīvesvietu bija jāpārbauda divi netiklības zaņķi. Ja tur sastapa aizdomīgas personas, tās bija jānogādā milicijā, un mājās varēja tikt ap diviem, trim naktī.”¹⁸

A. Kavalieris, 1957. gadā sākot strādāt par izmeklētāju Rīgas Staļina rajona milicijā, atceras, ka tur, viņu ieskaitot, bija trīs izmeklētāji, piecu sešu inspektoru kriminālmeklēšanas grupa un skaitliski visvairāk posteņa miliči.¹⁹ Darbadienas garums nekad nebija īsāks par 12 stundām, bet caurmērā tas bija 16 stundu un bieži vien – arī vairāk. Vispārējais princips bija šāds: ja ir noticis noziegums, jāstrādā tikmēr, kamēr vien ir, ko darīt, – vajadzēja pratināt, apskatīt, konkrēti meklēt vai noskaidrot.²⁰

Laikā, kad valsts ekonomika strādāja militāriem mērķiem un veikalos trūka vajadzīgo preču, uzņēmumos zaga pat uz audekla bāzes ražotu smilšpapīru. Veselu rulli miecēja, vārīja, līdz izveidojās audums, no kā šuva palagus.

Līdz pat valsts neatkarības atgūšanai Rīgā, Gaiziņa ielā 8, darbojās personu bez noteiktas dzīvesvietas pieņemšanas un sadales punkts. Tajā līdz 30 dienām varēja aizturēt personas bez dokumentiem, līdz tika noskaidrota viņu personība. Šo kontingentu regulāri papildināja abu dzimumu klaidoņi. To netrūka arī Rīgas Centrālajā dzelzceļa stacijā. Klaiņojošās staigules bieži vien nodarbojās ar prostitūciju un klientus nereti piedzirdīja vai apdullināja ar medikamentiem un apzaga, arī izgērba, jo drēbes tolaik bija vērtība. Klienti pamodās bez drēbēm un bez dokumentiem. Tikmēr zagle jau prom – vilcienu.

Neatklājamie noziegumi Transporta milicijai bojāja visu statistiku, tāpēc tika organizēti pretpasākumi. Līdz 1965. gadam Rīgas Centrālajā dzelzceļa stacijā tūlīt pēc vilcienu pienākšanas reidos vai patruļās aizturēja visas iespējamās prostitūtas un uz diennakti ievietoja aizturēšanas telpā – vēl cara laika būvētā pagrabā. Tajā bija tikai mazs restots lodziņš bez nekādas ventilācijas. Vēl pakaisīja hloru dezinfekcijai. Tā kā cilvēku tiesības tajos laikos PSRS nebija aktuālas, tad šī „profilakse” uz aptuveni divām nedēļām līdzēja, pa to laiku no plašās „dzimtenes” malu malām sabrauca jaunas darbones.

Valsts drošības komitejas „aizgādībā” bija valūtas prostitūtas. VDK klientus, pamatā ārzemniekus, drīkstēja vest tikai uz viesnīcu „Rīga”, vēlāk arī „Latviju”, kur atsevišķi numuriņi bija aprīkoti ar slepenu audioaparāturu, videoaparāturu un dubultiem spoguļiem. VDK vajadzīgos ārzemniekus, nepieciešamības gadījumā ietekmējot ar kompromitējošiem materiāliem, varēja vieglāk pierunāt uz slepenu sadarbību.

No 1987. gada novembra atsevišķa nodaļa Rīgas pilsētas Iekšlietu pārvaldē nodarbojās ar prostitūcijas kontroli.

20. gs. 40. un pat 50. gados milicija bija absolūti tehniski nenodrošināta. Pilsētā iecirkņa pilnvarotais pārvietojās kājām vai ar sabiedrisko transportu. Lauku apvidos, kā atceras ilggadējais Madonas iecirkņa kriminālpolicijas priekšnieks V. Himuļa no kāda sava priekšgājēja stāstītā, – ar pajūgu: „Staļina laikos

18 Vaznis, A. *Informācija pārdomām*. Rīga : Kontinents, 2002, 38.–39.; 52.–54. lpp.

19 Kavalieris, A. *Pusgadsimts kriminālistikā*. Rīga : Valters un Rapa, 2002, 25. lpp.

20 Turpat, 26. lpp.

piezvana uz Madonas miliciju un ziņo, ka Lubānas apkārtnē šaudās. Pāris miličiem izraksta komandējumu uz divām dienām. Zirgu pajūgā iemeta pārtiku, automātus, apsedzās ar kažoku un devās uz Lubānu.”²¹

Arī ilggadējais Valmieras rajona milicijas (vēlāk – policijas) pārvaldes priekšnieks J. Kubuliņš atceras, ka 1964. gadā katram Madonas lauku iecirkņa inspektoram bija zirgs un pajūgs, kas tika turēts dzīvesvietā. Ar 15 diennakšu arestu sodītie savu sodu vasarā izcietā, apkopjot milicijas zirgus un sagatavojot tiem sienu.

1956. gadā milicijas nodaļās parādījās vairāk automašīnu.

50. gadu beigās milicija nozieguma pēdu fiksēšanai sāka izmantot fototehniku. Tika saņemtas arī dažādas speciālas ierīces un īpašs aprīkojums, kas atviegloja milicijas darbu. Tas notika samērā strauji, jo pēc trim gadiem tehnika un aprīkojums jau bija daudz augstākā līmenī. Milicijas darbu ar katru gadu vairāk atviegloja dažādi tehniskie līdzekļi. To klāsts un kvalitāte pieauga. Iekšlietu ministra vietnieka vadītajā IeM Tehniskajā padomē tika lemts par dažādu operatīvo dienestu darbības uzlabošanai nepieciešamo iekārtu projektēšanu un izgatavošanu. Šajā jomā sadarbojās ar dažādiem uzņēmumiem. Līdz 60. gadu vidum milicijai bija minimāls tehniskais aprīkojums.

Tad parādījās pirmās rācijas, kas bija mazjaudīgas. Lai risinātu sakaru problēmu, ar militārā profila rūpnīcas „Komutators” atbalstu Rīgas milicijas pārvaldei uzprojektēja un uzstādīja modernu sakaru sistēmu. Vēlāk izstrādāja un izveidoja radioreleju sakaru tīklu, kas nodrošināja vienlaicīgus sakarus ar visām republikas milicijas pārvaldēm. Līdz pat GSM sistēmas ieviešanai tā lieliski kalpoja savam nolūkam. Izmantoja arī iekšējos resursus. Piemēram, Daugavpils cietumā izgatavoja speciālas somas notikumu vietu apskates veikšanai, bet Jelgavas cietumā – iekārtas izšauto ložu kartotēkai.

E. Johansons stāsta: „VDK, salīdzinot ar miliciju, atradās privilīģētākā situācijā, jo no tās varēja iegūt jebkuru informāciju, bet iekšlietu ministram vajadzēja rakstīt iesniegumu. Iekšlietu ministrija un tās milicijas nodaļas sadarbojās ar VDK. Sadarbību reglamentēja Maskavā izdotie normatīvie akti. Tika ievērota Maskavas pavēle par informācijas apmaiņu. Dažādās krimināllietās ar Iekšlietu ministriju bieži vien saskaņoja un koordinēja operatīvās darbības. Slepka vība tika uzskatīta par nopietnu noziegumu, tāpēc tika veidota kopīga darba grupa. Kopīgi risinājām jautājumus par valsts īpašuma izsaimniekošanu, objektu drošību, robežas pārkāpumiem, valūtas operācijām. Sīkās valūtas operācijas bija milicijas kompetence, lielās – VDK. Turklāt VDK bija tiesības

pārņemt izmeklēšanā jebkurus materiālus, ja to uzskatīja par nepieciešamu. VDK nepieciešamības gadījumā milicijai sniedza operatīvi tehnisko līdzekļu atbalstu, kas VDK bija daudz kvalitatīvāki.

21 Vaznis, A. *Informācija pārdomām*. Rīga : Kontinents, 2002, 38.-39.; 52.-54. lpp.

Ja padomju laikos aizturēja ārzemnieku un ievietoja atskurbtuvē, tad par to bija jāinformē pat partijas pirmais sekretārs.”²² Slavas ordeņa kavalierus un Padomju Savienības varoņus nedrīkstēja ievietot atskurbtuvēs, jo tādējādi tiktu apkaunota pati apbalvotāja – valsts.

1956. gadā tikai dažiem Rīgas milicijā nodarbinātajiem bija augstākā izglītība.²³ Nepieciešamās zināšanas un iemaņas, lai veiktu visas izmeklēšanas darbības un izmeklētu ikdienā sastopamos noziegumus tā laika prasību līmenim atbilstošā kvalitātē, tika apgūtas pašmācības ceļā un praksē.²⁴ Starp augstākā ranga izmeklētājiem, kas bija beiguši juristus, vēl bija latvieši, taču lielākā daļa no milicijas sastāva bija krievi. Kad sāka strādāt priekšnieks Ruzgass, viņš centās latviskot Valsts autoinspekciju: meklēja latviešus ar augstāko izglītību, taču tāpat autoinspekciju neizdevās pilnībā pārkomplektēt, jo šajā darbā nespēja pievilināt nacionālos kadrus. Autoinspekcijā leitnantam bija jāsāk strādāt ar algu 80–90 rubļi mēnesī, bet jebkurā kolhozā viņš varēja saņemt vismaz divreiz vairāk.

1961. gadā veselu grupu Lauksaimniecības akadēmijas beidzēju aģitēja stāties milicijā. Tajā skaitā arī vēlāko Valsts autoinspekcijas darbinieku J. Jansonu. Viņš atceras: „Tā kā mums jau bija augstākā izglītība, tad vajadzēja trīs mēnešus Milicijas skolā Zeļļu ielā apgūt aroda zināšanas. Uz beigām mūs sāka lenkt Valsts drošības komiteja. Tādi paši kā mēs – jauni latviešu puīši, tikai civilā gērbti. Vairākas reizes uz skolu nāca trīs četri vīri, un draudzīgā sarunā vēlējās mūs pārvilināt pie sevis:

„Tas ir labi, ka atnācāt sargāt padomju valsti. Bet varbūt jūs vēlētos pamēģināt pie mums? Mēs jums piedāvājam labākus apstākļus, un dienesta rangā jūs arī ātrāk kāpsiet. Un darbs interesantāks.” Kad mēs minstinājāties, domādami, kā atrunāties, viņi skaidri un gaiši teica: „Nedomājiet, ka te kāds liks cilvēkus šaut. Tagad ir 1961. gads. Tādas lietas vairs nenotiek.”

Jāsaka, neviens no man pazīstamajiem neļāvās pierunāties, jo, mūsaprāt, tā bija nedraudzīgas valsts slepenpolīcija ar politisku novirzienu.”²⁵ Arī pēdējais LPSR VDK vadītājs atzina, ka „astoņdesmito gadu sākumā bija aizvien grūtāk pārliecināt latviešus strādāt VDK”.²⁶

J. Jansons atminas dienesta gaitas Valsts autoinspekcijā: „Manā lietošanā tika nodoti trīs motocikli. Noliecīti divcilindru 700 cm³ karalaiku „Dņepr M-72” un „Kijeva 750”. Un eskorta vajadzībām 500 cm³ „Ural”. To iegādājās jaunu. Ar to Maskavas kungus eskortēt vajadzēja reizi pāris mēnešos. Arī A. Kosiginu no kara lidostas pavadīja uz viņa iecienīto Jūrmalu.

Milicijas toreizējais motoparks bija salasīts: kas citām iestādēm nebija vajadzīgs, vecs vai sadauzīts, to milicijas remontbāzē atjaunoja. Pārsvārā knapi turējās kopā. Remontēšana notika autobāzē, tikai uz remontēšanu vajadzēja ilgi gaidīt. Te izlīdzēja personīgās pazišanās jeb blatu sistēma.

Pirmo motociklu, ko saņēmu kā vecu grabažu, man saremontēja sporta klubā „Daugava”. Tur man bija pazīstams Ivars Ošs, sporta meistars motobraukšanā. Motocikliem tajā laikā nebija speciāla krāsojuma, kādu krāsu dabūja, tādā krāsoja. Aizmugurē bija reģistrācijas numura plāksnīte: VAI un numurs. Darbā

22 Johansons, E. *Čekas ģenerāļa piezīmes. Atmoda un VDK*. Rīga : 1991. gada barikāžu dalībnieku biedrība, 2006, 54.–55. lpp.

23 Kavalieris, A. *Pusgadsimts kriminālistikā*. Rīga : Valters un Rapa, 2002, 18. lpp.

24 Turpat, 24.–25. lpp.

25 No autora personiskas sarunas ar J. Jansonu.

26 Johansons, E. *Čekas ģenerāļa piezīmes. Atmoda un VDK*. Rīga : 1991. gada barikāžu dalībnieku biedrība, 2006, 64. lpp.

lietoju arī paaugstinātas caurgājamības GAZ-69. Tas bija zilā krāsā ar sarkanu līniju un uzrakstu „Milicija”. Tādi braucamie bija dažāda ranga milicijas priekšniekiem un pilsētas VAI dežūrdaļas rīcībā. Ja naktsdežūrās bija brīvi, tad autoinspektori varēja tos dabūt. Ziemā gan labāk bija strādāt ar automašīnu. Augstāka ranga vadība braukāja ar trafaretām volgām.

20. gs. 70. gados milicijas autotransports tika pārkrāsots dzeltenā pamatkrāsā ar zilu svītru. Tika izveidotas tā saucamās speciālās autoinspekcijas brigādes, kas nodrošināja ceļu satiksmes drošību uz Daugavpils, Vidzemes un Liepājas šosejas. Izmantoja pat helikopteru. Reizi nedēļā – katru ceturtdienu – VAI personālsastāvam apmēram trīs līdz piecas stundas notika virsnieku mācības. Bija arī šaušana, fiziskās, bet pārsvarā teorētiskās nodarbības. Analizēja, kā kurš strādājis: kurš labi, kurš slikti. Šajā laikā autoinspektoru ielās nebija. Mēs paši teicām: ceturtdienās līdz pulksten diviem dienā ielās ir tikai regulētāji, kas bija seržanti, tāpēc autobraucēji, pilnīgi nesodīti, var darīt, ko vien vēlas. Kaut vai piedzērušies gar bērnudārziem joņot. Taču mūsu iebildumus neviens neņēma vērā.

Autoinspekcijā toreiz ļoti daudz virsnieku bija armijā paņemtie kolhozu šoferi un traktoristi. Visus, kas vien bija ar tehniku saistīti un 1945. gadā demobilizējās, ielika autoinspekcijā. Tā arī no seržanta līdz apakšpulkvedim daudzi nodienēja, vairs nemācoties – tik vien bija, cik no traktoristu kursiem, sādžas pamatskolas un paša pieredzes! Tāpēc arī bieži vien mēģināja izgudrot riteni pa savam. Bija tāds biedrs Hramkovs, kas vadīja Tehnisko daļu. Autoinspektori pēc

savas saprašanas, pieredzes un novērojumiem iesniedza viņam ziņas par savu iecirkni, rajonu: kur kādu zīmi izvietot, uzlikt luksoforu, izmēģināt luksoforu režīmus.

Man personīgi nebija pieņemama tā laika absurdā Rīgas satiksmes organizēšana. Es nopirku un iedevu priekšniekiem Maskavā izdotu grāmatu par satiksmes regulēšanu ārzemēs. To lasot, varēja analizēt satiksmi no autoinspekcijas un ceļubūves inženieru viedokļa. Es teicu: „Mēģināsim labot to stulbumu, kā organizēta satiksme Rīgā!” Hramkova atbilde bija: „Tā nav! Mums neko nevajag!”²⁷

Arī LPSR laikos ik pa laikam tika realizētas teritoriāli administratīvās reformas. Un milicijas teritoriālajām struktūrvienībām vajadzēja tām pieskaņoties. Latvijas PSR Augstākās padomes Prezidijs 1949. gada 31. decembrī pasludināja, ka apriņķi sadalāmi sīkāk un pārdēvējami par rajoniem. Kopumā tika izveidoti 58 rajoni. Ik pēc laika rajonus apvienoja un sadalīja. Piemēram, Malta rajons tika likvidēts 1959. gada 11. novembrī, tā teritoriju iekļaujot Dagdas, Rēzeknes un Viļānu rajonos. Savukārt 1962. gada 18. decembrī Viļānu rajons tika likvidēts, tā teritoriju iekļaujot Madonas, Preiļu un Rēzeknes rajonos. Arī Dagdas rajons tika likvidēts. 1967. gadā noslēdzās reformēšana, un palika 26 rajoni.

Kārtības sargāšana nebija vienīgais, ar ko vajadzēja nodarboties Iekšlietu ministrijai. 1968. gadā LKP CK Iekšlietu ministram A. Sējam uzdeva pārņemt Iekšlietu ministrijas paspārnē hokeja komandu „Dinamo”.

27 No autora personiskas sarunas ar J. Jansonu.

A. Blonskis „kā talantīgu kriminālmeklēšanas paraugu” norādīja Rīgas kriminālmilicijas priekšnieku A. Dmitrijevu (strādāja līdz 1972. gadam). Viņš nekad nepacēla balsi, bet, runājot klusi un monotoni, jebkuru sarunu prata ievirzīt un novadīt tā, ka beigu beigās panāca to, ko gribēja, un, lai cik rūdīts bija sarunu biedrs, tas tomēr viņam izstāstīja tieši to, ko vajadzēja. Viņam bija fenomenāla atmiņa, tāpat kā viņa pēctecim amatā M. Kurkovam, kurš strādāja līdz 1986. gadam, kad nomira darbavietā. Pēdējam vienreiz izlasītais palika prātā uz visiem laikiem. M. Kurkovam bija arī apskaužama intuīcija, kas laikam pateica priekšā, ko cilvēks zina un ko mēģina noslēpt. Viņš faktiski pārzināja tā laika kriminālo vidi Rīgā.

Tādu talantīgu profesionāļu, par kuriem zina vien šaurākās kolēģu aprindās, milicijā bija daudz, jo visi neuzdienēja līdz augstiem amatiem un nekļuva zināmi plašākā lokā. Viens no tādiem bija A. Blonska padotais V. Andrejčiks. Operatīvais darbinieks, kurš milicijā strādāja no 1945. līdz 1969. gadam. Viņš gluži kā enciklopēdija zināja visus Jūrmalas likumpārkāpējus un par viņiem pieejamo informāciju: izskatu, kontaktus, uzturēšanās vietas, intereses. Un visu informāciju turēja galvā.”²⁸

Lai tajā laikā pie kriminālbildības varētu saukt PSKP biedru, vispirms bija jāsaņem rakstveida atļauja no partijas rajona komitejas sekretāra. Ja plānoja aizturēt jau šī līmeņa partijas darbinieku, vispirms vajadzēja saņemt LKP CK atļauju. Tas bija nerakstīts likums. Ja šāda līmeņa aizturētais turēja muti, gadījās, ka tiesas piespriesto 15 gadu sodu nevajadzēja izciest – Augstākās padomes Prezidijs apžēloja un atbrīvoja. Par pārāk lielu aktivitāti šādu „neaižskaramo personu” noziegumu izmeklēšanā no ieņemamā amata varēja atcelt, nebija pasargāts pat iekšlietu ministrs. Piemēram, 1963. gadā ar formulējumu „Sakarā ar to, ka nav nodrošināts LPSR Sabiedriskās kārtības sargāšanas ministrijas [leM nosaukums no 1962. līdz 1968. gadam – A. V.] struktūrās darbs cīņai ar kukuļņemšanu un sabiedriskā īpašuma izsaimniekošanu, kā arī pieļauti nopietni trūkumi darbā ar ministrijas kadriem” tika atbrīvots iekšlietu ministrs I. Zujāns un viņa vietnieks J. Bunga, Republikas milicijas pārvaldes priekšnieks J. Grigorjevs un republikas izmeklēšanas pārvaldes priekšnieka vietnieks A. Vaznis. Šo lēmumu parakstīja LKP pirmais sekretārs A. Pelše. Cēlonis šādai partijas aktivitātei, iespējams, bija kādas ekonomikas noziegumu sfēras izmeklēšana, kurā par korupciju tika aizturēti un notiesāti ne vien „ierindas” pilsoņi, bet arī Rīgas pilsētas Kirova rajona partijas komitejas pirmais sekretārs, Maskavas rajona Milicijas pārvaldes priekšnieka vietnieks un vairāki prokuratūras darbinieki. Pēdas aizveda līdz pat LKP CK otrajam sekretāram, kurš uzraudzīja rūpniecību republikā.²⁹ Arī A. Kavalieris uzskata, ka partijas vīru korupcija bija tam par pamatu.³⁰

28 Blonskis, A. No ierindnieka līdz ģenerālim. *Likuma Vārdā*. 2000, 116.–120. lpp.

29 Vaznis, A. *Informācija pārdomām*. Rīga : Kontinents, 2002, 52.–54. lpp.

30 Kavalieris, A. *Pusgadsimts kriminālistikā*. Rīga : Valters un Rapa, 2002, 37. lpp.

Patika arī papriecāties, nedomājot par morālo stāju un sekām. Tā, piemēram, Rīgas pilsētas Kirova rajona partijas komitejas pirmais sekretārs un Maskavas rajona Milicijas pārvaldes priekšnieka vietnieks Gruzijā bija noīrējuši kuģi, sarunājuši meitenes un kādas desmit dienas atpūtās Melnajā jūrā.

„Tagadējā paaudze dzīvos komunismā!”
Tolaik vienīgās partijas programma paredzēja noziedzības izzušanu. Praksē tā pieauga un kļuva sarežģītāka, jo padomju cilvēku morālā erozija ar katru gadu vērsās plašumā. Organizētā noziedzība sāka attīstīties kā neārstēta vēža metastāzes. „1962. gada naktī Jūrmalas milicijas patruļa Majoru šūšanas ceha iecirkņa priekšnieka automašīnā atrada plīša baķi bez jebkādam pavadzīmēm vai citiem dokumentiem. Drāna bija paredzēta, lai šūtu neuzskaitītus pusmēteļus, kurus pēc tam bija plānots realizēt Baltkrievijā. Dienā ražotnē šuva legālo produkciju, naktīs – kreiso precī. Šajā lietā pie atbildības tika sauktas vairāk nekā trīsdesmit personas. Tajā skaitā arī dažādas augsta ranga amatpersonas, ieskaitot Jūrmalas partijas komitejas pirmo sekretāru.

Turpinot izmeklēšanu, atklājās, ka lieta faktiski aptver daudzus ekonomikas slāņus, pārejot no vienas nozares uz citām, kur tāpat varēja atrast dažnedažādas iespējas nelegāli nopelnīt milzīgas summas. Lai to visu varētu organizēt un netraucēti darboties, tika maksātas zināmas summas priekšniekiem. Tie, savukārt, deva kukuļus vēl lielākiem priekšniekiem. Tātad bija pienācis laiks, kad ar naudas žūksni varēja panākt daudz vairāk nekā ar lauzni, dunci un revolveri.”³¹ Tādējādi vienas lietas pavedieni aizveda līdz daudzām citām.

31 Blonskis, A. No ierindnieka līdz ģenerālim. *Likuma Vārdā*. 2000, 48.–51. lpp.

„Izmantojot sociālistiskās saimniekošanas trūkumus, nepilnības un īpatnības, pagrīdē aizsākās un uzplauka nelegālās preču ražotnes. Nelikumīga tirdzniecība, tā sauktā spekulācija ar dažādiem sadzīves priekšmetiem noveda pie mahinācijām un spekulācijām ar zeltu, valūtu, kas toreiz bija aizliegts ar likumu. Rezultātā radās pagrīdes miljonāri.”³²

IeM Izmeklēšanas dienesta vadītāja N. Zlakomanova ieskatā dienestu milicijā apgrūtināja ne tikai likumpārkāpēji un dažreiz priekšnieki, bet arī Maskavas kadru darba metodes un paņēmieni, tajā skaitā „raganu medības” 1937. gada garā. „Pārbaudēs īpaši daudz un dziļi nekas netika pētīts, bet apcietināti daudzi jo daudzi tiesībsargājošās sfēras darbinieki. Daudzi tika attaisnoti pierādījumu trūkuma dēļ. Divi no pašiem negantākajiem un netaktiskākajiem PSRS Prokuratūras izmeklētājiem tika disciplināri sodīti un atbrīvoti no darba prokuratūras sistēmā.”³³

1963. gadā Sabiedriskās kārtības sargāšanas ministrijā (IeM) tika izveidots Izmeklēšanas dienests. No 1963. gada līdz 1987. gadam tajā strādāja N. Zlakomanovs. Iesākumā par Izmeklēšanas pārvaldes priekšnieka vietnieku, vēlāk par tās priekšnieku.

32 Blonskis, A. No ierindnieka līdz ģenerālim. *Likuma Vārdā*. 2000, 96. lpp.

33 Zlakomanovs, N. *Izmeklēšanas priekšnieka atmiņas*. Rīga : P&Ko, 2000, 133.–134. lpp.; 137.–138. lpp.

Personas, kas bija pārtapušas par izmeklētājiem, procesuālā ziņā tika noņemtas no milicijas pakļautības un centralizētā veidā tika tieši pakļautas Iekšlietu ministrijas Izmeklēšanas daļai. Tikai šī dienesta darbiniekiem bija īpašas procesuālās tiesības, un tikai viņu savāktie un saskaņā ar Kriminālprocesuālo likumu noformētie materiāli varēja būt par pamatu krimināllietas izskatīšanai tiesā. Izmeklēšanas dienestu pārsvarā komplektēja no vietējiem iedzīvotājiem, tāpēc tā bija viena no vislatviskākajām IeM struktūrvienībām.

N. Zlakomanovs savās atmiņās vēsta: „Sevišķi smagu noziegumu izmeklēšanas darba organizēšanas un atklāšanas jomā LPSR Kriminālizmeklēšanas dienests tika uzskatīts par vienu no visefektīvākajiem PSRS. Parasti bija PSRS labāko pieciniekā. No Maskavas atsūtītā partijas komisija atrada tikai vienu trūkumu – vienpusību. Tika uzsvērts, ka darba problēmas un profesionālās meistarības jautājumi tik lielā mērā aizņem izmeklētāju un vadītāju spēkus un laiku, ka novārtā atstātas ideoloģiska rakstura problēmas. Proti, 1975. gadā Izmeklēšanas dienestā PSKP biedru skaits bija 58,3 %, bet 1981. gadā jau tikai 35,9 %.”³⁴

Līdz pat 1990. gadam kukuļņemšana tiesībsargājošajās iestādēs bija ārkārtējs notikums. Izmeklēšanas dienestā no 1963. gada līdz 1987. gadam tikai viens izmeklētājs tika notiesāts par to.³⁵

Sevišķi smagu noziegumu izmeklēšanas darba organizēšanas un atklāšanas jomā vislielākie nopelni ir Z. Indrikovam, kurš 1968. gadā, iecelts par priekšnieku, ierosināja veikt būtiskas izmaiņas. Ar IeM vadības atbalstu divu gadu laikā darbinieki tika sadalīti pēc specializācijas, tika sakārtota kontroles un vienotas meklēšanas informatīvā sistēma. Un atkal Latvijas pieredze noderēja citiem. Lai to sasniegtu, vajadzēja grūti un metodiski strādāt, pilnveidoties.

Z. Indrikovs 70. gadu sākumā aizsāka darbu, lai tā saucamo milicijas bērnu istabu pārveidotu par Nepilngadīgo lietu inspekciju, tādējādi būtiski mainot šī dienesta darbības raksturu. Ar Latvijas IeM atbalstu tika pārlicināta Finanšu ministrijas vadība un Ministru padome, kā arī panākta PSRS IeM vadības atļauja eksperimentam. Tika piešķirts papildu finansējums, un drīz vien visā PSRS nepilngadīgo likumpārkāpumu novēršana tika pārkārtota pēc Latvijas parauga. A. Rozova par savu darbu Nepilngadīgo lietu inspekcijā atceras, ka tās kompetencē bija visi Kriminālkodeksa panti, kuros subjektam bija 14 gadi. Pārsvarā tās bija zādzības no palīgēkām, arī laupīšanas, huligānisms. Slepkavības gan izmeklēja prokuratūra. Par eksperimentiem milicijas darba uzlabošanai A. Rozovai ir savs viedoklis. „Kā nāca jauni priekšnieki, tā izmaiņas darbā. Te bija profilakse, te tās nebija.”³⁶

No 1970. gada līdz 1980. gadam katru gadu IeM sūtīja piecus līdz septiņus jauniešus uz Volgogradas Izmeklēšanas augstskolu. 1975. gadā IeM vadība un Izmeklēšanas daļa noslēdza ar Latvijas Valsts universitāti sadarbības līgumu, kas ietvēra savstarpējās saistības studentu sagatavošanai izmeklēšanas darbam IeM sistēmā.

1979. gadā Rīgā tika izveidota Minskas Augstākās milicijas skolas neklāties nodaļa, par kuras vadītāju iecēla Z. Indrikovu. Uz šīs nodaļas un Rīgas Milicijas

34 Zlakomanovs, N. *Izmeklēšanas priekšnieka atmiņas*. Rīga : P&Ko, 2000, 133.–134. lpp.; 137.–138. lpp.

35 Zlakomanovs, N. *Izmeklēšanas priekšnieka atmiņas*. Rīga : P&Ko, 2000, 148.–150. lpp.

36 No autora personiskas sarunas ar A. Rozovu.

skolas bāzes A. Kavalierim 1988. gadā izdevās izveidot PSRS IeM Minskas Augstākās milicijas skolas fakultāti, kur arī neklātienē varēja iegūt augstāko juridisko izglītību ar profesionālu ievirzi. Savukārt vēlākajos gados šī fakultāte kļuva par bāzi Latvijas Policijas akadēmijai. Milicija nevarēja darboties, ignorējot izmaiņas sabiedrībā, jo līdz ar tām rodas pārmaiņas kriminogēnajā situācijā. Piemēram, Rīgā no 1950. līdz 1990. gadam palielinājās teritorija un gandrīz trīskāršojās iedzīvotāju skaits. Z. Skuška atceras: „A. Kavalieris 1969. gadā, būdams Rīgas lekšlietu pārvaldes priekšnieka vietnieks, ierosināja izmaiņas dežūrdaļas darbā. Par spīti iebildumiem šī iecere tika realizēta, un Rīgas lekšlietu pārvaldes dežūrdaļa kļuva par vienu no modernākajām Padomju Savienībā.”³⁷ Izveidoja četras profesionāļu izmeklēšanas grupas – katrā bija izmeklētājs, eksperts, operatīvais darbinieks, kinologs ar suni. Tās dežūrēja 24 stundas diennaktī. Tuvākā milicijas patruļa tika nosūtīta aizturēt iespējamus noziedzniekus un apsargāt notikuma vietu, kamēr ieradās izmeklēšanas grupa.

A. Kavaliera laikā ministrijā organizēja pastāvīgas operatīvās izmeklēšanas un operatīvo darbinieku grupas, bija noteikti noziegumu veidi, uz kuriem šīm grupām bija jāizbrauc uz notikumu vietām visā republikā.

37 Profesors Anrijs Kavalieris dzīvē, zinātnē un pedagoģiskajā darbā. Rīga : LPA, 2003, 155. lpp.

A. Kavalierim piemita pārlicināšanas spējas ieviest jauno un progresīvo, kas attiecīgajā laikā bija pieejams. Operatīvās darbības tehniskā nodrošinājuma izveide padarīja milicijas darbu efektīvāku.

Tie izmeklēšanas gadījumi, kas bija nonākuši strupceļā, izmeklējot ar parastām metodēm, reizēm piespieda ieviest akūti nepieciešamas novitātes. Tā tika iedzīvināta līdz šim milicijā neizmantotā noziedznieku meklēšana, izmantojot mākslinieka uzzīmētu portretu.

„Kopā ar republikas prokuratūru un Veselības aizsardzības ministriju tika nodibinātas vairākas operatīvās izmeklēšanas grupas, kuras darbojās pastāvīgi un sastāvēja no prokuratūras izmeklētāja, Kriminālmeklēšanas pārvaldes operatīvā darbinieka, eksperta kriminālista, tiesu medicīnas eksperta un šoferā. Šīs grupas pēc grafika veica diennakts dežūras un jebkurā brīdī bija gatavas visīsākajā laikā ierasties notikuma vietā un izmeklēt noziegumus, kur bija nepieciešama augstāk kvalificētu speciālistu palīdzība. Šādu jauninājumu augstu novērtēja PSRS IeM Kriminālmeklēšanas pārvaldē. Un Latvijas Kriminālmeklēšanas dienesta reitings Savienības līmenī bija viens no augstākajiem.”³⁸ R. Aksenoka šādu grupu vadīja 16 gadus.

38 Vaznis, A. *Informācija pārdomām*. Rīga : Kontinents, 2002, 66.–67. lpp.

Z. Indrikovs, kopš 1968. gada būdams Kriminālmeklēšanas nodaļas priekšnieks, atceras, ka A. Kavalieris vienmēr meklēja jaunus ceļus noziegumu novēršanas, atklāšanas un izmeklēšanas praksē un tās pamatojumā. Iecelts par iekšlietu ministra vietnieku, A. Kavalieris ieviesa zinātniskā darba organizācijas principus, veicinot radošo pieeju. Pats bija darba organizācijas piemērs un prasīja to no padotajiem. Konsekventi atbalstīja padoto iniciatīvu, taču prasīja rezultātus. Kompetents, prasīgs un ar izcilām organizatora spējām.

A. Kavaliera vadībā sāka iznākt Iekšlietu ministrijas pieredzes apmaiņas biļeteni. Lai studētu ārzemju pieredzi, atrada iespēju abonēt citu valstu specializētos preses izdevumus. Tika studēta jaunākā kriminālistikas literatūra. Tas ļāva sekot jaunākajiem sasniegumiem un atziņām kriminālistikā un jurisprudencē. Sākās sadarbība ar plašsaziņas līdzekļiem un radošajām savienībām. Tādējādi milicija kļuva atklātāka un saprotamāka sabiedrībai.³⁹

No 70. gadu sākuma līdz pat PSRS likvidēšanai Latvijas IeM bija viena no vadošajām zinātniski tehniskā progresa jomā. Valsts autoinspekcijas darbā un noziegumu vietu apskates organizēšanā tika izmantoti speciāli aprīkoti helikopteri; pirms DNS praktiskās lietošanas operatīvajās darbībās izmantoja odoroloģiskās metodes. Vienu no pirmajām elektroniski skaitļojamām mašīnām IeM sistēmā uzstādīja Rīgā, un ar tās palīdzību tika izveidota noziegumu atklāšanai nepieciešamās informācijas meklēšanas automatizēta sistēma.

Tādi lieli vissavienības nozīmes celtniecības objekti kā Pļaviņu un Rīgas HES, Ogres Trikotāžas rūpnīca – kā jau ar plašu imigrāciju saistīti objekti Latvijā – bija

iemesls, lai tuvākajos rajonos krasi pasliktinātos samērā mierīgā kriminogēnā situācija. Vairumā šo rajonu parādījās Latvijai neraksturīgas nežēlīgas un nekaunīgas laupīšanas, zādzības, huligānisms.

„Milicijas darbu tolaik galvenokārt vērtēja pēc atklāto noziegumu procentiem. No kopējā reģistrēto noziegumu skaita tiem bija jābūt virs 90 procentiem. Tāpēc daļa sīko noziegumu netika reģistrēta vai tika atteikts uzsākt krimināllietu it kā mazsvarīguma dēļ, kas arī mākslīgi kāpināja atklāšanas procentu epizodes. Mazāk radošie milicijas darbinieki gluži vienkārši slēpa noziegumus no uzskaites. 1972. gadā par iekšlietu ministru apstiprinātais LKP CK partijas darbinieks J. Brolišs pieprasīja parādīt patieso noziedzības un noziegumu atklāšanas stāvokli. Strauji pieauga reģistrēto noziegumu skaits, bet atklāto noziegumu skaits samazinājās līdz 60 procentiem.”⁴⁰

Kad par Preiļu nodaļas priekšnieku kļuva D. Semjonovs, viņš pats brauca, pat skrēja uz nozieguma vietām. Organizēja, vadīja, kontrolēja izmeklēšanu un panāca, ka bija simtprocentīgs noziegumu atklāšanas procents.

Z. Indrikovs atceras, ka, vadot Republikas milicijas Izzīņas grupu, viņam nereti veidojās konfliktsituācijas ar milicijas iestāžu vadītājiem. Tās izraisīja daudzu darbinieku un iestāžu vadītāju vājā kriminālprocesuālā sagatavotība, kā arī neizpratne, kāpēc jāievēro Kriminālprocesa kodeksa normas. „Milicijas iestāžu vadītāji dažkārt neievēroja likumību, sevišķi dzenoties pēc labāka atklāšanas procenta.”⁴¹ Par šādām milicijas darba kvalitātes vērtējuma ēnas pusēm J. Kubuliņam ir negatīvs piemērs. Viņš personiskā sarunā norāda: „Sešdesmitajos gados Lubāna klāni un Degumnieku

39 Profesors Anrijs Kavalieris dzīvē, zinātnē un pedagoģiskajā darbā. Rīgā : LPA, 2003, 71.–73. lpp.

40 Vaznis, A. Informācija pārdomām. Rīga : Kontinents, 2002, 54.–71. lpp.

41 Profesors Anrijs Kavalieris dzīvē, zinātnē un pedagoģiskajā darbā. Rīga : LPA, 2003, 67. lpp.

dubļi bija mana apkalpojamā teritorija. Lubānas pusē nozaga motociklu. Ar kolēģi pa pēdām devāmies meklēt. Kur braucot, kur kājām. Jau Balvu rajonā iegājām kādā lauku mājā. Saimniecei noprasām: „Meklējam nozagtu motociklu. Vai neredzējāt, nedzirdējāt motociklu pabraucam garām?” „Ejiet vīri mājās! Man pagājušajā gadā vienīgo govi nozaga. Vēl neviens nav atbraucis to meklēt!” Kad Rīgas kolēģi to saprata, nomainīja vadību, un rezultāti mainījās. Piemēram, ja Balvu rajonā gadā kopā bija reģistrēti 36 noziegumi, tad nākamā gada pirmajā ceturksnī to bija jau tikpat.⁴²

Dzelzceļa pāreja starp Kārļa Marksa ielu (tagadējo Ģertrūdes ielu) un Kijevas ielu milicijas slengā tika saukta par izģērbtuvī. Kijevas iela un tās apkārtnē toreiz bija zaņķības perēkļu un alkohola spekulantu pārpildīta. Alkohola iegādei derēja it viss: gredzeni, pulksteņi, apģērbs. Likumpārkāpumu upuri skrēja uz miliciju. Tad sākās „futbols”: tika zīmētas shēmas, līdz pēdējai centimetra iedaļai mērīts, lai pierādītu, ka tas ir jāizmeklē kaimiņu rajonam vai Transporta milicijai.

J. Zeps, kurš profesijas izvēlē sekoja tēva pēdās, 1984. gadā tika iecelts par iecirkņa inspektoru Rīgā vienā no kriminogēni smagākajiem mikrorajoniem, kurā ietilpa arī pieminētā Kijevas iela. Viņš jau pēc pāris gadiem, no darbavietas neizgājis, atklāja daudzus noziegumus. Žurnālā bija reģistrēti visi vietējie likumpārkāpēji un noziegumi, bet gandrīz katrā apkalpojamās teritorijas mājā bija viena vai vairākas uzticības personas. Protams, lai to sasniegtu, bija nepieciešama pašdisciplīna, neatlaidība un titāniskas pūles iecerētā sasniegšanā. Pilnīgi bezcerīgus iesniegumus gan centās norakstīt

atteikumos vai pierunāt ņemt atpakaļ. Gada noslēgumā daudzus bezcerīgos jeb tā saucamos „tumšos” iesniegumus sadedzināja. Par simtprocentīgu noziegumu atklāšanu viņš 1987. un 1988. gadā ieguva labākā iecirkņa inspektora titulu. Tā bija profesionāla un drosmīga ģimene. Par to liecina arī fakts, ka Centrāltirgus iecirknis kļuva par viņa sievas J. Zepas pirmo darbavietu. Tolaik sievietēm nebija raksturīgi ieņemt iecirkņa inspektora amatu. Sievietes nestrādāja arī par operatīvajiem darbiniekiem. Tajos gados sievietes pārsvarā strādāja par nepilngadīgo lietu inspektorēm, darbojās izmeklēšanā.

A. Knoks, par savu darbu ekonomisko noziegumu atklāšanas jomā atminas, ka „operi [operatīvie darbinieki –

A. V.] „tumšos” iesniegumus neiznīcināja pēc visām pazīmēm. Tos lika atvilktnē, un tur tie gaidīja savu laiku, līdz parādījās persona, kura pēc visām pazīmēm bija piemērota. Tad viņu sāka tirdīt, kamēr tā atzinās visos savos noziegumos. Ja rajonā notika slepkavība, tad IeM vadība kontrolēja atklāšanu un pieprasīja atskaitīties ik pēc trim dienām, vēlāk – katru nedēļu, tik ilgi, kamēr to neatklāja. Tajā brīdī tika atrasta informācija: tas ir nozadzis zapti tajā pagrabā, tas ir... Visi iesniegumi līdz pēdējam tika „pacelti”, un visi noziedznieki nokļuva tur, kur tiem vajadzēja nokļūt.

42 Vaznis, A. *Informācija pārdomām*. Rīga : Kontinents, 2002, 54.–71. lpp.

Tajos laikos, ja izmeklēšanai vajadzēja datus, tad vienkārši aizgāja uz iestādi un tur attiecīgās amatpersonas uzreiz iedeva visu pieprasīto. Tad arī varēja atklāt.”⁴³

„Daudz biežāk smagu noziegumu atklāšana un vainīgo meklēšana ilgst gadiem, pat gadu desmitiem. Vācot pierādījumus un pa kriptai vien to visu liekot kopā. Strādā ļoti daudz cilvēku. Katram savi uzdevumi, katram savas funkcijas. Laika gaitā viņi mainās. Pēkšņi kaut ko konkrētās lietas sakarā atklāj, meklējot vai izmeklējot kādu pilnīgi citu lietu. Vārdu sakot, kopaina top lēni. Piedevām svarīgi, lai tas, ko mēs atklājam, galu galā ļautu vainīgo ne tikai aizturēt, bet, galvenais, lai viņu beigās varētu saukt pie atbildības un viņš par nodarīto saņemtu pelnīto sodu.”⁴⁴

Sistēma spieda mākslīgi dzīties pēc atklāšanas procentiem. Pirmais, kurš publiski uzdrošinājās no tās atteikties, bija A. Vaznis, un tas notika 1989. gada 29. aprīlī Vissavienības OBHSS (milicijas dienests, kas cīnījās pret sociālistiskā īpašuma izlaupišanu un spekulācijas apkarošanu) darbinieku sanāksmē Pjatigorskā. A. Vaznis atceras: „PSRS OBHSS pārvaldes priekšnieks paziņoja, ka tiks uzklausti sliktākie darbinieki un sodīti. Pirmo nosauca mani, jo nedeļu pietiekami daudz atklāšanas gadījumu. Palūdzu vārdu. Man doto desmit minūšu laikā norunāju piecdesmit, turklāt kolēģi no citām republikām neļāva mani pārtraukt. Izpelnījos aplausus, un – galvenais – nākamajā dienā mani pilnībā lika mierā un solīto sodu pat nepieminēja. Galvenā uzstāšanās tēze bija, ka jāstrādā lietas labā, nevis papīrgrozam un fiktīviem rādītājiem, kas vajadzīgi

vadībai, lai atskaitītos priekšniecībai.”⁴⁵ 1989. gada 22. jūnijā Gorkijā Vissavienības OBHSS republiku priekšniekiem teikto A. Važņa uzstāšanās runu pozitīvi novērtēja PSRS iekšlietu ministrs V. Bakatins, kurš attiecīgajiem darbiniekiem deva rīkojumu izstrādāt pasākumus Latvijas pārstāvja priekšlikumu realizēšanai un piešķirt priekšlikumu realizācijai nepieciešamos līdzekļus.⁴⁶

Strādājot ar uzreiz neatklātiem smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem, tika dibinātas izmeklēšanas grupas, kuras kontrolēja Iekšlietu ministrijas un pat PSRS IeM vadība. Līdz 1984. gadam neatklātas palika sešas septiņas slepkavības. A. Blonskis atceras, „ka 1969. gadā par ministra vietnieku iecelts A. Kavalieris perfekti pārzināja operatīvo situāciju republikā, un, ja bija izdarīts smags noziegums, kaut tas neietilpa amata pienākumos, viņš pats izbrauca uz notikuma vietu un vadīja operatīvās grupas šo noziegumu atklāšanai vai arī sūtīja kādu centrālā aparāta speciālistu”.⁴⁷

Ilggadējs milicijas (vēlāk – policijas) darbinieks J. Jasinkēvičs, raksturojot tā laika milicijas kvalitāti, atceras, ka tajās reizēs, kad no citām republikām ieradās kolēģi, lai veiktu nepieciešamās izmeklēšanas darbības, viņi, braucot prom, atzina, ka nekur citur nav tik nopietnas pieejas palīdzības sniegšanā kā Latvijā.

43 No autora personiskas sarunas ar A. Knoku.

44 Blonskis, A. No ierindnieka līdz ģenerālim. *Likuma Vārdā*. 2000, 95.–96. lpp.

45 Vaznis, A. *Informācija pārdomām*. Rīga: Kontinents, 2002, 87.–88. lpp.

46 Turpat.

47 *Profesors Anrijs Kavalieris dzīvē, zinātnē un pedagoģiskajā darbā*. Rīga: LPA, 2003, 55.–56. lpp.

Z. Indrikovs par visu laiku labāko Latvijas izmeklētāju, „kurš ideāli spēja izmantot teorētiskās zināšanas praksē, nosauca A. Kavalieri. Būdamis ministra vietnieks, A. Kavalieris rīta pusē ieradās Daugavpilī, lai piedalītos pirms pāris stundām aizturētās piecu personu bandas vadoņa nopratināšanā. Pratināšana ilga gandrīz divas stundas – tā bija nopratināšanas paraugstunda. Jāievēro, ka A. Kavalierim pietika sagatavoties vien pusstundu! Ne pirms, ne pēc tam tādu meistarības demonstrējumu Z. Indrikovs netika ne redzējis, ne arī par tādu kaut kur lasījis. A. Kavalieris, vienu pēc otra uzrādot materiālos pierādījumus, bandas vadoni piespieda ne vien pilnībā atzīt līdzdalību visās bandas zādzību un bruņoto laupīšanu epizodēs, tajā skaitā arī miliča nonāvēšanā, bet arī nopratināšanas gaitā ieguva jaunus būtiskus materiālus pierādījumus daudzās epizodēs, par kurām milicijai vēl nebija zināms, bet, veicot papildu kratīšanu un apskates, tie tika iegūti. Diemžēl šis pratināšanas audioieraksts nav saglabājies.”⁴⁸

Z. Indrikovam tika uzticēts organizēt Profilakses dienestu, kuru pamatā veidoja iecirkņu inspektori, kas realizēja individuālo profilaksi savā iecirknī – konkrētus cilvēkus atturot no noziedzīga nodarījuma veikšanas. Savukārt ar vispārējo profilaksi tika novērsti tie apstākļi, kas varēja atvieglot kāda nozieguma izdarīšanu. Tā, piemēram, Latvija bija gandrīz vienīgā no visām padomju republikām, kurā tika ieviesta materiālo vērtību glabātavu pasportizācija, un iestādēm bija jānovērš trūkumi, kas bija norādīti milicijas darbinieka izsniegtajā priekšrakstā un varēja atvieglot zādzību izdarīšanu. Preventīvo pasākumu rezultātā Latvijā ievērojami samazinājās izdarīto noziegumu skaits.

Z. Indrikovs piedalījās Latvijas Policijas akadēmijas izveidošanā un attīstīja to par profesionāļu sagatavošanas augstskolu.

48 Profesors Anrijs Kavalieris dzīvē, zinātnē un pedagoģiskajā darbā. Rīga : LPA, 2003, 77.–80. lpp.

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

No 20. gs. 70. gadiem līdz 1985. gadam noziedzības līmenis Latvijā gan oficiālajos pārskatos, gan arī faktiski bija viszemākais. Katrs agrāk sodītais tika kontrolēts un uzraudzīts visdažādākajos līmeņos. Par visām personām, kuras milicija turēja aizdomās, ka tās ir saistītas ar noziedzību vai noziedzīgo pasauli vai pašas varētu būt potenciāli noziedznieki, sāka vākt dosjē. Persona tika kontrolēta, ar viņu tika veikts profilaktiskais darbs. 1985. gadā reorganizāciju dēļ dosjē vākšanu atcēla. Sekas drīz vien jau bija jūtamas. Tagad tāda policijas prakse – prevencija – tiktu definēta kā masveida cilvēktiesību pārkāpumi, nevainīguma prezumcijas ignorance, policijas patvaļa utt.

Tajā laikā Komunistiskās partijas virsvadība varēja iejaukties milicijas, prokuratūras un pat tiesu darbā, panākot pat krimināllietu izbeigšanu. Sākoties J. Andropova valdīšanai, „1983. gadā par PSRS iekšlietu ministru kļuva VDK ģenerālis V. Fedorčuks, kurš iniciēja lielu daļu LPSR Iekšlietu ministrijas struktūrvienību vadītāju nomaiņu ar 35 vadošajiem milicijas un arī VDK darbiniekiem no citām PSRS daļām. Tā kā atsūtīja ne jau tos spējīgākos, tad tie „pilnībā sagrava Latvijas iekšlietu sistēmas darbu, sapostīja normālu paaudžu maiņu un profesionālās pieredzes nodošanu. Faktiski tika sagrauts ļoti svarīgais aģentūras darbs noziedzīgās aprindās un ekonomikā. Visi, redzot, ka ar atbraucējiem nomaina priekšniekus citu pēc cita, „turējās pie krēsliem”, jo baidījās no visa un visiem. Pāris gadu laikā atbraucēji, uz vietējo iekšlietu sistēmas darbinieku rēķina ārpusrindas saņemtus dzīvokļus pārdevuši, pārsvarā atgriezās, no kurienes bija atsūtīti.”⁴⁹

49 Vahers, J., Bērziņa, I. *Lūzums. Nezināmais par zināmo. No milicijas līdz policijai.* Rīga : Nordik, 2006, 23.–24. lpp.

Šo laiku atminas arī A. Knoks, kurš Latvijas Valsts universitātē mācījās Juridiskajā fakultātē dienas nodaļā un 1978. gada beigās ar komjauniešu nosūtījumu papildināja milicijas rindas OBHSS Rīgas nodaļā. A. Knoks stāsta: „OBHSS visa izmeklēšana notika citādi nekā kriminālmeklēšanā. Ja pēdējai noziegums notiek no nozieguma līdz personai, tad pa OBHSS līniju – no personas līdz noziegumam. Katru lietu, ko tajā laikā izmeklēja OBHSS, izskatīja LPSR Augstākā tiesa. Nekādu safabricējumu, jo viss varēja slikti beigties. Tā kā LPSR Kriminālkodeksa 83. panta trešajā daļā bija paredzēts nāvessods, tad nauda aizstāvībai netika ņēlota. Un lietā bieži vien piedalījās tā saucamais advokatūras zelta desmitnieks, kas savu naudu „atstrādāja” ļoti profesionāli. Tika notiesāti arī galvenie inženieri, bāzes direktori, uzņēmumu direktori, bijušie nomenklatūras biedri.

Kad pie varas nāca PSKP ģenerālsēkretārs J. Andropovs, viņš izvērta pretkorupcijas kampaņu leM rindās. Arī Latvijā vēlējās uztaisīt ko līdzīgu „kokvilnas lietai”. Pamats bija interesants – Latvija ar OBHSS palīdzību atdeva valstij ļoti daudz vērtību. Un Maskavā uzskatīja, ka te notiek kaut kādas ļoti iespaidīgas nelikumības. Latviešu centība tika kārtējo reizi sodīta. Atbrauca liela komisija, kas ņēma un visu rūpīgo darbu vienkārši iznīcināja. No visiem OBHSS darbiniekiem, kas izgāja caur 6. nodaļu, uz brīvām kājām palika kādi četri. Pārējie vienalga kā tika notiesāti par huligānismu vai par kaut kādiem niekiem. No notiesātajiem tikai vienu varēja uzskatīt par „sasmērējušos”. Šī pārspilētā centība beidzās, kad J. Andropovs nomira.”⁵⁰

50 No autora personiskas sarunas ar A. Knoku.

Līdzīgi šos laikus atminas arī A. Blonskis. „Tādas krimināllietas ierosināja vairākas, bet, ņemot vērā, ka visam, ko šiem cilvēkiem mēģināja inkriminēt, nebija nekāda pamata, pēc kāda laika tās lietas tāpat kā ierosināja, arī izbeidza. Bet skaidrs, ka nekas patīkams tas nebija. Vienlaikus tika organizētas arī darbinieku izsekošanas. Klaji pausta neuzticība. Un arī tas nebija nekas patīkams. Savukārt atlaisto darbinieku vietās iesēdās no Krievijas atbraukušie kadri. Bet noziedzības likne tajā pašā laikā sāka iet uz augšu. Un mafija, kādu to pazīstam šodien, radās tajā laikā.”⁵¹

Līdz ar PSRS agresiju Afganistānā bija nepieciešami milicijas izmeklētāji: gan praktiskam darbam, gan arī pieredzes nodošanai vietējiem sabiedriskās kārtības nodrošinātājiem. A. Staris ar J. Rītiņu, būdami izmeklēšanas pārvaldes izmeklētāji, vēlējās dažādot milicijas pieredzi un doties uz Afganistānu, taču A. Kavalieris, kurš tajā laikā bija ministra vietnieks un kūrēja izmeklēšanu, paziņoja, ka „varoņi cinka zārkos” viņam nav vajadzīgi, un saplēsa iesniegumus.⁵²

Līdz pat neatkarības atgūšanai Rīgas Minskas Augstākās milicijas skolas fakultātē tika mācīti Afganistānas pilsoņi.

70. gados reģistrēto narkomānu bija ļoti maz. Faktiski netika organizēts efektīvs darbs narkomānijas izskaušanai. Narkotikas ieguva un izgatavoja paši narkomāni, kurus nosacīti varēja iedalīt divās grupās. Pirmie bija opiātu lietotāji. Milicija veica preventīvo darbu, lai iedzīvotāji savos dārziņos nesēj magones, jo narkomāni burtiski izravēja tos no magonēm. No magoņu salmiem viņi vārīja hanku. Otra grupa aptiekās ar viltotu recepšu palīdzību mēģināja nopirkt efedrīnu, kodeīnu un noksironu saturošus preparātus.

Toksimānija izplatījās 80. gadu beigās. Ārpus Rīgas vienīgi Olainē bija aktuāla narkomānija, jo tur bija viegli pieejami narkotiku gatavošanai nepieciešamie ķīmiskie preparāti. Ar likumu bija noteikta piespiedu ārstēšanās no narkomānijas.

Līdz 1986. šo jomu kūrēja viens leM darbinieks, bet faktiski neviens vēl nezināja, kā pareizi jāorganizē sistemātisks darbs narkotiku apkarošanas jomā. Lika rīkoties dzīves realitāte.

Rīgas pilsētas kriminālmeklēšanas darbinieks A. Gorjunovs atminas: „Līdz 1986. gadam Narkoloģiskajā dispanserā uzskaitē atradās apmēram 95 tablešu lietotāji. 1985. gadā Komunistiskās partijas kongresā tika pieņemts lēmums pastiprināt cīņu ar narkotikām. No PSRS leM atnāca rīkojums nosūtīt uz divu mēnešu profilējošajiem kursiem Maskavas leM akadēmijā divus operatīvos darbiniekus.

Atgriezušies mēs sākām strādāt Rīgas Galvenajā milicijas pārvaldē. Ar Astahova atbalstu savā rīcībā saņēmām mikroautobusu RAF. Katrā no sešiem Rīgas rajoniem vienam no „operiem” tika uzdots darboties šajā jomā. Reizi nedēļā savācām šos „operus” un braucām uz kratīšanu. Pirms tam vienojāmies, kurš no „operiem” sagatavos sava rajona adreses. Ja izdevās atrast narkotiku zaņķi, tad tur vidēji saķērām 10–12 narkomānus. Tā kā parasti tie bija narkotisko vielu apreibināti, tos ievietojām īslaicīgās aizturēšanas izolatorā. Un, kad viņiem sākās abstinence, tad viņi kļiedza, auroja, sitās ar galvu pret sienu, sev pat pirkstus nokoda. Izolatora darbinieki sauca neatliekamo medicīnisko palīdzību.

51 Blonskis, A. No ierindnieka līdz ģenerālim. *Likuma Vārdā*. 2000, 154. lpp.

52 *Profesors Anrijs Kavalieris dzīvē, zinātnē un pedagoģiskajā darbā*. Rīga: LPA, 2003, 164.–165. lpp.

No 1986. gada vidus līdz gada beigām veica apmēram 150 kratīšanu, kurās tika reģistrēti vairāk par tūkstoti jaunu narkomānu. Vidēji mēnesī tika izdarīts 30 kratīšanu. Strādājām gandrīz katru dienu. 1987. gadā bija jau mierīgāk. Pirmā pusgada beigās mūs izsauca Rīgas Milicijas pārvaldes priekšnieks un teica: „Nu, jūs, puīši, dodat! Jūsu darba rezultātā mums ir vairāk narkomānu nekā visā pārējā PSRS!”⁵³

J. Jasinkēvičs par šo, no statistikas viedokļa bēdīgo, rekordu atminas, ka Maskavas vadība Latvijas atbildīgajām amatpersonām pārmeta: „Ja jau jums tik daudz narkomānu, kāpēc agrāk necinijāties?” Taču ne „opers”, ne izmeklētājs bez sirdsdegsmes savu darbu nevar sekmīgi darīt.

A. Gorjunovs paskaidroja, kā panāca efektivitāti:

„Visiem narkomānu zaņķos izņēmām piezīmju grāmatiņas, ja kāds tālruņa numurs tur parādījās vismaz piecas reizes, tad nākamajā reizē braucām kratīt to. Tādā veidā, no adrese līdz adresei, kamēr izgājām pie galvenā dīlera. Pie viņa kratīšanā izņēmām polietilēna lenti, kur pa vienam miligramam jau bija sapakota balta, kristāliska viela. Eksperte pateica, ka tas ir ceturtās tīrības pakāpes heroīns. Ziņojām vadībai. Pa ķēdītei līdz Maskavai. Pēc nedēļas ieradās brigāde no Maskavas. Izrādās, pirmais pašmāju ražotais heroīns Padomju Savienībā! Līdz tam vienīgi no ārzemēm ievestais ir ticis pārķerts. Kā jauninājums tas narkomānijai atklāja milzu iespējas, un milicijai nācās laikus gatavoties. Narkomānija Latvijā neatnāca. Tā vienkārši bāzējās uz vietējiem resursiem. Dienvidos izmantoja vecās metodes, bet Latvijā tolaik attīstīja ne vien industriālo ķīmiju. Arī no pašmāju magonēm izgatavoto hanku ratificējot varēja iegūt heroīnu. Uz Ukrainu pēc magonēm un tālāk uz dienvidaustrumiem – Kaukāzu, Vidusāziju – jau brauca, bet nospiedošais vairākums bija pašmāju ražojumu lietotāji. Hašišs, kokaīns vēl bija ierindojams izņēmuma statusā.”⁵⁴

53 No autora personiskas sarunas ar A. Gorjunovu.

54 No autora personiskas sarunas ar A. Gorjunovu.

V Himuļa Madonas rajona milicijā strādāja kopš 70. gadu beigām un par galvenajiem likumpārkāpumiem darbā uzskatīja valsts un personiskā īpašuma zādzības. Arī laupīšanas: to galvenais objekts bija pulksteņi, kažokādas cepures, apģērbs. Īpaši atmiņā palikušas vairākas kolhoza fermu dedzināšanas PSRS Septītā novembra (Oktobra revolūcijas gadadienas) svētkos. Savukārt 80. gados bija vien divas izmeklēšanas par narkotikām: viena – par magoņu salmu ievākšanu, otra – par tablešu izplatību DOSAAF klubā.

J. Kubuliņš, kurš 32 gadus vadīja Valmieras Milicijas (vēlāk policijas) pārvaldi, atceras, ka likumpārkāpēji pārsvarā zaga. Huligānisma pants tika ļoti plaši lietots par jebkādu rupju sabiedriskās kārtības pārkāpumu. Pārsvarā huligāni tika sodīti administratīvā veidā ar 15 diennaktīm. Ja gadījās slepkavības, tad parasti sadzīves ķildu dēļ. 1960. gadā gan nācās iepazīties ar sešpadsmitgadīgu zēnu, kurš laukos bija noslepkavojis tantiņu. Puisis bija no tiem, kuri negūst mācību un par savējo uzskata cietuma iekšpusi. Atsēdējis piespriestos gadus, viņš iznāca ārā un laupīja. Noslepkavoja vēl vienu. Izcietis sodu, nelabojās. Lauku mājās ieklīdis, sāka ņirgāties par tantiņu. Tantiņa neizturēja un nosita viņu pašu. Kad par to uzzināju, piezvanīju Gulbenes priekšniekam un teicu, ka, ja vajag, esmu gatavs aizbraukt un liecināt par labu tantukam. Krimināllietu izbeidza, uzskatot, ka notikušais bija pašaizsardzības robežās. Likumpārkāpēji sērijveidā darbojās savās nišās – dzīvokļu zagļi apzaga dzīvokļus u.tml. Un pieturējās pie sava stila. Vieni iekļūšanai izmantoja logus, citi – durvis. Katram bija izkopts savs rokraksts, pēc kura milicija varēja tos izskaitļot. Valmieras rajonā, milicijā reiz pieņemti, darbinieki turējās pie darba un neskrēja prom. Milicijā – tāpat kā citur – strādāja sava darba fanātiķi, jo algas neatsvēra ieguldīto laiku, pūles un risku.

Pēc 1961. gada LPSR CK rakstiski noformulētā aizlieguma milicijai kopā ar ugunsdzēsējiem vajadzēja tvarstīt līgotājus, taču, jo tālāk no Rīgas, jo formālāk to ievēroja.

1987–1991

1987. gada 14. jūnijā sabiedriskā kustība „Helsinki-86” noorganizēja ziedu likšanu pie Brīvības pieminekļa 1941. gada 14. jūnija deportācijas upuru piemiņai. Tauta vairs nebaidījās, sāka pulcēties. Komunistiskā partija vairs nevarēja vadīt tautu, un tauta negribēja dzīvot pa vecam. Komunistiskā partija izvēlējās spēka pozīciju.

Partijas vadībai un politiskajai milīcijai – VDK – paliekot ēnā, milīcija saņēma rīkojumu izklīdināt pirmos mītiņus pie Brīvības pieminekļa. Tika dots norādījums nepieciešamības gadījumā lietot fizisku spēku. Milīcijā pavēles netiek apspriestas, bet izpildītas. Tādējādi kārtības sargi tika iesaistīti politiskajos notikumos, kaut galvenais uzdevums ir likumības un kārtības sargāšana, noziegumu izmeklēšana, atklāšana un novēršana. Līdz ar to sabiedrības negācijas vērsās pret pavēles izpildītājiem, un tautas attieksme pret milīciju kļuva negatīva. Pat radās neuzticība. Lai novērstu konfliktu pašā saknē, V. Bugajs aizliedza kārtības nodrošināšanā iesaistītajiem milīčiem diskutēt ar mītiņotājiem. Milīčiem stoiciski bija jāpacieš, ka bezpersoniskais pūlis tos apsūkāja un pat apmētāja ar sīknaudu. Bija jāreķinās ar pūļa efektu – tas varēja palikt destruktīvi nevadāms.

Ar katru mītiņu milicija ieguva aizvien lielāku pieredzi sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā. Par to Rīgā bija atbildīgi Z. Skuška, N. Gončarenko, G. Karpeičiks, J. Apelis, A. Grigulis un viņu padotie un rajonu nodaļu priekšnieki: V. Ķipēns un viņa vietnieks V. Trofimovs, L. Susļenko, P. Vologins, I. Hodakovičs, S. Ļebedevs, J. Kurbatovs. Par nopietno attieksmi liecina fakts, ka bieži vien šo pasākumu nodrošināšanā tika iesaistīti visi iespējamie milicijas resursi. Dežūrdalās palikušie tajā brīdī spēja tikai reģistrēt noziegumus. Tas no sabiedriskās drošības nodrošināšanas bija neadekvāti, tāpēc tika meklēti risinājumi. Viens no veidiem, kā samazināt risku, bija likumos veiktās izmaiņas, kas uzlika par pienākumu nodrošināt kārtību pašiem masu pasākumu organizatoriem.

Turpmākajos gados notikumi sekoja cits citam. Pēc 1988. gada Radošās savienības plēnuma sākās milicijas nosacīta sašķelšanās prosovetiskajā un nacionālajā daļā, bija arī trešā kategorija – nogaidošie. Ņemot vērā toreizējo Rīgas milicijas nacionālo sastāvu, tas radīja nopietnas problēmas. Lai arī jāatzīst, ka abās pusēs cilvēki dalījās ne jau pēc nacionālā principa. Milicija bija vienīgais militarizētais formējums, kurš pārgāja tautas pusē. Vien necīga daļa no milicijas darbiniekiem līdz ar OMON nostājās barikāžu otrā pusē.

„Cīņai par miliciju nenoliedzami bija stratēģiska nozīme, jo Latvijai taču tolaik nekādu bruņoto spēku nebija. Tā kā milicija ar savu bruņojumu, cik nu tas bija, varēja izrādīties ļoti svarīgs faktors. Vismaz tajā ziņā, lai Latvijas neatkarības cīņu laikā tā saglabātu kaut vai neitralitāti.”⁵⁵

55 Vahers, J., Bērziņa, I. *Lūzums. Nezināmais par zināmo. No milicijas līdz policijai*. Rīga : Nordik, 2006, 21. lpp.

1986. gadā ar Latvijas Komunistiskās partijas Centrālkomitejas rekomendāciju V. Bugaju norīkoja par Rīgas pilsētas Iekšlietu pārvaldes priekšnieka vietnieku, bet no 1989. gada – par tās priekšnieku. Lai arī ir dažādi viedokļi, tomēr jāatzīst, ka V. Bugajam bija ievērojama loma valstiskās neatkarības atgūšanas procesā. Vairāki tā laika vadošie milicijas darbinieki norāda, ka tieši V. Bugajs ar savu pārdomāto rīcību, reaģējot uz pārmaiņām, novērsa milicijas sašķelšanos. Un viņa rīcība ļāva milicijas darbiniekus nomierināt, pārliecināt un nezaudēt kontroli pār miliciju. Tobrīd Piedņestras variants nemaz tik utopisks nebija.

Prosovetiskā daļa nosliecās Rīgas pilsētas Iekšlietu pārvaldes priekšnieka vietnieka N. Gončarenko pusē, bet pārējie nostājās pārvaldes priekšnieka V. Bugaja, kā arī viņa domubiedru, dažādu struktūru vadītāju J. Apeļa, Z. Čevera, J. Jasinkēviča un citu Latvijas neatkarības idejai lojālu milicijas priekšnieku pusē. Faktiski galvenā cīņa notika Rīgā, jo pārējās milicijas nodaļas, izņemot dažas Latgales reģiona milicijas pārvaldes, bija nacionāli noskaņotas.

1988. gada 3. oktobrī ar PSRS Iekšlietu ministra slepenu pavēli „Par sevišķo uzdevumu milicijas vienību izveidošanu” arī Latvijā tika izveidota OMON vienība. To Latvijā uzdeva nokomplektēt Z. Indrikovam kā Iekšlietu ministra pirmajam vietniekam. J. Reksņa, kurš, romantikas vadīts, pēc obligātā dienesta armijā uzreiz iestājās milicijā, atminas, ka tāda vienība jau Latvijā bija izveidota un arī efektīvi darbojās, taču Maskavas komisija 1984. gadā nekādi nevarēja saprast, kāpēc Rīgā ir seši rajoni un septiņas patruļrotas. Tika dots rīkojums novērst neatbilstību. Ja speciālo patruļrotu būtu izdevies saglabāt, tad OMON izveidei Latvijā trūktu pamatojuma. Pēc V. Bugaja lūguma viņa studiju biedrs PSRS IeM akadēmijā V. Bašarins piekrita pieņemt Tjumeņā Rīgas OMON.

1989. gada beigās iekšlietu struktūrās strauji sāka mazināties Komunistiskās partijas ietekme. Ne viens vien vadošais milicijas darbinieks nolika savu PSKP biedra karti. Tā laika Valsts autoinspekcijas Rīgas nodaļas priekšnieks A. Grigulis un partijas sekretārs V. Belihs apturēja darbību partijā. Sākās briesmīgs skandāls. Abus sauca uz partijas birojiem, draudēja, ka izslēgs no PSKP. Taču lēmums jau bija pieņemts.⁵⁶

Pirmās Tautas frontes grupas milicijā tika izveidotas Rīgas, Kuldīgas un Saldus rajonā. Savukārt īpaši stipri promaskavisks noskaņojums bija jūtams Rīgas pilsētas Oktobra un Ļeņingradas rajonā. 1990. gadā, sekojot pārmaiņām, V. Bugajs reorganizēja Rīgas iekšlietu pārvaldes Politdaļu un par savu vietnieku iecēla Z. Čeveru, kurš vadīja Personālsastāva daļu. Tajā bija divas nodaļas – Kadru nodaļa un Personālsastāva audzināšanas nodaļa.

J. Kubuliņš partijas disciplīnu izmantoja, lai Valmieras rajona milicijas darbiniekiem iemācītu latviešu valodu. Tā kā komunistiem katru gadu vajadzēja uzņemties saistības, tad vieni mācīja, otri mācījās. Nodarbībām tika atvēlēta viena stunda darbalaikā, otra – ārpus darba. Tā pilnīgi visi darbinieki nepieciešamajā līmenī iemācījās valodu un tika atestēti. Vēl pirms depoliticācijas pavēles visi rajona miliči aizgāja no partijas.

1988. gada 6. oktobrī LPSR Augstākā padome pieņēma lēmumu par latviešu valodas statusu, ar kuru latviešu valoda tika atzīta par valsts valodu. Lēmums paredzēja nodrošināt latviešu valodas vispusīgu attīstību un mācīšanu, garantēt tās lietošanu valsts orgānos. Saskaņā ar valsts orgāniem, iestādēm un organizācijām nodrošināt pilsoņiem pēc viņu izvēles par saziņas un dokumentu valodu latviešu vai krievu valodu.

V. Bugajs atceras, ka viņš uzreiz deva rīkojumu valodu apgūt nepieciešamajā līmenī. Daudzi krievvalodīgie gan kurnēja, pat pretojās, bet tie, kuri bija izlēmuši palikt Latvijā, sāka mācīties. Problēmas gan sagādāja tas, ka, lai

arī cittautieši centās runāt latviski un valodu apgūt nepieciešamajā apjomā, latvieši negribēja aizmirst krievu valodu un runāja krieviski. V. Bugajs pamazām vien virzīja visus uz latviešu valodas apgūšanu.⁵⁷

1990. gada 11. maijā Rīgas Milicijas garnizona darbinieku sapulce Rīgas Kongresu namā pieņēma rezolūciju, ka jāpakļaujas tikai PSRS institūcijām un ka 4. maija deklarācija ir slepens valsts apvērsums. Pret balsotāju vēl bija ļoti maz. V. Bugajs to skaidro ar faktu, ka politikas aizkulisēs bija nolemts mainīt milicijas vidū profesionāli augstu novērtēto ministru B. Šteinbriku, kurš vēlējās palikt amatā.

1990. gada 4. jūnijā par iekšlietu ministru iecēla A. Vazni. Pirms stāšanās amatā A. Vaznis ar vairākiem desmitiem atbildīgo milicijas darbinieku uzrakstīja vēstuli par izstāšanos no Komunistiskās partijas. Pēc mēneša, 6. jūlijā, A. Vaznis parakstīja pavēli

56 Vahers, J., Bērziņa, I. *Lūzums. Nezināmais par zināmo. No milicijas līdz policijai*. Rīga : Nordik, 2006, 26. lpp.

57 Vahers, J., Bērziņa, I. *Lūzums. Nezināmais par zināmo. No milicijas līdz policijai*. Rīga : Nordik, 2006, 47. lpp.

Nr. 180 par milicijas personālsastāva depolitizāciju un Komunistiskās partijas organizāciju likvidāciju milicijas apakšvienībās. Ar šo pavēli Iekšlietu ministrijas darbiniekiem darbavietā un darbalaukā aizliedza nodarboties ar partijas jautājumiem un jebkādā veidā tos saistīt ar pienākumiem Iekšlietu iestādēs. Ļeņingradas rajona (tagadējās Kurzemes priekšpilsētas) Milicijas pārvalde atteicās pakļauties šai Iekšlietu ministra pavēlei un ar OMON vienību iesaistījās „politiskajās spēlītēs”. Arī Rīgas pilsētas Kriminālmeklēšanas nodaļas darbinieki presē paziņoja, ka neatbalsta šo ministra pavēli, taču A. Vaznis operatīvi norīkoja J. Jasinkēviču par V. Bugaja pirmo vietnieku un atbildīgo Rīgas pilsētas Kriminālmeklēšanas nodaļā.

V. Bugajs saviem vietniekiem deva rīkojumu braukāt pa milicijas nodaļām un runāt ar personālsastāvu, un arī pats viņš braukāja. Daļa milicijas personālsastāva bija pārliecināta, ka jābūt uzticīgiem PSRS dotajam zvērestam, savukārt daļa – pakāpeniski aizvien biežāk atzina, ka ir profesionāļi, kuriem jāpilda šeit izdotie likumi, jāatzīst šeit ievēlētā valdība. Profesionāļu pienākums ir pildīt savu pienākumu – cīnīties ar noziedzību un nodrošināt sabiedrisko kārtību.

J. Jasinkēvičs atceras, ka šajā laikā diendienā Rīgas pilsētas Iekšlietu pārvaldes vadība vēl papildus ikdienas darbam darbiniekiem skaidroja, kā domā turpmāk dzīvot neatkarīgā valstī, un pauda nostāju, ka ikvienam profesionālim tur būs nākotne. Augusta puča laikā jau skaidri bija zināms, kurš ir kurā pusē. Tā brīža smago situāciju raksturo viens skaitlis – Rīgas Milicijas garnizonā apmēram 85 % bija krievvalodīgo. V. Bugajs atceras, ka īsti aktīvi puča atbalstītāji bija kādi 15 %, bet, ja pučs būtu ieildzis, slēpto atbalstītāju gan jau būtu vairāk. Par lūzuma brīdi, kad milicija līdz ar tautu sāka virzīties valstiskās neatkarības virzienā, J. Jasinkēvičs uzskata 1988. gada 21. jūliju – viņš tajā dienā neizpildīja vadības pavēli un nedeva rīkojumu

manifestācijas laikā noraut visus atjaunojamās Latvijas karogus. Un vadība viņu par to nesodīja. „Tas bija jūtams, ceļš uz neatkarību uzvarēs!” Lai gan pats bija dzimis vecāku izsūtījuma vietā Sibīrijā, J. Jasinkēvičs mērķtiecīgi izvēlējās miliča profesiju no 15,5 gadu vecuma. Sāka ar Jauno miliču skolu. Tad brīvprātīgie kārtības sargi. Studējot Latvijas Valsts universitātes Juridiskajā fakultātē, darbavietā jau bija zināma. 1973. gada vasarā viņš bija prakses vadītājs Rīgas Vidējās speciālās milicijas skolas kursantam V. Ķipenam, kurš vēlāk kļuva par Kriminālpolicijas priekšnieka vietnieku.

A. Blonskis atceras, ka notika divas milicijas darbinieku sapulces Latvijas Universitātē un Stabu ielā 89, kādreizējā milicijas (vēlāk – arī policijas) ēkā. Tajās piedalījās A. Gorbunovs, I. Godmanis, A. Vaznis un Z. Indrikovs. Šajās sapulcēs tika pateikts, ka Latvija virzās uz neatkarības atgūšanu un, ja kādam šis process nepatīk, viņš nākamajā dienā var neierasties darbā. Sapulcē gandrīz visi dalībnieki nobalsoja par uzticību toreizējai republikas un IEM vadībai. Samērā maz bija to, kas atklāti pieslējās pārliecinātajiem neatkarības un Latvijas valsts pretiniekiem. Kā jau jebkurā cilvēku kolektīvā, arī tā laika milicijā bija tādi, kuriem nepatika notiekošās pārmaiņas, bija tādi, kuri šaubījās, un arī tādi, kuri informācijas trūkuma dēļ nesaprata un neizprata neatkarības vēlmes.

Arī vissavienības pakļautībā esošā Transporta milicija nepakļāvās Latvijas Iekšlietu ministrijai. Grupa Latvijai lojālu darbinieku kļuva par kodolu Latvijas Transporta milicijas izveidei. Līdz augusta pučam vienlaikus darbojās divas Transporta milicijas.

Apmēram 70 % milicijas darbinieku ieturēja neitralitātes pozīciju un darīja savu kārtībasargātāja darbu. Rīgas pilsētas iekšlietu pārvaldes priekšnieks V. Bugajs sagatavoja priekšlikumu, kā pretrunīgajā politiskajā situācijā saglabāt milicijas kadru potenciālu. Ministru padomes priekšsēdētājs I. Godmanis piekrita algas pielikumam, dzīvokļu, darba un milicijas materiāli tehniskās bāzes nodrošināšanai. Nenoliedzami, šāda pretimnākšana lielu daļu milicijas nosvēra par labu neatkarīgas Latvijas idejai un novērsa Piedņemšanas variantu, kā arī 1991. gada janvārī – ļoti reālo prezidenta tiešās pārvaldes ieviešanu.

1989. gadā, pieaugot reģistrētajiem noziegumiem, to atklāšanas procents valstī bija 46 %, bet Rīgā – 30 %. Tā kā nebija nokomplektēts tūkstoš štata vietu, palielinājās strādājošo darbinieku slodze. Daļa darbinieku neatbilda ieņemamajam amatam un tām profesionālajām un morālajām prasībām, kādas pamatoti izvirzāmas iekšlietu iestāžu darbiniekiem. Tajā skaitā bija arī ļoti zems valsts valodu protošs darbinieku īpatsvars.⁵⁸

58 Vaznis, A. *Informācija pārdomām*. Rīga : Kontinents, 2002, 96. lpp.

No 1987. līdz 1991. gadam noziegumu skaits palielinājās vairāk nekā sešas reizes. Līdz ar agrāko ekonomiska rakstura noziegumu dekriminalizāciju un privātuzņēmumu izveidošanos noziedzība pārstrukturējās. Likumpārkāpēju „profesionālā” meistarība auga, un „medību lauki” paplašinājās. Radās jaunas noziedzīgas struktūras, jauni noziedzības veidi. Piemēram, 1989. gadā privātpersonām tika ļauts iegādāties un realizēt valūtu. To vairs neuzskatīja par noziegumu. Sāka legalizēties pagrīdes uzņēmēji. Attīstoties privātbiznesam, parādījās organizētas izspiešanas jeb rekets.

Līdz ar Latvijas Republikas Prokuratūras izveidošanu radās divas likumības uzraudzīšanas iestādes. Lai arī lielākā daļa prokuroru pārgāja uz Latvijas Republikas Prokuratūru, pārmaiņas neatzinušie pieprasīja milicijai ievērot LPSR likumus un draudēja ar kriminālatbildību par prokurora rīkojumu neievērošanu. J. Jasinkēvičs darbiniekiem skaidroja, kā rīkoties šādās situācijās: „Šajā gadījumā jārikojas pēc sirdsapziņas!”

Darbinieki saprata pareizi un LPSR Prokuratūru vairs neaicināja uz smagu noziegumu vietām. 1990. gada oktobrī tika izdota pavēle Nr. 268, ar kuru noteica, ka leM izmeklēšanas un izziņas iestādēm, pieņemot procesuālos lēmumus, jāievēro tikai Latvijas Republikas ģenerālprokurora un viņa iecelto reģionu, pilsētu un rajona prokuroru sankcijas un norādījumi. Tika noteikts, ka pilsētu un rajonu iestāžu priekšnieki un ieslodzījuma vietu priekšnieki nedrīkst pieņemt ieslodzījuma vietās un aizturēto uzturēšanās vietās darbiniekus, kuru procesuālie dokumenti parakstīti vai sankcionēti PSRS Prokuratūrā. Nedrīkstēja pieņemt izpildei procesuālus dokumentus, kurus parakstījuši PSRS Prokuratūras iestāžu darbinieki. Tādējādi LPSR Prokuratūrai kā vienīgā iespējamā ieslodzījuma vieta palika VDK izolators. Vien atsevišķos rajonos, kā, piemēram, Krāslavas, līdz pat augusta pučam darbojās PSRS Prokuratūra.

No 1991. gada 1. janvāra Latvijas miliciju pilnībā sāka finansēt no Latvijas budžeta. Milicijā strādājošajiem tika nedaudz palielinātas algas. Ar šīs dienas acīm skatoties, protams, politiski tālredzīgāk būtu bijis šos darbiniekus ar ievērojamu atalgojuma kāpinājumu piesaistīt Latvijai.

Tā kā vēl nebija pieņemts likums „Par policiju” un Izglītības likums, Policijas augstskolas vietā ar Latvijas Republikas Ministru padomes lēmumu Nr. 141 1991. gada 22. maijā izveidoja Iekšlietu ministrijas akadēmiju. Tika noteikts, ka Iekšlietu ministra pirmais vietnieks Z. Indrikovs vienlaicīgi ir arī Iekšlietu ministrijas akadēmijas priekšnieks. 1992. gada 4. maijā ar Latvijas Republikas Ministru padomes lēmumu Nr. 160 tā tika pārdēvēta par Latvijas Policijas akadēmiju, un Z. Indrikovs turpināja to vadīt līdz pat 2003. gadam.

1990. gadā tika gatavota koncepcija, kā pāriet no milicijas uz policiju, un 1990. gada augustā pieņēma lēmumu ar norādi, ka ir jāsagatavo likums „Par policiju”. Šī likuma pamatautors bija tā laika IeM pirmais vietnieks Z. Indrikovs, kurš jau 1988. gadā sāka pētīt pirmās brīvvalsts policijas normatīvo aktu regulējumu un citu valstu pieredzi. Likumprojekts tika izplatīts plašai apspriešanai un saņēma daudz priekšlikumu pat no ierindas miličiem. 1991. gada 4. jūnijā tika pieņemts likums „Par policiju”. Kaut arī tas bija paredzēts kā pārejas laika likums, tas vēl aizvien nosaka policijas jēdzienu, uzdevumus, darbības principus un vietu valsts pārvaldes un pašvaldības iestāžu sistēmā, policijas pienākumus, tiesības, struktūru, kompetenci, policijas darbinieka tiesisko aizsardzību, darbības garantijas, atbildību, finansēšanas, materiāltehniskās apgādes kārtību, kā arī policijas darbības uzraudzību un kontroli.

1990. gada 4. maijā Latvijas Republikas Augstākā padome pieņēma likumu „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”. Likuma 6. pants noteica: „Uzskatīt par iespējamu pārejas periodā piemērot Latvijas PSR Konstitūcijas normas un citus likumdošanas aktus, kas šīs Deklarācijas pieņemšanas brīdī darbojas Latvijas teritorijā, ciktāl tie nav pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes 1., 2., 3. un 6. pantu.” Līdz ar šo likumu PSRS likums par miliciju zaudēja spēku un milicijas darbībai vairs nebija likumiska pamata.

Lai likums „Par policiju” sāktu darboties, vajadzēja pieņemt daudzus un dažādus normatīvos aktus, izstrādāt un apstiprināt dienesta gaitas reglamentu un zvērestu, bija jārisina tik būtisks jautājums kā policistu formas tērpa izveidošana un apstiprināšana.

Latvijas Republikas Valsts policijas speciālās dienesta pakāpes 1991. gada 1. augustā pirmie saņēma Iekšlietu ministrijas akadēmijas kursanti, viņi arī pirmie saņēma jaunās formas tērpus un pirmie, tajos tērpti, deva zvērestu.

Latvijas PSR Rīgas Milicijas
pārvaldes Operatīvā
divizionā darbinieki.
20. gs. 50. gadi

Milicijas sardzes pulka
darbinieki fīra ieročus.
1968. gads

Iekšlietu tautas komisariāta
darbinieku grupa Rīgā.
1944. gada ziema

Rīgas Tautas milicijas prefekta
vietas izpildītājs Arnolds
Serdants, Ministru prezidents
Augusts Kirhenšteins, Rīgas
lielvecākais Jānis Pupurs.
1940. gada 14. jūlijs

Ziedu nolikšana pie Ļeņina
pieminekļa Rīgā. 20. gs. 80. gadi

Milicijas dienas parādes ierinda
Rīgā. 20. gs. 70. gadi

Motocikls remontā.
20. gs. 60. gadi

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

Valsts autoinspekcijas
darbinieks P. Dobrovoļskis pie
dienesta motocikla.
20. gs. 60. gadi

Latvijas PSR iekšlietu ministrs
Ivans Zujāns

Pie rāciņas milicijas volgā.
20. gs. 60. gadi

Jēkabpils milicijas autoparks.
1967. gads

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

Cilvēktiesību aizstāvju grupas „Helsinki-86” rīkotā mītiņa dalībnieka aizturēšana. 1987. gada 23. augusts

Milicijas sardzes pulka personālsastāvs apspriež šaušanas mācību rezultātus. 1953. gads

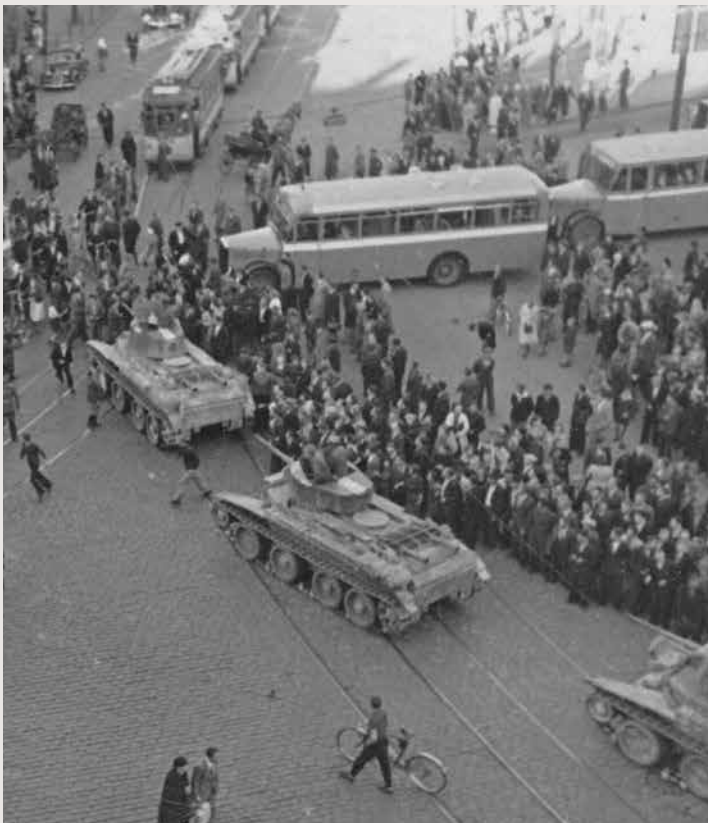
Milicijas darbinieku ķēde pie Brīvības pieminekļa cilvēktiesību aizstāvju grupas „Helsinki-86” rīkotā mītiņa laikā. 1987. gada 23. augusts

Uzpildot degvielu milicijas „bobikā” (GAZ 69). 20. gs. 60. gadi

Pie mērķa. 20. gs. 70. gadi

Sarkanās armijas ienākšana
Rīgā. 1940. gada 17. jūnijs

Iekšlietu ministrijas Administratīvā departamenta
direktors, bijušais komunistu pagrādnieks Mārtiņš
Paupers (pirmajā rindā formās tērpā) sanāksmē.
1941. gada novembris

Milicijas daudzciņas
sacensību dalībnieki Rīgā.
1959. gada augusts

Milicijas darbinieki veido sienas avīzi.
1955. gads

Milicijas sardzes pulka
politmācības. 1946. gads

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

POLICIJAS IZVEIDE 20. GS. 90. GADOS JEB MILICIJAS LOMA LATVIJAS VALSTS ATJAUNOŠANĀ. BARIKĀŽU LAIKS

Dz. Zaļūksnis

Pēc 20. gs. 80. gadu nogales notikumiem, kuri neatgriezeniski ievirzīja sabiedrības apziņu jaunā, līdz tam nebijušā un pat aizliegtā gultnē, cilvēkiem Latvijā gribot negribot nācās izdarīt izvēli: vai nu palikt pagātnē, savu laiku nodzīvojušajā PSRS impērijā, vai būt kopā ar topošo neatkarīgo Latviju.

Iekšlietu ministrijas vadība un darbinieki nebija izņēmums, arī viņiem bija šīs divas pilnīgi pretējas alternatīvas, taču, tieši tāpat kā sabiedrībai kopumā, arī lielākajai daļai no tolaik vēl miliču (starp kuriem ievērojama daļa bija krievu, ukraiņu, baltkrievu un citu mazākumtautību pārstāvju) izvēle bija pati par sevi saprotama, un tā bija par labu jaunajai Latvijas Republikai. Diemžēl galvaspilsētā Rīgā stāvoklis krasi atšķīrās, un šis fakts būtiski ietekmēja notikumus.

Tas bija ārkārtīgi svarīgi, jo 90. gadu sākumā toreizējā Latvijas PSR Iekšlietu ministrija bija vienīgā bruņotā struktūra, kas spēja pretstāvēt PSRS Bruņotajiem spēkiem – Latvijā tolaik atradās ap 30 000 Padomju armijas karavīru un virsnieku.

1991. gada janvāra barikādes miliču izvēli nostiprināja ar asinīm, taču vēsturiskas taisnības labad jāuzsver īpašā situācija, kāda vairāku iemeslu dēļ – gan jau sākotnēji noteiktās pakļautības, gan vadības neelastības, greizo priekšstatu un politiskās tuvredzības dēļ – izveidojās vienā no milicijas struktūrvienībām – Sevišķo uzdevumu milicijas vienībā jeb OMON (no krievu valodas: *Отдел милиции особого назначения, ОМОН*).

Atsakoties pakļauties Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijai, kura bija izdarījusi izvēli par labu neatkarīgai Latvijai, OMON kaujinieki turpināja pildīt PSRS Iekšlietu ministra pavēles un labprātīgi pārgāja faktiskā Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas (turpmāk – LKP CK) pakļautībā – līdz pat loģiskajam atrisinājumam, kas kulminēja 1991. gada 20. janvārī Raiņa bulvārī un Bastejkalnā.

Latvijas PSR Iekšlietu ministrijai 1990. un 1991. gads bija ārkārtīgi sarežģīts. Prokuratūra tolaik bija sadalījusies divās daļās – PSRS uzticīgajā Latvijas PSR Prokuratūrā un Latvijas

Republikas Prokuratūrā. Abas darbojās paralēli, tomēr neatkarīgā Latvijas Republikas Prokuratūra dominēja, jo tās lēmumus pildīja vairākums iestāžu, organizāciju un arī pilsoņu.

Lai arī sabiedriskās norises bija stipri politizētas, sabiedriskā drošība un kārtība bija jāuztur nepārtraukti un pienācīgi, tāpēc Iekšlietu ministrija šādu dalīšanos nevarēja atļauties.

Tas nebija vienkāršs uzdevums, jo 90. gadu sākumā Rīgas milicijā vairāk nekā 85 % darbinieku bija cittautieši. No tiem atjaunotajai republikai lojāla varēja būt mazāk nekā trešdaļa, vēl ap 40 % šaubījās, bet pārējiem uzticēties nevarēja, turklāt 50 līdz 100 galvaspilsētas miliču varētu raksturot kā „agresīvi nelojālus”.

Sabiedrības polarizācija, ko veicināja Latvijas Tautas frontes un Interfrontes pretējā politika un krasi atšķirīgā retorika, bija vērojama arī milicijas rindās Latvijā kopumā. Atsevišķi tālaika milicijas darbinieki apgalvo, ka „dalīšanās pēc nacionālā principa nebija. Cits jautājums, ka milicijā bija ievērojams krieviski runājošo pārsvars”.¹

Viedokļi, protams, var būt dažādi, tomēr situācija drīzāk bija krietni nestabilāka. Citos avotos atrodams vērtējums, ka starp milicijā strādājošajiem cittautiešiem tikai apmēram 10 % bija tādu, kas Latvijas neatkarībā saskatīja ko pozitīvu. Apmēram trešdaļa, tieši pretēji, atklāti nevēlējās Latvijas neatkarību, bet lielākā daļa svārstījās – viņiem nebija noteiktas pozīcijas. Diemžēl vairākums miliču tomēr baidījās no pārmaiņām un uzskatīja: labāk lai viss paliek, kā ir bijis.²

Atšķirībā no prokuratūras sašķelšanās, kura aizritēja relatīvi mierīgi, jo neatkarīgajai Latvijai uzticamajiem prokuratūras darbiniekiem izdevās samērā īsā laikā no prokuratūras sistēmas „izspiest” prokurorus, kam galvā joprojām bija Padomju Savienība, milicijas sadalīšanās tobrīd varēja neparedzami saasināt situāciju un pat izraisīt traģiskas sekas – daudz asiņainākas, nekā nācās piedzīvot 1991. gada 20. janvāra vakarā. Milicija tajā laikā gan formāli, gan faktiski bija vienīgā bruņotā struktūra Latvijā, kas – atšķirībā no armijas un citiem šeit dislocētajiem padomju spēka formējumiem – vairāk vai mazāk tomēr bija balsfīta vietējos kadros, lai arī nacionālais sastāvs bija ļoti raibs.

Pirmā nopietnā pārbaude Iekšlietu ministrijas lojalitātei bija 1991. gada 15. janvārī, kad 25 OMON kaujinieku vienība Č. Mliņņika vadībā pēc Maskavas un, iespējams, arī LKP CK pavēles mēģināja atbrūnot PSRS Iekšlietu ministrijas Minskas Augstākās milicijas skolas Rīgas fakultāti Zeļļu ielā 8. Omoniešiem izdevās ieņemt un izlaupīt skolas arsenālu, taču guvums bija niecīgs. Lai gan PSRS Iekšlietu ministrijas Galvenā kadru un mācību iestāžu pārvalde bija atkārtoti ar dažādiem ieganstiem pieprasījusi Rīgas fakultātes vadībai „uz laiku nodot glabāšanā ieročus”, tomēr skolā atradās tikai 14 Makarova sistēmas pistoles. Pats Č. Mliņņiks vēlāk OMON Vecmilgrāvja bāzē saviem padotajiem esot plātījies arī ar bijušā Kriminālistikas muzeja eksemplāru – Latvijas virsnieka zobenu, ko „joka pēc” esot paķēris līdzī no skolas arsenāla.³

Saniknoti par skopo guvumu, omonieši, draudot ar šaujamo ierociem un asaru gāzi, izdemolēja fakultātes telpas un piekāva kursantus, divi no kuriem guva diezgan nopietnus ievainojumus. No ieroču istabas OMON savāca ne tikai jau minētās pistoles, bet arī munīciju un inventāru. Omonieši ielauzās arī skolas kursantu kopmītnēs, kur demolēja gan istabas, gan arī ņirgājās par studentiem, dažus arī piekauja. Līdz ar omoniešiem ālējies arī šīs skolas kurants, Č. Mliņņika jaunākais brālis, kurš uzrādījis omoniešiem savus Latvijai lojālos biedrus. Pēc uzbrukuma OMON vienība atgriezās savā bāzē Vecmilgrāvī, uz turieni bez jēlkādas reģistrēšanas un uzskaites aizvedot arī nolauptos ieročus un munīciju.⁴

1 Treļš, Ē. *Pret nacionālajām minoritātēm vērstie likumpārkāpumi un to novēršanas problēmas policijas darbībā*. Promocijas darbs. Rīga, 2011, 43. lpp. [tiešsaiste] [skatīts 10.10.2018.]. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5251/44830-Eriks_Treļš_2014.pdf?sequence=1

2 Vahers, J., Bērziņa, I. *Lūzums. Nezināmais par zināmo. No milicijas līdz policijai*. Rīga: Nordik, 2006, 43. lpp.

3 Biķe, I., Zaļūksnis, Dz. Janvāris, 1991. gads: OMON un trešais spēks. *Neatkarīgā Cīņa*. 21.10.1994.

4 PSRS Iekšlietu ministrijas Minskas Augstākās skolas Rīgas fakultāte [tiešsaiste] [skatīts 10.10.2018.]. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/barikadem-25/psrs-iekšlietu-ministrijas-minskas-augstakas-skolas-rigas-fakultate.d?id=46928807>

Ar Maskavu iepriekš bija saskaņots, ka milicijas skolā „rekvizētie” ieroči un munīcija tiks nodoti PSRS karaspēkam, konkrēti – 7458. daļai. Tomēr OMON vadība nolēma, ka tie „vajadzīgi pašiem”, tāpēc, galu galā, ieročus piesavinājās OMON kaujinieki. Zīmīgi, ka 1991. gada 8. oktobrī Krievijas pilsētā Surgutā Latvijas Iekšlietu ministrijas Īpašo uzdevumu grupa aizturēja un pēc atvieglotas ekstrādīcijas procedūras Latvijā nogādāja Rīgas OMON komandiera vietnieku Sergeju Parfjonovu, kurš 1992. gadā stājās Latvijas tiesas priekšā, un viņam tika piespriests četru gadu cietumsods par nelikumīgu ieroču glabāšanu. Iespējams, tā ir milicijas skolā nolaupīto ieroču „atbalss”.

Savukārt desmit Rīgas omoniešiem ar Č. Mliņņiku priekšgalā Lietuvas tiesa par slepkavībām Medininkos ir aizmuguriski piespriedusi mūža ieslodzījumu, taču lielākajai daļai šo omoniešu pašreizējā atrašanās vieta joprojām nav zināma.

Savu līdzdalību tālaika notikumos Č. Mliņņiks patlaban komentē šādi: „Neviens mūs nav nodevis. Mūsu apakšvienība bija pakļauta PSRS IeM, galvenais štābs atradās Rīgā. Taču ne tikai tur. Bataljons „Dņestr” bija Moldovas teritorijā – arī tie bija mūsu puikas. Arī Azerbaidžānā bija mūsu kaujinieki.”⁵

Šīs atklāsmes vēlreiz apliecina, ka Latvijas virzību uz neatkarību lielā mērā noteica cīkstiņš par ietekmi starp joprojām spēcīgo PSRS Iekšlietu ministriju un pavisam jauno, vēl pat īsti netapušo Latvijas Republikas Iekšlietu ministriju. Šobrīd būtu nesaprātīgi noliegt, ka daudz kas izšķīrās tieši 1991. gada 20. janvārī, kad lai arī niknā, taču attālinātā konfrontācija izšķīda šāvienos un asinīs.

5 Командир рижского омона: я мог бы стать диктатором [tiešsaiste] [skatīts 10.10.2018.].
Pieejams: <https://ru.sputniknews.lv/Latvia/20170904/5766365/komandir-rizhskogo-omona-ja-mog-by-stat-diktatorom.html>

Kas īsti notika 1991. gada 20. janvārī pie Iekšlietu ministrijas?

Lai gan aizgājušo gadu laikā ir bijuši vairāki nopietni mēģinājumi – tostarp Latvijas Republikas Prokuratūras veikta izmeklēšana kriminālprocesā – restaurēt tā vakara notikumus, iemeslus un dažādu personu lomu tajos, arī pašlaik neatbildētu jautājumu nav kļuvis īpaši mazāk.

Joprojām nav droši zināms pat tas, vai bez OMON kaujiniekiem, kuri pildīja PSRS iekšlietu ministra un LKP CK vadības pavēles, un Latvijas Iekšlietu ministrijas darbiniekiem, kuri tovar aizstāvēja ministrijas ēku Raiņa bulvārī, apšaudē piedalījās vēl kāds „trešais” spēks. Šo notikumu tiešais dalībnieks, tolaik Bauskas Milicijas pārvaldes virsnieks (patlaban 1991. gada barikāžu muzeja vadītājs) Renārs Zaļais ir pārliecināts, ka bija gan.

To, kāpēc barikāžu laikā milicijas darbinieki no visas Latvijas tika aicināti brīvprātīgi doties uz Rīgu, pārliecināti izskaidro tā laika notikumi: kā jau minēts, galvaspilsētas milicijas sastāvs padomju varas aktīvā propagandas darba dēļ raisīja bažas par lojalitāti pavisam nesen neatkarību deklarējušai valstij. Bet izšķirošie notikumi risinājās tieši Rīgā, kur koncentrējās ne tikai galvenie iekšlietu ministrijas spēki, bet bija arī nozīmīgākā pretestība neatkarības centieniem; bija iespējamās un arī notika dažādas provokācijas. Ne velti 1991. gada 17. janvārī valdības vadītājs Ivars Godmanis aicināja rūpīgāk apsargāt stratēģiski svarīgos objektus, starp kuriem, protams, bija arī Iekšlietu ministrijas ēka. Tolaik galvaspilsētā ieradās milicijas darbinieki no visas Latvijas – Tukuma, Aizkraukles (tolaik Stučkas), Valkas, Cēsīm...

Viens no lekšlietu ministrijas aizstāvjiem Aļģis Simanavičs atceras, ka dežūrām Rīgā pieteicās kopumā 22 Bauskas Milicijas pārvaldes darbinieki. Miliči, kuri ieradās no lauku rajoniem, parasti bija bruņoti ar Kalašņikova sistēmas automātiem AK-74, viņiem tika izsniegtas arī bruņuvestis, kas svēra aptuveni 16 kilogramus.

Pēc ierašanās galvaspilsētā miličus uzrunāja tā laika iekšlietu ministrs Aloizs Vaznis, kurš īsi izskaidroja politisko situāciju un nolasīja pavēli: ja notiek uzbrukums objektam vai ja tiek apdraudēta dzīvība, drīkst atklāt mērķtiecīgu uguni bez brīdinājuma šāviena.

Lauku miličus sadalīja pa objektiem – vieniem uzticēja Saeimas vai valdības ēkas, citiem Latvijas Televīziju, vēl citiem – Radio namu vai kādu citu objektu. Tas, ka tovakar notikumu epicentrā izrādījās tieši lekšlietu ministrijas ēka un Bauskas Milicijas pārvaldes darbinieki, bija negaidīti. Taču tas tikai pastiprina iespaidu, ka tobrīd itin visi bija gatavi varonībai – protams, nenosaucot to tik skaļā vārdā.

Lekšlietu ministrijas ēkā dežurēja astoņi miliči – četri dežurēja uz ielas, četri tīkmēr iekštelpās atpūtās. Ēkas iekšpusē atradās arī trīs ministrijas pastāvīgās apsardzes darbinieki, un viņus vadīja milicijas leitnants Vladimirs Gamanovičs.

Kā atzīst R. Zaļais, nevienam ne prātā nenāca, ka tieši Raiņa bulvārī uzliesmos barikāžu laika visdramatiskākie un asiņainākie notikumi. Par to liecina kaut vai tas, ka 20 ministrijas darbinieki vēl bija aizkavējušies darba vietās, bet viens no viņiem uzbrucēju virzienā, bet bez tēmēšanas esot iztukšojis savas dienesta pistoles aptveri.⁶

Kas un kāpēc šāva pirmais, kas raidīja lodes, kuras izdzēsa cilvēku dzīvības, vai šāvēji bija Bastejkalnā, un kāds bija viņu mērķis un pārliecība, kurš konkrēti deva viņiem pavēles – tā ir mīkla vēl šobaltdien, un atbildes uz šiem jautājumiem noteikti nav šīs grāmatas mērķis.

Skaidrs ir tas, ka 1991. gada 20. janvāra vakarā pie Latvijas lekšlietu ministrijas ēkas iedegās īsta kauja, kurai bija milzīga nozīme Latvijas valstiskās neatkarības atgūšanas procesā.

20. janvāra vakarā pirmie šāvieni atskanēja plkst. 21.14. Līdz pat diviem naktī ilgušajā apšaudē tika ievainoti četri no astoņiem Bauskas Milicijas pārvaldes miličiem, kuri tobrīd aizstāvēja ministrijas ēku. Diviem no viņiem – Aļģim Simanavičam un Jānim Jasevičam – ievainojumi bija samērā smagi.

Kā liecina vēlāk prokuratūras veiktās izmeklēšanas materiāli, uzbrukums lekšlietu ministrijas ēkai bija rūpīgi plānots, uzbrucēji bija ieņēmuši pozīcijas gan pāri ielai esošajā tālaika Celniecības ministrijas ēkā, gan tuvumā esošajos kanālmalas apstādījumos. Kad apšaude sākās, ministrijas centrālo ieeju apsargāja Aļģis Simanavičs un Valērijs Markūns, bet otro ieeju – Guntars Bergs un Agris Kociņš. Šaušana – tostarp ar trasējošajām lodēm – notika vienlaikus no vairākām vietām un vairākos virzienos. Sīvakās kaujas notika ministrijas ēkas pirmajā stāvā, kuru aizstāvēja Valērijs Markūns, Didzis Traumanis, Māris Kļaviņš, Renārs Zaļais un Jānis Jasevičs. A. Simanaviču un J. Jaseviču ievainoja kājās, bet R. Zaļo vēderā, ievainoja arī V. Markūnu.

Tāpat kā citi kolēģi no lauku rajoniem, arī Bauskas Milicijas pārvaldes darbinieki bija brīvprātīgie, kuri atsaucās aicinājumam doties uz Rīgu aizstāvēt vēl pavisam vāro Latvijas valstisko neatkarību.

Bet divi miliči tovakar krita, pildot dienesta pienākumus. Viņi nebija no Bauskas Milicijas pārvaldes: viens no viņiem apsardzes pienākumus ministrijas ēkā pildīja pastāvīgi, bet otru, vietējā iecirkņa inspektoru, lode panāca Bastejkalna apstādījumos.

6 Biķe, I., Zaļūksnis, Dz. Janvāris, 1991. gads: OMON un trešais spēks. *Neatkarīgā Cīņa*. 13.12.1994.

VLADIMIRS GAMANOVIČS

(1959–1991)

**Dzimis 1959. gada 14. augustā
Kazahstānā, Kokčetavas
apgabala Endeklšīlderskas rajonā.
Pēc tautības baltkrievs.**

1975. gadā pabeidzis vidusskolu Vitebskas apgabalā Baltkrievijā. 1977.–1979. gadā dienējis Padomju armijā. No 1980. līdz 1982. gadam bijis Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas milicijas Valsts objektu un iestāžu apsardzes pulka 3. divizona milicis, 1982.–1989. gadā – šā pulka vada komandieris, bet no 1989. gada – Salaspils memoriāla Apsardzes vada komandieris.

Dienesta pakāpes:

1980.–1981. – ierindnieks,
līdz 1983. gadam – seržants,
līdz 1989. gadam – vecākais seržants,
līdz 1990. gadam – jaunākais leitnants.

**1991. gada 20. janvārī leitnants
Vladimirs Gamanovičs krita, pildot
dienesta pienākumus.**

Vladimirs Gamanovičs gāja bojā Iekšlietu ministrijas ēkā, kāpņu laukumā starp 4. un 5. stāvu. Omonieši vēlāk apgalvoja, ka lode viņam trāpījusi nejauši, no ārpuses caur kāpņu telpas logu. Tomēr ekspertīze ir apliecinājusi, ka tā nav: leitnantam Gamanovičam liktenīgais šāviens ir raidīts no ēkas iekšpuses.

SERGEJS KONOŅENKO

(1963–1991)

**Dzimis 1963. gada
8. septembrī Krievijā,
Altaja novada Barnaulā.
Pēc tautības krievs.**

1980. gadā pabeidzis Gļiņičevskas vidusskolu Brjanskas apgabalā Krievijā, 1980.–1981. gadā mācījies Brjanskas Profesionāli tehniskajā skolā, 1982.–1984. gadā dienējis Padomju armijā, pēc armijas turpinājis darbu Brjanskas Pusvadītāju iekārtu rūpnīcā. 1984. gada 10. maijā sācis dienestu Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas Milicijas divizionā Padomju un partijas iestāžu apsardzē. No 1985. līdz 1987. gadam mācījies Rīgas Vidējā speciālās milicijas skolā, 1987.–1990. gadā bijis Rīgas Kirova (tagad Centra) rajona iecirkņa inspektors. No 1990. gada 14. maija – Kirova rajona milicijas Apsardzes rotas komandiera vietas izpildītājs.

**1991. gada 20. janvārī vecākais
iecirķņa inspektors Sergejs Konoņenko
krita, pildot dienesta pienākumus.**

Sergejs Konoņenko tovar darbu jau bija beidzis un nebija ģērbies formas tērpā. Viņš tika nošauts parkā, lode trāpīja mugurā, un izmeklēšanas dati liecina, ka tas bijis mērķtiecīgs šāviens.

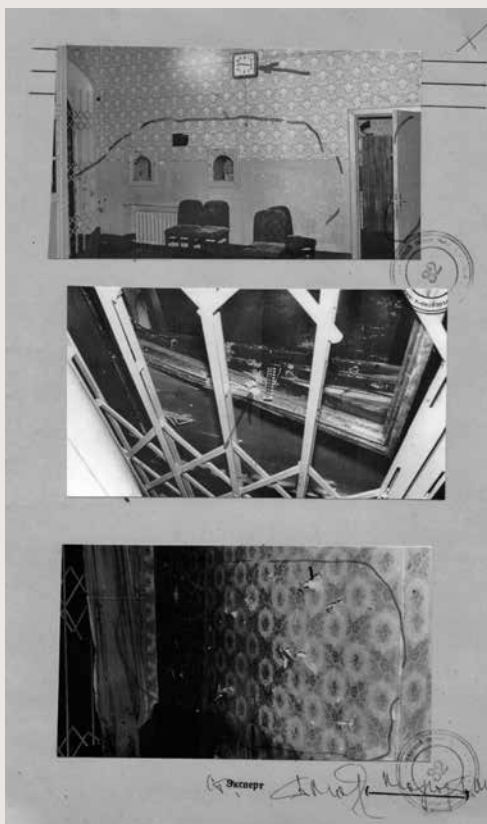

Diezin vai tā ir nejaušība, ka svarīgākā neatkarības kauja, cenšoties atjaunot Latvijas valstisko neatkarību, tika izcīnīta tieši pie Iekšlietu ministrijas ēkas. Visi, kas tolaik dzīvoja uz barikādēm un ar barikādēm sirdī, atceras milzu spriedzi, kas valdīja pēc 13. janvāra notikumiem Lietuvas galvaspilsētā Viļņā.

Jaunās Latvijas milicija tolaik godam izturēja pārbaudījumu, un zīmīgi ir kādas rīdzinieces vārdi, ko savās atmiņās citē A. Simanavičs: „Beidzot milicija arī ir kopā ar tautu!”⁷

Vai gan iespējama vēl lielāka uzslava? Tas ir fantastisks kredīts, ko atjaunotās Latvijas Iekšlietu ministrija saņēma no sabiedrības, no cilvēkiem, kuru drošība šobrīd ir policijas darbinieku svarīgākais pienākums.

⁷ Alģis Simanavičs [tiešsaiste] [skatīts 12.10.2018.]. Pieejams: http://www.latvijaslautis.lv/users/simanavicus_algis/

OMON sašautais pasažieru autobuss Rīgas centrā pie viesnīcas „Latvija”.
1991. gads

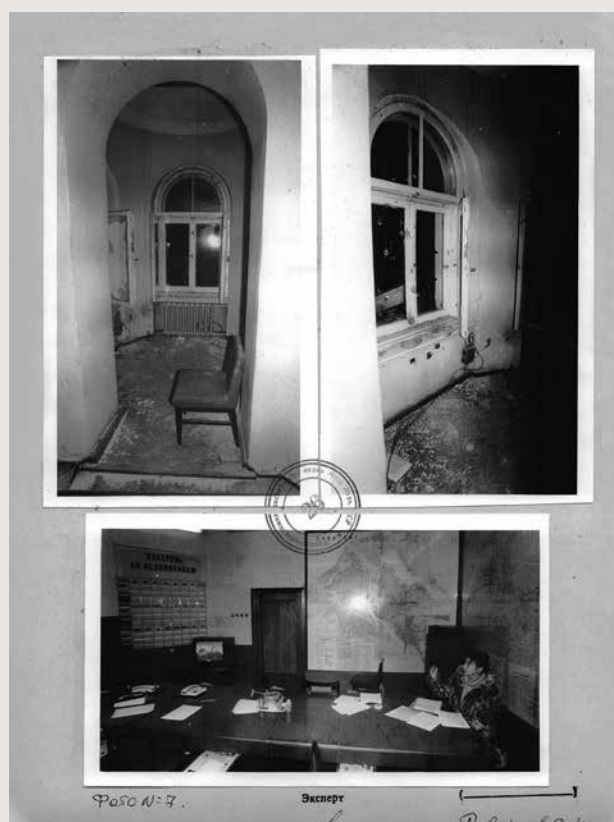
Milicijas darbinieki pie Ministru padomes barikādēm.
1991. gada janvāris

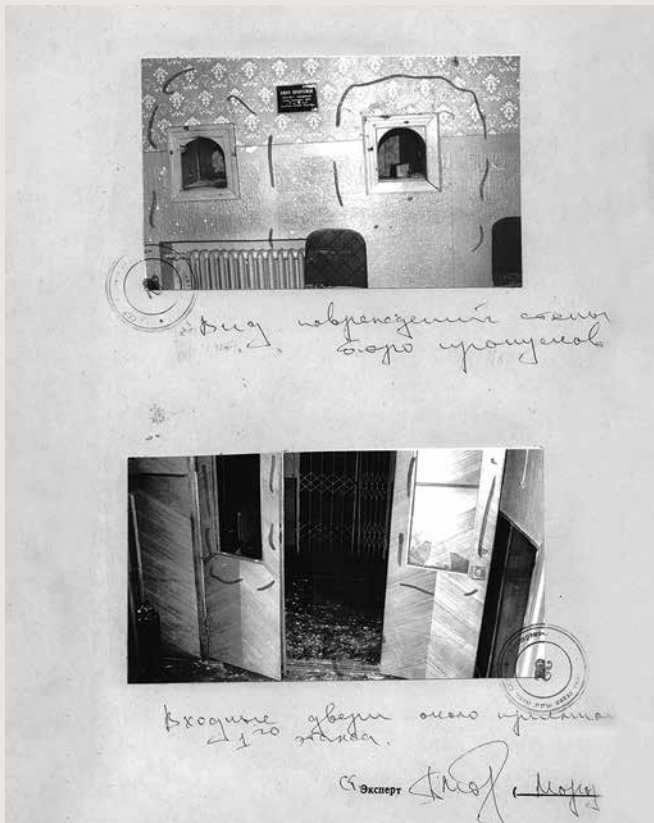
Iekšlietu ministrijas telpas pēc OMON uzbrukuma.
1991. gada janvāris

Barikāžu dalībnieki pie ugunsкура Vecrīgā. 1991. gada janvāris

Iekšlietu ministrijas telpas pēc OMON uzbrukuma. 1991. gada janvāris

Iekšlietu ministrijas telpas pēc
OMON uzbrukuma.
1991. gada janvāris

Ieeja Latvijas Republikas Iekšlietu
ministrijā. 1991. gads

OMON bruņutransportieri
Doma laukumā. 1991. gada 21. augusts

VALSTS POLICIJA

vakar, šodien, rīt

Barikāžu laika dalībnieku ugunsurs pie
Ministru padomes. 1991. gada janvāris

Interesanti fakti

1.

Rīgas OMON (pilns nosaukums: Rīgas pilsētas Iekšlietu pārvaldes Sevišķo uzdevumu milicijas vienība) jeb „melnās beretes” ir izveidota 1988. gada 3. oktobrī pēc PSRS iekšlietu ministra Aleksandra Vlasova⁸ (cita versija – 1988. gada 2. decembrī pēc PSRS iekšlietu ministra Vadima Bakatina⁹) pavēles. Izveidošanas formālais iemesls – cīņa pret organizēto noziedzību. Vienības komandieris sākotnēji bija Edgars Limars, no 1990. gada – Česlavs Mliņņiks. OMON sastāvā sākotnēji bija 148 kaujinieki (no tiem 20 virsnieku), vēlāk – ap 120 kaujinieku, starp kuriem daļa – bijušie „afgāņi” un Valsts drošības komitejas jeb čekas darbinieki.¹⁰ Omonieši aktīvi iesaistījās pret Latvijas neatkarību vērstās destruktīvās, pat krimināla rakstura darbībās. 1990. gada jūlijā pēc LKP CK rīkojuma OMON bloķēja Preses namu, kuru 1991. gada 2. janvārī pilnībā pārņēma savā kontrolē.

Oficiāli OMON darbība Latvijas Republikā tika pārtraukta ar 1990. gada 14. novembrī pieņemto Latvijas Republikas Augstākās padomes lēmumu „Par sevišķu uzdevumu milicijas vienības un PSRS Bruņoto spēku noziedzīgās darbības nepieļaujamību Latvijas Republikā”.

8 Рижский ОМОН [tiešsaiste] [skatīts10.10.2018.].
Pieejams: https://ru.wikipedia.org/wiki/Рижский_ОМОН

9 Rīgas OMON [tiešsaiste] [skatīts10.10.2018.].
Pieejams: https://lv.wikipedia.org/wiki/Rīgas_OMON

10 Vahers, J., Bērziņa, I. *Lūzums. Nezināmais par zināmo. No milicijas līdz policijai*. Rīga : Nordik, 2006, 30. lpp.

Tomēr graužošo darbību omonieši nepārtrauca, tā turpinājās arī pēc 1991. gada 20. janvāra notikumiem. 1991. gada 31. jūlijā Medininkos (Lietuvā) omonieši piedalījās uzbrukumā robežpunktam, kurā tika noslepkavoti septiņi lietuviešu muitnieki.

OMON kaujinieki aktīvi iesaistījās 1991. gada augusta pučā, 19. un 20. augustā ieņemot Latvijas Televīzijas centra pirmo stāvu, Rīgas pilsētas lekšlietu pārvaldi, lekšlietu ministriju, Latvijas Tautas frontes mītni, Rīgas Starptautisko telefona centrāli un Radio namu.

2.

Pēc 1991. gada janvāra notikumiem lekšlietu ministrijas komandu, kura aizstāvēja ēku, sāka dēvēt par Bauskas miličiem. Šis apzīmējums gan ir tikai daļēji korekts. Bauskas Milicijas pārvaldes miliču grupā, kura tajā vakarā atradās kaujas postenī lekšlietu ministrijas ēkā, pieci – Māris Kļaviņš, Agris Kociņš, Aļģis Simanavičs, Jānis Jasevičs un Didzis Traumanis – bija no Iecavas iecirkņa, pa vienam – no Bauskas milicijas dežūrdalas (Valērijs Markūns), Gailīšu iecirkņa (Renārs Zaļais) un Rundāles iecirkņa (Guntars Bergs). Tādējādi pēc darbavietas par baušķenieku var saukt tikai vienu no astoņiem, lai gan visa grupa 17. janvārī uz Rīgu izbrauca no Bauskas.

Nobeigums

Ja kāds ir bijis tik pacietīgs un šo grāmatu ir izlasījis līdz beigām – apsveicam!

Ja lasījāt tikai dažas no uzrakstītajām nodaļām un izpētījāt fotogrāfijas – arī priecājamies! Mūsu mērķis bija nedaudz ieskatīties policijas pagātnē un tagadnē, parādīt jums mazliet no policijas ikdienas darba.

Saka, ka vēstures liecības ir tas, kas uzrakstīts un atstāts nākamajām paaudzēm, jo atmiņas gaist. Šis bija mūsu mēģinājums atstāt ko paliekošu un skaistu par Valsts policijas darbu. Savā ziņā no dažādiem skatpunktiem mēģinājām aprakstīt policijas struktūrvienību darbu un galvenos vēsturiskos pagrieziena punktus. Mēs paši gribētu, lai šajā rakstu krājumā sāktais darbs pie policijas vēstures izpētes, galveno funkciju un struktūrvienību apraksta tiktu turpināts. Priecāsimies, ja tas izdosies! Varbūt nākamā grāmata par Valsts policiju būs digitāla un to lasīs tikai elektroniski, noskenējot pirkstu nospiedumus? Mēs nezinām nākotni, taču galvenais, ka skatāmies uz priekšu un nepārtraukti maināmies uz augšu, kalpojot sabiedrībai!

Mūsu darbs – Jūsu drošībai!

Autoru kolektīvs

